

ILIJA OKRUGIĆ SRIJEMAC

TRI POVIJESNE DRAME

HRVATSKARIJEČ

U ostavštini Ilije Okrugića u Matici srpskoj u Novom Sadu čuvaju se rukopisi triju njegovih povijesnih drama: *Miroslava ili borba ljubavi pri obsadi otoka Kandije* iz 1852. *Varadinka Mara* iz 1887. i *Dojčin Petar, varadinski ban* iz 1891. Poznato je da je Okrugić napisao još dva povijesna kazališna komada: *Sobjeski* iz 1847. godine, te *U katakombah*, djelo o kome se, osim naslova, ništa drugo i ne zna. *Varadinka Mara* i *Dojčin Petar* djela su iz zrele autorove stvaralačke faze, napisana u posljednjoj deceniji Okrugićeva života, a po mjestu dramske radnje pripadaju njegovome srijemskome korpusu. Oba ta kazališna komada usredsređena su na povijest grada Petrovaradina, te tako, u kontekstu Okrugićeva dramskog opusa s povijesnom tematikom, čine njegov, upravo najvalidniji, petrovaradinski, može se reći, baš, diptih. U *Varadinki Mari* autor je izložio svoje viđenje protuturske bitke, kojom je 1716. godine, pod zapovjedištvom Eugena Savojskog, izvojevana velika kršćanska pobjeda u obrani Petrovaradina, a u *Dojčin Petru* fokusiran je grad Petrovaradin i njegova cistercitska opatija u kolopletu političkih intriga s dvora hrvatsko-ugarskoga kralja Matije Korvina, za posljednjih godina njegove vladavine, dakle, negdje iz 80-tih godina 15. stoljeća ... U *Varadinki Mari*, Okrugić podastire zemljovid na kome se ne može zaobići Slankamen, sa slavnom pobjedom iz austrijsko-turskog rata 1691. kojoj su, kako je to autor oprimjerio u svojoj književnoj projekciji, junački pridonijeli i otac Varadnike Mare, i otac zaručnika joj Mije Jurišića, koji je u drami, inače, predstavljen kao potomak upravo onog slavnog Jurišića, povijesno ovjerovljenoga junaka iz hrvatskog književnog korpusa o opsadi, kako to veli Okrugić, Kisega. Dakako, i priča o opsadi Petrovaradina,

ILIJA OKRUGIĆ SRIJEMAC TRI POVIJESNE DRAME

IZDAVAČ

IZDAVAČ

IZDAVAČ

IZDAVAČ

IZDAVAČ

IZDAVAČ

IZDAVAČ

IZDAVAČ

IZDAVAČ

IZDAVAČ

IZDAVAČ

IZDAVAČ

IZDAVAČ

IZDAVAČ

IZDAVAČ

IZDAVAČ

IZDAVAČ

IZDAVAČ

IZDAVAČ

IZDAVAČ

IZDAVAČ

IZDAVAČ

IZDAVAČ

IZDAVAČ

IZDAVAČ

Edicija: Baština, knjiga 4.

Nakladnik:

NIU Hrvatska riječ, 24000 Subotica

Trg cara Jovana Nenada 15/II

T/F: + 381 24 55 33 55; 55 15 78

hrvatskarijec@tippnet.co.yu

www.hrvatskarijec.co.yu

Za nakladnika:

Zvonimir Perušić

Urednik:

Milovan Miković

**Knjiga je tiskana potporom
Pokrajinskog tajništva za obrazovanje i kulturu**

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

821.163.42(497.11)-2

OKRUGIĆ Srijemac, Ilija

Tri povijesne drame / Ilija Okrugić Srijemac ;
priredila i pogovor napisala Jasna Melvinger. - Subotica :
Hrvatska riječ, 2007 (Subotica : Studio Bravo). - 345
str. ; 21 cm. - (Edicija Baština / Hrvatska riječ,
Subotica ; knj. 4)

Tiraž 500. - Tri povijesne drame Ilije Okrugića Srijemca: str. 313-345

ISBN 978-86-85933-21-9

a) Okrugić Srijemac, Ilija (1827-1897)

COBISS.SR-ID 225319687

ILIJA
OKRUGIĆ
SRIJEMAC

TRI
POVIJESNE
DRAME

PRIREDILA I POGOVOR NAPISALA
JASNA MELVINGER

Subotica, 2007.

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

**MIROSLAVA
ILI
BORBA LJUBAVI PRI
OBSADI
OTOKA KANDIJE**

Izvorna Drama u četir čina.

Što se gnjete jače,
Sve na više gore skače.
Narodna poslovica

Osobje

Achmed Ćuprilić, vel. vezir turski i zapovjednik vojske pri obsadi otoka Kandije.

Mustafa, sin njegov, vođa Janičarah.

Abdallah, Derviš, tajnik vezirov i odhranitelj Mustafin.

Dragoman, t. j. Tumač.

Morosini, Mlietčanin, Generalissimus, vrhovni zapovjednik vojske u Kandiji i punomoćnik Republike Mlietačke.

Davorin, satnik vojnikah hrvatskih.

Dragutin, božjak, Francez rodnom.

Srdovlad Marquis, Francez Otac njegov.

Od Navailles, vojvoda pomoćne vojske francezke.

Miroslava, djevojka iz Kandije.

Mandalina, mati njezina.

Bogdan, svetjenik starac.

Tavničar i sin njegov.

Više častnikah i prostih vojnikah od obe vojske.

Čin biva na otoku Kandiji i okolo iste posljednje godine obsade 1669 g.

Čin I.

Prizor I.

Ostrov Kandija svojim predgradji s' izgledom na móre, na kom se vide sjedne strane bojne galije, s druge pako turski logor. Sunce sjelo, suton se hvata. Davorin pun nemira i tuge prolazeć ulicu predgradja sv. Andrije dolazi na pozorište.

Davorin: Svuda tražih i tumarah svuda,
Al' sva zalud pomnija moga truda!
Odkad juče boj zlosrietni presta,
Još ja nigdje neugrijah mjesta,
Tražeć tebe liepa Miroslavo,
Nit sam jeo, nit pijo, nit spavo.
Kad Dragutin pade pokraj mene,
Ranjen zrn timerdušmanskim u nogu,
Kad i njega ko i drugu bratju
Janičari htjedoh raznieti
Na svojim britkim demeskijam,
Ti tad, što si viek nam prednosila
Krst prečastni u svakome boju,
Ti se tada u kraj mene stvori,
Te moleć me tako progovori:
Davorine! ako sam ti ikada
Mila bila, ah! molim te sada,
Dragutina spasi mi božjaka,
Past' mu nedaj u ruke Turakah!
Glas kojime evo to mi reče,
Pogled tužni kog obori na me,
Miroslavo ah! tako me ganu,
Da ko oganj živi odmah planu',
Skočih, zgrabih druga ranjenoga,
Ondesoh ga s bojišta krvnoga.
Ondesoh ga u grad k' božjacima,

Rekoh, da se briga vrh njeg ima.
 Željan gdje si? i kako si? znati,
 Na bojno se opet polje vratih,
 Al te ondje ja više nenadjoh...
 Kog susrijetoh, svakog pitah za te,
 Al mi nitko ništ' kazat neznade,
 Mišljah dakle, ti za cielo pade...
 Tražih tebe medj drugovih milih,
 Što su tam' svoj život izgubili,
 Braneć vjeru, dom svoj i slobodu,
 Prot nevjernom turskome izrodu,...
 U bedemu i izvan bedema
 Tražih, al te nema, pa te nema!...

(Stanka, muči zamišljen.)

S bojišta se evo ti nevrati,
 Jer bi tko od naših moro znati, –
 Poginula ti nisi za cielo,
 Jer bi našo tvoje mrtvo tielo, ...
 Živiš dakle, ali jao! tužna,
 Jer si sad već jedna turska sužna!...

(Stanka.)

Bože sveti, što ću započeti?
 Daruj mudrost mojoj sad pameti!
(Za poduljom stankom zamišljen stoji pak zatim odlučno:)
 Al što dugo tu da promišljam,
 Evo nješto još ću pokušati,
 Većma želim ljubav pokazati,
 A nadam se Miroslavo,
 Znat ćeš vratit što je pravo.
 To mi obreče pogled tvoj...
 Ta Davorin nać te mora,
 Bilo turskog sried tabora,
 Ma i skončo život svoj!...

(odlučno polazi)

Prizor II.

(Sukobi ga svetjenik.)

Davorin: Oj! Bogdane Otče, da si zdravo!
Ta baš Bog te šalje mi upravo!

Bogdan: Pa i jeste tako Dăvorine;
Jerbo Božja višnja, dobra ruka
Svimi našim koraci upravlja,
Kad se tiče duše naše spása
I njegove vječne dike, slave.

Davorin: Korak velik i korak odvažan
Namislio jesam dragi Otče,
Koji lasno sviet bi za izdajstvo
Doma, roda mogo tumačiti.
Tebi samo povjerit ga mogu,
Jerbo ti si prvi nam po Bogu.
Ako dakle jednoć mi uztrieba
Svjedočanstva tvoga, tad da kažeš:
Da ja korak ovaj neučini'
Da snjim škodljiv budem Otačbini.

Bogdan: Odkri dakle, izli misli svoje
U otčinsko vjerno krilo moje!

Davorin: Bog mi svjedok, nikakvu nevjeru
Ja negojim, niti zlu namjeru;
Milosrdja samo sveto djelo
Nuka me na poduzetje smjelo.
Poznato će bit ti mili otče,
Miroslava da se izgubila,
Jučeranjem u krvnome boju,
Tako, da se za nju ništ' neznade;
Kam' je gdi je, što je, kako li je?
Nitko ništa kazat zno mi nije.
Pitah svakog i tražih ju svuda,
Ali od nje ni traga ni glasa.

Ja pomislih da je poginula,
Pa danaske u primirja vrijeme
Potražih joj tielo na bojištu,
U bedemu i izvan bedema
Al je nema Otče, pa je nema.
Dakle scienim, da nij' pogubljena,
Već u tursko robstvo odvedena.
Zato odlučih preć u turski tabor,
Te razpitat što je i kakoje?
Tvrdo odlučih nju iz bludnih šakah
Izbaviti od krvnih Turakah.
Tvrdo odlučih, pa ma kako izpalo,
Pa ma istog života me stalo!

Bogdan: Začuo sam vrli Davorine!
Miroslava da nam je nestala,
Miroslava kriepostna i vriedna,
Ogledalo sviuh djevojakah;
Začuo sam i ne tuga mala
Na srdce mi moje staro pala.
Svatko žali izgubljenje njeno,
Rad tog svih je srdce ucviljeno.
Zato dosta nahvalit nemogu
Poduzetje tvoje, vjeruj Bogu!
Istina Bog! puno j' opasnosti,
Al' sve što je pram onoj vriednosti,
Kuju steć ćeš vječno za spasenje
Spasiv dieve dušu i poštenje.
A u meni, oj tako mi Boga!
I poštenja svetjениčkog moga!
Što se tiče rad izdajstva žiga
Tvoga djela, to je moja briga.
U men' viek ćeš imat prava otca,
Zaštitnika, vierna branioca.
Pak sad klekni pre odlazka tvoga,

Da ti izmolim Blagosov od Boga.
Klećeć Višnjeg samnom otca prosi,
Da te svojom milostju orosi.

(Davorin klekne, a Bogdan stojeć stavi ruke svoje na glavu mu. Bogdan moli, a Davorin za njim:)

Sveti, kriepki, jaki Bože!
S kim učinit sve se može,
Evo crv te moli tvoj!
Daj mu jakost, daj mu srietju,
U njegovom poduzetju,
Žudjen cilj da stigne svoj!
(odlaze obojica.)

Prizor III.

(Vidit je tabor turski. Na jednom briežuljku Mladog Mustafe stoji šator od zelene svile. U njemu bogato odjeven na svilenom jastuku naslonjen kano polu ležeći Mustafa; pokraj njega u poderanom odielu stoji Derviš Abdallah. Miroslava u muškom vojenom odielu, pratjena turskim častnikom stupa u šator. Častnik naklonivši se po turski odmah izlazi. Mustafa i Derviš podulje motre Miroslavu.)

Derviš: Nu der kaži nam Kaurče mlado,
Koliki je broj francezke vojske,
Koja Vami u pomoć priteče?

Miroslava: Neznam.

Derviš: More! kaži nam istinu!
Ta vidiš li, da s' u našoj ruci,
Odkud ništa izbavit te neće,
Osim ako istinu nekažeš.

Miroslava *(vatreno:)* Gospodaru! velika ti hvala,
Što me tjeraš da istinu kažem;

Što me sjetjaš na tu kriepost svetu,
 Da kraj svega mog stanja čemerna,
 I sried smrti njoj ostanem vjerna.
 Jest! predobro znadem za sve sile
 Domorodne varoši mi mile;
 Znam za svaki top, za sve lagume,
 Znam dokle će naši imat hrane.
 No kraj svega, što sve znadem, toga,
 Oj tako mi Krsta i Boga moga!
 Pre nek tielo to moje uquine,
 Neg izdajnik budem domovine!
 To od mene nek bude daleko,
 Sad me sjeko il ti volja peko!

(Stanka. Derviš pogleda u Mustafu pak u Miroslavu te rekne smiešeći se:)

Derviš: Kadkad rieči smjelije su od djela.

Vidim dobro da brbljati znadeš,
 Pri tom da si kamenoga srdca;
 No ništ' zato, ja ću tom najć lieka,
 Koji će ti srdce omehkšati.

(vikne:) Hej robovi! *(dotrče više robovah)* to kaursko pseto
 Sad vodite izpried naših očih,
 Pak mu bite dotle degeneke,
 Dok mu tvrdo srdce neomehkša,
 A istina na usta neizleti!

(Robovi hoće da zgrabe Miroslavu, a ona trgne nož skriven izpod prsluka, pak ga pram svojimi njedri upraviv rekne:)

Miroslava: Nek se nitko od vas neusudi.
 Dotaknut se mene!

(Derviš mahne rukom robovom, ovi odu)

Derviš: Oj Kaure!
 Baci nož taj pak pristupi bliže.

Miroslava: Ne, to neću vjeruj učiniti!

Nož taj moj je prijatelj jedini,
On nek oči moje mi zatvori,
Pre neg podli rob me tvoj umori.

Derviš: Kad to nećeš, a ti u koricu
Postavi ga, jer se nepristoji,
Da pred tvojim evo Gospodarom
Iztrgnutim golim nožem stojiš.

Miroslava: *(srčano)* Ja nadamnom poznam jedinoga
Gospodara, to jest: Boga moga!

(Derviš i Mustafa pazljivo no mirno motre Miroslavu, zatim)

Derviš: Čuj derište smijelo, golobrado!

Još jedanput ja te opominjem:

U korice sakri noža toga,

Ako želiš još spasenja svoga!

Miroslava: Poslušat ću opomenu tvoju,

Al zapovied nigda, pa nikoju!

(Zatim stavlja nož u korice pod prslukom skrivene, i dočim to čini motreći ju mladi Mustafa najedanput skoči sjastuka svog te šaptne nješto po turski Dervišu. Ovaj mu prieteć prstom mahne, pa zatim veli Miroslavi uhvativ ju za ruku i pozorno joj gledeć u oči:)

Derviš: Ta ti s' ženska, ti si nesrietnica,

Milosrdja našega dostojna!

Blago tebi što si u ruke pala

Oj! mladoga Ćuprilić Mustafe,

Što no sin je vriedni Otca slavna,

Veledušjem njemu po sve ravan.

Oj raduj se! a ništa neboj se,

Što te tako dugo, nepomično,

On, gorućim pogledom sve gleda.

Mustafa: *(umilno)* Oj, kaži mi ljepoto djevojko

Kako ti je ime?

Miroslava: Miroslava.

Mustafa: Miroslavo ostani kod mene!

Medj zviezdami što no je danica,
 To medj bulam mojim ti ćeš biti;
 Ti ćeš njina zvati se kraljica!
 Ah! tu srietju meni ah' udieli,
 Da viek gledam lik tvoj rujno bieli,
 Da viek motrim oči tvoje plave,
 Što se sjaju ko zviezdice prave.
 Miroslavo ništ' neželim više,
 Samo zatim srdce mi uzdiše.
 Pak štogodj ti srdce tad zaželi,
 Štogod ljubiš, štogod te veseli,
 Kaži, – sve ću, sve ću tebi dati –

(Miroslava gleda ljubko Mustafu pak zatim:)

Miroslava: Gospodaru! vele štujem tebe,
 No čuj za čim srdce moje gori:
 "Slobodu mi daj il me umori!"

Mustafa: Oj Kaurko nemoguće stvari
 lšteš, koje ja dat ti nemogu;
 Jer il tebe slobodnu pustio,
 Il te mladu smrtju umorio,
 Oboje će razdielit te samnom.

Miroslava: Vele štujem ja dobrotu tvoju,
 Al sad mnogo izbirat nemogu.
 Zato ako čovjek si od rieči,
 A ti daj mi jedno od tog dvoga.

Mustafa: A ako te ja umorim mladu?

Miroslava: *(vatreno)* Ah! tad bi te viek blagosivala.
 A poslednji moj bi uzdah bio:
 Vruća molba Bogu Krstjanskome
 Za te. Al što rekoh? ne za tebe,
 već posliednji moj bi uzdah bio,
 Ah! za Onog! ..

Mustafa: *(uleti joj u rieč)* Za kog, za kog misliš?

Miroslava: Pa ma kako smrt mi gorka bila,

Ah! na njega samo bi mislila!
Onog zadnji moj bi uzdah bio
Koj jedini još mi i sad mio.

(Mustafa ljubomorstvom planuv skoči potegne handžar svoj poletiv na Miroslavu. Derviš stupi medju njih.)

Mustafa: Ha! što reče oj Kaurko smiela?!

(Zatim obrativ se Dervišu.)

Hvala tebi Abdallahu vierni
Što sad djelo obustavi krvno,
Rad kojeg ću stiditi se naviek,
Zaboraviv da sam uvijek čovjek,
Te potegoh mač na bitje slabo.

(Zatim Miroslavi pružajući joj svoj handžar.)

Miroslavo uzmi handžar ovi,
Kim zasliepljen plamom ljubomornim,
Na te slabu djevojku potegoh.
Daj mi nož tvoj sad u mjesto njega,
Da ga nosim viek ko uspomenu.
Pak kad opet u jarosti biesnoj
Njeg se latim, pomislit ću na te,
I znam da će odmah gnjev moj prestat,
Te ja miran umilan postat ću
Ko umilne što su oči tvoje.
Uzmi handžar i snjime slobodu,
Pak slobodno putuj svojem rodu!

Miroslava: *(primajući handžar)*

Bog neka ti zato viek naplati,
šta se smili slobodu mi dati.
Vječna hvala, s Bogom! *(polazi)*

Derviš: *(zadrži ju)* Stan' djevojko!

Bez Vezira našeg zapoviedi
Ni sin njegov usudit se nesme
Zarobljenog na slobodu pustit.
Zato moraš ovdje još ostati,

Dok Mustafa Otcu svojem ode
I slobodu za tebe izmoli,
Što sigurno on uzkratit neće.
Pa sad hajde samnom u moj šator,
Tam ćeš biti u svemu sigurna.

Miroslava: (*Mustafi*) S Bogom ostaj dobri gospodaru!

Hvala tebi na slobode daru!
Veledušje nek ti Bog naplati,
A ja ću se tebe viek sjećati.
A još ako štogod molit mogu.
To jedino molim te po Bogu,
Ako rieč ti što kod Otca vriedi,
Ah! moli ga, da nam Varoš štedi,
Smiluj joj se stvojom vojskom mnogom,
To te molim! Ostaj s Bogom! s Bogom!

Mustafa: (*muči te velikim ganutjem nju motri, zatim uzamši ju za ruku ganjljivo rekne*)

Miroslavo! ako opet jednoč
Ti stajala budeš na bedemih
Od Kandije, kad se boj zametne,
Tada tvoje mile oči baci
Amo prieko na dušmansku stranu.
Pa kad vidiš, gdje velika plava
Po zraku se talasi zastava,
Kano što su tvoje oči plave,
A na njojzi utkan od ružicah
Vienac, kano rumen tvoga lica,
Miroslavo! znaj da ja sam ondje;
Maši bielom svojom tad maramom,
Da znam gdje se ti mila nahodiš,
Pak da onda tanad smrtonosnu
Ja na drugu mah upravim stranu,
Da se tako bojati nemoram,
Da ću tebe najljepšu na svijetu

Umoriti u mladosti cvietu.
Dobro zadrž' ovo u pameti,
S Bogom ostaj i mene se sjeti!
(ode Derviš s Miroslavom.)

Prizor IV.

(*Mustafa opet sjedne podnimiv se, muči zadubljen u misli, zatim*):

Mustafa: Jel' istina što se sad dogodi?
Ili spavam ili budan sanjam?
Mogul' oku svojem vjerovati?
Ne, tako mi svetca Muhameda!
Istina je, i tajat se neda. (*hvata za nož Miroslave*)
Evo noža, ovaj mi svjedoči,
Da me moje nevaraše oči.
Jest tako mi svetca Muhameda!
Još djevojke takve neugledah.
Nisu vriedne bule moje mnoge
Prah cielivat stopah njene noge!
Sjajnost njena oba plava oka
Nadvisuje zviezdju od istoka,
Koje kada na mene obori
Mislim da se nebo mi otvori!
Bielo rujni, mili nje obrazi,
Biel su dan što iz gore izlazi!
A ružične ah! usnice njene,
Koraljke su sbiserom spletene!
Ta kad sve to prviputah vidih,
Kad me zgodi plam nje očih sjajnih,
Odmah u men' buknu oganj tajni,
Odmah ljubih, al i sumnjah, dvojih,
Krijuć buru nepokojah svojih,

Sumnjah da li muško nje odielo
 Nesakriva nježno žensko tielo...
 Pak kad zbilja djevojku opazi,
 To me tako u mah ah! porazi,
 Da na sebe ljubeć zaboravi,
 Goruć plamom nesvjestne ljubavi.
 I još plam taj u men' za nju gori
 Te mi srdce sažiže i mori ...
 Ta kraljicom svojom nju bi zvao,
 Njoj za ljubav sve bi žrtvovao,
 Samo ostat da hoće kod mene,
 Da dražesti nagledam se njene, ...
 (*žalostno*) Al se želja moja sva ah gubi,
 Jerbo ona drugog nekog ljubi ... (*iza male stanke*)
 Blago svakom koji steći
 Znade sebi srdce srodno;
 Ljubeć žarko ljubljén biva,
 Ljubav slatku rajsku uživa!
 Al jao! meni što s' odreći
 Moram tog što mi j' ugodno;
 Ljubim, al nebivam ljubljén,
 Pak sam tako vas izgubljen! (*muči zamišljen*)

Prizor V.

(*Dolazi polako Derviš, motri Mustafu bez da ga ovaj opazi, zatim:*)

Derviš: Oj! Mustafo, ti zamišljen sasvim?
 Kakve su te obujale misli?
 Ali zbilja, poznám ih predobro.
 Kad sam evo od postanka tvoga
 Odhranitelj tvoj i Otac drugi;
 Al što sada misliš, baci iz glave,

Pak to burno srdce sad umiri.
Znaš da čovjek oni najviš vriedi,
Koj sam sebe znade da pobiedi.
Ova slava danas ti pripada,
Jer ti sebe samoga nadvlada.

Mustafa: (*umilno*) Učitelju moj Abdallah mili!
Velika ti na savietu hvala!

Ti znaš da sam od postanka moga
Tvoj učenik uvijek vieran bio,
Pak ako sad u mladostnoj dobi,
Gonjen plamom uzburkane krvi,
Ja zabasah s nezriela razbora,
Te posrnuh kano slabi čovjek,
Ti si opet znao me dovesti
Na put pravi Krieposti i česti ...
A što smišljah sad u glavi? jeste:
Čudna sudba zarobljene dieve.
Ta da j' drugom kom naših junakah
Osim mene ona u ruke pala
U onome boju žestokome,
Nebi više gledala sviet bieli,
Naši bi ju na sabljah raznieli.
Ja smilovah njenoj se mladosti
Te ju spasih, život joj oprostih.
Ja sad istom vidih malo prije.
Kakvu vriednost ona u seb' krije;
Ta srčanost, odvažnost, sloboda,
Viernost, ljubav napram svoga roda,
Pri tom njena čarobna ljepota,
U govoru nježnost i milota,
Sve me ovo toli silno ganu,
Da u meni za nju ljubav planu, ...
I vjeruj mi, gdje godj drago bila,
Viek će ostat srdcu momu mila!...

Al da zbilja! Kaži mi Abdallah
Jesi li ju sasvim spokojio?
I što radi?

Derviš: Nebrini se ništa!
U šatoru eno mojem sjedi,
Mučec misli i pred sebe gleda.

Mustafa: Mučec misli? (za se) ah! misli li na me?
(*Mustafa zataji u sebi uzdah*)

Derviš: Al Mustafo čuj der nješto novog:
Iz šatora mog kad se povratih
Spazih naši gdje nekoga prate.
Odoh tamo i zapitah što je?
Začuh da je neki čovjek prešao
Iz Kandije amo u naš tabor,
I da njeke važne nosi tajne,
Koje nikom povjeriti nesme
Osim samom velikom Veziru.
Rad čeg njega odmah ka Veziru
Odpratiše naši.

Mustafa: Ha! baš dobro!
Idem i ja sada Otcu momu,
Da začujem glase iz Kandije
I da molim za otu djevojku.
A ti vrati u šator se k njojzi,
Pak ju tješi dok tebi nedojdem. (*odlaze obojica*).

Prizor VI.

(*Šator velikog Vezira od crvene svile, na vrhu se blista mladi mjesec. U šatoru dragocieni ćilimi i razne dragocienosti. Vjezir sjedi u sriedini na skrletnom jastuku, njemu obdesnu dva pisara ob lievu tumačitelj. Davorin stoji na ulazu šatora pratjen od dva častnika.*)

Tumač: (*Davorinu*) No! Kaure, pristupi der bliže,
Pa nam reci, što nam kazat imaš.

Davorin: (*naklonivši se*) Što ja slavnom Ćuprilić veziru
Kazat imam, on sam čuti smije.

(Vezir zovne jednog od časnika znakom, upita ga nješto šapljuć, što ovaj potvrdivši pokloni se, poslie toga nješto Tumaču rekne, na što ovaj Davorinu:)

Tumač: Jeli stvar ta koju ti Veziru
Kazat imaš zbilja te važnosti,
Da ju nitko drugi čuti nesme?
Jeli zbilja te milosti vriedna
Da ti samcat sa Vezirom silnim
Govoriti možeš i što više
Da te obsja plam njegova oka?...
Der promotri dobro i izmjeri!
Jer bude li samo viest obična,
Tad Kaure znaj da smrt te čeka.

Davorin: (*odlučno*) Svako u doba na nju sam pripravan!

(Na to Vezir mahne rukom pisarom ovi izidju van.)

Tumač: No govori sad.

Davorin: (*podignuvši oči k nebu*) Čestiti Veziru!
Ja pred tobom stojim s pouzdanjem,
Da si, ko što o tebi se glasa,
Čovjek čestit, pošten, dobar, mudar,
Da si Dušman, al velikodušan.
Ja tu stojim tim osvjedočenjem,
Da pravedno smrt sam zaslužio
Jer znaj, da ti ništa važnog
Iz Kandije nedonesoh sada;
Jer sam odviš svome rodu vieran.
I prie neka mrtav k zemlji padem,
Nego što dom moj i rod izdadem.

(Vezir donikle oštro motri Davorina, no ovi se nesmutjuje nego nastavlja, opet govori:)

Uzrok pako rad kog se usudih
 Ja pred tvoje možno lice stupit,
 Za tebe je posve malovriedan, –
 Al za mene od najveće ciene,
 U njem leži mog života srieća!
 Zato budi milostiv pram meni,
 Pak vjeruj mi da će Bog Krstjanah,
 Koga i ti ko svog Boga štuješ,
 Tako tebi milostivan biti,
 Kad nas jednoć stane sve suditi.

Vezir: Nut govori.

Davorin: U posliednjem boju
 Jedan naših tvog dopade robstva.
 Ah! molim te čestiti Veziru!
 Vрати njemu slobodu milenu
 Mene uzmi za njeg u zamjenu!

Vezir: (začudoeno) Tebe?

Davorin: Jeste, mene uzmu u robstvo,
 Onaj bo je mladjan ko kapljica
 Niti može težka posla radit,
 A ja gledj der jak sam ti i snažan,
 K tom znam vješto udarat tamburu,
 Pak bi svirka i moje pjevanje
 Višeput te moglo razveselit.
 A moj drug bi sried svoje mladosti
 U tvom robstvu zgino od žalosti.

(Vezir šaptne nješto tumaču na što ovi:)

Tumač: A što da ti Vezir se smiluje
 Pak da tebi ko i drugu tvomu
 Zasluženu smrt za sad oprosti,
 No da zato tebe ko i njega
 Vieku u robstvu kod sebe zadrži?

Davorin: O tad bi se prevario ljuto
 U velikom Čuprilić veziru

Što sam njega za više cienio
Nego što je zbilja.

(Vezir se malo nasmieši i umilnije pogleda Davorina)

Tumač: Al reci nam,
Što te toli silno nuka, tjera,
Da sam sebe za druga žrtvuješ?
Nije, nije ljubav tvoga druga
Nagon toli silni, da ti za njeg
Sebe sama predaješ u robstvo.

Davorin: Što me na to silno nuka tjera,
To je moja dužnost, moja vjera!

(Na to stupi unutra jedan častnik poklonivši se)

Častnik: Oj Veziru! sin tvoj vani čeka,
Rad bi stobom sborit, smie li dojći?

(Vezir makne glavom da dojde.)

Prizor VII.

(Mustafa nakloni se otcu, ovaj ga grli)

Vezir: Jel to što mi kazat imaš hitno?

Mustafa: Nije, već je molba samo Otče,
Kuju kad bi meni izpunio,
Tad bi Otče vele srietan bio.

Vezir: De! strpi se malo.

(Vezir šaptje nješto tumaču, a Mustafa mjeri Davorina)

Tumač: Kaurine!
Hodi da mi druga tvog pokažeš,
Vezir njega vidit sada želi;
Pak ako je tako ko što kažeš,
Mož bit će se Vezir smilovati,
Pa tebe će za njeg zadržati.

Davorin: O! lahko ćeš njega upoznati,
Zarobljenik on je vaš jedini,

K tomu mjesto bojnoga oružja
On viek nosi crni Krst kraj sebe,
Kog u boju nami prednosaše.

Mustafa (*naglo*): Pak što ćeš ti snjime Kaurine?

Tumač: (*Mustafi kog pogled otčev utiša*)

Gospodaru! ovaj pod izlikom,
Da što važnog nosi iz Kandije,
Usudi se pred Vezira dojći,
Moleć, da svog zarobljenog druga
Na slobodu pusti, sebe pako
Da u robstvu mjesto njeg zadrži.

Mustafa: Lažeš Kaure! onaj zarobljenik
Crnim krstom, kog u boju spasih,
Nije drug tvoj, već je slaba ženska.

(*Začudi se Vezir i Tumač a Davorin sklopiv ruke uzdahne za se*)

Davorin: Bog joj bio u pomoći biednoj!

Vezir (*ustajuć s ćilima*): Je li tako?

Davorin: Jest Veziru tako.

Tumač: Jeli ona tvoja žena?

Davorin: Nije.

Tumač: Jeli tvoja možbit sestra?

Davorin: Nije.

Mustafa (*presieče mu rječ*): Tvoja ljuba?

Davorin: (*tužno*) O ne Gospodaru!

Toli srietan dosad jošte nisam.

Nikad ona nije me ljubila

Dapače me hladno prolazila.

(*Na što Davorin teško uzdahne*).

Tumač: Što je dakle, što te toli ganu

Da za život, slobodu nehaješ,

Već se za nju svojvoljno predaješ?

Davorin: Već ti rekoh: Dužnost moja i vjera.

Vezir: Vodite ga dakle izpred mene,

Pak okujte u teške ga lance!

(Tumač izgleda van, zovne robove, ovi slancih vežu Davorina, na što ovi žalno pogleda Vezira i rekne):

Davorin: Za više sam Achmed Ćupriliću
Tebe držo, nego što si zbilja.

(Odvedu robovi Davorina s njima ode i tumač).

Vezir: Oj! tako mi svetca Muhameda
Nemogu se dosta načuditi
Srčanosti ovog Kaurina. *(Stanka mala)*
Zbilja sine! jesil tu robkinju
vidio, jel liepa?

Mustafa: Jesam Otče!
Oj vjeruj mi, pokraj svega toga
Što bijaše u muškom odielu,
Ipak njenom krasnom licu, tielu
Kod svih bulah naših ravna nema.
Ta ni iste baš hurije rajske
Milije i ljepše bit nemogu.
Ta tako se sjaju njene oči
Kano zviezde u sried vedre noći!
A njene ti usnice malene
Jesu kano jagode rumene.
A obrazci njeni premehkani
Ko breskva su kojoj žar sunčani
Tako krasnu ruj boju podieli,
Da se polak rudi, polak bieli!

(Vezira oštiji pogled zaustavi opis ljuveni Mustafin.)

Vezir *(naglo):* Dosta dosta! – Pak što misliš s njome?

Mustafa: Dopusti mi, ja te liepo molim,
Da ju natrag pošljem u Kandiju.

Vezir: Hm! hm! sine, to mi stvar je čudna!
A zašto ju sebi nezadržiš?

Mustafa *(tužno):* Ja ju molih, ali ona neće.

Vezir: Je l' Abdallah tad nuza te bio,

Kad si otu djevojku vidio?

Mustafa: Jeste! eno i sad u šatoru
Njegovom je, on se za nju brine.

Vezir: Dobro! Nego idi sad k' Abdalli,
Pak dojdite obojica s njome,
Ali neću u muškom odijelu,
Već najljepšoj u opravi ženskoj,
Kano bula nek pred mene dojde.

(Vezir pruži ruku Mustafi, ovaj se nakloni i ode veseo)

Prizor VIII.

(Za malom stankom čuje se izvan šatora žamor i razgovor Mustafe i Abdalle. Vezir nepomično pred sebe gleda.)

Mustafa: *(izvan šatora)* Gledj Abdalle, ja baš po te
pojdoh,

Da idemo s Miroslavom Otcu.

Derviš: Evo mene, evo Miroslave!

Jer ti dugo k meni se nevrati

Ja pobojah rad tvoje se molbe,

Da te Otac nije uslišao,

Pak preobuć dadoh Miroslavu

Kano bulu, ko što ju tu vidiš,

Pojdoh brzo snjome Otcu tvome,

Nebi li ga stim većma ganuo

Da se tebi i njojzi smiluje.

Mustafa: A baš to bje želja Otca moga.

Miroslavo ah kako si krasna!

Hajdmo samo, hajdmo brzo k Otcu!

(Stupaju na pozorište, ulaze u šator Vezirov. Derviš se klanja, Miroslava diže duvak s lica, Mustafa ju zapanjeno gleda. Vezir motri podulje te Miroslavu te Mustafu, zatim):

Vezir: Istina je sve Mustafa mili,

Sve onako ko što mi opisa,
Zato neznam nikako ti bolje
Jučerašnje junačstvo naplatit,
Neg ako ti ovu zarobljenu
Za dar kano robkinju predadem.
Radi njene čarobne ljepote
Mislim da se nje odreći nećeš,
Radi s njome što je tebi drago.

Mustafa: *(Sav uzhitjen stupi pred Miroslavu lativ ju za ruku)*

Oj tako ti dražesti milene
Krasna dievo ostani kod mene!
Nećeš biti robinjica moja
Već mog srdca i duše gospoja!

(Miroslava na to baci oštri pogled mjesto odgovora najpre na handžar njoj od Mustafe poklonjen, pak na Mustafu, zatim ponese ruku njegovu na handžar, uslied čega opomenut Mustafa odstupi pak rekne Veziru):

Hvala tebi moj premili Otče
Na priznanju i na daru tvome!
Znaš da uvijek velecienio sam
Sve milosti i darove tvoje.
A sad kad me toli odlikova,
Te mi ovu robkinju pokloni,
Dopusti mi, da ju opet naši
Natrag k svojim slobodno odpratu,
Svaka ptica svome leti jatu, –
Zato sam joj već rieč svoju dao.

Vezir: Pa nek bude! *(zatim Miroslavi)*

Oj Kaurko krasna!
Spusti sada duvak vrh svog lica,
Jer bi mogo plam očjuh tvojih
Većma užgat srdce Mustafino.

(Miroslava se prekrije a Mustafa uzdahne, na to Mustafi:)

Vezir: Tko sam sebe zna da preoblada
Dostojan je da vrh drugih vlada.
To je tvoja slava oj Mustafo!

(Vezir na to zazvoni, dojde častnik on mu nješto šaptne, ovaj se udalji i zatim dovede Davorina u lancih. Miroslava pokazuje nemir svoj vidiv ga.)

Prizor IX.

Vezir: Oj! Kaure, premda neznam pravo
Veledušjem što vi nazivate,
Nit mjerila vašega poznajem,
Kojim djela ljudska vi mjerite,
Ništ nemanje nješto ću da kušam,
Možbit ću ti sotim ugoditi.
Dat ću skinut stebe težke lance,
Pak slobodna sad te proglašujem,
Slobodno se k svojim vratit možeš
I u moje znak veledušnosti
Uzmi ovu ženu još za poklon
Vod' ju doma, pa nek bude tvoja.

(Davorin pogleda u prekritu Miroslavu začudjen pak ponizno pokloniv se veziru rekne:)

Davorin: Hvala tebi na tvojoj dobroti!
Al kazat ti moram Ćupriliću
Da me ona ništ neusrietjava.
Već ak' hoćeš da ja ko Kaurin
Svuda tvoju veledušnost slavim,
Ja netrebam tu tvoju Turkinju
I nemarim dalje rob tvoj biti,
Ali samo onu, onu pusti –

Ili snjome nevinom i čistom
Ta i mene zajedno umori.

Vezir: Hajd ludače, nebuncaj toliko,
Skinu duvak sa njezina lica,
Pa pogledaj u nje mile oči,
A tako mi svetca Muhameda!
Očaran ćeš biti od ljepote,
I zahvalan pred noge joj pasti.

Davorin: Pa da j' lica krasna ko božica
Srdce jedno bilo bi mi hladno.

Vezir: (*Mirolavi*) Odkri lice.

Davorin (*uzhitjen poleti k njoj:*) Ti to Miroslavo?!
(*pada na koljena pred Vezirom*)

Gospodaru! oj! samo pred Bogom
Koljeno sam dosad pregibao,
A još nikad slabim pred čovjekom.
Al predobri Otac naš nebeski
Oprostit će meni čin sad ovi,
Štono svladan ćutih uzhitjenja
Tim načinom tebi zahvaljivam.

Vezir: Jer pred Bogom svojim samo klecaš,
Ustaj gore, ja sam samo čovjek.
A sad obim slobodu vam dajem,
Vratite se u Kandiju srijetno,
Već vas čeka pripravljena ladja.

(*Mirolava i Davorin duboko se naklone.*)

Mirolava: (*Mustafi*) Moj krst crni kog u boju nosjah,
U tvojem je šatoru ostao,
Molim da ga opet mi povратиš.

Derviš: Nemaj brige, dobit ćeš ga odmah.

Mustafa: (*Mirolavi*) S Bogom ostaj sada Miroslavo!

Mirolava: Oj Mustafo moj izbavitelju
Rad velike tvoje te ljubavi
Reci čim još tebi da zahvalim?

Mustafa: Ničim! Samo molbu u pameti
Moju drži, i mene se sjeti.

Miroslava: Kako tebe sjećala se nebi?
Kad što još živim, to živim po tebi!

*(Naklonu se Davorin, Miroslava, Mustafa, i Abdallah
Veziru pak odlaze.)*

Prizor X.

*(Pozorište mjenja se u stan Morosinija. On sasvim
zamišljen i ljutit dolazi šeta se po sobi svojoj te poslie
stanke:)*

Morosini: Zlo izpade bitka jučerašnja,

Skupo, skupo mi ju baš platismo

S naših ljudi i bedemah štetom.

Al kako je još je i tako dobro,

Jer bi moglo pogubnije biti

Kod tolike uzajmne nesloge!

Čini mi se više Bog nas čuva.

Samo neznam dokle će nas čuvat?

Ta i dosad mi se bismo s Turci,

Al još nigda tako neplatismo,

Dok Francezi k nami nedojoše...

Istina je, vojnici su dobri,

Ali pri tom nerazložno smjeli,

Što u boju uvijek nevaljade,

Već hajd mudro nepogini ludo.

Nuz to još su vrlo tvrde glave,

Što preduzmu, ono biti mora,

Pa izpalo makar naopako.

Tvrdoglavost njina svem je kriva;

Neslušajuć moja svjetovanja,

Oni juče udriše na Turke.

Pak ostanul' tako tvrdoglavi
Nikakvom se uspjehu nenadam,
Kad medj nami željne sloge nema...
Jedno to je, – a drugi je uzrok
Što se medj nam uhode nalaze,
Pa u turski tabor tam prelaze,
Te jim naše odkrivaju stanje.
Za to već sam sigurno začuo.
Al takomi lava mljetačkoga
Svemu tomu drugčje biti mora!...

(Stanka, zazvoni, zatim unilazi častnik.)

Morosini: Je l' zapovied moja izvršena
Glede Davorina?

Častnik: Jest na službi!

Morosini: Nek unutra dojde. *(izlazi častnik nakloniv se)*

Prizor XI.

(Davorin unilazi nakloniv se.)

Morosini: Davorine!

Za tvoj smieli ali izdajnički
Čin, što Turkom prejci se usudi
Znaš li kakvo nadarje te čeka?

Davorin: Znadem, zakon veli: smrt prijeka!

Morosini: Pak to znajuć sad mi pravo kaži,
Zašto predje u dušmanski tabor?

Davorin: Nagon čisti ćuti čovječanske

Potjera me u dušmanski tabor,

Ćuti, koju i vi osjećate,

Al ju kadkad zatajat morate; –

Miroslava, pri svakom jurišu,

Što krst častni pred nami nosaše,

Pri posljednjem bude zarobljena;

Da izbavim nju iz turskih rukuh,
 Bjah pripravan svaku podniet muku,
 Za nju dat se u verige speti,
 Te za njezin odkup i umrieti,
 Generale! Živoga mi Boga!
 To je uzrok od prelazka moga!

(Morosini drma glavom)

Generale! vidim da sumnjate –
 Il nećete il pak nemožete
 Složit oto u pameti vašoj,
 Kako b' mogo čovjek bitju dragom
 Žrtvovati za ljubav toliko?

(Morosini zamisli se)

Al kad meni vjerovat nećete
 Za čest svoju ja sam se pobrino.
 Svetjenik naš Bogdan svjedok mi je,
 Njeg zovnite, on će sve vam kazat.

(Morosini pozvoni, častnik dojde)

Morosini: Nek svetjenik stari naš Bogdane
 K meni dojde.

(Častnik se nakloni i ode.)

A sad kaži pravo
 Što sve vidi u taboru turskom?
 I kako su Turci te primili?
 Jerbo samo izpovied iskrena
 Kazan tvoju olahkšat ti može.

Davorin: Da što važnog ja vam odkrit znadem
 To bi dosad veće učinio,
 A za dobro svete naše vjere
 I slobodu sirote Kandije,
 A na razor turskih krvolokah.
 Al tako je ono vrlo malo
 Štono vidih. Kad prebrodih prieko.
 Tam izidjoh na zapadnoj strani;

Tu bedeme vidih utvrđene,
I u njima sve veselo, budno.
Baš se u to doba mienja straža
Tog bedema, što je prot predgradju
Ovim našem, svetoga Andrije.
Moglo j' biti dvie hiljade ljudi.
A unutra u taboru turskom
Sve ležaše u dubokom sanku.
Kad prolazih kroz njih u seb' mišljah:
Ej! da j' naših sad hiljada samo
Da se smielo, složno medj njih bace
O! da čudna krvna kupališta!

Morosini: A što znaš o velikom Veziru?

Davorin: On je čovjek sasvim baš pristao.

Liepog stroja, muževnog obličja,

Uz to mio i prijatan dosta.

Veldušno samnom je postupo.

Morosini: A čime ga ti na to probudi?

Davorin: Bog mu valjda srdce pram' men'ganu.

Al i mislim da mu se dopala

Moja smjelost, srčana odvažnost,

Pak se toga radi meni smili.

Samo varku kad moju doznade –

Zarobljenik njihov po kog dojdoh

Da nij' mužko, nego Miroslava,

Onda strašno sredit na me planu.

Al ga zatim sin njegov Mustafa

I star Derviš opet utišaše.

Morosini: O! poznam tog staroga Derviša;

Velike je ciene kod Vezira

Pri tom neki osobiti čovjek.

A kakvi je mladjeni Mustafa?

Davorin: Upitajte zato Miroslavu

Od njeg biše ona zarobljena

Dulje snjime jeste boravila,
I slobodu on izmoli njojzi.

Morosini: (*naglasom*) Bez odkupa?

(*Davorin klima s rameni i ko stidno pred sebe gleda*)
Jeli stobom prešla?

Davorin: Jest i amo me je dopratila,
Mislim da je još vani na vrati.

(*Morosini pozvoni. Častnik unidje*)

Morosini: Miroslava vani čekajuća
Nek unidje! (*Častnik nakloniv se ode*)

Prizor XII.

(*Miroslava dolazi u prostom posve crnom odielu ženskom,
nakloniv se Morosiniu*)

Morosini: Je li Miroslavo!
Tebe mladi Mustafa zarobi,
Pak jesi li dulje bila snjime?

Miroslava: Samo dva tri časa snjim boravih,
Al najviše kod starog Derviša.

Morosini: Pak što ti se vidi od Mustafe?

(*Oštro ju motri iza male stanke*)
Jeli sličan starome Veziru
Junačkijem duhom?

Miroslava: Generalu!
U koliko poznati ga mogah,
Kad po njemu bijah zarobljena,
Vidi mi se liep i pošten mladić.
Al što j' više, čudit ću se viekom,
I zahvalna bit mu dok god živim, –
Jer u grudih tog Turčina mlada
Takvo srdce čovječansko bije,
Kod krstjanah mnogih kakvog nije!

Mirosini: (smrknut) Što još vidi u taboru turskom?

Mirolava: Raznih vidih mnoštvo tu šatorah,
Nebrojenih konjah i vojnikah,
Al čestitog malo je što najći.

(Kucanje na vrati)

Morosini: Zdravo!

Prizor XIII.

(Bogdan stupi unutra nakloniv se)

Morosini: Zato sam vas amo pozvao
Častni Otče, da mi sve kažete
Jel istina, što Davorin veli.

On se na vas odprto poziva,
I na tajnu koju vam povjeri,
Pre neg čin svoj on izvede smjeli.

Bogdan: Sve je tako slavni Generalu.

Davorin za svoje opravdanje
Povjeri mi tu namieru svoju,
Upaljnu al i veledušnu,
A ja istu odobrih u svemu,
S nadom tom da zakoni vojnički
Ništa proti-

Morosini: *(uleti mu u rječ)* Zato moja briga.

U ostalom častni otče hvala

Što se potrudiste. *(malo se nakloni u znak da je s njim svršio
zatim Davorinu)*

A teb' Davorine,

Za sad život milostno opraštam

Ne tvoj čin, već namjeru mjereći.

Al nadalje, nemaj ništ' s dušmani,

Jer sam' ako za štogod začujem,

Hoćeš bogme svojom platit glavom.

Neg sad idi na mjesto ti dato,
Vieran budi, bori se junački
Sliedi stope svojih pradjedovah
Brani vjeru i brani Kandiju.

(zatim Miroslavi.)

Miroslavo! tebi pako velim:
Zaboravi Mustafe veldušje,
I njegovo mlado liepo lice.
Žensko j' srdce mekano ko vosak,
Lasno svaki utisak poprima. *(oštrije)*
Stog mišlju, pa niti očima
Nemoj bludit po taboru turskom;
Jer bi mogla na žalost izkusit,
Da mi nije srdce tako mehko
I veldušno ko Mustafe mladog!
Zato pazi!

Miroslava: Zašto Generale?

*(Miroslava čeka odgovora, no Morosini šuteć nakloni se,
mahne rukom, izlaze svi.)*

Zastor padne.

Čin II.

(Predgradje Standija izgledom na more. Kuća Mandaline Miroslavine majke, kraj nje bašta na umilnu brežuljku. U bašti sjedi Miroslava zamišljena gledajući k morju:)

Prizor I.

Miroslava: Bože mili čudna udesa moga!
Još čudnije ti upravljaš njime!
Padoh u robstvo nemilih Turakah,
Da Mustafa mladi poznavši me
Za me plane ognjenom ljubavi,
Pa da robstva sužnju me izbavi.-
Da, Mustafa oni mladi, liepi,
Kom nagnutje tajno srdca svoga
Zatajati nikako nemogu.
Padoh u robstvo nemilih Turakah,
Da Davorin prezirajuć svaka,
Usudi se preić u tabor turski,
Te sam sebe ponudit u robstvo,
Bit pripravan istu smrt podnieti,
Iz jedine pram meni ljubavi
Da iz robstva turskog me izbavi!
Nadajuć se za toliku žertvu,
Da ću vjek mu znat zahvalna biti,
Nadajuć se možbit i čem drugom –
Davorine! vrli priatelju!
Plemeniti ti moj branitelju!
Dok god ovo moje srdce bije
Zahvalno će tebi uvijek biti,
Ali srdce ti moje neišti
Jer je drugom davno poklonjeno! *(uzdahne)*
Da, da drugom, tebi Dragutine!

Moj uzoru ljubavi nevine!
 Tebi dadoh mlado srdce moje
 Očarano od ljubavi tvoje.
 I kad mišljah da vrh stigoh srieće,
 Da nas ništa već razstaviti neće,
 Tad razkide ti savez ljubavi,
 Oj nevjero, tad me ti ostavi
 Brez krivice, bez uzroka svaka
 Ti u sveti stupi red božjakah.-
 Nu kraj sveg tog ovo srdce moje
 Do posljednjeg daha bit će tvoje;
 Jer se teško ono kad ostavi
 Što j' u prvoj grljeno ljubavi!
 Nu tko bol taj teški da izmjeri,
 Kad mu s' zlato svoje iznevjeri?
 Oh! tad jedno srdce sahne, vene,
 Ko sam cvietak rose bez milene!
 Zato prie da bol taj stišam kleti,
 Ja pogibelj tražih za umrieti;
 Al sudbina htje uzmnožat jade,
 Pa ja opet živa ah! ostade!
 (*Nasloniv glavu na ruku ušuti.*)

Prizor II.

(*dolazi Davorin*)

Davorin: Bog pomози mila Miroslavo!
 Što ja vidim, ti si sasvim tužna?
 Kakve to su nesmiljene misli
 Što ti nježno tol kidaju srdce?
 Ta sad nemaš uzroka tugovat
 Nisi više turska robinjica,
 Već slobodna tu opet medj svojim.

Ali mož bit...

Miroslava: (*presiječe mu rječ*) Vrli Davorine!

Promišljavam te posljednje dneve

U kojimi tolika doživih –

Koja velik utok u budućnost

Imati će srijetnu il nesrijetnu.

U kojimi i ti Davorine

Silovito toli si upleten,

Da te ništa iz njih slatko – mile

Uspomene meni iztrć neće!

Viek za tol'ko žrtvovanje tvoje

Zahvalno će bit ti srdce moje!

(*Lati ga za ruku ponesav ju svom srdcu, Davorin neda*)

Davorin: A što imaš meni zahvaljivat?

I bez mene slobodna bi bila.

Ta Mustafa već prije odluči

Tebe opet na slobodu pustit;

Nego što se o meni što znalo.

On tvoj bješe zaštitnik, branitelj,

Njemu dakle, njemu izli tvoga

Srdca ćuti, srdca zahvalnoga!

Miroslava: (*začudjeno*) Priatelju i moj Branitelju!

Ah! ta zar si tako zlo upozno

Srdce moje? zar ti mislit možeš,

Da bi isto moglo hladno biti

Napram tvoje velike ljubavi,

Koja za me sve na kocku stavi?

Zar ti misliš, da to srdce moje

Nezna cienit ljubav ko i tvoje?

(*Davorin se okrene*)

Davorine, neodvratjaj pogled

Priateljski u oči mi gledaj. (*stanka*)

A što mladog Mustafu spominješ

Njeg ću cienit doklegod sam živa.

(*oduševljeno*) Njegov čin pram meni jest plemenit, –
Al tvoj pako bješe veličanstven.

On se odreče svog okrutnog prava, –

Ti žrtvova sebe svojevoljno
Ili robstvu ili hudoj smrti.

Za njeg uvijek bit' će srdce moje,

Zahvalno, a za te (*zamuca se*)

Davorin: (*vatreno*) A za mene?

Miroslava: (*poslie stanke*) Ko stvar kakvu najplemenitiju,

Davorine, tako sliku tvoju,

Vjeruj da u srdcu mojem nosim,

Nuz to želim, da mogu zahvalnost

Riečma, djelom jednoč ti ukazat.

Al oprosti iskrenosti mojoj:

Čisti plamen priateljstva vierna

Za te nosim viek u srdcu momu,

Zato išti od mene moj život,

Rado ću ga za te žrtvovati,

Samo srdce moje nezahtjevaj,

Sa ljuvenim plamom i čeznutjem,

Ono bo je već u tudjoj vlasti.

U ostalom vrijeme će odlučit –

Za sad primi neven priateljstva,

Mjesto milih ljuvenih ljubicah,

Al vjeruj mi, vjeruj za sigurno:

Da nijednog čovjeka na svijetu,

Ni božjaka istog Dragutina

Tol necienim vele kano tebe!

(*Davorin se podsmjehuje*)

Davorin: Al su čudna srdca djevojačka.

Za stotinu u njih mjesta ima.

Nu vjerovat riečima ću tvojim

Zato, što me ti najviše cieniš,

Mislim da mi nećeš sakrit nješto.

Miroslavo! oj kaži mi pravo,
Kakva je to molba Mustafina
Na razstanku što ti priporuči?

Miroslava: (*zastidi se*) To ti nesmem kazat Davorine.

Davorin: (*preteć se*) Svaki savez s Turci jest zabranjen!
A to poso čist nemora biti.

Miroslava: Nebrini se vrli Davorine,
Ta se molba samo mene tiče.

Davorin: (*podsmievajući se gorko*) Tebe samo? Ti ju dakle
nesmeš

Odkrit svojem vjernom priatelju?

Miroslava: Davorine! nikad nebi rekla
Da si srdca tol hudo sumnjiva...

Davorin: Al nek bude kakogod mu drago,
Ja nedodoh da se parbim stobom,
Veće dojdoh da ti s bogom kažem.

Miroslavo poslušaj me jošte:

Il pripisat to moram sudbini,

Il ljepota ta tvoja učini,

Te me skopča stobom čvrsto tako,

Da se odtrć nemogu nikako.

Zato prezrieh robstvo i smrt istu,

Da dobijem ljubav tvoju čistu.

Ljubav izkah zato Miroslavo,

Mišljah za trud moj da imam pravo?

Pak ljubavi ove strastna sila

Čini to sad Miroslavo mila,

Što nemogu da se upokojim

Priateljstva sa nevenom tvojim.

Nejde drugčje ljubav ta s bojišta,

Nego želi imat sve – il ništa.

Al jer sve mi nepada u dio,

Za da skršim položaj nemio,

Dojdoh da ti s bogom kažem sada,

Jer me tješi ta čemerna nada:
 Da će u meni od tebe bježući
 Ljubavi se stišat plam gorući.
 No dajem ti ipak vjeru moju
 Bude l' nužno, za ljubav ću tvoju
 Rado opet žertvovati sebe,
 Da izbavim s' pogibeli tebe.

Miroslava: *(tužno)* I ti dakle sad ostavljaš mene?

Davorin: A da što ću? na to nužda tjera.

(gorko) A što bi ti u životu mogo
 Drugo biti, nego podupirač,
 Na koga se u nuždi oslanjaš,
 Kog da baciš, kada nužda projdje.

Miroslava: *(gorko)* Na taj način mili Davorine
 Nepada mi teško tvoj razstanak.

Jer si srdce zlo upozno moje.
 Želila bi kad se već razstaješ
 Da razstanak srdačniji bude,
 S onim mužem toli plemenitim
 Koji mi je u istinu više
 Neg u nuždi podupirač tvrdi.

Davorin: *(odlučno)* Bit nemogu ono za čim težim.
 Zato j' bolje da pre odtud bježim.

Dakle s bogom! zdravo Miroslavo! *(naglo ode)*

Miroslava: *(gledajući za njim)* I taj mene prijatelj ostavi!
 U koga se još uzdati mogu?

U nikoga, u nikoga!
 Jedinoga osim Boga!
 Jer na svijetu nema vjere,
 Lažljivo je sve bez mjere!

Stoga i ja ucviljena
 Osta tužna osamljena. *(otide protivnom stranom)*

Prizor III.

(Čuje se od strane kud ode Davorin razgovor.)

(Dragutin u odijelu božjakah maltezkih susrietavši Davorina natrag ga vodi na pozorište.)

Dragutin: Kuda tako hitno Davorine?

Stani da se stobom podivanim,

Za junačko da t' upitam zdravlje

Te da tebi srčanom junaku

Mirolave oj izbavitelju,

Sad kad sam se već oporavio *(dojdu na pozorište)*

Od sveg srdca i duše zahvalim.

(Grli ga i poljubi Dragutin, ovaj ga zapanjeno gleda donikle)

Davorin: Gospodine! Koliko mi drago

Što te opet sada zdrava vidim,

Toliko me nješto teško muči,

Dopusti da za to te upitam.

Dragutin: De slobodno!

Davorin: Nikako nemogu

Zagonetku ovu si razriešit;

Ko što si mi ti sam pripoviedo:

Ti u red taj svojevoljno stupi

Svojevoljno crven krst taj primi,

Koi te naviek s Miroslovom dieli;

Pa gle opet tako mi se čini

Da je ona uzor tvoj jedini,

Da ti za nju samo srdce tuče.

Pa kaži mi što te k njoj još vuče?

Kad si savez taj snjom sam razkino

Zašt srčano tol bi ju spominjo?

De mi to razrieši.

Dragutin: *(polužalostno)* Davorine!

Ljubav moja prama Mirosravi

Iz drugoga sad izvora teče.
 Prie bijaše potok valoviti
 Kišom, burom naduht i narastli,
 A sad kada bura strastih projde,
 Jedva čuješ tiha mu romona.

Nu nemisli mili Priatelju,
 Što ti tražiš srdce Miroslove
 Da ću zato ljubomoran biti.
 Neg što više bit će mi predrago,
 Ako njenu zadobiješ ljubav.

Ti pak na to puno pravo imaš,
 Rad velika tvog požrtvovanja.
 Nastoj dakle, ja ti uspjeh želim.

Davorin: Oj viteže, ako to pripuštaš,
 Nigda pravo nju ljubio nisi.

Dragutin: O tom ćemo mučat Davorine!
 Što ti rekoh, to nek ti je dosta.

Ona bješe prva i posljednja
 Koju ljubih na ovome svijetu.

A kad bi ju nadalje ljubio,
 Nebi u red božjakah stupio.

Dosta – više to mi nespominjaj –
 Nego nastoj srdce zadobit si
 Miroslove. –

Davorin: Ta baš idem od nje.
 Ta od dana nje oslobodjenja
 Ja ju kušah višeput s'daleka,
 Nebi l' kakvo ljuveno nagnutje
 U nje srdcu za se našo jedna,
 Ali zalud, pram mene je hladna.
 Ona tebe ljubi Dragutine,
 A pri tom mi sve se nješto čini,
 Da s' Mustafom u potaji šara...
 Zato boj taj snosit nemogući

Malo prije njojzi s bogom rekoh.

Dragutin: Nezdvoj jošte, vrli Davorine,
Pouzda se još u mene malo.

Ta i ja sam još tvoj harni dužnik.

Davorin: (*radostno*) Bil vjerovat mogo Dragutine!

Dragutin: Vjeruj, vjeruj sad baš idem k njojzi,
Saobćiti nješto joj imadem,
U tom neću na te zaboravit

S Bogom dakle, zdravo Davorine!

Davorin: (*oštro ga mjereć i pružajuć mu ruku*)
S Bogom! zdravo! vitez Dragutine. (*ode*)

Prizor IV.

(*Stoji gleda za njim, pak onda sjedne gdje je prije sjedila Miroslava*)

Dragutin: Sažalenja vriedni Davorine!

Znam bo kako u srdcu je tvome:

Ko vjetrovi s četir stranah svieta

Kad bi na boj medjsobno se digli

Za prvenstvo junačkog megdana,

Tako isto u jadnom srdcu tvomu

Ljubav, nada, sumnja, ljubomornost

Medj sobom se do zdvojenja biju.

Eto gorkih plodovah ljubavi! (*sjedne*)

Nu baš neznam koj od nas dvojice

Nesrietniji na ovom je svijetu?

(*Nasloniv se na ruku pusti se u misli, spazi zatim pokraj sebe ležeću maramu bielu*)

Gledj marama! čija li je bože?

Sirotana valjda Davorina?

(*Pozorno maramu pogleda tražeć obeležje, pak našavši*)

Ha! kakva su na njojzi imena?

“Miroslava, Dragutin” vezeno
Tvoj je dakle rubac Miroslavo.
Ta gledj sbilja u tvojoj sam bašti.
Uvezla si stvojim ime moje
Miroslavo na marame svoje,
Ko god što sam i ja ime tvoje
Upisao u srdašce moje.

Al na žalost (*čuje se nješto šušcati, trgne se i krije maramu*)

Miroslava: (*došavši*) Ha! ti Dragutine!

Ili bdijem ili polusanjam?

Ili samo vidim sjenu tvoju?

Dragutin: Ja sam, nitko drugi Miroslavo!

No s' moje sam rane iznemogo,

Da sam sada više sjeni sličan.

No oprosti slatka Miroslavo!

Što velike rad slabosti svoje,

Nepoletih u naručje tvoje.

Miroslava: Što j' na svijetu ljubav nadjačalo?

Što li njene oslabilo sile?

Kad je u sried najvećih preponah

Opet jaka i svemožna ona.

Nego reci pravo i iskreno,

Da ti nisam više toli draga. (*zatim čemerno*)

Al što sgrieših te mi ti zabavi?

Zašt' me tako nevjerno ostavi? (*osvrne lice brišuć suze*)

Dragutin: (*tronuto*) Neodsudjuj prieko Miroslavo!

Neodvratjaj oči od meneka.

Nego hodi slatka i jedina

Sjed do mene, da u srdce tvoje

Ja izlijem tajne jade svoje. (*pruža za njom ruke*)

(*Miroslava se približaje*) Nu pre svega obreći mi moraš,

Sve od mene što sad čula budeš.

Da ćeš dotle čuvati ko tajnu,

Dok god Otac moj nadojdje amo,

Te ti tajne uzle nerazrieši.

Miroslava: A kakve su oto strašne tajne?

Prem neslutim njihovu strahotu,

Ipak vidim da ti usne drhtju.

Zato muči! neću da ih slušam.

Ljutost svaku izgnat ću iz srdca,

Samo bol ću moj u njem sahranit,

I sotim ću sebe biednu tješit,

Da si ti po božjoj zapoviedi

Mene jednu ostaviti moro.

Muči dakle!

Dragutin: Ne, ne Miroslavo!

Sebe samog tebi zatajati

To nemogu, moram sve kazati.

Hodi sjedi kraj tvog Dragutina,

Miroslavo mila i jedina.

Miroslava: *(sjedne)* Pripravna sam. Nu der očituj mi

Ali samo u dvie u tri rieči

Koj je uzrok, što krst uze na se,

Pa nemogah ja sve tebi biti?

Tajna ta će ostat u mom srdcu.

Dragutin: *(ogrlivši ju)* Miroslavo, prva ti do Boga!

Sestro mila! čedo Otca moga!

Miroslava: *(skočiv)* Što govoriš? Zar ja sestra tvoja?

Dragutin: *(skočiv držeć ju za ruku)* Miroslavo! jest ti sestra moja!

Kad prvi put spaziv te obljubih,

Te kad dobih vierno srdce tvoje

Ja se zakleh samo tvoj viek biti.

Nu kad začuh krvno rodstvo naše,

To po sebi veće nas razstavi.

A da vieran budem toj zakletvi

Primih ovi crven krst na sebe.

Kad bo svojom zvat nemogah tebe

Od nijedne ženske ljubav neću
Da mi srdce više usrietjava.
Dost je meni ljubav sestre moje.

(Miroslava sasvim smutjena, tronuta, zamišljena skrštenimi ruku preda se gleda uzdahne i zatim kao za se)

Miroslava: A što začu jedna Miroslavo?

I Bog sveti zna što ćeš još čuti?

(zatim Dragutinu) Nu kad već sam na svašto pripravna,
De kaži mi kako se to sluči,

Te razrieši ovu zagonetku. *(sjedne)*

Dragutin: Sad kada je kamen težki pao

S moga srdca, lašnje dihat mogu,

I lašnje ću sve ti izpoviedit. *(sjedne kraj nje.)*

Prvih lietah Kandijskoga rata,

I moj Otac s drugi dobrovoljci

Dojde amo za nju da se bori.

Udes htjede, ljuto bude ranjen

I donešen amo u Standiju,

Gdjeno Majka tvoja Mandalina

Baš bijaše u mladosti cvietu,

Nadarena sve ljepote čarom.

Kad moj Otac ozdravi od rane,

Upozna se tada s majkom tvojom.

Umilnost i udvornost njegova

Ponašanje, stas, muževno lice,

Zanesošće tvoje mile Majke

Djevojačko i nevino srdce.

Al moj Otac većma još očaran

I zanešen od ljuvenih strastih,

U toliko na se zaboravi,

Da zataja ljubećoj ga dievi

Da je s drugom davno veće vjenčan,

Štono njegov povratak izgleda.

I što više zakletvom obeća,

Da će stvojom majkom u brak stupit,
Na što ona prevari se slaba...
Jedno veče kad čekaše njega
Posla slugu on svoga pismancem,
U kom novac a ne ljubav bješe,
I u kom joj odlazak svoj javlja.
Poražena s podloga nevierstva,
Ucviljena tvoja mila majka,
Očitova tad sve svojoj majci.
Ljubeća ju a smotrena majka
Nju tad posla jednoj priateljki
Nedaleko nekolicom miljah,
Tamo majka tvoja tebe rodi.
Ne za dugo zatim natrag dojde,
Ruku daje mužu kog neljubja,
Koi ju uze, više gledajući
Blago njeno, nego nje poštenje.
Pre vjenčanja pisa otcu momu,
Javi njemu da s' se ti rodila,
I da zato drugom ruku daje
Što j' obreko tvoj ti otac biti.
Pisma koja poslie od njeg dobi
Nečitana slala mu je natrag.
On nečuvši ništ više o tebi
I zapleten u francezkih bunah
Na te kćerku sasvim zaboravi.
Ljubav moja, koju mu ja odkrih,
Kad se stobom jedan upoznaдох,
Mandaline ime kao i tvoje
Opis mjesta, kuće i te bašte,
Sve ga to iz zaborave prenu,
I čemernom grozom baš napuni.
Al iskreno moje osiguranje
Čiste, svete pram tebi ljubavi,

Umiri mu i otvori srdce

Te on tako sve mi izpoviedi...

Miroslava: (*uleti mu u rječ.*) Pa kako je mogla mati moja
Mirnim okom gledat ljubav našu?

Kako klija, kako se razvija?

Zar pad njezin nju neopameti?

Ta zar nije mrzit morala te?

Pa sve da se osloniti mogla

Na poštenje i na kriepost moju?

Ha! sve ovo kuda vodi, kuda?

Ha! zdvojenju, strašnome zdvojenju!

Dragutin: Valjda s' htjela osvetiti sinu

Rad njegdašnjeg grieha otčevoga?

Il je htjela pustit da u meni

Ljubav plane u plamen ognjeni,

Da ju poslie sovim strašnim riečma,

Mah utuši: Ti si sestra moja.

Miroslava: Il htjede i mene unesrietjit?

Dragutine jest, jest to je htjela.

Zato dalje odtud sad bjegajmo!

Na predgradje ti svetog Andrije,

A ja volem na bedem Kandije

Nego živit pokraj takve majke!

Jedno zrno bit će tugam svrha.

Zato slavno umrieti hajdemo.

Kad se ljubiti više nesmijemo.

(*Ustaju oboje. Dragutin gleda Miroslavu tužno umilno,
držeć ju za ruku, poslie stanke.*)

Dragutin: Miroslavo! slatka i premila!

Ah! da ti je vidit srdce moje

Njekad srietno ah! s ljubavi tvoje,

A sad srodstvom našim razkidano!

(*Miroslava ogrlivši ga i spustiv glavu na grudi njegove*)

Miroslava: (*iza stanke*) Dragutine moj dragi, jedini!

Da l' znaš kakov sviet mi sad se čini,
Ah' pust, prazan, tužan, neveseli,
U kom što pre srdce umriet želi.

(Grli ga i poljubi, pak se trgne)

Ah! oprosti slatki Dragutine!

Ah! cjelovu ljubavi nevine!

Vjeruj Bogu, nikako nemogu

Sobom složiti naše novo stanje,

Još je u srdcu staro milovanje!

(Nato se čuje izvan pozorišta njeko smejanje, zatim korakah štropot)

Dragutin: Ha! tko je to? tko bi mogo biti

Naš posluhač u to kasno večer?

Miroslava: Možbit da je to Davorin bio?

Dragutin: A što bi se on ovd' od nas krijo?

Ne! tol vražko ružni smij iz ustah

Tol poštena mladića neide.

Miroslava: Nepoznaš ga. U tom bo mladiću

Angjeo s vragom boj jednako bije.

U strasti je nago i osvetljiv,

A pri svijesti najpoštenij' čovjek.

Ako nas je gledao u grlenju,

Znam da svog se latio je mača.

Al od tog ga jedino uzdrža

Vjerozakon, kom je posve odan,

Ljubomornost pako onaj smieh mu

Vražko ružni na usta iztjera.

Dragutin: Plemenitij' on se meni čini

Neg što veliš. I žao bi mi bilo,

Da je takav ko što ga opisa.

Pa što više željom bi želio,

Da za vjerno njegovo nagnutje,

Plemenito za požrtvovanje,

I ti većma, baš iskrenim srcem

Odsad budeš njemu viek priklona.

Miroslava: (*izvan sebe*) Razumiem li tebe?

Dragutin: Miroslavo!

Sotim samo tvoju srieću želim.

Ja sebičnost nenosim u srdcu.

Miroslava: Dragutine! A zar bi ti mogo

Gledat me u tuđih naručajih?

Dragutin: Samo nek si srietna Miroslavo! (*stanka*)

Ali ako srdce si upitam,

Suznim okom to bi ja gledao...

No sad sve to ostavimo Bogu!

Nek nam briga ta radost nemuti,

Radost tu, što sad ko brat i sestra

Mi se ipak ljubiti možemo.

Miroslava: (*tužno*) Radost! ... al jao! na pram prve žalost.

(*nasloni se na njegove grudi ogrliv ga*)

Dragutin: Sestro ti si veoma ganuta.

Radi novog našeg položaja,

A i srdcu mome nije bolje.

Zato hajdmo potražit pokoja.

Noć je tužnom majka utješenja,

Noćni sanak dnevne rane vida...

S Bogom dakle dok se nevidimo!

S Bogom! zdravo! mila Miroslavo!

Miroslava: (*plaćuć*) S Bogom! slatki, dragi Dragutine!

Ah! možbit je to poslednji S Bogom!

(*razilaze se razcviljenim srdcem.*)

Prizor V.

(Stan Morosinija. Sjedi drži pismo u ruci, pak čita za se; poslie stanke.)

Morosini: Dakle ću se još oslanjat moći
Na njihova prazna obećanja?
Ta Francuzka nije preko svieta
Već bi mogli tu Francezi biti.
More jim je svuda otvoreno,
Ratne ladje njine pod Kandiju
Bez zaprike mogu lasno dojći.
Gdje su dakle? zašto oklevaju?
Pa nedrže štono obećase? *(baci srdit pismo)*
Hrana manjka, nestaje džebane,
A posada sve se većma slabi.
Iz Mletakah novca ni vojnikah –
I tamo je sve već iscrpljeno.
S druge strane od nikud pomoći.
Još da nije pomoći Slavjanah
Primoracah i Hercegovacah
S Dalmatini i hrabri Horvati,
Neznam bil se dosad održao.
U njih jošte uzdati se mogu,
Dok neprispje pomoć mi odkudgod.
Al me opet nješto drugo plaši:
Što da Turci žeštje boj započmu,
Te ujedno udre na sve strane?
Teško ću jim tad odoljet moći.
A takova nješto duh mi sluti.

(Pukne top)

Aha! opet s'nova započinju,
Zlo ih vrijeme malo uzdržalo
Il posliednji goropadni juriš?

(Sluša, pucnjava se podvostruči)

Oho! to sve bolje i žeštje grmi. *(zazvoni)*

Prizor VI.

(Dohodi pobočnik njegov nakloniv se)

Morosini: No! što misle ti naši komšije?

Pobočnik: Čini mi se po nas ne najbolje.

I dosad su na nas udarali,

Al predjašnje sve bi ko u šali,

A sad kane nješto odlučnoga.

Na predgradja sva, svud tanad lete,

A najviše na svetog Andrije,

Pri zadnjemu boju oštetjeno.

Mali pred njim bedem od Panigre,

Taj je njima velik trn u oku.

Čini mi se tamo da se cilja.

(čuje se pucnjava sve žeštje)

Morosini: *(ustaje)* Oho! Zbilja ti se baš nešale!

Dakle treba sve nužno naredit.

Vi ostajte ovdje u Kandiji,

Tu nek bude sve, sve na oprezu;

A ja idem svud u sva predgradja

Sam se glavom o svem osvjedočit,

I za svaki slučaj sve udesit,

Te ohrabrit naše sve vojnike.

Prem nemislim, jer su sad počeli,

Da će noćas na nas jurišati.

Nišť nemanje vjerovat jim nije,

Zato bolje nek je sve gotovo. –

Hajdmo dakle kasniti nesmemo.

(Odu obojica)

Prizor VII.

(Stan velikog Vezira ko u prvom činu, sjedi puši puštajući velike dimove čuje se gruvanje topovah.)

Vezir: Svu si moju uztrpljivost veće
Izcrpila Kandijo nesrietna!
Slušaj nove šaljem ti ponude,
Kad se meni ti predati nećeš.
To sviet nije čuo ni vidio.
Dvadeset i pet evo već godinah
Prošlo, što se vojuje za tebe,
A trinajsta evo obsjednutja;
Da se radi tu o dielu svieta,
Ni najmanje čudo nebi bilo,
(porugno) Al Kandijo, o tebi Kandijo!
Izginuše naši Janičari,
Ali paše, Age i Veziri,
A od prostih ni broja se nezna,
A ti držiš još pobjede slavu,
Te ponosno dižeš svoju glavu.
Al tako mi Ale i proroka!
I svetoga posta Ramazana!
Vala nećeš više dugo bjesnit!
Još me nisi Kandijo poznala!
De upitaj Poljsku i Ugarsku,
Tko je Ahmed Ćuprilić Vezire.
Ta predamnom do tri svieta drhtju
Samo ti se od mene nebojiš?
Štedio sam te iz milosrdja,
Al odsada nenadaj se tomu!
Rieč sam svoju dao Caru svomu,
Da ću tebe il dobiti njemu,
Il živ otud neiznieti glave!
Jedno od to dvoje biti mora!

Al prie toga, ti ćeš mu Kandijo,
Čini mi se nakloniti glavu,
Ili ću te sa zemljicom spravnit.

Prizor VIII.

(Dolazi Mustafa naklonivši se, pucnjava opet žeštja).

Mustafa: Bre čuješ li moj junački otče!

Kako naši sad topovi ruče,
Znam da strepi plašno sva Kandija.

Vezir: Jesu l' na sva predgradja Kandije
Svud topovi naši napereni
Siplju l' tanad svuda na sve strane?

Mustafa: Nisu svuda.

Vezir: Neka bude dakle!
Već nam nije dugo oklevati
Nek se svrši taj boj već jedanput.

Mustafa: I naši su sasvim već zle volje,
Nestrpljivost već ih obuzela
Čekajući zapovied na juriš.

Vezir: No aferim! ovo rado čujem!
Tako samo pobjeda je možna.
A tim više ovu očekujem,
Što sam naših od uhodah čuo
Da je sve sad u Kandiji jedno;
Posada je već se omaljila,
K tom ni za nju nema dost zaire,
A pomoći nejma od nikuda.
Takodjer mi moj Abdallah reko:
Da jim neće skoro pomoć dojći
Iz Francezke, štono ju čekaju.
Zato mislim što prie jurišati,
Možbit će se slaba pre predati.

Mustafa: Ako j' meni što slobodno reći,
Svjetovo bi Otče i Vezire,
Kada veće jurišat mislimo,
Da sa morske strane udarimo,
Da to malo brodovah francezskih
Utopimo ili popalimo
Te Franceze odtud raztjeramo.
To kad čuju oni u Parizu
Smrdit će jim dojci u Kandiju.

Vezir: Baš protivna tomu sam mišljenja.
Već svud ćemo juriš učiniti,
A najveći na svetog Andriju
Predgradje smo to u zadnjem boju
Ponajvećma oštetili sine.
Stare rane lasno je ozledit,
Tu se nadam sigurno pobiedit.
I tu slavu tebi moj Mustafa
Sad ostavljam.

Mustafa: *(oduševljeno)* Oj moj mili otče!
Zapovied mi tvoja jest svietinja
Uviek bila pak i sad će biti.
A uzdam se u moje janičare
I u moje čile spajolane
Da ću snjima osvjetlat ti lice.

Vezir: To od tebe i ja očekivam! *(ustaje)*
Zato hajde mili moj Mustafo
Samnom sad se prošetat kroz tabor
Uz gruvanje našijeh topovah,
Jer to mojem srdcu vele godi;
Nek nas vide ti junaci naši,
Da mi šnjima po noći bdijemo,
Da ih oto još više razdraži;
Reći ću jim, da čitavu noćcu
Iz topovah na Kandiju tuku,

A kad sutra zora nam zabieli,
 Neka na sve jurišaju strane,
 A najvećma na svetog Andriju,
 Nek jedanput Gjauri već spoznadu
 Koje Ahmed Ćuprilić Vezire,
 Tko li no su janičari Turci. *(odu obojica)*

Prizor IX.

(U dubljini kazališta predstavlja se predgradje sv. Andrije. Miroslava u vojnom muškom odijelu straži na bedemu Panigri. Udara tretji sat po po noći i grom topovah turskih sve žeštje se čuje. Miroslava po bedemu se šetje, pokraj nje zaboden crni krst.)

Miroslava: Leti vrieme nosi novo breme
 Za te mila i biedna Kandijo.
 Čuješ ovi grom topovah turskih?
 Bog ti bio u pomoći biednoj
 Sačuvo te od vlasti silnikah!
 Al za mene ah, sirotu biednu
 Nema većeg na svijetu bremena,
 Do bremena jedna stanja moga,
 Što je teško ko i to kamenje
 Pod kim srdce moje mrući stenje. *(Stanka)*
 Kud će veće na svijetu sirote,
 (Da nereknem ništa od sramote)
 Od one, što nema otca prava?
 Ah to ja sam jedna Miroslava!
 Onaj dakle kog grob sad pokriva,
 Koga njekoč djetinski cielivah,
 Zvah imenom otca svog miloga,
 Nij' početnik tog života moga? *(Stanka)*
 Onaj koga toli silno ljubih,

Koga ljubeć sama sebe gubih,
Onaj u kom jedino uživah,
O kom uvijek mišljah, sborih, snivah;
Onaj koj bi život žitja moga
Kog već držah kano druga svoga,
I za kim još srdce mi uzdiše,
Brat je moj, njeg nesmem ljubiti više. (Stanka)
Onaj koi se za mene žrtvova,
Nebojeć se smrti ni okovah,
Za da s turskih rukuh me izbavi
Čezne, gine za mojom ljubavi,
Al nemogu njega ljubiti biedna,
Na svijetu bo ljubav samo j' jedna. (Stanka)
Ah! imal' na svijetu srdce koje
Tužno, jedno kano srdce moje?
Ah! ta nema, nema ni jednoga
Sve je sjenka napram bola moga!

(Stanka, grom topovah sve jačji)

Ha sve jače pucaju dušmani!
Bliže lete tanad k našoj strani!
Oj! Mustafo vrli plemeniti
Ako tamo ti upravljaš vatrom
De nišani amo na me bolje
Da pre svršim moje sve nevolje.
Miroslava da viš' živa nije
Kad po srdcu ljubiti nesmije.

(Čuje se iz daleka vika Turakah: Allah! drugim predgradjima približajućih se. Miroslava sluša, zatim)

Ha! ha! čuješ jedno srdce moje
Evo lieka za sve jade tvoje!

(ušuti zamisli se te gleda prot taboru turskom.)

Prizor X.

(Davorin dolazi lagano, pak videć ju zamišljenu zakašlje se)

Miroslava: *(trgnuv se)* Hej! ti tko si? stoj!

Davorin: Pobratim sam tvoj.

(Prolazi kraj nje pošav dalje)

Miroslava: Ha! to ti si vrli Davorine!

Pa kud hitno tol od mene bježiš? *(Davorin stane)*

Odkad samnom ti se onda razsta,

Ni pogleda mila, pa ni rieči

Nedobih od tebe niti začuh.

(Vrati se knjoj Davorin)

Što je tomu uzrok Davorine?

Davorin: Prem na straži nij' mjesto divanu,

Nu kad želiš znati zašto, čuj me:

Kad božjaka grliš i cielivaš,

U naručju njegovom kad počivaš,

Onda bio bi ti ja suviše –

Gdje dva dišu tretji se nepiše.

Strah te nije od crvena krsta

Njegovoga, a što bi s' strašila

Od pogleda moga namrštena?

Al to briga najmanja je tvoja

Jer to jasno na licu ti čitam.

Ljuvenim se ti zabavljaš mislim

Uprla si oči u turski tabor,

Zar nečuješ viku svud Turakah?

Približaju već se Predgradjima

Svud su znaci na njin doček dati,

A ti jošte puške neizbaci?

Čekaš valjda da dušmanin krvni

Pod bedem se taj krišom podkrade,

Da Mustafa u naručaj ti pade.

Miroslavo, oj kažem ti pravo
Izpast će ti šaranje hrdjavo!

(Naglo ode.)

Miroslava: *(gleda za njim)* Bože mili! što sam sada čula,
Jel moguće da je to Davorin?

(Ušuti pak pažljivo motri na sve strane, zatim):

Ha! što vidim, ako se nevaram,
Ta ono su pod bedemom Turci!

(izbaciv pušku viknu):

Na oružje evo su dušmani.

Prizor XI.

(Na to začuje gromoviti glas Turakah "Allah" . Trče bedemu naši vojnici. U tom vidit je i Turke na bedem jurišajuće, boj se zametne. Turci naprieduju i za mala osvoje bedem. Miroslava izgubi se u metežu. Smetnja i velik strah kod naših, oni trču napred po kazalištu tamo amo. Zatim vidi se mladog Mustafe barjak plavi na bedemu i on pokraj njega.)

Turci viču: Allah! Allah naša je pobjeda!

Naš jedan vojnik *(trčeć preko kazališta):* Izdajstvo je!
(ode)

Drugi vojnik: Predobiše Turci! *(ode)*

Treći vojnik: Jedva žive ja iznesoh glave! *(ode)*

Četvrti: Panigra je u njihovih rukah! *(ode)*

Davorin: *(trčuć)* Ha! nisam li ja unapred reko,
Da će nješto takvog izleći se *(ode)*

Miroslava: *(izlazi)* Ha Krst častni osta na bedemu
Osta eno u krvničkim rukuh. *(ode.)*

*(Netom se sve umiri i pozorište se promeni u predgradje
sv. Andrije ko u prvom činu)*

Prizor XII.

(Morosini svojim pobočnikom dolazi na bedem, snjimi Davorin)

Morosini: Ljuto li nas prevariše Turci
Pa nam bedem Panigre oteše.

Davorin: Al nije se ni čuditi tomu,
Iznenada su nas prebušili;
Na predgradja sva nam jurišali
Pred Panigrom samo sve bja mirno.
Dok se nisu pod bedem podkrali.

Pobočnik: A da gdje je onda straža bila,
Pa kako ih nije opazila?

Davorin: Jedno magla bješe uzrok, drugo *(naglasom)*
Miroslava tada stražila je.

Morosini: *(presieče mu rječ)* Miroslava? Hm!

Davorin: Jest, Generale.

Mi bi možbit njih još iztjerali
Da je odkud pomoć nam pritekla.
Ma istina junački se bismo,
Al kad pade vodja od Hrvatah,
S druge strane vodja od Mletčanah,
Nemogavši sili odoljeti
Potegosmo s' natrag u predgradje
Turkom bedem ostaviv Panigre.

Morosini: Ali neka! Skupo ih je stalo!
Pak ćemo jim još vratiti ljubav.
Za sad nek sve kod nas bude mirno,
Nek se oni što bolje utvrde.

A vi ćete narediti ovo:

Nek medjuto lagum od Panigre
Podobro se barutom napuni,
Pa kad danas suton se uhvati
Barut ćemo u njemu zapalit

Pak s bedemom sve ih u zrak bacit.
Nad prizorom tim se nasladjivat,
Te vratit jim žao za sramotu.
Pobočnice to je vaša služba.
Davorine to vojnikom javi
Stvar sad ovu da se ništ nebune –
Da mi budu u taj mah pripravnici.
Da ako bi Turci pokušali
Poslie toga na nas udariti
Da junački tad ih dočekamo.

(Obojica naklonu se i odu)

Morosini: *(zamišljeno)* Miroslava bila je na straži?

To mi nejde nikako iz glave.

Da tu nije dogovor kakvigod?

Tu stvar bolje još izpitat moram. *(Stanka)*

(Gleda prot Panigri)

Ha nijeli ruglo to i prikor,

Baš pod nosom stoje nam Dušmani?

Al čekajte dokle sunce zajde

Radit vam se ono više neće,

Čašicu sam veće vam napijo

(porugno) Otić ćete svetcu Muhamedu

Da u rajskom počivate hladu,

Da grlite preliepe djevojke.

A od vaše te velike časti

Imat svi će psi Kandije dosta.

(Postoji malo pa ode)

Prizor XIII.

(Miroslava dohodi sva ustrašena, obzire se da l' ju tko vidi, pak zatim)

Miroslava: Što sam čula? ah! slušal me tkogod?

Panigra će skoro u zrak letit?

Skoro skoro dokle sunce zajde?

A tamo je krst moj častni osto,

A tamo si i ti oj Mustafo,

Vidim tvoj bo barjak modroplavi

Utkan viencem od rumen ružicah...

Oj Mustafo vrli, plemeniti

Koj mi vrati premilu slobodu,

Hranitelju moj i zaštitniče!

Neznaš da sad na svom grobu stojiš,

A ja tebe žalostnica sinja

Izbaviti nikako nemogu. *(Stanka)*

Što nemogu? mogu! srdce veli.

Hoću moram u znak zahvalnosti –

Nezahvalnost znak bo očiti je

Nečovječjih i hudih, srdacah.

Al kako ću? *(misli)* ha! ha! znadem što ću!

Slušali me, gledali me tkogod? *(obzire se)*

Sve je tiho, sunce već zalazi

A naši su poslom zabavljeni...

Sad je zgoda!

(Izvadi iz njedarah molitvenu knjigu, izdere jedan list prvi, ogleda se, pak piše po njemu olovkom rekuć:) Samo dvie tri rieči:

“Biež Mustafo odtud poginut ćeš”!

(preveže taj listić na strielu pak još jedanput gledajuć, vidil ju tkogod zapne strielu za tetivu, odapne poslav ju u Panigru)

Davorin: *(ukaže se)* Zar si danas tako krvožedna

Miroslavo te primirja nećeš?
No zato se ti nemoraš kriti...
No sve mi se čini Miroslavo
Da ta tvoja ne bja prazna striela
već njeku je poruku odniela. (ode)

(Kad Davorin to izrekne, začuje se gromoviti prasak, Panigra odleti u zrak, Miroslava koje od Davorina koje od tog uplašena povikne):

Miroslava: Davorine!

(Pak gleda ukočeno prot Panigri. Čuje se unutar pozorišta štropot vojnikah i bubnjevah znak davajućih da je Panigre s Turcih nestalo)

Miroslava: *(kad se utiša sve)* Biedni moj Mustafo!

Dakle ja te izbavit nemogah,
Nit veldušje tvoje ti naplatit!...
Ti pogibe u mladosti cvietu.
S Bogom pošo! na onome svijetu
Bog ti bio sudac oj smiljeni,
Kano što se ti smilova meni!...

(Skrstivši ruke gleda pram Pranigri medjuto zastor padne)

Čin III.

Prizor I.

(Predstavlja sokak u Kandiji, kao u prvom činu. Davorin sav uzburan, pun osвете dolazi noseć u ruci strielu Miroslave sonom ceduljicom na njoj.)

Davorin: Ha! nisam li pravo uvijek sumnjo?
Evo sumnje moje potvrđenja! *(diže strielu)*
Evo! evo! živoga dokaza
Zašt' me ona ljubiti nemože.
Što je u bašti božjaka grlila
Ovo bi joj još oprostiti mogo, –
Al što ljubi krvnoga dušmana
Krstjanstva i naše domovine,
Ha! to, to joj oprostiti nemogu!
Izdajstvo je ovo domovine,
A izdajnik ja bi veći bio,
Kad bi čin taj izdajnički tajo.
Zato dakle bješe njen razstanak
Sa Mustafom tol mio i srdačan?
Zato meni nehtje kazat tajnu
Koju on njoj toli priporuči?
Evo, to je valjda ona tajna.
Ha! zato je ona tako često
Oči u turski tabor upirala
Osobito gdje se modro – plava
Mustafina vijala zastava.
Zar to nebje dogovor medj njima?
To ta striela i list taj svjedoči. *(Stanka)*
Ej! moj biedni, ludi Davorine *(lupi se po čelu)*
Za koga si jadan žrtvovo se
Prezirući smrt i hudo robstvo!
Onu koju ljubih i još ljubim

I koju ću ljubiti svako u doba
Ovd na zemlji i tam prieko groba, –
Ona posta izdajnica kleta
Domovine i zakona sveta! (*Stanka*)
Pak smije l' živiti još ta izdajica? (*Stanka*)
Ne! nesmije! umrijeti, umrijeti mora!
Tako vjera i dom zapovijeda.
I tako su naši kaludjeri
Jednoglasno juče dokončali
Kad jim radi mog pokoja sviesti,
Radi spasa vjere i Kandije
To izdajstvo njeno očitovah.
Zar da u njedrih svojih hrani
Domovina guju kletu?
Da svladaju nas dušmani
Pogrde nam vjeru svetu?
Ne! ne! prije nek uquine
Izdajica domovine!
Zar da s' više jedan štedi
Život, nego od hiljada', –
Zar da manje spas naš vriedi
I da sjednog sve propada?
Ne! ne! prije nek uquine
Izdaica domovine!
Da! da! umrijeti moraš Miroslavo!
To je sveto, dostojno i pravo!
Umrijeti moraš ovom rukom mojom
Izdajstvo ćeš oprati krvju tvojom.
A tim će i ovi plam ognjeni
Ljubomora stišati se u meni.
Prestati moje ljubavi će gnjevi
Mirnije mi teći žitja dnevni
Radije ću boreći se umrijeti
Za Kandiju i za zakon sveti.

Prizor II.

(Dva vojnika prate Miroslavu u lancih okovanu. Davorin sav zapanjen bude to spaziv, te brzo sakrije strielu pod odeću.)

Davorin: *(stupiv pred vojnike)* Kuda? kuda tako Miroslavo?

Miroslava: *(polu veselo)* K Morosinu.

Davorin: *(izvan sebe)* Što? što? K Morosinu?

Miroslava: Utješi se vierni pobratime *(uhvati ga za ruku)*

Nestrašim se ja pred njega stati,
Jer me Bog moj i sviest čista prati.

(stisnuv mu ruku ode)

Davorin: *(sav zanešen gleda za njom)*

Što reče? ja njen Pobratim vjerni?

Što? ona mi ruku nježno stiska?

Umiljato pogledajuć mene? *(Stanka)*

Je l' moguće? ... možda da se varam?

Sumnja moja možda je isprazna?...

Možda ona ipak mene ljubi?...

Znajuć bo za ljubomornost moju

I za zlobu kojom svud ju pratim,

Kako ruku mogla bi mi stiskat,

Kako mene pobratimom zvati,

Da me jošte i sada neljubi?...

K tomu veli da joj sviest je čista...

Pak da sad od moje ruke pade,

Da nje čista i nevina krvca

Proti meni Bogu u nebo vapi? *(Stanka)*

Oj! životu, al mi sad se miliš!

A ti smrti ala si mi strašna!

Odkako te krasna Miroslavo

U tih težkih ah! verigah spazih!

(Izvadi za malom stankom strielu izpod odjeće pak ju prebije i komadje porazbaca.)

Hajd' do biesa, do hiljadu vragah
 Znače krvni, nek ti nema traga!
 Miroslava! kakva takva bila,
 Al ti nećeš bit za nje smrt svjedok.
 Nego odmah idem Morosinu,
 Sva moguća hoću upotrebit
 Da ju iz zla toga oslobodim.
 A da znadeš krasna Miroslavo
 Kako j' sveto ime Pobratima
 Svim koji su naroda slavjanskog (*ponosno*)
 Kog sam i ja sin na vieke vjerni,
 Miroslavo želim ti pokazat.
 I da znadeš kako Slavjan ljubi
 Moram! moram izbaviti tebe
 Moram! ma sam žrtvovao sebe. (*ode naglo*)

Prizor III.

(*Stan Morosinov, na strani stoji crni krst. Miroslava u lancih stoji pred Morosinom koji ju oholo pita pokazujući na krst.*)

Morosini: Poznaš li taj krst oj Miroslavo?

Miroslava: Kako ne! ta moj je Generale.

Morosini: Ti si jučer isti izgubila
 Kada Turci dobiše Panigru.

Miroslava: Na bedemu ja ga tad usadih
 Lativši se puške da se branim,
 Kad počеше Turci jurišati.

Al' na žalost morasmo uzmicat...

Morosini: (*uleti joj u rječ*) A znadeš li kako ja krst dobih?

Miroslava: Valjda nadjen bješe na bedemu,
 Bog uzčuva, taj svoj sveti znamen.

Prizor IV.

(Izvana se čuje glas Davorinov i njeko tezymanje.)

Davorin: Puštajte me unutra! puštajte!

(naglo zatim unidje nakloniv se)

Davorin: Nij' istina! nij! istina, nije!

Morosini: *(oštro ga mjeri)* No kakvo je to ponašanje
Kod vrhovnog svog zapovjednika?

Davorin: *(tišje)* Oprostite svjetli Generale

Ja pred vami sad ko krivac stojim.

Natjera me ljubomornost sliapa

Da nevinost ovu ja obtužim.

Štogođ sam pred Kaludjerma kazo

Sve je laž i sve izmišljotina.

(Miroslava gleda ga zapanjeno)

Morosini: Izjasni se bolje što si kazo

Da razsudit mogu je l' istina.

Davorin: Kazah da je u sporazumljenju

Miroslava mladim sa Mustafom.

Kazah i da je za njeg oslobodit

Pre neg u zrak odleti Panigra

Njemu strielu s ceduljom poslala

Da ga stime pozorna učini.

Al' vjerujte ja sam sve to lago.

Miroslava *(za se poluglasno da Davorin čuje, drhtjući:)*

Šta Davorin mene je tužio?

Morosini: Što se prvog tiče laž je priesna

Jer to pismo prejasno svjedoči *(vadi pismo)*

Što Mustafa s krstom meni posla,

Da se oni vrlo dobro znadu.

Evo čitaj nek i ona sluša.

Davorin *(zbunjeno prima pismo pogleda u Miroslavu
znatiželjnu, pak čita:)*

Miroslavo krasna! tvoj Krst ovi

Od smrti je mene izbavio.
 Ja ga spazih ondje na bedemu
 Radostan ga uzeh da sačuvam,
 I tek što iz bedema izidjoh
 Bedem sa svim u zrak gor odleti.
 Tebi dakle i tom krstu tvome
 Još što živim zahvalit imadem,
 Divno krasna kćeri rajskih slastih!
 I jer znadem da svi viek krstjani
 Vele ciene to znamenje Krsta
 I jer znadem kako j' tebi drago
 Zato ti ga opet natrag šaljem.
 S Bogom! misli na mene. Mustafa.

Miroslava: (*radostno*) Ha! hvala ti Bože on još živi!

Morosini (*oštro*): Bezumnice! tako li predamnom
 Radovati ti se usudjuješ
 Oslobodjen što je od propasti
 Najkrvniji svih dušmanah naših,
 U savezu skojim si stajala
 I poruke uvijek mu slala.

Miroslava (*mirno*): Generale! to činila nisam.

Morosini: A zar nisi njemu u Panigru
 Za upravu strielu prebacila?

Miroslava: Generale! jesam.

Davorin (*naglo*): Nije, nije!
 Nevjerujte otoj bezumnici.
 Ucviljena sva zlosretnom strasti
 I ljubavju ginuć za božjakom
 Svuda traži smrt i za njom žedja,
 Zato njojzi ništa nevjerujte.

Miroslava: Nevjerujte njemu Generale.

Morosini (*Davorinu*): A kako ću tebi vjerovati
 Kad sam sebi evo protusloviš.
 Sad ju ovdje toli silno braniš

A pre reče, da si ju tužio.

Davorin: Lude strasti, sliepa ljubomornost
Natjera me na to hudo djelo.

Al tako mi Boga i svih svetih
Vjerujte mi, ona je nevina.

Miroslava: Nevjerujte ja sam sama kriva.

Bacila sam u Panigru strielu
Da čovjeka onog oslobodim
U kog srce čovječansko bije
I koji je toli plemenito

U sužanjstvu mom postupo samnom.

I ako sam rad tog, pred Vam kriva,

Ja se nadam da me Višnji sudac

Rad tog moga djela zahvalnoga

Toli strogo odsuditi neće.

(Jedan častnik dolazi; čuje se grom topovah.)

Častnik: Evo baš sad svietli Generale

Dojdoše nam u pomoć Francezi.

Morosini: I vrieme je ... Sužnju tu vodite *(pokaže na Miroslavu)*

U poznati za takove toranj.

A satnika na veliku stražu.

Dok o njima dalje neodlučim.

Ja pak idem vojvodu pozdravit

Glede boja s njim se razgovorit. *(ode)*

Davorin: *(tužno gledajući Miroslavu)*

Ha! sudbino kleta, crna moja

Poslie takvog teškog strastih boja

Nemogoh te jednu izbaviti

Morat ću ah! tvoj ubica biti ...

(Časnik oboje vodi van.)

Prizor V.

(Soba Marquisa otca Dragutinova, obojica sjede.)

Marquis: Hvala Bogu sine Dragutine

Što te poslie tol duga vremena

Od razstanka, opet zdrava vidim

Istina je da si oslabio

No tome je uzrok trud i muka

Ta ovoga dugog ratovanja,

Kojem da se prije kraj učini

I ja s bratjom amo opet dojdoh.

Dragutin: Jedno ovo, a drugo je uzrok

Pri posljednjem što sam jurišanju

Vele ljutih dopanuo ranah.

Al najviše cviet mog žitja ruši

Ah! okolnost ona jadna, tužna –

U koju sam s neznanja upao.

Ljubav moja prva ah zlosretna,

Znašli?

Marquis: *(zamisli se pak prenuvši se tužnim glasom)*

Znadem glede Miroslove... *(opet se zadubi)*

Dragutin: Pak što više, baš sam prije čuo

Da sad biedna u okovih čami.

Što je na nju pala njeka sumnja

Da barata mnogo sa Turcima.

Marquis: *(prenuvši se opet)* Što govoriš? Miroslava sužnja?

Dragutin: Da, da tužna u okovih sužnja.

Nego sada ništa nepreosta

Nego moleć radit iz svih sila

Morosini da ju opet pusti.

Marquis: *(opet se zamisli)* Lasno j' molit, al s kakva uzroka

Ja bi za nju uteći se mogo. *(opet misli)*

(odlučno) Al što? ako nehtjedne me slušat

Morosini, slušat će vojvodu,
A vojvoda za moju će ljubav
Sve učinit, jer sam ja njegova
Desna ruka i s njime upravljam.

Dragutin: Govorite dakle slatki otče
Nek vojvoda za nju jednu moli
Pak će prije ona bit slobodna.

Marquis: (*oholo*) Kad nebude moja rieč od hasne
Tek ću onda tudju pomoć tražit.

(*Medju to čuje se napolju razgovor, te ujedanput uleti u sobu jadikujuća Mandalina mati Miroslave, i pade na koljena pred Marquisom*)

Prizor VI.

Mandalina: Jad i tuga srdca materinskog
K Vami tjera mene Gospodine
Na koljeni utičem se vami
Moleći Vas, spasite mi kćerku
Spasite mi čedo Miroslavu.

(*Dragutin prignuši se diže ju. Marquis ustaje i oštro Mandalinu gledajući, hladnokrvo ju pita*)

Marquis: A tko ste vi?

Mandalina: (*sasvim hladno*) To pitat možete?
Zar me jošter dosta nepoznate?

Dragutin: (*sav sbunjen presieče joj rieč*)
Otče to je majka Miroslave...

Marquis: (*za malom stankom*) Jedva sam te spozno
Mandalino.

Mandalina: Spoznaste me jedva, to doista
Nije šala devetnajst godinah –
Mnogo za to doba promieni se
Ne tol' čovjek komu jad i tuga

Ko crv nježno podgrizaju srdce...

(Marquis zamisli se. Mandalina ušuti pozorno ga motreć, zatim):

Al na stranu starom prošastnosti,
Pa sadašnjost uzmite u obzir,
Te spasite diete moje i svoje *(drhtjućim glasom)*
Pohitite što pre k Morosinu
Dok odsudu smrtnu neizrekne –
Oklevate l' samo za dan jedan,
Miroslave više nikad nema...

Marquis: Mandalino! zadovoljiti ću
Prošnji tvojoj i dužnosti svojoj.

Dragutin: Utješeni bud'te Mandalino!
Otac će za jednu Miroslavu
Otčinski se brinut...

Mandalina: *(uleti mu u rječ)* Ta valjda će
Glasak srdca i prirode slušat.

Marquis: Ja i hoću. Evo k Morosinu
Odmah idem, neusluša l' molbu,
Tada ću mu oštro poprietit se,
A nebudu l' ni prietnje od hasne,
Tad vojvoda moj će zapoviedat.

Mandalina: Miroslavu tako nespasiste.

Tim načinom tvrdo će mu srdce
Jošte većma gnjevom odtvrdnuti.
U Kandiji on sam zapovieda.

Marquis: *(porugljivo smešeći se)*

Ha! ha! ništa zato Mandalino.
Neomekša li mu tvrdo srdce
Malj ću naći što će ga razlupat. *(pripasuje mač)*
Idi samo utješena kući.

(Marquis ode sa sinom na jednu, Mandalina na drugu stranu.)

Prizor VII.

(Morosinija stan. Ljutit šeta se po sobi)

Morosini: Ohli Francez! tvrdoglavi Francez!
Takvim ljudem ništ kazat se neda.
Zalud sva su moja svjetovanja
Uzajemnog glede djelovanja
U ovome dugotrajnom boju.
Nije l' bolje svi da nastojimo
Najpre prognat iz bedema Turke
U komu se evo učvrstiše
Nami izpod nosa prkoseći.
Poslie bi nam lašnje snjimi bilo,
Na čistini lašnje je borit se
I lašnje je dušmana pobiedit,
Al vojvodi to u glavu neće;
Nego naduht koje svojeljubjem,
Koje starom svog naroda slavom,
Uzdajući se u svojih vojnikah
Žarku smjelost, srčanu odvažnost,
Koja no je ko goreća slama,
Brzo bukne brzo se utiša –
Pak sad želi na kopnu i moru
Obćim Turke napadnut jurišem.
A jadnik je već zaboravio
Kako mu je predšastnik platio
Svojom glavom i vojnikah svojih
Ko i naših mnogobrojnom štetom...
Tvrdoglavost to je sve donela.
Kakvom da se sad napredku nadam?
Kod ovakve ljudih opornosti,
Koji neće savjet moj da čuju,
A netoli da mi se podvrgnu?
Što znam jadan sada započeti? *(Stanka)*

Već ja vidim svoje dobro jutro! –
 Oj Kandijo, nesrijetna Kandijo!
 Kraj ovakve nesložne pomoći
 Morat će ti svanut crni petak! –
 Al evo ti tvrdu vjeru dajem
 Što uzmognu samo moje sile
 Trudit ću se da biednicu tebe
 Od propasti dok mogu sačuvam.
 Zato sad ću odlučno postupat
 Jerbo nikom vjerovat nemogu
 Obkoljen sam od svud uhodami
 Što no svaku najtajniju tajnu
 Prenašaju u dušmanski tabor.
 A da tomu skrajnom zlu doskočim
 Bez obzira i bez milosrdja
 Izdajice takve ću da kaznim.
 A strogosti moje prvi izgled
 Miroslava na skoro će dati...

(Kao umoran baci se na stolac)

Prizor VIII.

(Dolazi častnik)

Častnik: Generale svietli! Posriedstvenik
 Turski moli za ulaz.

Morosini: *(za malom stankom)*

Nek dojde. *(častnik ode)*

Derviš Abdallah: *(nakloniv se po turski)*

Aj! čestiti vojvodo Krstjanah!

Bog narodah nek umilno pusti

Sjati sunce svoje vrhu tebe.

I sve želje tvoje nek izpuni!

Moj Gospodar silni Vezir Achmed

Šalje tebi svom častnom dušmanu
Srčan pozdrav...

Morosini: (*prekine mu rječ*) Hvala tvom Veziru
Kojeg srdca štujem, uvažavam,
I koga bi lasno ljubiti mogo
Da nestoji ko dušman prot meni.

Derviš: Čovječansko srdce i dušmanu
mora sklono bit i otvoreno.

Morosini: (*naglo*) Ove rieči zadržat si mogo
Kad Turcima budeš predikovo,
Nespadaju u tvoje poslanstvo.
Al da kratko vreme netrošimo
Reci: što je Vezirova želja.

Derviš: Moj Vezir već je razumeo
Da si onu dievu zatvorio
Što je za da Mustafu izbavi
U Panigru strielu prebacila.

Morosini: Zar tvoj Vezir tako brzo čuje
Sve štogod se ovdje kod nas zgadja?

Derviš: Eto vidiš!... i što više evo (*izvadi list jedan*)
Cieli popis došavše pomoći.
Nužda sjedne strane i oskudice
S druge novac radja izdajice.
Eto vidiš i bez dieve striele
Mi sve znamo što tu kod vas biva.

Morosini: Čujem, vidim! – No der samo svrši
Da sav čujem nalog tvog Vezira.
Rad izdajstva još negubim nade
Nit ću zato odluku promjenit.
A ti tvojim tim očitovanjem
Ni za dlaku napredovo nisi.

Derviš: To svjedoči da si pun značaja...
Al moj Vezir razsudiv namjeru
Plemenitu djevojke sad sužnje,

Moli da ju na slobodu pustiš.
Zato daje deset ti krstjanah
Il višjega il nižjeg stališa
Izberi si medj zarobljeni
A što je još više čuj der:
Daje zato svoje prijateljstvo.

(Morosini zamisli se)

Ti znaš dobro da je ta djevojka
Prije bila od nas zarobljena,
Znadeš možda da je od tog doba
Mlad Mustafa njojzi vele nagnut,
Stog uzroka za nju Vezir moli.

(Šuti malo motreć zamišljena Morosinija)

Morosini! izpuniš li želju
Mog Vezira tad siguran budi
Nigda na te zaboravit neće,
A znaš dobro, on je vele moguć...
A bilo bi vjeruj mi, u redu,
Da u takvoj posve malenkosti
Ti popustiš od svoje strogosti.

Morosini: Oj Dervišu! i moje je srdce
Sklono želju Vezira izpunit.

I ja žalim za otom djevojkom
Što no sgrieši častne iz namjere.

Al obkoljen svuda izdajicam
Iziskuje dobro od Kandije
Da strogosti sada izgled dadem
Za buduću svima opomenu.

Derviš: *(smješeć se)* Ako ti je baš do toga stalo
Evo sad ću dvojicu ti kazat
Koji no su, oj tako mi svetca!
Za izdajstvo smrt već zaslužili,
Njih objesi il ti volja ubi,
Samo dievu na slobodu pusti.

Morosini: (*ponosito*) Netrgujem ljudskimi životi
Nit te želim izdajice znati.

Nek vam budu. No kraj svega toga
Niste jošte Kandiju dobili.

Al dosta je! – Kaži tvom Veziru
Da mu želju izpunit nemogu.
Zakletva me moja čvrsto veže.

Derviš: A komu si zakleo se? Bogu
Il kom drugom?

Morosini: Na čast moju
Ja prisegoh, a to je najveća
Za častnoga čovjeka zakletva.

Derviš: Dakle veća neg Bog čast je tvoja?
Oj! Krstjane! ja te sažaljavam!

Jer okrutna oto je zakletva.
S nje njih deset ostati će sužnji

A djevojka izgubit će glavu,
Plemenito što no je mislila;

Vjeruj veća bi ti slava bila
Da tu tvoju zakletvu prekršiš
Neg da budeš kraj nje tol okrutan.

(*Stanka, motri zamišljena Morosina*)

Morosini ostaješ li dakle
Pri tom, nepromjenljiv?

Morosini: (*odlučno*) Nepromjenljiv!

Derviš: Al nuz sve to, još ću nješto kazat.

Čuj! to nisu rieči mog Vezira

Nego rieči Derviša Abdalle,

S kojim želi još te opomenut

A za dobro sve te vojske tvoje:

Kad već nesmeš dievu pomilovat

A ti nemoj barem ju pogubit;

Jer nemogu za to dobar stojat,

Da moj Vezir, kako no začuje

Za okrutnu djevojke odsudu,
Neće u biesna tigra promienit se,
Te toj dievi drugu prinet žrtvu
Koje krv će krvno proti tebi
Za osvetom u nebesa vapit.
Zato još te jednom opominjem:
Jer Turčin je vatren i osvetljiv!

Morosini: Za krv onu koju ja prolijem
Jednoč mom ću sudcu davat razlog
Za krv koju okrutnost prolije
Tvog Vezira, on će odgovorat.
Zato što me briga? A k tom mislim
Da je bolje u boju umrieti,
Neg sužanstva vašeg jaram kleti.

Derviš: U tom dajem podpuno ti pravo.
Tako dakle ja svrših poslanstvo!
Mogu l' natrag ići?

Morosini: čekaj malo. (zazvoni)

*(dolazi častnik kom nješto na tiho rekne, ovaj odlazi i
nabrzo se vrati noseć barjak plavi.)*

Morosini: Oj Abdalah! Tvoj Mustafa mladi
Djevojci je poslo njen krst častni
To krstjanim svim sveto znamenje.
Zato uzmi njegovu zastavu
Što no smo ju u Panigri našli.
Tvom Veziru moju odluku javi
Pa mi njeg i Mustafu pozdravi.
Pojdji s Bogom!

Derviš *(prima zastavu nakloni se):* Morosini s Bogom
(ode)

Častnik: Generale! Marquis od Francezah
Želi s Vami nješto govoriti.

Morosini: Nek unidje. *(Častnik izidje)*

Prizor IX.

(Marquis malo se naklonivši Morosinu)

Marquis: Ja sam od francezke
Vojske Marquis, prijatelj Vojvode,
Dojdoh s molbom k vami Generale.

Morosini: Dobro došli! Gospodin Marquise!

I da niste prijatelj Vojvode
Već rad vašeg plemenitog sina
Što u više krvavih bojevah
Pod bedemih Kandije bijaše,
Da ste dobro došli!

Marquis *(presieče mu rječ):* I koji je
Bez sve sumnje svog imena vriednim
Pokazo se...

Morosini: To spominjat nije
Od potrebe bilo... No recite
Što vas k meni nosi? što želite?

Marquis: Moliti vas dojdoh Generale
Za slobodu dieve Miroslave.

Možda će vam to se čudno vidit
Što se za tu dievu zauzimam?

Morosini: Ni najmanje gospodin Marquise
Jer od skora razumjet sam mogo
Ona j' bila sina vašeg ljuba,
I sad još je, premda je on božjak.

(Marquis se malo žacne)

Dakle koje radi vašeg sina,
Koje radi obćeg sažalenja
Što ga dieva ta u svima budi
Koje pako i ja svami dielim
Vi se za nju jadnu zauzeste.

Marquis: Pak kada ju i vi tak žalite
Smilujte se njojzi nesretnici

Pustite ju opet na slobodu.

Morosini: To nemože biti.

Marquis: Zašt' nemože?

Morosini: Jer zadadoh riječ, da posadi
Izdajničkim duhom okruženoj
Izgled dadem. A vi znate dobro
U koliko rieč čovjeka veže.

(odlučno) Stog nemogu uslišat vam molbu.

Marquis: Jest, jest rieč vas veže Generale. *(žestoko)*

A baš zato što vas tako veže

Što je toli jaka, neopozivna,

Zaklinjem se evo Bogom živim

Miroslavu oslobodit moram

Ma Kandija radi nje propala.

Pamtite si dobro što vam rekoh.

(Preteć se ode ljutit van. Morosini gleda za njim rugajućim se pogledom, zatim zazvoni, dolazi častnik)

Morosini: Najstrožiju zapovied vam dajem:

Na djevojku Miroslavu sužnju

Tavničar nek najstrožije pazi,

Dok sud bojni skorim nesazovem,

Sad idite pak to izvršite.

(Nakloni se častnik i ode)

A vidit ću što će taj ohlica

Taj veliki prijatelj vojvode

Prot naredbam mojim učiniti,

Dok god ja sam u Kandiji goso,

Čuvaj da ti nezavarim kašu,

Mogo bi se ljuto opuriti...

Sbilja to su ljudi čudne ćudi

Što u pomoć nami pritekoše;

Misle da sad zapoviedat mogu.

Mjesto da svi o tom složno misle:

Kako da se il obsada digne, –

Ili da se Turčin predobije, –
A oni se s Miroslavom brinu.
K tom naduhti oholostju misle
Da sad Turci već od straha drhtju
Što su oni u pomoć pritekli,
I čim na njih preksutra udare
Da će mahom ili svi pobjeći
Il se njima robski svi predati.
Al bojim se skupo će nas stati.
Zato idem i opet k Vojvodi
Sve ću sile svoje upotrebit
Da ga na to barem sklonit mogu
Da pričeka obćim sa jurišem
Dok mi druga pomoć iz Mlietakah
Prispe, što ju svakdan očekivam.
Pak nemarim tad pokušat sreću. (ode)

Prizor X.

(Kasna je večer. Predstavlja se sokak nedaleko od mora. Nuz jednu kuću, što je tavničareva stoji toran u kom je Miroslava zatvorena. Kroz rešetku vidi se sjedeća i snuždena Miroslava.)

Miroslava: Jao! jadna što sam dočekala,
Da sam robstva takvoga dopala.
Da kod tudjih, nebi ni marila,
Al kod svojih, u sried svojih krila.
Da za krivnju vriednu zapta toga,
Al za djelo harna srdca moga.
No sve to bi lasno preboljela,
Nit bi sebe nit svoj udes klela,
Da nij' druga na srdcu mi tuga,
S koje jedno srdce razkidano
Cvili pusto, prazno, poharano... (stanka)

Rajskih slastih majko, oh! ljubavi,
Koji svet taj obožava, slavi,
Što jedina s moći tvoje čarobne
Olakšavaš sve udarce kobne,
I dolinu suznu svieta toga
Stvaraš u vrt cvietja mirisnoga.
Al zaš' meni gorkim rodi plodom,
Spojiv s mojim bratom me i s rodom?...
Ta ako je, ljubavi istina,
Da dvoj' dragi u svojih milinah
Viek po tvojoj prečarobnoj moći
Slute sve što vrh njih može doći,
Prvom za njeg planu kad ljubavi
Zaš' mi tada savez naš neяви?
Kad mu dadoh ljuven cjelov prvi,
Zaš' neodkri srodstvo naše krvi?
Već sad kad se duša u dušu preli,
Ti okrutno oba nas razdieli,
Kad se srdce srcem čvrsto spoji
Tad okrutno evo nas razdvoji... (*stanka*)
Ta zar nisam stoput sretna bila
Kad u sumnji praznoj sam mislila,
Da Dragutin jednu me ostavi,
I nevjerstvom razdre svez ljubavi,
Što on biedan saznava ah! prekasno
Naše srodstvo, srodstvo ah! užasno, –
Od mog bježa donikle pogleda,
Dok neprimi krst božjačkog reda?
Jest, jest, tad sam stoput sretna bila,
Jer sam ludo njega sumnjičila,
Ništ' o srodstvu našem nisam znala, –
Al sad na dno nesreće sam pala,
Niti za me ima boljeg lieka
Osim tebe smrti... smrti prieka.

Ta i tako u sried svieta toga
Nema ništa za mene miloga;
Otac? na njeg misleć groza hvata
Srdce moje, – groza nepoznata –
Rad njeg živit meni se nemili
Jer mi majku toliko ucvili
Kad mu svom se povjeri ljubavi
Tad nevjerno jednu on ostavi.
Davši to mi sramno žiće moje
Zabaci me čedo krvi svoje...
Majka? ta je sasvim ucviljena
Rad padeža svog prvo – ljuvena
Za koj znadem i ja nje kći mila, –
I dok živim njoj bi uvijek bila
Samo ukor grešne nje mladosti,
Predmet vječne tuge i žalosti...
Dragi? taj je za me umro veće,
U ljubavi već' nij, za me sreće!...
Iz milenih slastih ah! ljuvenih
Proniknu mi pelen ah! zeleni,
Kojeg sada ah! bez mjere pijem
Dragutina jer ljubiti nesmijem!...
Jedinoga ljubih njeg samoga,
A drugoga nemogu nikoga!...
Zašt da živim na žalost premnogu,
Kada njega ljubiti nemogu?!
Bolje dakle, bolje je umrti!
Gdje si sladka i premila smrti?
Dojdi bit ćeš mi angjeo mira.
Bit ćeš djever moga željnog pira,
Odvest ćeš me ah! u onu luku,
Gdje se ne zna za bol, jad i muku.
Dojdi, dojdi nestrašim se ništa,
Ni krvnika, ni krvna stratišta.

Krvni mač ću ogrlit ko brata,
Rado ću mu pružit bielog vrata,
Neka krvnik sječe nek me umori
A kad glavu na zemlju obori
Uzigrat će ona na stratištu
Ko na kola liepom igralištu... (stanka)

Prizor XI.

(Dolazi Marquis stupa u kuću tavničarevu i za male stanke vidi se u tornu gdje pred Miroslavom stoji, koja ustavši nepomično ga gleda.)

Marquis: Nesretnico zar ti srdce tvoje
Ništ nejavlja tko pred tobom stoji?

Miroslava: Dojdoste l' me na sud i smrt zvati
Sve jedno mi, pripravna sam odmah.

Marquis: *(ganljivo)* Miroslavo zar to srdce tvoje
Nepoznaje glasak otca svoga?

Miroslava: *(pavši pred njega polu uzhitjeno)*
Vi, vi Marquis, vi ste ah! moj otac?

Marquis: *(ganut, digne ju, pritisne na prsa svoja, poljubi u čelo i miluje ju po obrazu)*

Jest, jest, slatka Miroslavo
Ja tvoj otac a ti kćerka moja,
Moja draga, mila Miroslava.

(Miroslava pozorno ga motri, pak za mala pojde mu se iz naručja trzati, na što Marquis:)

Netudji se mila kćeri moja,
Priljubi se samo na te grudi
Urešene redom svetog Mije
Nestraši se dostojanstva moga
Samo u men' smatraj otca svoga.

Miroslava: *(izvuče mu se iz naručja pak polu hladno)*

Zar mislite da me Gospodine
Pleme i čast vaša od vas tudji?
To ne! – nego ljeta što projdoše
Od rodjenja moga sve do danas,
Bez da ste se za to dugo vrijeme
Spomenuli ikad kćeri vaše; –
Vrieme u kom na tudjeg čovjeka
Grobu izlih ćuti ja djetinske
Te ga kvasih mojim vrućim suzama
To je vrijeme medj nas sad stupilo.
I to vrijeme mene od vas tudji.
A pomisao na majku si jadnu
U trenutku tom me čini hladnu.
Oprostite niti se srdite
Što vam ćuti iskreno izlievam.
Da ste doma na Kraljevskom dvoru
Mene kćercu svoju odhranili
Možda nebi tol iskrena bila,
Znala bi se bolje pretvarati;
A tako na Kandije poljanah
Rodjena i prosto odgojena
Ja ostadoh prosta i iskrena...

(Marquis na to čisto smeten postade, neznajući što da odgovori, nego mjesto odgovora uze ju za ruku i pritisnu istu na svoje srdce. Medjuto dohodi kroz tavníčara vrata Dragutin i Mandalina, koji se zamala pokažu u Miroslave tavnici.)

Prizor XII.

(Miroslava opoziv ih istrgne ruku iz ruke Marquisa pak zagrlji majku i Dragutina spustiv glavu na njine grudi.)

Miroslava: Majko moja ah! i mili brate!

(Mandalina ljubi ju, Dragutin grli, a Marguis uzhitjen gleda taj ganljivi prizor. Za duljom stankom)

Mandalina: Hvala Bogu kad te opet vidim
Živu, zdravu slatka Miroslavo!

Miroslava: Al na žalost majko u tavnici.

Dragutin: Nezdvoj, nego ufaj Miroslavo
Još Bog stari gor nad nami bdije!

Miroslava: On svakdanje moje je uzdanje
On jedina srdca mog utjeha. *(mala stanka)*
A što radi biedan Davorine?

Marquis: *(srdito)* Ha! Nepitaj za tog nevriednoga
Koj je uzrok sve nesreće tvoje,
Eno već je na slobodu pušten
Al osvetu moju izbeć neće.

Miroslava: Ako sgrieši, prostite mu otče!
Strast, ne srdce, zavela je njega.
On se mnogo za me žrtvovao
Ja pak s ničim još mu nezahvalih...
Prostite mu! –

Marquis: Tomu nevriednomu?
Al što? O tom neću ni govorit. –
Ništ se neboj mila kćeri moja,
Jer zakonah strogost stić te neće.
Zato jamči francezka sva vojska
U Kandiji što je tol moguća
Da razbije te tavnice vrata.

Miroslava: *(ponosito)* Mili Otče! Krv grčko slavjenska
Teče u men' a krvca francezka
Zataja me kroz osamnajst lietah...

Sveto mi je ime domovine,
Željom želim spas Kandije mile,
Pak da s mene medju branitelje
Razdor dojde – bolje da neživim!
Zato Otče pripustite Bogu
Nek udesom mojime upravlja,
On je uvijek moj branitelj bio, –
Ako sveta njegova je volja
Da me sada iz mog zla izbavi,
Otvorit će on tavnice vrata
Bez da razdor rad mene se sije,
I francezka sila ih razbije.

Marquis: *(izvadi sat gleda koje je doba, zatim)*

No mi ćemo sve uredit tako

Kako nami najbolje svidi se.

Već je vrijeme da se razstajemo,

Hajdmo doma – a ti nedzdvoj kćeri!

(pruži joj ruku)

Mandalina: S Bogom ostaj slatko čedo moje!

(grle se i ljube).

Dragutin: S Bogom ostaj sestro moja!

(grle se i ljube)

Miroslava: Slatka majko i moj mili brate

Možda to je naš posljednji s Bogom?

Dragutin: Još odsuda izrečena nije

Nezdvoj jošte, nezdvoj mila seko

Ljubav naša i Bog nad tobom bdije.

Marquis: *(pojde)* s Bogom!

Mandalina, Dragutin *(pustiv se iz naručja):* s Bogom! s Bogom!

Miroslava: *(uzdišući)* s Bogom! S Bogom!

(Dočim svi izlaze kroz tavničara vrata, a ovaj ih izprati, opet uniđe i za sobom vrata zabravi. Sjedne Miroslava kao opet onemogla na stolicu te uzdahne)

Miroslava: Vidjoh Otca, vidjoh majku, brata
Al mom' srdcu mala su utjeha...
Ah! Još više srdce sad uzdiše
Srdce moje razdrto na troje...
Tvoja milost, kriepost tvoja bože
Jedina me utješiti može!
Molitvena hodi knjigo moja
U tebi ću za se nać pokoja.
(izvadi knjigu iz njedarah pak klekne moleći se)

Prizor XIII.

(Dohodi Davorin pun nemira šetje se)

Davorin: Slobodan sam! opet sam slobodan!
Al žalostna sloboda mi moja
Kad rad mene ona u robstvu cvili
I rad mene izgubit će glavu...
Hà ti grozna strahovita misli
Kako li mi moje srdce kidaš
Kako li mi nikad mira nedaš,
Već me svud ko strašna sablast pratiš...
Kojoj uteć nikako nemogu...
Evo danas pušten sam iz uze
Pa još nigdje ja nenajдох stanka
Sve od tebe misli gonjen, pratjen...
Miroslavo! Ti si izvor svega!
Miroslavo u tavnici mojoj
Ti jedina miso si mi bila.
Tu si mi se jadnom ukazala
Ko kreposti mučenica slavna
Ovjenčana viencem slave vječne...
Nit me više mlad Mustafa muči
Niti striela što ju njemu baci,

Osvjedočen da ti to učini
Sve iz dobra plemenita srdca
Vjeruj da sad nevina i čista
Ko svetica predamnome stojiš...
Al ja sgriješih prot Bogu i tebi
Jer te čistu, nevinu obtužih...
Miroslavo al tako mi Boga
Oprati ću ljagu grieha moga!
Ma ju moro krvju svojom prati
Od smrti te moram sačuvati
Ma mi pala glava sa ramena
Al ti moraš biti izbavljena!...

(Ušuti pak zatim uzdahnuvši digne glavu pram nebu te spazi toran i u njemu još goruću sveću)

Ta gled ja sam ovdje blizu tornja
U komu ti biedna Miroslavo
Još si budna sa svog jada trudna...
Čisti cviete suha mog života
Veneš, gineš ko biedna sirota,
Sahneš... truneš... pak me možda kuneš!...

(Međuto izbijaju sati pola 12. Davorin broji zatim turi ruku u džep izvadi i prebroji nješto novca, pohiti k vratih tavničara i lupa, za malo tavničar otvori prozor.)

Tavničar: No što ćete u to gluho doba?

Davorin: Otvori mi pusti me unutra

Pak evo ti zato ti taliri

Poslušaj me za koji trenutak

Pak ćeš poslie još dva tri li dobit,

Samo brzo der otvori vrata!

Tavničar: *(uzima novce)* Strpite se malo.

(Zatvori prozor, otvori vrata i izidje van sa sinom svojim, koga pogleda mučeć Davorin.)

Tavničar: Govorite

To je sin moj neplašte se ništa

Što ja čujem i on smije čuti.

Davorin (*Opet mu daje dva talira*)

U tom tornu jeste Miroslava

Pustite me k njozi za koj časak

Pak evo vam druga tri talira. (daje mu)

(*Tavničar drma glavom pogleda u novce*)

Tavničarev sin: Dopuštate da vas razgledamo

Da njoj možda otrov il oružje

Nenosite, tad ćemo vas pustit

I još meni ako talir date. (*Zatim tiho*)

Kad su mogli malo pre njih troje

K njojzi ići, zaš i ovaj nebi? (*glasno*)

Hoće te li dakle?

Davorin: Pripravan sam.

(*Oni ga visitiraju ništ nenašav, Davorin daje talir sinu*)

Tavničar: Hajdte dakle, ali ne za dugo

(*Puste Davorina u sobu, koji se za mala ukaže u tornju Miroslave*)

Prizor XIV.

(*Miroslava začuđeno spaziv Davorina*)

Miroslava: I ti ovdje mili Davorine

Dobro si mi jednoj došo! zdravo

(*pruži mu ruku*)

Davorin: (*primi pruženu ruku te pada na koljeno, molećim ju pogledom motreć*)

Miroslava: Moj nesrietni, dobri prijatelju!

Davno sam ti sve, sve oprostila,

Što si meni na žao učinio,

A sve jer si vele strastan čovjek. –

Al kraj toga ja ne zaboravih

Kako si se žrtvovo za mene;

To dok živim zaboravit neću. (*diže ga*)

Davorin: (*ustavši*) Hvala ti na tom upokojenju
To sad diže klonulo mi srdce. (*gledajući ju umilno*)
(*radostan*) Miroslavo, ta nekloni duhom

Ma da što ta odsuda odsudi

Ja te opet moram izbaviti.

To je sveta jošter dužnost moja.

Sigurno se pouzdaj u mene.

Miroslava: Davorine dobri, ni koraka

Da nečiniš za izbavit mene

A da sotim upropastiš sebe.

Moj' će otac i brat pokušati

Sve moguće što je. Zato miruj.

Davorin: (*začudoeno*) Što tvoj Otac? tvoj brat?

Miroslava: Jest! ta smijem

Tu i tebi tajnu povjeriti

Znam bo da ćeš ko tajnu ju čuvat.

Čuj me dakle: Moj Otac je Marquis

A moj brat je naš božjak Dragutin.

Davorin: Ha što začuh! Vječnom Bogu hvala!

Na taj način sad si mi svetica

I nijedna mača sad nemuti

Sjajnost slave oko tvoje glave.

(*srčano*) Miroslavo! Ništa sad neboj se

Da te spasim, sve ću žrtvovati.

Al nemisli da se ičem nadam

Stog, što znam da brat je tvoj Dragutin.

Ne, ne zato! Neg ću sve pokušat

Samo tebe radi Miroslavo.

K tom ti velim i: neuzdaj se mnogo

U pomoć ti otcem obećanu;

Volja viškrat veća je od snage, –

A s molbami pukim i prietnjami

Nikad nećeš izbavit se robstva.

Tu čin treba smjeo i drzovit,
Taj, taj samo izbavit te može,
A za čin taj nema svatko srdca.
No da u me pouzdat se možeš
Mislim da sam već ti pokazao, –
Krv hrvatska teče mi u žilah,
Pa zato se posve uzdaj u me.

Tavničar: *(dolazi na vrata vičući)*

Hajdte! Hajdte, dosta je već divana!

Davorin: *(tišje)* S Bogom! rekoh, nigda neporekoh!

(izidje kroz tavničara vrata, ovaj zatvori za njim. Davorin stupi malo napried, obzirući se na koju će stranu poći pak oduševljeno veli:)

Šta sam čuo? Brat njen Dragutin!

Dakle prosta njena ruka i srdce!

Al što buncam? Ničem nenadaj se

Srdce moje! Nego bezufano

Nju izbavit to ti budi raskoš

I za nju svoj život položiti

To ti budi najveće blaženstvo! ... *(ode odlučno)*

(Zastor pada)

Čin IV.

Prizor I.

(Stan Morosinija. On ljutit šetje se po sobi.)

Morosini: Ha! Nisam li pravo govorio
Da će juriš taj nas skupo stati?
Ej! Francezi, rode tvrdoglavi,
Naopako sam vas upoznao,
U zo čas mi dojdoste u pomoć!...
Vojvoda si ništ nedade kazat,
Već hotjaše juriš, obći juriš,
Eto juriš kako nam izpade.
Nije šala, tisuć pet stotinah
Oni svoje izgubiše vojske,
I medj' ovim cviet najljepši pade
Sve boljarah njihovih i vojvodah,
A od naših pade pet stotinah.
Strašna bje to i krvava borba!
Istina je Francezi početkom
Borjahu se ko srditi lavi
Na sve strane uzmicahu Turci,
Ostavljajuć svud bedeme svoje,
Činjaše se da j' pobjeda naša.
I tako bi za sigurno bilo
Da Francezi znaše uztrajati
Al počеше uzmicat polako, –
Tako Turci dobiše pobjedu.
Pa Turci se sada slatko smiju
Svojoj slavi a našem porazu,
Gdje nasuprot mi bi se smijali
Da je više srdca u Francezah,
Neg' ko djeca pobjegoše luda
Kad ih mati baukom poplaši.

Pak i zato platiše pošteno
 Za to svoje hvastavo junačtvo. –
 I pravo je! – ali žalim samo
 Za upadših mojih pet stotinah,
 Za posadu to je velja rana,
 Koju samo zahvalit imadem
 Tvrdoglavju oholih Francezah.
 Ali tomu doskočiti moram!
 Moram... ili... ili

Prizor II.

(Dolazi vojvoda francezki)

Vojvoda: Generale!

K'o što vidim, vi ste baš u vatri,
 Ko što čuh, sam sobom govorite.

Morosini: Zar tomu se čudite vojvodo?

A ja sam se načudit nemogu
 Što već dosad poludio nisam
 Kod tolikih raznih udaracah.

Vojvoda: Kako to?

Morosini: Još pitat možete?
 Zar ste veće sve zaboravili?

Vojvoda: Vi mislite jučerašnju bitku?

Morosini: Da, da na nju mislim jadan
 (Da o drugim udarcima mučim)

Ta skotovi da su poginuli
 Nebi mogo hladnokrvan biti
 A ne toli dvie hiljade ljudi!
 Nije šala!

Vojvoda: Oto i Bog znade!
 Al kad nije bolje nam izpalo,
 Žalost naša ništ' tom nepomaže.

Uz to nebi toli slavni bili
Prvim mahom da smo pobjedili,
Što je više truda i napora
Sotim bit će slavnija pobjeda.

Morosini: No, no! I ja za to znam vojvodo
U više sam već bojevah bio...

A i ovdje dulje sam vremena,
Dost izdržah turskijeh jurišah
Prem nemogoh viek jim vratit žao
Za sramotu; No ja nebjah krivcem
Već broj malen ovdašnje posade.

A ja mislim da vam ko i meni
Spas Kandije u po srdca leži.
A spas njezin od nas viek zahtjeva
Da se krv u zalud neprolieva
Nego da se pametno postupa. –

(Vojvoda žacne se te oštrije mjeri Morosina)

Stim nemišljah vriedjat Vas Vojvodo.

Vojnici su vaši dosta hrabri,
Al ta hrabrost na brzo ohladni
Pri najmanjem dušmana napredku.

Drugo, nisu jošte uvježbali
Bojak biti s turski janičari, –
Vidiste li što čine Slavjani?
Kako smesti oni s nedadoše,
Već ko lavi njima se oprieše
Zakrilivši junačkim grudma
Vaše širom bježuće vojnike.

(vojvoda opet trgne se)

Na malom se najpre treba kušat
Posle lahkše veće se izvadja...
K tom ću dodat najpoglavitije:
Više sloge i sporazumljenja,
Bez to dvoje nikada spasenja...

(oštro jedan drugog mjere.)

Vojvoda: *(oštro)* Sotim vi ko na me nišanite?

I ko da mi nauk dat želite,

Koga od vas nikad primit neću;

Jer se ni ja danas rodio nisam.

Uz to hrabrost vojnikah francezkih

U oči mi tako pohuliste?

Daleko ste sotim zabrazdili. *(diže ruke preteć se)*

Morosini: *(oštro)* Ja što rekoh to neopozivam,

Djela živa za rieč mi svjedoče.

Al da mnogo neprosipam riečih:

Vi ćete mi oprostiti Vojvodo

Ako nuždne sve naredbe ratne

U buduće ja sam davo budem.

K tom povlasti mene moja vlada

Vaš Gospodar i Kralj. Samo jedan

U Kandiji zapoviedat može,

Taj jedini ja sam.

Vojvoda: *(ljutito)* što rekoste?

Moj Kralj vas je u tom povlastio?

Meni samom svu francezku vojsku

Kralj povjeri, nitko drugi s njome

Zapoviedat neće osim mene

Znate l'?

Morosini: *(hladno)* Dobro! Odvolje vam stoji

Zapoviedi moje slušati il ne,

No al tad vam izpovjedit moram

Da sva Vaša pohvaljena vojska

Skupa Vami od hasne mi nije.

(Nato vojvoda srdit ode lupiv s vratih za sobom)

Davno spekoh pak mu oštro rekoh,

Nek izbira štogod mu je volja,

Nek zna da još nisam kukavica,

Već u onom da znam zapoviedati

U čem vlast mi moja pravo dade, –
Od vojvodskog nedrhćem naslova,
Nek zna da tu (*udari se po prsih*) krv mletačka vrije,
Što od Franceza još drhtala nije! (*stanka*)
A bez znanja on svojega kralja
S vojskom nesme Kandiju ostavit
Mora uzrok koji taj navesti.
Ako štogod proti meni javi
Zaoštriti i ja pero znadem!
Al što? pravda viek će mene branit (*sjedne*).

Prizor III.

(*Dovodi častnik derviša Abdallu, te naklonivši se odmah izidje*)

Morosini: A baš danas čekam te Abdallo. (*porugljivo*)

Valjda si mi došo što pre javit
Po uhodam da ste vašim, čuli
Za odsudu smrtnu Miroslave,
Pak došo si opet za nju molit.
No da mnogo neprosipaš riečih
Olahkšat ću tvoje ti poslanstvo;
Tvom Veziru javi: ja ću ono
Činit sottom dievom, što bi Vezir
Tvoj činio da je na mom mjestu.

Derviš: Dakle biednoj život ćeš oprost.

Morosini: (*hladno*) Neću!

Derviš: O tad grdno s' varaš
Da bi isto Čuprilić Vezire
Da je na tvom mjestu učinio.
Krstjanin i Turčin različni su
Kako vjerom tako i kriepostju...
Moj ti Vezir daje za djevojku

Sva tjelesa juče padših u boju,
Da ih možeš svetčano sahraniti;
U Carigrad neće slat njih glave
Već tebi će sve povratit znajuć
Da j' medj njimi mnogi boljar Francez,
I sam unuk kralja francezkoga.

Morosini: (*smiešeći se*) Dobro, na tu pogodbu pristajem.
Veziru ću tvom djevojku dati,
To jest trup njen zajedno sa glavom,
Al kad ova bude odrubljena.
Još ću dat i onih pet stotinah
Vaših, što su na kolcih nabiti
I na vas su izkesili zube.

Derviš: (*gleda ga preziranjem*) No! to nisam o tebi mislio
Da ko krstjan toli hladnokrvno
S glavom skoro pasti imajućom
Nesretnice ote još živuće
Možeš šalu zbijat. Mi ko Turci
Samo s mrtvim tako se igramo.
No, al dosta o toj nesretnici
Kad nehasni molit ni govorit,
Jer si srdca tvrdja od kamena.
No u ime mojega Vezira
Još ti nješto važna kazat imam:
On primirje ište il predaju!

(*Morosini malo se ko trgne, pak opet hladnokrvno sluša*)
Već zna on za razdor i neslogu
Koja vlada izmedj obe vojske
Izmedj tebe i izmedj vojvode,
Dokaz toga boj jest jučerašnji.
Zna takodjer i to za sigurno,
Da će otić do skora Francezi.
Ti ćeš stvojom malobrojnom četom
Za obranu ostati Kandije.

U slučaju tom ti neostaje
Ništa drugo, neg il da se predaš,
Ili da se svojskom pod Kandije
Razvalinam živ ukopat dadeš.
Al nasuprot ako se predadeš
Znaj u Vezir Ćupriliću nać ćeš
Plemenita svog pobjeditelja
Koji cienieć viek junačtvo tvoje,
I taj čin će uvažiti znati. –
Znaj da život i sreća Vezira
O Kandije padu baš zavisi.
U Kandiju on unići mora,
Ili pod njom slavno poginuti.
A o njenom spasenju nevisi
Niti život pa baš niti sreća
Kako tvoja tako ni Mlietakah.
Ti Mlietcima hrpu razvalinah
Sačuvat ćeš, al Kandije nikad!
Pa ma da se boriš ko lav biesan
Što ti hasni? – Prije il kasnije
Na tom tornu Markovom Kandije
Polumjesec turski sjati mora!
Kano što si dakle vitez, junak,
Tako u tom djeluj čovječanski
Pak ćeš vidit Vezir Ćuprilića
Plemenitost srdca, tebi ravnu.
Morosini: Jesil gotov? Liepo znaš divanit.
Ali zalud tolko prosu riečih,
Iz tog brašna neće pite biti.
Hajde doma, pozdravi Vezira:
Nit mir hoću, niti se predajem!
Kadgod hoće pohodit me može
Na junačkom Kandije megdanu
Ja ću viek ga pristojno dočekat.

S Bogom pošo! Zdravo!

Derviš: *(tužno ga motri naklonivši se)*

S Bogom ostaj!

Želim da se na skoro vidimo,

Al u većoj naklonosti srdca

Prema svima ponudam Vezira. *(ode)*

(Morosini ustane i šeta se zamišljen po sobi)

Prizor IV.

(Dohodi častnik)

Častnik: Gospodine Generale! Bogdan

Svetjenik naš s Vami sborit želi,

Jel slobodno?

Morosini: Jeste, nek pristupi.

(Častnik ode Bogdan dolazi.)

Bogdan: Milostivi Gospodine dojdoh

Kano sluga božji ponizit se

Tu pred vami i vas zamoliti

A u ime Boga milostiva, –

O budite i Vi milostivi,

Oprostite život Miroslavi.

Smilujte se njezinoj mladosti, –

Ko svećenik za nju dobar stojim,

Vjerujte mi ona je nevina;

Pak smislite, da bi mogla njena

Krv nevina na vas natrag pasti

I Kandija radi nje propasti.

Morosini: *(porugljivo smieši se)*

Ha, ha, ha, ha, manite se toga.

Izbite si miso tu iz glave.

Neživimo više u ono doba

Kad rad žene Troja past morade.

Moj Bogdane, tempi već passati!

Bogdan: A čuste li, Generale, da je
Miroslava –

Morosini: (*uleti mu u rječ*) Kći Marquisa,
Vi htjedoste reći, znam već davno,
Pa što zato?

Bogdan: Pak nebojite se –

Morosini: (*opet rječ mu prekine*) Al dosta je, zalud svi
razlozi!

Odsuda je veće izrečena,
Morosini pako nemjenja se.
Već idite otoj nesrietnici,
Pak ju na smrt dobro pripravite,
Ta cedulja ulaz vam dopušta.

(*Sjedne i napiše, predaje mu cedulju, Bogdan prima*)
Odgovornost za njezino tielo,
Bez sve brige, ja na sebe primam,
A spasenje njene grišne duše
Svećeniče to vama predajem.

Bogdan: (*žestoko*) Tako nek i vami vječni sudac
Vagom pravde odmjeri odsudi,
Ko vi njojzi što odsudiste.

Morosini: Amin! dosta! svećeniče hajde!
Netroši mi skupocieno vrijeme!

(*Mahne rukom, Bogdan ode.*)
I taj dojde tu mi predikovat.
Mislio me koječim poplašit,
Al se ljuto starac prevario.
Da nij' veće na srdcu mi brige,
Miroslava najmanje me tišti...

Prizor V.

(Dolaze dva častnika naklonivši se)

Prvi častnik: Uslied vaše visoke naredbe,

Generale, da vas izviestimo

O svem štogod u Kandiji biva

Neporedka pako sumnju budi,

Ponizno vam imam ovo javit:

Po kasarnah tih naših Francezah

Čitav dan se neki žamor čuje

Što no neknoj pobuni naliči.

Uz to danas njini svi častnici

Od po podne svi su kod vojvode,

Možda da se kod njeg nješto kuva?

Morosini: *(satirički)* Valjda mudre naputke jim daje

O budućem slavnom jurišanju,

Il se možda kod Vojvode časte,

Te u slavnu padših svojih spomen

I za pokoj duše, Champanj piju...

Zašto da jim pokvarim veselje? –

A što ste mi Vi novog donieli *(prama drugom)*

Drugi častnik: Generale! preponizno javljam:

Neznam zašt' je Grkah i Slavjanah

Kazamata danas zatvorena?

Nikog danas k sebi nepuštaju,

Možbit oni nješto tajnog snuju?

Pri tom njeke žene pretiše se

Da se sužnja djeva Miroslava

Ma na silu izbaviti mora...

Dalje vidjoh njeke od Slavjanah

Baš večeras po pustih ulicah

I po groblju oružane hodat.

Morosini: Nebojim se Grkah ni Slavjanah

Da štogoder o uroti snuju.

Nit se čudim što oružje nose
Više sada, negoli odprije,
Jer je jako to opasno doba, –
A oružje njim je prirodjeno.
A po grobju što no obilaze,
Valja da se tu za padše mole,
Nemojmo ih u molitvi priečit.
Što velite, da se žene priete,
Nije stoga bojati se smetnje,
Jer su slabe slabih ženah prietnje
U ostalom i nadalje bdite,
I što bude odmah mi javite.

(daje jim znak za odlazak.)

Al baš idem sam se osvjedočit
Kakvi duh sad medj posadom vlada. *(ode)*

Prizor VI.

(Toran u kom je Miroslava zatvorena, kao u prošlom činu predstavlja se. Kasna je i tavana noć. Miroslava sjedi snuždena. Dohodi k njoj svećenik Bogdan vodjen Tavničarom, koji odmah u svoju sobu odlazi.)

Bogdan: Hvaljen Isus! mir stobom jadrnice!
Božja milost neka te pokriepi,
I utješi u žalosti tvojoj!

Miroslava: *(ustane poljubiv ga u ruku):*
Sveti Otče! valja da dojdoste
Da me na čas smrtni pripravite,
I utjehom vjere pokriepite?
Hvala! hvala božji namjestniče!
Jer mi mnogo sad jakosti treba.
Put do groba, put u vjekovječnost,
Daleko je i podosta težak.

Prem za smrtju žarko sam čeznula
Ipak sad kad put k njoj da nastupim
Oh podamnom škljeca ju mi noge;
Prem od smrti nebojim se ništa,
Ipak kad ju tako blizu gledam,
Drhtjuć kuca mladjano mi srdce...

Bogdan: Ufaj! kćeri moja Miroslavo!
Neplaši se od smrti, od groba!
Grob je samo onaj tavni prolaz,
Kroz koga se k svjetlosti dohodi.
A svjetlosti rajske domovine,
Gdje no radost kroz sve vieke traje!...
A smrt nije strašna okosnica
Što no kosi i nemilo smica,
Već je pravi božji angjeo mira,
Što nas dragom bogu rukovodi.
Smrt je melem, što sve rane vida,
Junak, koji sve verige kida.
Neplaši se dakle kćeri moja!
Smrtju doć ćeš vječnog do pokoja!
Zato kratke čase upotrebi
Da za svoje pokaješ se grieha.
Ta znaš kćeri da smo svikolici
Pred pravednim Bogom ah griješnici

(Kuca se u prsi)

Miroslava: *(ganjljivo jecajuć)* Hoću, hoću pokajat se
Otče.

(Klekne pogledav pram nebu)

Gospodine moj, ah, i moj Bože!
Kog dobrota i milost sve može!
Pozri okom milosrdja tvoga
Am' gdje moli sirota uboga!
Rad tog grieha, s kog sam osudjena,
Sigurna sam da ću bit spašena.

Zanj' netrebam Bože oproštenja,
Jer si znao za moja mišljenja,
Vidio si harno srdce moje
Bez zločeste namjere ikoje. –
Al oprosti oj djetetu tvome,
Što sagrieši u bludilu svome;
Ah! oprosti, muža što onoga
Koi za mene žrtvova premnoga, –
I koji će skoro može biti
Za me zalud krv svoju proliti, –
Što nemogah dostojno mu platit,
I ljubavju ljubav mu povratit.
Davorine, prijane jedini,
Ovu tebi nepravdu učini'.
Nezahvalna razstat ću se stobom,
A ti možbit klet ćeš me nad grobom...
To je moja krivica jedina,
A od drugih prosta sam, nevina.
Al što rekoh? ah! Bože oprosti,
Što s' podkrade ta rieč oholosti!
Za sve svoje ja se grieha kajem,
Neznane i znane sve priznajem,
U skrušenju srdca, poniznosti,
Ah! oprosti, izvore milosti!

Bogdan: Bog neka ti milostivan bude
Nek ti prosti griješne sve zablude!
Dočekala a licem vesela
Smrt skorašnju ko blaga angjela!
I kad ona tiela spona snimi,
Nek angjeo dušu tvoju primi,
Nek ju čuva do sudjena danka,
Do žudjena opet s njim sastanka.

*(Stavi ruke svoje na glavu joj i uzdignutim prama nebu
očima tiho moli se, zatim):*

Miroslavo je l' ti kakva želja
Još na srdcu? Jesil' Davorinu
Oprostila?

Miroslava: Jesam davno Otče.
Ljubomornost, bezufana ljubav
Njeg navede da me on obtuži,
Al zato se nesrdim na njega,
Da, što više osjetjam u srdcu
Sad kad stojim na vratima smrti,
Za njeg čudno zahvalno nagnutje.
Kažite mu to moj mili Otče
Pak ga što pre molim potražite,
Molite ga, da ni jedan korak
On nečini radi spasa moga.
Neuzmognu l' otac moj tol moguć
I brat moj me odovud izbavit,
A kako bi Davorin to mogo?
U zalud bi samo poginuo. –

Bogdan: Hoću kćerko, mila Miroslavo,
Hoću sve ti želje izpuniti,
Ta posliednja volja jeste sveta.

(Na to briše si suze iz očiuh. Miroslava to vidiv uhvati ga za ruku, pak ju ljubi, on diže klećeću Miroslavu.)

Miroslava: Otče dragi! neplačite zamnom
Jer ću Bogom sasvim pomirena
Iz ovoga odputovat svieta.
Vrat ću pružit kano junakinja
Nek mi glavu krvnik s njeg odrubi.
(umilno) A je l' sveti i ljubljani otče
Da ćete mi kad me u grob spuste
Zimzelena vienac u njeg bacit,
Drugi čelo glave na krst stavit,
Nek nakitjen bude grob moj mladi.

(Molećim ga pogledom motri. Bogdan jecajućim glasom)

Bogdan: Sve ću kćerko izvršit što želiš.

Miroslava: Pozdravite mi jošter milu majku
Tješite ju jadnicu rad mene.

Bogdan: Hoću, hoću draga Miroslavo!

Miroslava: Nek vam Bog sve tamo gor naplati,
Gdje ćemo se svi opet sastati.

Bogdan: Miroslavo mir ti je potreban
Za sutrašnje važno putovanje.

Zato s Bogom ostaj kćeri draga.

Tješio te i kriepio Višnji,

Dok se sutra opet nevidimo.

(Miroslava se malo zamisli zatim)

Miroslava: Moje srdce tišti njeka slutnja
Sveti otče moj posliednji s Bogom!

*(Ljubi mu ruke, Bogdan sav ganut s njom se razstaje
tamničarom opet pušten van)*

Prizor VII.

*(Za malom stankom dočim Miroslava sjedne pokriv si
rukama lice, dohodi s protivne strane Davorin s nekoliko
svojih vojnikah, koji se po pozorištu iza coulissah kriju.
Davorin lupa na vratih tavničarevih)*

Davorin: Otvorite, samo dvie tri rieči
Na samo bi s vami govorio.

Tavničar: *(otvori prozor i spozna Davorina)*
A gledj mi se poznamo. Sad taki.

*(Kako tavničar otvori vrata, priskoče njegovi vojnici, a on
jim rekne):*

Davorin: Gušajte ih!

(Dočim vojnici u sobi gušaju tavnichara i sina mu, dočim se čuje hrvanje i grcanje ukaže se Davorin u tavnici Miroslave. Ova skoči uplašena.)

Davorin: Hajde Miroslavo!

Hajde brzo, put nam je otvoren.

Miroslava: Ah za ime božje Davorine

Što si toli smjeo naumio.

Neće djelo izić ti za rukom

Sustić će nas potjera u bjegstvu.

Davorin: Pa što će nam potjera nahudit?

I onako već si odsudjena,

Pa sve da te smrt u bjegstvu stigne

Bolje neg na sramotnom stratištu

Zato hajde, hajde Miroslavo.

(Dočim se to govori izlaze nekoliko vojnikah iz tavnichareve sobe, dajući si pantomimičke znakove da su tavnichara i sina mu dobro prignjeli)

Miroslava: *(ganjivo)* Ali možeš i ti pasti pobro

Kano žrtva, pa i to za mene.

Davorin: Pak da padnem, pak da umrem s tobom,

Oželjana mog života želja

Tad bi istom izpunjena bila.

To bi čas mog žitja sretni bio.

Al ne! to ne! ti živiti moraš,

Takva ljepost od hudog krvnika

Uginuti nesme. Pre ja pasti

Moram, zato hajde Miroslavo *(poleti prema njoj)*

Miroslava: *(trgne se natrag)* Ostavi me tu neusudjuj se.

(sklopi ruke)

Davorin: Što ne? *(vatreno pogleda Miroslavu.)*

Prosti mi svetico

Što te smjela ruka dotica se!

(To rekav zgrabi ju obručke pak nosi van pitajući svoje vojnike):

Jel' gotovo? Jel' jim čep u usti?

Jedan od vojnikah: Sve je tako, ko što zahtievaste.

Davorin: Dobro braćo hajdemo sad brzo!

(Davorin noseć Miroslavu s vojnicima ode, čuje se sprotivne strane kazališta štopot, zamala dolazi k tornju Marquis, njegov sin i još nekoliko Francezah.)

Prizor VIII.

(Marquis vidiv tavničareva vrata otvorena začudjen stupa u sobu dočim sin mu s ostalim društvom vani stoji. Marquis vidiv od tavnice vrata otvorena ukaže se u tornu)

Marquis: Što tu neima kćeri Miroslave?

Dragutin: Ha što reče Otče sestre nema?

Marquis: *(obziruć se)* Ha nema je, već je izčeznula! Ha znat ćete gursuzi mletački.

Dragutin: Ta tavničar za nju znati mora.

(pojde u sobu tavničara takodjer Marquis)

Marquis: *(opaziv ležeća tavničara i sina mu)*

Ta gledjer ih, tu ko psine leže

Valjda su se oljoljali? *(gurne ih nogom)*

Tavničar: *(mumlja)* Mo-li-m.

Dragutin: *(gurne ga nogom)* Miroslava gdje je?

Tavničar: *(Opet mumlja)* Am-tam ne-ma-

Marquis: *(ljutit probode ga)* Crkni! K vragu ti mletački skote,

To bi platja svakako ti bila

Kad mi bolje kćer neznade čuvat.

(izišav van) Hajdmo bratjo svuda se razdielit

Mi moramo bjegunce sustići,

Gdje čujete glas svi odmah tamo.

(Razdiele se na tri strane. Marquis i sin mu s još nekoliko ih pojdu upravo onud kud je Davorin otišao. Za mala čuje

se više izbačenih pušakah s protivnih strana. Zatim čuje se glas Miroslove: A jao! zatim glas Dragutina: Stante glas je Miroslove. Zatim još nekoliko pušakah čuje se. zatim glas Davorina: Nepucajte, ta to su Francezi. (Za malo) Ja sam zgodjen. Zatim glas Dragutina: Otče ja sam ranjen. Sve se utiša. Zatim se pozorište mjenja u drugi sokak Kandije. Slavjani i Francezi dolaze na pozorište sprotivne strane. Oni nose Miroslavu i Davorina, ovi Dragutina ranjena)

Marquis: (ganut) Ha da grozna nespোরazumljenja!

Dragutin: (slabim glasom) Davorine gledjer što učini.

Davorin: (polu slabo) Muči brate, obadva smo krivi.

Mirolava: (vrlo slabo) Bog je dragi dobro uredio!

Sve troje smo silno ljubili se

Pa zar da s' u smrti razstajemo?

Ne, ne, bolje skupa da umremo!

Spustite me da malo mi odlane.

(spuste ju na zemlju)

Marquis: Brzo. Brzo vežite jim rane.

Možda bit će jošte za njih lieka.

(Francezi vežu Dragutinu, Davorin svojim neda)

Mirolava: Skoro smrt će bit moj liek jedini.

Davorin: (kleknuv uz Miroslavu te drljeć ranjava prsa)

Nedam vezat, nek krv moja teče

Nek se skrvju Miroslove mieša.

Da se bar u smrti sjedinimo,

U životu kada mogli nismo.

(Uhvati ju za ruku)

Mirolava: (slabo) Skoro skoro bit će Davorine.

Dragutin: (spustiv se s druge strane kraj Miroslove uzamši ju za drugu ruku)

A i ja ću tebe sestro sliedit,

Veliku bo slabost već osjetjam

Rani mojoj nema više lieka.

Mirolava: Kud će suza nego oku svome,

Kud će bratac nego svojoj seki. (zamukne)

Davorin: Moja želja sad je izpunjena.

Miroslavo tebi živjah samo!

Zato evo i umirem stobom!

(svi ušute pak gledaju mukom to tužno pozorište).

Prizor IX.

(Dohodi Mandalina u noćnom spavačem odielu sva razbarušena, izvan pozorišta čuje se njen jecajući glas.)

Mandalina: Ah! strašim se, dobro biti neće,
Jer sam puške izbacivat čula.

(Na to se vojnici prama njoj okrenu, ona stupa na pozorište.)

Kažite mi hrabreni vojnici

Što značiše izbačene puške.

(Marquis spoznavši glas njen, dočim vojnici na stranu idu)

Marquis: Pristupi der bliže Mandalino

(pokazujuć na ranjenike):

Tužni znaci a crnji udarci.

Mandalina: Ah! što vidim moju Miroslavu

Svu u krvi? *(spusti se kraj Miroslave)*

Miroslava: *(prenuvši se)* Ah! glas moje majke!
Mile majke.

Mandalina: *(ljubeći ju)* Ah! jao čedo moje!

Polu mrtvo! Zalostna ti majka!

Ah! jao Bože! Ah! ja biedna mati

Zar moradoh i to dočekati?

Miroslava: Neplač majko budi utješena

Bolje tako umriet, neg da gledaš,

Gdje me mori sramno hudi krvnik.

Dragutin: Bolje.

Davorin: Bolje.

Miroslava: Smrt već po men puzi.

S Bogom majko na svemu ti hvala!

S Bogom! hvala vrli Davorine

Dragutine s Bogom, ... s Bogom otče!...

Mandalina: A jao tužna spominješ svog otca...

(iznemogne i spusti se na Miroslavu, takodjer Dragutin i Davorin iznemogli spuste se ali čvrsto drže ruke Miroslave. Medjuto čuje se izvan pozorišta neki štropot.)

Marquis: Ha! pst! što je oto? *(sluša bolje)*

Noćna straža ide u trag nami

Bježmo otud, nosite ranjene.

Mandalina: Kud nositi čedo moje od mene?...

(Dočim vojnici dižu Mandalinu a zatim Miroslavu da ju ponesu, ona k sebi došav sasvim slabim glasom)

Miroslava: Zimzelena vienac u... grob... bac'te... *(umre)*

Dragutin: Ev i mene sestro... *(umre)*

Davorin: Ev i mene... *(umre)*

(Vojnici ponesoše ih, dočim Mandalina za kćerju, Marquis za sinom tronuti hode. Za malom stankom čuje se veći štropot, te projde kroz pozorište mukom noćna straža Mletčanah, častnik s nekoliko vojnikah)

Prizor X.

(Stan Morosinia. On tužan sjedi zamišljen.)

Morosini: Eh! Već vidim koliko je satih!

Aj! Kandijo ponose Mletakah

Eldorado ti naš i Hanaan

Zdravom vodom i zrakom umilni,

Svakovrstnim plodom preobilni,

Trgovinom svakom prebogati

Eh! Skoro ćeš morat se predati.

Dvadeset i pet evo već godinah
Od kako se za te bojak bije,
A trinajsta skoro će izteći
Što Turcima jesi obsjednuta.
Sve do ovih posljednjih godinah –
Branio te kriepko lav Mljetački,
Ko zenicu žarka oka svoga, –
Sa podanim sebi narodima;
A ti osta Turkom smjejući se
Al odkako posljednjih vremenah
Francezi te branit započеше,
Sa obranom razdor ti donieše.
A s nesloge i kleta razdora
Najsilnije carstvo pasti mora.
Neto l' ti što već si oslabljena
Bojak bijući toliko vremena.
Francezi se na put već spremaju,
Na kom tad ćeš ostati Kandijo?
Bez novčane dostatne podpore,
Jer su Mlietci posve izcrpljeni, –
Zar na ovoj malobrojnoj vojsci?
Koja no je duhom već klonula...
I koju je kleti duh nevierstva
I izdaje dosta okužio...
To mi svak dan dokazuje Derviš, –
Dokaz tog je i noćasnji slučaj.
Gledj djevojka što mi sve poćini,
Gledj koliki metež uzrokovao...
Da sam barem k vragu ju pustio,
Nebi možda svega toga bilo.
Al što rekoh? opet bi Francezi
Tvrdoglavi ostali nesložni.
Ej! Marquise sve je tvoje maslo!
O! da nisam u tih neprilikah

Spoznao bi oholi Marquise
 Tko je, što je Mlietčan Morosini...
 Sad mi samo ti Kandijo biedna
 Kano kamen na mom srdcu ležiš.
 O! Kako bi biednoj ti pomogo
 Da uzmogneš padež tvoj izbjeći?!...
 (*naslonivši se ušuti zamišljen.*)

Prizor XI.

(*Dohodi vojvoda francezki.*)

Vojvoda: (*ponosno*) Generale! jerbo već predvidim,
 I o tom sam čvrsto osvjedočen,
 Da Kandija spasit se nemože,
 Makar dalje mi ostali ovdje,
 Toga radi sa svom svojom vojskom
 Ja se danas vratjam u Francezsku.
 To rad znanja i ravnanja vašeg.

Morosini: Što rekoste? o vojvodo svietli?

Ta molim vas, ta što ste mislili?
 Sad Kandiju ostaviti biednu
 Kad pomoći najviše joj treba?
 Duhom pale kad bodriti valja
 I učvrstit medjusobnu slogu,
 Vi odlazkom sloge vez kidate
 U zdvojenje klonuvše bacate.
 O nezdvojte jošte o Kandiji

Još se ona uzdržati može
 Samo dalje vi tu ostanite
 Sile vaše snašijem složite
 Pa joj Vezir neće nahuditi.

Marquis: Ko što rekoh ja sam osvjedočen
 Da joj naša pomoć ništ nehasni.
 Zašt' badava tu da vrieme gubim

A na veći trošak mojem kralju.

Morosini: Al molim vas, barem pričekajte
Dok izvjestnu zapovied od kralja
Rad odlazka vašeg dobijete.

Vojvoda: (*ponosno*) Meni kralj je svu predao vojsku
Da upravljam po mom uvidjenju.
Da je bolje otić, nego zalud
Ovdje čamit, tako mi se vidi, –
A ovd' ja sam kralj, sve moje vojske,
Zato dakle odoh!

Morosini: (*ljutito*) Pak idite
Kud hoćete, kud vas oči vode!
Al za čin taj odgovarat ćete
Oj pred Bogom, i pred kraljem vašim
I pred cielog svieta povjestnicom
Obojicu koja će nas sudit.

(*vojvoda ljutit naglo ode*)

Tvrdoglava idi oholico!

I onako ne bje mi od hasne,
Nego samo uzrok sve nesretje...
(*tužno*) Oj Kandijo nesretna Kandijo
Vidila si sav moj trud i muku,
Znadeš za sve moje dobre želje
Samo da te od zla sveg sačuvam,
Da ti nedam Turkom past u pandže.

Al sad vidiš da mi nij' u vlasti
Sačuvat te skore od propasti
Rad Francezke nesloge paklene,
A rad naše posade malene,
Nećeš moći Mljetčanom ostati –
Il past moraš, ili se predati. (*uzdahne i umukne*)

Častnik: (*dohodi*) Generale! opet Derviš došo.
Rad je s Vami na samu govorit.

Morosini: (*tiho*) Aha znam već (*glasno*) nek slobodno
dojde.

Prizor XII.

(Derviš dohodi)

Derviš: vidiš evo junački viteže
 Da se rieči slavnog mog Vezira
 Izpunjuju; odoše Francezi.
 Zato evo mene k tebi šalje,
 Ponudjujuć častne ti uvjete
 Rad predaje nesretne Kandije.
 Moći ćeš se sa celom posadom
 Kud ti volja slobodno odselit,
 Hranu i svu bojnu odniet spravu.
 K tomu Vezir tri Kandije luke
 Samovladi mljetačkoj odpušta,
 Sva takodjer dobivena mjesta
 Dalmacije i ponosne Bosne.
 Sad si čuo častne te uvjete
 Pod kojima želi da se predaš.
 On junačтво tvoje vele štuje,
 A rad nebi krvnički umorit
 Malu četу tvoje hrabre vojske;
 Jer još samo jedan dobar juriš,
 Pa Kandija mora biti naša.
 Kaži dakle jel ti ovo pravo,
 Il ostaješ tvrdoglav ko do sad?

Morosini: Prijatelju! Ko do sad i sada
 Ja ostajem uvijek sebi ravan.
 Ja Kandiju nipošto dat nesmem!
 Samo znanjem moje samovlade
 Tvoj će Vezir u nju moć unići,
 Il jurišem a smrtju hiljadah
 Vaše vojske moći će ju dobit.
 To odlučih i to neporičem.

(Derviš smieši se)

Znaj Abdallo! da me ti Francezi
Tvrdoglavci, gizdavi, oholi
Na cjedilu sad neostaviše,
Da su tako hrabro uztrajali
Ko Slavjani i ostale čete, –
Daleko bi od Kandije bili
Tvoji Turci, a ne pod njom blizu.

Derviš: Vidiš, zaš' si s nagle srčbe riečju
Skopčo udes i Kandije sretju!
Striela ona koju Miroslava
U naš tabor neknoj dan prebaci
U svom letu sretju sve Kandije
Za sobom je, vjeruj, knam' odniela.
Da nebješe francezkog Marquisa
Još bi slavno barjaci francezki
Na bedemi Kandije se vili.
Al ti njega na srčbu probudi
Sa odsudom smrtnom Miroslave,
A on vidiš ništa npropusti
Ili nju da od smrti izbavi
Ili ako ona past morade,
Nek i s njome Kandija propade.

Morosini: (*zamisli se mučec' zatim.*)
Idi muči, ništ' mi nespominjaj!
Svaki za se hoće odgovarat.
Bog brz nije, ali je dostižan,
Miroslavu stiže na tom svietu,
A i Marquis neće mu uteći...
Nego idi pozdravi Vezira.
Ja ću odmah pisat samovladi
U kojih sam jadan neprilikah,
Nek mi javi, kako da se vladam,
Pak što rekne, onako će biti.

Derviš: S Bogom ostaj! Al iz srdca želim

Da se skoro kano prijatelji
Sastanemo ovdje u Kandiji.
Morosini: Kako Bog i samovlada hoće.
(*Rukujući se izidju obojica*)

Prizor XIII.

(*U dubljini pozorišta predstavlja se groblje, vidi se četir groba, tri nova, jedan stari uzpored, ovako:*

Grob	Grob	Grob	stari
Miroslave	Davorina	Dragutina	grob

Medj starim grobom i grobom Dragutina stoji Marquis a kraj Miroslave groba zimzelenom ovjenčana kleći tužna Mandalina.)

Marquis: Tužno doba tužnijega danka

Evo prispje našega razstanka;

U kom tebe Mandalino moja,

Ostavit ću ah pun nepokoja!

Jer sad tek na mjestu tom tišine,

Ništetnosti naše i grobne tmine, –

Grдне moje spoznajem krivice,

S kojim božje ja pogrdih lice.

Grob u kom je kćer mi Miroslava

On me ljuto grdi i ukorava

On je svjedok moga grieha stara,

Svjedok kako nevinu te svara.

Grob mog sina mila Dragutina

Kaštiga je tih mojih krivinah;

Svjedok, da grieh otčev na tom svijetu

Kara Bog i na njeg'vom djetetu.

Htjedoh kćercu od' zla izbaviti,

I tim stari grieh svoj popraviti,

Al gledj s kćercom izgubi i sina,

Uz njih snajdje smrt i Davorina.
S njimi na svom grobu Kandija stoji,
I posljednje svoje čase broji.
Ha da grdni svih mojih krivicah,
Da grdnijih njihovih posliedicah...
Što da činim? Kud da se okrenem?
Sve je crno kudgod okom trenem.
Prošlost crna, radi grieha moga,
Kog me crv sad grize do zla Boga...
Sadašnjost mi crnija nego tmina
Tih grobov kćeri mi i sina...
A budućnost, što mi obećaje
Nego opet tuge, suze, vaje.
Sve je crno kudgod okom trenem,
Što da činim kud da se okrenem?
Mandalino k tebi, nikom drugom,
Jer osjetjaš isto s mojom tugom.
Bog za grieh moj već me dost pokara,
Pak i dalje neka me udara,
Dragovoljno sve ću, sve podnjeti
Samo ti me nemoj, nemoj kleti!
Oprosti mi, molim te oprosti,
Uj, nesvjestne prve grieh mladosti.
Za kim tebe ostavih, 'znevjeri'
Podav život Miroslavi kćeri. –
Oprosti mi moje te zablude
Da razstanak naš mi lašnji bude!...

(Mala stanka, za kom Mandalina uprv oči u Marquisa veli:)

Mandalina: Uvjereni budite Marquise,
Bog mi svjedok, spoviedam istinu,
Davno svu vam oprostih krivinu,
I opetno isto izpoviedam,
Sad kad možda zadnji put vas gledam.

Nu pre nego l' sudba nas razstavi,
Tajnu prve naše od ljubavi
Čut morate, što ju krih do sada
Ucviljena s teška svoga jada.
Stari grob, kraj kog vam stoji noga
Krije plod vam bluda ljuvenoga;
Grob je vaše kćeri, vaše krvi,
Koji jer vi kano Otac, prvi
Zatajaste, Bog Otac ju primi
Rano, da joj sramno ime snimi.
Dieva pako jedna Miroslava
Kći jest moja i mog muža prava.

*(Marquis ko munjom ošinut pade koljeni na staru grob
djeteta svog sakri si rukami lice)*

Marquis: Ah! jao Bože! Što sad jadan čujem!

(Podulja stanka)

Mandalina: Al' Marquise nemislite krivo,
Da vam zato skrivah tajnu otu,
Da osvetim svoju tim sramotu.
Ne! – već ljubav čista materinja
Za kćer svoju, bje mi povodkinja;
Jad za na smrt sudjenim djetetom
Ponukova sotim me savjetom
Da u bludnji Vašoj Vas ostavim,
Te po Vami od zla kćer izbavim.
Toga skrajnog ja se sredstva lati,
Ko topljenik koj i slamku uhvati
Da se spasi – tako i ja htjedo'
Tim načinom spasit svoje čedo.
Al obrnu Bog sve naopako
Oboje nas ucvilivši jako.
Tako vid'te grieh viek kazna sliedi
Kada čovjek Boga svog uvriedi.
Jest kaštiga sliedi grišnjog tako

Viek sigurno, pa ma i polako.
Pa da grišnik na kraj svieta bježi,
Il u zemlje dno da se uvrieži,
Ili da se pod nebesa dignu
Svud ga sliedi, svud ga ona stigne.
A nas? već je stigla ah! suviše,
Jer za grieh naš djeca nam platiše...

(Ovdje jako ganuta uzdahne i zamukne malo)

Ah! Marquise, ništ mi neostaje
Za da stišam malo svoje vaje,
Već da ovd' pri djece naše sjeni
Vas zamolim: Oprostite meni!
Oprostite što sam tajnu krila,
Ah! za spas svog čeda slatka mila
Oprostite, bud'te milostivi,
Jer priznajem sve štogoder skrivi'.
Pak u znamen vašega smilenja,
Pružite mi ruku oproštenja,
Nad grobovih mile djece naše,
Kćerke moje, sina i kćerke vaše *(pruža mu desnicu)*
Stisak rukuh naših nek iztare
Sve zablude i sve griehne stare...
Nek pomiri prošlo i sadanje,
Nek ublaži tužno razstajanje!...

(Marquis sav tronut pruži ruku, Mandalina ju primi, držeć nad grobovih)

Marquis: Primi ruku, s njom osvjedočenje
Da ti dajem puno oproštenje
Tu na grobu nesretne ljubavi
Naše, i ti sve sve zaboravi. –
Pak mi s milim Bogom sad ostani
Dok grob hladni i nas nesahrani
Pa opet se gore tam vidimo
I sa djecom našom zagrlimo! –

(Rukuju se zatim ljube grobove djece svoje. Prizor taj ganjivi ukrašava bengalska vatra, međutim zavjesa pada.)

Posliednji prizor

U dubljini pozorišta predstavlja se Otok Kandija, u sriedini vidit je Vezira Ćuprilića i mladog Mustafu i Derviša rukujuće se s Morosinijem, u okolo pako pomješane vojnike mljetačke s turskim rukujuće se, uz gruvanje topovah. Što sve predaju Kandije znači. Za kratkom ovom pantomimom zavjesa pada.

VARANASI

DEPT. OF
HISTORY

LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF
VARANASI

VARADINKA MARA

Drama s'pjevanjem
u V. činovah

"Slogom rastu male stvari
a nesloga sve pokvari."
Narodna poslovice

Osobe:

Varadinka Mara, kći kapetana posade varadinske
Stojan N., zemunski trgovac, Marin tečo
Krista, žena mu, Marina tetka
Mijo Jurišić, poručnik, zaručnik Marin
Kata Dudašica, udovica, sirota, i šnjom četvoro djece
Tri djevojke bjelarice
Gjeneral N. zapovjednik u gradu Varadinu
Jedan poručnik njegove posade
Drugi poručnik iz logora Princip Eugenija
Ali Vezir veliki, zapovjednik turske vojske pri obsadi grada Varadina
Biogradski Paša N.
Dva druga Paše. N.N.
Kara Aga, vođa janičarah
Alibeg, Bošnjak, Turčin
Jedan mladi Turčin, otmičar
Dva Turčina, pljačkara
Dželat, turski
Princip Eugenije savojski
Jedan vojnički svetjenik, katolički
Drugi vojnički svetjenik, pravoslavni
Zvonar, tekijski
Jedan starac Karlovčanin, Slankamenac zvani

Više ih vojničkih častnikah, narednikah i prostih vojnikah, kao i prostog naroda.

Zbiva se u Zemunu, zatim na Tekijah, u Varadin gradu i okolo njega, godine obsade istoga i poraza turske vojske pod istim 1716.

Čin I.

U dubljini pozornice zadnja kortina predstavlja sliku Biograda. Lievo vidi se obala dunavska. Desno kraj prednjih kulisah stoji kuća Marinog teče Stojana, imajuća vrata i prozor. Jutro je. Mara izpred kuće metlom mete. Tetka joj Krista iz kuće izide.

Prizor I.

Tetka Krista: *(kao uzbuđena)* Za sad ti samo toliko rekoh, Maro! A nije l'ti dosta, kazat ću ti još više toga.

Mara: Pa rekli vi, draga tetice, što vam volja, ja opet ostajem Mara, pak Mara.

Tetka: Jok! Tim načinom nisi Mara, već Nemara, nemariš Regimente, što no se kaže.

Mara: *(umiljavajuć se)* Ne sudite tako strogo draga tetice! – nego smišljajte na moju mladost, moju narav. –

Tetka: Da, da, baš na to i mislim. Ta u prvoj već mladosti treba da se svakom dobru svikneš, srdcu ili naravi da ne daš na volju, – nego da ti vladanje čisto, neporočno, čedno, postidno, umiljato, jednom riečju, djevojačtvu pristojno, te da kao liep miomirisni cvietak svud razprostireš miris djevojačkih kriepostih. Da, kao što se cvietak najviše mirisom svojim diči, tako i djevojka samo se svojim dobrim vladanjem ponositi može, inače je liep cvijet, ali bez mirisa, što skoro ništa ne važi.

Mara: E da, draga tetice, nije baš posve tako. Znate l' što naša pjesma kaže: svaki cvietak svoj miris ima.

Tetka: Ta da, samo tom razlikom, što jednoga miris miriše, a drugoga –

Mara: E, pa zašto je dragi Bog i takovo cvietje, kao što reći htjedoste, bez ikakva mirisa stvorio, kad i takovo ne bi liepo bilo? – Valjda nećete, draga tetice, toga radi dragog Boga huliti?

Tetka: Bože sačuvaj! – Bog je baš tom raznolikostju svojih stvorovah hotio, da se tiem više veliča premudrosti svemoć Njegova.

Mara: E pa tako, draga tetice, mora i medj ljudstvom biti, kako da reknem, svakojaka cvietja: mirisava i ujedno liepa, i liepa ali bez mirisa –

Tetka: I opet ti velim: jok! Cvjetovi su niemi stvorovi božji, a drugo nerazložni, no mi ljudi razumom i neumrlim duhom nadareni, na sliku božju stvoreni, moramo paštit se, da našem praliku, Bogu, što sličniji budemo, to je sveta dužnost naša, koja svako nepristojno vladanje izključuje. – Je li, draga Maro! da dobra djeca u svemu skoro oponašaju dobre roditelje svoje? Dobar sin nastoji svom dobrom ocu, dobra kći svojoj miloj majci sličnom biti. Tako i svi mi, ako želimo biti dobra djeca sveobćeg nam nebeskog Otca, moramo njegovu volju izpunjavati, kao što je to njegov jedinorodjeni sin a spasitelj naš Isus, nami za izgled činio.

Mara: (*ganuta*) A kako ću ja, draga tetice! svoju Majku oponašati, kad ju ni poznala nisam? Kako je izgledala, kakva je bila majka moja?

Tetka: Pogledaj se u ogledalo, ili razpolovi liepu rumenu jabuku, pak eto ti slike majke tvoje, mile sestre moje, a od te ruj jabuke živa polovica si ti sestrično moja.

Mara: (*radostno*) Dakle baš tako je izgledala kao ja.

Tetka: Da Maro! i reći ću: još je ljepša od tebe bila. A po čemu? Onim liepim svetim stidom svojim, onom poniznostju, onom umilnostju – ta bila kod kuće, ta bila u crkvi, ta gdje mu drago, – pa zato je svako oko za nju zapinjalo, baš s'onoga čara, koji se na njoj prelievo. – Ta nije ona (*naglaskom*) koječije pragove i sokake obijala, već je ponajviše doma uza me domaće poslove obavljala. Takovu ju je u crkvi spoznao tvoj dobri otac, takovu ju kod kuće našo, zavoljeo ju i zaprosio. Pozakonjena ljubav

njihova tebi život dade, ali njoj jadnici smrt jer, brzo iza poroda umrie.

Mara: (*jecajući*) Joj mila neznana mi majko.

Tetka: I tako ti osta sirotče bez majke. Grdna to bješe rana za dobrog otca tvoga, vojničkog častnika.

Mara: (*naglo*) Pa kako sam ja živa ostala bez rodjene majke?

Tetka: Kako – kakvo pitanje? Kao i druga sirotčad, dao te otac dojilji.

Mara: A tko je bila moja dojilja?

Tetka: Tko – tko? imala si ih više. U onom ratnom metežu u Petrovaradingradu, nije mogao otac tvoj mnogo izbirati, dade te dojilji koja mu prva pri ruci bila, da mu ne skapaš milo jedinče njegovo.

Mara: Al ti draga tetice reče, da sam ih više imala, bar mi za jednu kaži, ako znadeš.

Tetka: Istom poslje podrug godine iza smrti majke tvoje mogla sam k' otcu tvom u pohode doći, dočim sam za to vrijeme na brzo milu svoju majku izgubila, a muž mi teško oboljeo bio! Onda si imala – onda si imala dojkinju njeku zdravu i jedru ženu Horvaticu, koja te je baš materinski kao svoje diete ljubila i njegovala.

Mara: Dakle me hrvatske grudi odojile, – to mi se dopada, jer sam po Otcu hrvatske a po Majci srbske krvi, je li? Ali, tetice! kakva mi dojilja prije te Hrvatice bila?

Tetka: (*naglo i zbunjeno*) Kakva – kakva, ta idi mani se zapitkivanja tvoga, iza toliko godinah, već sam u svojoj tugi i zaboravila, što mi je sve tvoj otac pripoviedao. Dosta toga da te je otčinskom brigom i ljubavju odhranio i dohranio, a kad si odskočila bila, školovati dao.

Mara: O sjetjam se dobro našeg dobrog učitelja Isusovca Oca Žaverije. Što znam i što je boljega u meni, sve to njemu zahvaliti imam.

Tetka: Ha! ha! – sad si dobro rekla. Dakle čuvaj ono što je dobroga u tebi i po tom se vladaj, a ne –

Mara: Ali tetice! Krv, krv! Ta nije voda, naši vele.

Tetka: Pa reče li, da si hrvatske i srbske krvi, – ta valjda Hrvati i Srbi nisu –

Mara: (*naglo*) Ta znam što ćeš da kažeš – Al' Hrvati i Srbi kao što su značajni, poštteni, iskreni, pravdoljubivi, i gostoljubivi za svoj rod i dom požrtvovni, te zanj veselo u boj idu, – tako su isto živahne, hoću da kažem vesele krvi –

Tetka: Ali ne razkalašeni, razpušteni, što se ni najmanje ne pristoji hrvatsko – srbskoj –

Mara: Djevojci! Punktum! reko bi moj pokojni dragi tato. (*umiljavajuć se*) Ha ha ha! je li draga tetice, da sam oštroumna, da znam, što misliš? – samo šteta, što nuza me još koga neima, da se ono izpuni, što no se kaže: kćerku kara a snaji prigovara – pak bi meni lakše snosit bilo.

Tetka: Ja što ti prigovaram, sve je za boljak tvoj.

Mara: Pa hvala, hvala draga tetice! popraviti ću se ukoliko mi hrvatsko – srbska krv dopustila bude. (*miluje tetku*)

Tetka: Jok! jok! neima tu dopuštenja, već ne daj srdcu na volju, pak sjedi s mirom! to je za djevojku jedanaajsta zapovied božja. I s tim nek je dosta, jer tvom divanu nigda kraja. (*unidje u kuću*)

Mara: (*zamišljeno ostaje pred kućom sa malom stankom*) Čudna ta moja tetica... ja ne znam što ona od mene hoće da stvori?... Kraj svih njenih lekcijah, ja ne mogu drugčija biti, nego što sam. Ja uvidjam dobre joj namjere, mudra svjetovanja, – al nješto u nutrnosti mojoj goni me, da sam ovakva, kakva sam, pak kraj svega toga još svog djevojačkog poštenja proigrala nisam... Je l'to srdce i silnija mu od mudrih svjetovanjah volja?... je l' to krv, ili mlieko i šnjim usisana narav?... Ta mene je Hrvatica, reče, dojila. A zar su Hrvatice tako živahne, takove mužkobane, kao

ja?... Hm, hm! Al da, reče, da sam više dojiljah imala... Ne bi l' otud iz te smjese mliečne, onakvo čudo od djevojke postati moglo, za kakvo mene tetica smatra? ... Možda... Samo da za sve te dojilje znadem... Tetica, veli, da je u svom jadu zaboravila, što joj sve moj Otac o tom pripoviedo. Hm!... kako bi to moglo biti, kad se to ticalo njene rođene sestre djeteta, sirotčeta bez rođene majke... što je skoro toliko, kao da je njezino sirotče... Hm! hm!... Ta kako se ja svoga Otca pokojnoga dobro sjetjam, i on bješe živahne krvi, vesele ćudi, al i junačka srdca, što je u više kreševah dokazao, kao što mi pripovieda, dok kao junak ne zaglavi. Znao je on, da voće ne pada daleko od debla, pak za to upoznav dobro narav i ćud mi, osim svih ženskih poslovah dao me učiti i konja jahati i sabljom mahati, djilitati se i u nišan gadjati. Pak evo me takove! Zar je to zlo? u ovo burno, ratno vrijeme? zar mi to možda neće trebati?...

Prizor II.

(Tetka izidje iz kuće spremna nekud u pohode.)

Mara: Oho draga tetice kuda tako?

Tetka: Kad dodjem čuti ćeš. A sad u kuću, posla se latjaj, a ne izlazi mi na sokak.

Mara: A kud bi na toj ilinjskoj omari?

Tetka: Ne sjedi mi ni kraj prozora. *(Mara drma glavom)* Hajd hajd unutra. *(Tetka unilazeću Maru prekrsti)* S Bogom ostaj. *(Zabravi za njom vrata.)*

Mara: *(iznutra)* S Bogom tetice! *(Tetka ode na protivnu stranu – Za malom stankom čuje se kikot iza Marine kuće, odkud zatim dolaze tri bjelarice, svaka noseć trubu platna, pratiljače i kotarčice s malo jestiva)*

Prizor III.

Prva bjelarica: Tko će prije do obale?

Druga bjelarica: Ja!

Treća bjelarica: Ja! ja! (*stupajuć pram dubljini pozornice*)

Prva bjelarica: Valjda nas već predtekla Mara.

Druga bjelarica: Ta valjda ne.

Treća bjelarica: (*gledajuć prema obali*) Ni od korova Mare.

Prva bjelarica: Ta valjda još spava.

Druga bjelarica: Sram ju bilo.

Treća bjelarica: Baš da vidimo. (*sve tri krenu Marinoj kući*)

Prva bjelarica: (*stupiv na vrata kuće*) Oho! zabravljeno! zbilja spava.

Druga bjelarica: (*na prozor kucajuć*) Maro! ustaj!

Treća bjelarica: (*kucajuć isto tako*) Drugarice! bjelarice Maro, oj!

Prva bjelarica: (*Mara ukazav se na prozoru*) Ha ha ha, zatvorena Mara!

Druga bjelarica: Valjda je štogod skrivila tetki oštrogongji!

Treća bjelarica: Ha ha ha! uapšenica Mara!

Mara: (*odtvoriv prozor*) Ta tko je skrivio? Tko je uapšenica? Da vidite. (*Baci trubu kroz prozor, pak skoči van.*) Evo me!

Sve tri bjelarice: Pravo! Živila Varadinka Mara!

Mara: Moja tetka u hitnji pošav od kuće, valjda se zbunila pak je zabravila za sobom vrata.

Bjelarice: Ta već. Ha ha ha! znamo, znamo.

Mara: A što da se s vami pravdam, bilo pak nije. Hajdmo na posao! (*odu sve na obalu u dubinu pozornice, počnu trube u Dunav bacati, pak izvlačiti i pratljačami udarati ih, savijajuć ih pred sobom i pjevajući*):

Majka Maru kroz tri gore zvala,
Je si l' Maro obielila platno?

Mara joj se kroz četir odziva:
Nisam majko ni do vode došla!
Jer mi Jovo vodu pomutio.
Kun' ga majko i ja ću ga kleti.
E da Bog da, verigah dopao!
Verige mu moje biele ruke.
E da Bog da, on se otrovao!
Otrov bila moja medna usta.
E da Bog da, on se objesio!
O zlu drvu, o mom bielom grlu.
E da Bog da, voda ga odniela!
Majko moja meni ga naniela.

(Dok bjelarice tri to pjevaju, Mara zamišljena muči baca u vodu i skuplja svoju trubu.)

Prva bjelarica: A što i ti Maro ne pjevaš?

Druga bjelarica: Valjda joj se pjesma ne dopada.

Mara: Baš tako nekako. Vi samo o švalerovanju i ašikovanju – drugo ništa i ne znate.

Treća bjelarica: Ko bajage, Maro!

Prva bjelarica: Ha, ha ha! kiselo groždje Maro!

Druga bjelarica: Pa de ti takvu, gdje švalera neima.

Mara: Pa i hoću baš. Čujte. *(Pjeva)*

Ej! tavnio je Zrinjaninu bane!

Ej! tavnio je, hoja, hoja, željo moja, hoja, hoja, hoj!

Ej! u tavnici Bega od Novoga.

Ej! pa on piše knjigu staroj majci!

Ej! pa on piše, hoja, hoja! željo moja, hoja, hoja, hoj!

Ej! ti ne tuguj moja mile majko!

Ej! već mi dodaj sablju babe moga

I buzdovana šestopernatoga.

Ej! šnjim ću razbit od tavnice vrata,

A šnjom ću sasječ Bega od Novoga.

(Kad Mara svrši pjesmu, čuje se iza desnih kulisah popievka "Dodolah" najpre tiho pak sve jače)

Mi idemo prieko sela, oj dodole! moj božole!
A oblaci prieko neba, oj dodole! moj božole!
Iz oblaka prsten pade, oj dodole! moj božole!
Ujagmi ga kolovodja, oj dodole! moj božole!

Prizor IV.

(Stupaju pred Marinu kuću: Dodola sva zamotana u kojekakvom korovu, tako da joj se lice nevidi. S njom troje četvoro odrasle djece, jedno nosi košaru za jaja, drugo za sir i maslo, tretje za brašno vrećicu, četvrto za meso i slaninu. Šnjima kao kolovodja Alibeg na krstjansku odjeven. Počnu pjevati i igrati pred kućom.)

Naša doda Boga moli, Oj dodo, oj dodole!
Da udari rosna kiša, Oj dodo, oj dodole!
Da pokisnu svi orači, Oj dodo, oj dodole!
Svi orači i kopači, Oj dodo, oj dodole!
I po kući poslovači, Oj dodo, oj dodole!

(Čim bjelarice dodole spaze dotrče s Marom k njima, te čas zagledaju u dodolu, hoće l'ju spoznati, čas u Alibega, pak će kad dodole pjesmom prestanu):

Prva bjelarica: To je Ciganka.

Druga bjelarica: Nije! Već baba Smilja iz Bežanije.

Treća bjelarica: Al' gdje si je tog kolovodju našla, taj kan da nije odavde.

(Mara uprla oči u Alibega nepomično.)

Alibeg: Odkud bio, da bio; Maro polivaj dodolu, pak darivaj, pak ću ti i ja jednu još odpjevati.

Djeca: Dajte siroti dodi sira, masla, jaja, brašna, mesa!
(skaču oko Mare i bjelaricah)

Mara: Oprosti kolovodjo! (zbunjeno) tetka mi nije doma, već ti samo pjevaj, možda se ona međutim vrati. (Dodola pristupi Mari pak ju pomiluje.)

Alibeg: (uhvati Maru za ruku pak počne pjevati:)

Ej pjevaj mi srdce, popjevaj dušice!
Hajde mila ljubi me, popjevaj dušice!

(To izpjevavši Alibeg migne i bjelaricama, da se uhvate šnjim i Marom u kolo, pak da pjevaju i igraju oko dodole. Za igranke Alibeg što to Mari prišaptava, i pjeva):

Ej nitko ne zna, šta mi zlato ima!
Hajder mila ljubi me, što mi zlato ima
Ej u mog zlata plave oči ima!
Hajder mila ljubi me! plave oči ima!
Ej srdce, dušo! pogledaj me šnjima!
Hajder mila ljubi me, pogledaj me šnjima!
Pjevaj mi srdce, popjevaj dušice!
Hajder mila ljubi me! popjevaj dušice!
Ej nitko ne zna, što mi zlato ima!
Hajder mila ljubi me, što mi zlato ima!
Ej moje zlato medna usta ima!
Hajder mila ljubi me, medna usta ima.
Ej srdce zlato! poljubi me šnjima!
Hajder mila ljubi me, poljubi me šnjima!

(Pri posljednjoj kitici dolazi tetka te začudjeno i ljutito gleda igru i sluša pjevku do savršetka.)

Prizor V.

Tetka: (*stupiv pred Maru*) A što je to Maro? Zar je to moja zabrana i pouka, da ti uz dodolu, ovu cigančuru vješticu igraš? (*Alibeg i bjelarice odmah se razpuste, otišav u stranu.*) Sram te budi, ti si prava dodola.

Djeca: (*okolo tetke skakčuć*) Ne ljutite se teto! Već dajte darivajte sirotu dodu, sira, jaja, brašna, masla, slaninke.

Tetka: U stranu ciganijo! ni mrvica, cvoke! Već selite mi izpred kuće, dok nisam –

Dodola: Nit su ovo cigančad, nit ja cigančura vještica, kao što reče, već poštena al nesrjetna žena. Ti me ne poznaš – al valjda će me još tkogod ovdje poznati. (*sdere korov s lica stupiv pred Maru*) Poznaš li me drago diete moje Maro?! (*Mara ju zabezeknuto motri.*) Da mnogo je godinah tomu, kad si u naručju mom na grudih mi ležala, dojena mliekom mojim, njegovana milostju mojom, njihana i uspavkivana tetošenjem i pjesmom mojom, a ljubljena kao rodjena kćerka moja, – koja mi prerano umrie. – Da, davno je tomu, kad si ti odfrknuv djevojčicom škularkom k meni kadkad dolazila, a ja u tebi još jedinu utjehu nalazila u mom gorkome jadu, poslje kako mi haramije turske mog ubiše muža izmedj Karlovacah i Varadina. Liepa li mi on novca steko bio, bivši uglednim carskim nadstojnikom naših Hrvatah ciglarah štono za grad pleskahu cigle. Ali iza smrti njegove snadje me me nemila bolja, u postelj me baci, odoše u taman novci mužem stečeni na liekove i neizkusne ljekare, dok se ne zavjetovah dragoj na Tekijah Gospi, te se malo pridigoh živeć jedva od milostinje koju mi dobri krstjani dieliše. Al ni to ne potraja dugo, novca nesta pak i ljubav presta, nitko više da pozna njekoć bogatu i uglednu, a tad s bolesti iznemoglu Dudašicu Katu. – To me prisili, da se vratim u milu mi domovinu Hrvatsku. Tu u rodnom si mjestu probavih nekoliko godinah pomagana

od roda svoga kad za nikakav posao ne biah. Pa kad Turci u Hrvatsku provališe, a ja proseć od sela do sela evo amo opet dodjoh s željom da u Varadinu kraj moga muža kosti složim. A kako je ova strašna vrućina nastala, a odavna kiše nije, skupih ovu dječicu, da ovim nevinim narodnim običajem sebi i njima pomognem. Približiv se kući ovoj začujem pjesmu, koju sam nekad tebi drago dojenče moje (*miluje Maru*) pjevala i sjetim se tebe, ne nadajući se da ću te opet viditi, a još manje da ću tako nemilo od tvoje tetke naružena i odpravljena biti. Al neka! Bog vidio, Bog čuo! Pak neću ju kleti. U svakoj siroti skriven je naš dragi spasitelj Isus, tiem se tješim. A sad s Bogom drago dojenče moje Maro! (*zagrlj ju i poljubi*) Bog te dragi čuvao!

Mara: (*tronuto*) Mila pomajko moja!

Dodola Kata: Hajdemo djeco, za danas je dosta. (*Svi polaze polako odkud su došli i Alibeg šnjima, na Maru se osvrtjuć.*)

Prva bjelarica: Sirota žena.

Druga i treća bjelarica: Dodo čekajte malo, čekajte! (*Trknu sve tri gdje im platno prostrto i donesu svoje košarice s jestivom, pak darivaju dodolu i djecu i opet odu platnu*)

Dodola Kata: Hvala dobre djevojke, Bog vam platio! (*odu*)

(*Mara stoji mukom i žalostno za dodolom Katom i Ali begom gledajuć. Tetka polazi mukom na kućna vrata, odbravljuje ih, pak oštro Mari:*)

Tetka: Unutra se odmah vuci.

Mara: Odmah tetice samo dok mi se osuši platno.

(*Tetka drmajuć glavom i prieteć joj se rukom unidje, a Mara ode k bjelaricama.*)

Prva bjelarica: Da biesne oštrogondje.

Druga bjelarica: Baš je ciganska cipija

Treća bjelarica: Ne dade sirotici dodi ni pare, a nekmoli smoka.

Prva bjelarica: I to ti je Maro tetka.

(Dok bjelarice to Mari obrnute govore, Mara pognuta kupi svoje platno – u to skoči iza lieve kulise Turčin. Bjelarica ciknu pak bjež desno, a on uhvati Maru potežuć ju za sobom.)

Prizor VI.

Mara: Bogom brate tursko momče mlado!

Bogom brate i svetim Jovanom!

Na čast tebi moje bielo platno,

Samo pusti Varadinku Maru,

Pak se hvali gradu Biogradu

Što si junak danas zadobio.

Turčin: Na čast tebi tvoje posestrimstvo,

I na čast ti tvoje bielo platno,

Samo tebe, tebe hoću Maro! *(odvuče ju sobom za kulise)*

(Iza podulje stanke vratjaju se bjelarice, da pokupe platno, te gledaju pram Dunavu.)

Prva bjelarica: I baš ju odnese Ture, eno je na konju šnjim pliva prieko.

Druga bjelarica: I zbilja, zbilja!

Treća bjelarica: Da zovnem tetku joj.

Prva i druga bjelarica: Idi, idi, zovi ju.

Treća bjelarica: *(pred kućom)* Teta Kristo! Teta Kristo!

Tetka: *(na vratih)* No šta je Vil'u te!

Treća bjelarica: Ta odnesi ti eno Ture Maru.

Tetka: *(istrči van)* Što naopako?!

Treća bjelarica: Hod, da vidiš, kako šnjom prieko Dunava pliva.

Tetka: *(za njom na bageru lomeć rukama)* Joj! Kuku lele! Što dočeka?! Eto kud ode moja zabrana: Maro ne izlazi iz kuće. Tom ste vi sve krive, vještice vas trgale, izjele.

Treća bjelarica: Joj teto Bog stobom!

Tetka: Da, vi ste ju sigurno izmamile iz kuće. Joj što ću kuku mi bez nje!

Prva bjelarica: Gle eno preplivaše.

Druga bjelarica: Gle, Ture s konja snidje.

Treća bjelarica: Gle i Maru skide.

Tetka: Joj kuku sad sirotici. Kuku!

Prva bjelarica: (za stankom) Al gle, gle, skoči opet Mara na konja pak šnjim u Dunav.

Tetka: Juh! Juh! Udavit će se jadnica!

Druga bjelarica: Maše Ture rukama za njom.

Treća bjelarica: I gle je, gle pliva upravo amo k nama.

Tetka: Oh! Sveti Nikola pomози joj!

Prizor VII.

(Dolazi više naroda na pozornicu, medj njima i dodola Kata i Alibeg. Svak se s obale nadviruje na Dunav, pak se čudom krste vičuć: eno je, eno je! Drugi opet: evo je, evo je! sretno prepliva. Živila junakinja Mara, Varadinka Mara! Živila!)

Mara: (dolazi na konju na pozornicu ogrnuta turskom divan kabanicom. Tetka i bjelarice radostne priteku joj veselo kličući: živila!) Ha ha ha! evo me! (skoči s konja.)

Prva Bjelarica: Ta reci nam boga ti Maro kako sve bi.

Mara: Kad Dunavo tijo preplivasmo,

Snidje dole Ture s dore svoga.

Odveza me pak i mene skide,

Pak mi daje doru provadjati,

Dok izlije vodu iz čizama.

Kad to spazih, a ja ne bud liena

Već ti skočim dori na ramena

Pak naplivah na tijo Dunavo.

Kad se Ture natrag obrnulo,

A ja veće na pola Dunava.

Viče zamnom Ture momče mlado:

Bogom sestro i svetim Jovanom!

Na čast tebi moj debeli doro!

Daj ti meni divan kabanicu

Pak tovari svoje bielo platno,

Te ga nosi gradu Varadinu,

Pa se hvali svojim drugaricam,

Što si danas mlada zadobila.

Al ja njemu: Ture pseto jedno!

Ja sam tebe najpre bratimila,

Zašt mi nisi za bratstvo primio. –

Pa evo me sa debelim dorom,

Pa evo me s divan kabanicom!

Sad nek Ture za obojim plače.

Svi kliču: Živila junakinja Varadinka Mara!

Mara: *(mašiv se u džep kabanice)* Hvala! Hvala! *(izvadi punu šaku dinarah, daje najpre dodoli Kati, pak bjelaricama, pak Alibegu, koji ju, diveć joj se, nepomično motrio, al neprimiv dara reče:)*

Alibeg: Hvala junakinjo Maro, daj to drugim sirotama.

(Mara začudi se što Alibeg dara primit nehtjede, stoga drugim izmedj naroda dieli, koji opet veselo kliču: Živila Varadinka Mara junakinja! Medjutim stupi pred nju Alibeg pak oduševljeno:)

Alibeg: A sad Maro opet na dorata, da te u slavu Zemunom provedemo, nek Zemunci vidu junakinju svoju. Je li tako narode?

Svi: Tako, tako na dorata Maro!

Alibeg: *(digne ju na konja)* A sad pjevaj narode junakinji svojoj.

(Jedni kliču: Živila junakinja Mara! A bjelarice započnu pjevati uz pratnju ostalih:)

Platno bieli Varadinka Mara

Ej! Na Dunavu prema Beogradu
Podignula skute i rukave
Biele joj se ruke do lakata,
Ej! A bijele noge do koljenah.
Gledao je paša sa čardaka
Ej! Gledao je pak je govorio:
Bog t'ubio Varadinko Maro!
Puštaj skute i svil'ne rukave,
Ej! Popucaše po gradu delije.
Kad to čula Varadinka Mara
Diže skute poviše koljenah
Ej! A rukave poviše lakatah.
Pa govori paši na čardaku:
Ej! Nek pucaju, da bi pocrkale

(Tako pjevajući odu svi za desne kulise, a tetka Krista najposljednja, drmajuci glavom.)

(Zavjesa padne.)

Prizor VIII.

Promjena

(Večer je. Soba u tetkinoj kući. U dubljini pozornice dvoja vrata, a s desne strane prozor na ulicu. Sprieda u sred sobe stol, na kom svietja gori. Pri stolu sjede tetka Krista i Mara, ona prede, ova šije.)

Tetka: Meni nikako iz glave ne ide to tvoje –

Mara: Je l' junačtvo tetice? Je l'da sam nadmudrila Turčina? To sve imam zahvaliti mom dobrom tati, koji me je dao jašiti učit. A drugo mojoj nestrašivoj ćudi, srdcu, kako li ćeš. Druga bi umrla od straha.

Tetka: No, no. Al doro, pak divan kabanica, pa dinari.

Mara: Ko bajage! Pa ne biaše me Ture hvatati. Doro, kabanica, dinari moj su junački plien.

Tetka: Ali osveta kćerko! osveta! Te se ja bojim. Da je bar Stojan kod kuće... i to njegovo trgovanje s marvom, džaba ga bilo!... Kan da je na to baš spao – ta hvala Bogu imamo od čega živiti... Al što ćeš, kad je džambas, kad mu je to u krvi...

Mara: Ha, ha, što rekoh: krv nije voda.

Tetka: Da, pa onda što je za tebe važno: Evo već skorim navršit ćeš dvadesetu godinu, rok, kad bi imao tvoj Mijo kući doći i s tobom se vjenčati, – da te već jedanput skinem sebi s'vrata.

Mara: Ta pa bit će i to tetice.

Tetka: Da, al ti na to kanda i ne misliš, već ti je do svakojakog đavolstva –

Mara: Pa može l' i drugčije biti? Ta gdje je to, kad me je moj Otac s Mijom zavjerio? Ta djeca biasmo. Teško da ću ja Miju a on mene poznati. Al to znam, da će se moj Mijo radovati, kad mu poklonim turskog debeloga doru, ha ha ha.

Tetka: Al da znade, za tvoje kojekakove komendije, ne bi mu ni doro mio bio...

Mara: E da kako ne. Al kad bi ja njemu kazala: krv nije voda? – Da to sve zahvaliti imam kako srbsko – hrvatskoj krvi, tako i mojim raznim dojiljama, – pak kad Mijo čuje za moje prekjučerašnje junačtvo, da vidiš, kako će me voljeti.

Tetka: A kad bi mu ja kazala za tvoje tamburanje, za tvoje večernje šetnje po obali dunavskoj, tvoje podcikivanje i odpievanje urlikanju onog nekog valjda tvoga ašikdžije, – jednom rieči, za tvoje šiškanje – a?

Mara: Znam ja kud ti sotim šibaš, na onu našu pjesmu: Nemoj mati kćeri vjerovati i t.d. Al tomu baš nije tako. Nego da i ja tebi tetice štogod kažem: ono baš nije liepo,

što si onako onu sirotu dodolu naružila i nemilostivo odbila moju dobru dadilju.

Tetka: A što sam ja znala, tko je u onoj abdi i zovi skriven. I Bog zna je li to baš ona.

Mara: O dobro sam ja nju odmah pripoznala, makar da ju poslje toliko godinah ne vidih – po glasu, po onim liepim plavim očima i po onom mladežu na desnoj naustnici –

Tetka: Pa dobro dobro, nek je ona, nek ti bude, – ali je li liepo, da ti dodolskim kolovodjom (*Mara se strese*) onako razkalašeno igraš, šnjim očijukaš, ašikuješ – misliš da nisam opazila? Pa što će si ona dodolska derlad misliti?

Mara: (*zbunjeno*) Pa, pa ja njega i ne poznam. Tko je odkud li je –

Tetka: Pa to je baš ono – s nepoznatim čovjekom, možda kakvom dodolskom doteplicom –

Mara: Ta valjda nije. Ta bože moj! Tko bi poznavao sve zemunske momke –

Tetka: Pst! Pst! Što to šuška? Kan da se njetko oko kuće šmuca. Opet valjda kakvi ašikdžija.

(*Izidje van. Za malo čuje se pjevanje:*)

Ja se jadan ovud šetjem sve za volju tvoju,
Ne bi l' zamnom prošetale biele none tvoje!

Mara: (*skoči podje prozoru*)

Jest! Jeste on je! I zvonki mu glas

Kog toli milo izvijati zna,

Ko god što on je liep i mil i drag.

Pak tko je? Čij' je? Još da i to znam...

Dvie, tri mi šaptnu on trkomce tek –

A žarki pogled, ruke stisak mu,

Uz drhtav pjesme ljubovnice glas,

Pokazaše mi srdca žar mu, žud...

A zar bi mogo on me ljubiti?

Koj dara moga primit ne htjede?
 Već sirotama on ga namieni?
 Je l' bogat tol' il srcem plemenit. (*stanka*)
 A srdce moje, što ti veliš mi
 Bi l' moglo ti ga takva ljubiti?...
 Ta tebe spoji volja otčeva
 Od djetinstva već s' Mijom sudjenim...
 Ne! Ne! – (ti b'moglo) ipak al' ne smeš!
 U grobu bi me otac proklinjao,
 A s roditeljske kletve djeci jao! –
 A da l' ja ljubim Miju, mene on?
 Od dječje dobe što s' ne vidismo,
 I jedva s'jedno drugog sjetjamo? – (*stanka*)
 A ljubi l' mene Mijo, – kako to,
 Vjerenici da svojoj ne dodje
 On tečajem toliko godinah?
 (*Čuje se iz vana glas tetkin*): seli odtud noćno lunjalo, dok
 te nisam vrućom vodom u mjesto dodolah polila. – (*Zatim
 Mara opet trkne na svoje mjesto k' stolu, uzme šav u ruke,
 drmajuć glavom.*)
 (*Za malo opet čuje se glas tetkin*): A gle Stojana moga, Bog
 mi te doneo.

Prizor IX.

(*Stojan stupa s tetkom u sobu. Mara dignu se i poljubi ga u ruku.*)

Stojan: (*polažuć na stol torbu*) A džaba ti i trgovine na takoj žegi! A ha! Puh!

Tetka: Baš rekoh: kan da si na to spao, kan da ti je za glavu tolika muka. Ništarija! pa još s Turcima trgovati.

Stojan: Šuti ženo! (*izvadi kesu s novci i baci ju na stol*) I! Al ovo, je l' ništarija, sami dukati.

Tetka: Ta... Ta... (odmahne rukom)

Stojan: A kako mi ti draga Maro? (pomiluje ju.)

Tetka: Baš sam ju malo riktala.

Stojan: Zar opet?

Tetka: Ta zar nisi čuo onaj urlik šorom i pievku tu pred našom kućom nekog lunjala ašikdžije ... uh! (preći se.)

Stojan: Čuo sam samo tvoj – glas, nešto o vrućoj vodi – pa mani se... gdje je djevojka u kući, tu mora i ašikdžijah biti. Ali sam i još nešto čuo, sav Zemun pun, gori od junačtva Marina. Bravo Maro, ti si moje krvi. (pomiluje ju.)

Tetka: Tako, tako još joj povlađuj.

Prizor X.

(S'lieve strane nahrupe tri Turčina pljačkara u sobu. Jedan zgrabi s leđa Stojana, drugi tetku, treći Maru, – vičuć Stojanu: novce daj! – Stojan se istrgne napadaču pak podje na jedna sobna vrata, al drugi pusti tetku, pak drž Stojana te ga njih dvojica sjure u sobu, kad bješe pošao, – i brzo izlete iz sobe rekav: Dosta mu je. Jedan opet pojuri za tetkom bježećom u drugu sobu, te nabrzo izidje rekav: Ni medet. Tad onaj koji Maru drži viče: Sad mi više uteći nećeš. Gdje je Doro, gdje je divan kabanica i novci?)

Mara: (samo viče) Pomoć, pomoć!

Sva trojica: Ne pomože ti nitko više.

Mara: Smilujte se! U štali je doro, u ormanu divan kabanica, i evo vam novci na stolu.

(U isti čas uleti s druge strane onaj dodolski kolovodja Alibeg sad na tursku odjeven i oružan te poleti Mari. Čim ga napadači spaze osupnu prestrašeni.)

Mara: (spaziv ga tiho) Ah! On je.

Alibeg: Ne boj se Maro! (napadačem) Natrag skotovi, pašini robovi, sad će te spoznati jatagan Alibegov. (to rekav

probode onog koji je Maru držao, taj jaukne i potetura za kulise. To spaziv druga dva, potegnu za njim bježati, Alibeg za njima. Čuje se iza kulisah komešanje i hroptajući: jao! jao! Međutim Mara potrči u jednu sobu i mahom izidje ciknuv: jao! sirota tetica. – Pak ode u drugu sobu ciknuv: jao i tečo sav u krvi!)

(Zavjesa padne)

Čin II.

U dnu pozornice s lijeve strane stoji džamija turske Tekije zvana zatvorenih vratah. Njoj na desno briest s likom bogorodičnim. Malo dalje od briesta desno grobni humak s krstom drvenim. Napried kod prvih kulisah desno kućica zvonara tekijskog, vrata i prozor imajuća. Iz kuće izidje zvonar.

Prizor I.

Zvonar: *(zievajući i tegleć se)* A ha! Baš sam dugo spavao. To sluti na kišu. *(gleda gore)* Jest, oblačno je. Ne bi l Bog dao... Al sam se i umorio, dok sam jutros tri Mise odslužio. Ja ne znam, što se danas tim našim Ježovitom na ćef nadalo, te trojica amo dodjoše Mise govoriti. Hajde jedan ili dvojica, kako tako, al trojica! Već me jezik zaboljeo od *kirelajsona i et cum spirituj tujo*. – Tako valjda u gradu nije Mise ni bilo? U gradu od starine slavnom, što no ga sazidao *krštjanski pustinjač Petar*, od koga mu i ime – da bude jakim bedemom krstjanstva proti nasilju nekrsta – Turadije, – kao što naši Patri pripoviedaju. A je su ti brate to učeni ljudi, ta znadu ti o svačem divaniti, ta štekteti, što no se kaže, na zviezde. Osobito onaj Pater Ignacijo, što prevrtje očima kad pridikuje, ta govori ti, govori – a džaba mu i pridike, zabolu me noge stojeća. – A onaj Pater Žaverija, što nikom u oči pogledati neće, već poguren uvijek po zemlji očima šiba, kan da nješto traži, – a kao pridikuje, malo, malo, eto ti ga na, zaplače, a sav sviet za njim, – samo ja ne. – A onaj tretji Pater Franjo ili Burdžija kako ga zovu, živa ti je žeravica, kako iz očijuh, tako iz ustih, kad grmiti počme i razmahivat se rukama, mislio bi, pred Armadom stoji i komendira, a kad tamo dve tri babe samo pred njim ili

Varadinka Mara. Taj da je postao katanom a ne popom. Al inače dobra je srdca, umilan, ta sa svakim djetetom na sokaku zametne divan; zato ga babe i djeca volu. Samo da bolje hrvatski znadu, al ovaj švabeta, onaj šišišljeta, ta zar nema medj njima nijednog Horvata? – Al kakvi su, takvi su, samo oni sav sviet okrenuše, to je istina. Evo, odkako su odavde iztjerani Turci, oni se odmah nadjoše, pretvoriše džamiju u crkvu, i Gospi, slava joj bila! posvetiše ju. – Pa grne ti amo sviet jatome, kan da se tu med dieli, – osobito odkad se glas pronosi, da će Turci opet udarit na Varadin. Odtud i meni dobro. Otvori sad ovom, sad onom, džamiju, pak iztolmači svakom sve, kao što me Petar Burgjija naučio, i kao što ja još bolje nacifrati znam, pak meni šukac u džep. – Tako danas poslje Misah, bio jedan gospodin, il je trgovac, što li je, ne htjede mi kazat, al' ja već svoje ljude poznam – da mu otvorim džamiju – odbravim, pak mu počnem pripoviedati, al on osorno: "muči, znam ja to bolje, neg ti" a nehtjede kape skinut u crkvi, veleć da ga glava boli i boji se razhlade, – o gosino mu tane! u po ljeta. – Al' što me briga... kad izidje tuknu mi u ruku dukat! Dukat! – pak ode tamo prama Karlovcima. – Sretno, pomislih, dodji sutra opet. – Samo jedna mi već dogrdila, evo je skoro svaki dan, kadkad u jutro i poslje podne, da joj džamiju otvaram, a samo prvi put mi dala marijaš, od onda ni tantuza. A to je Mara. Kažu da je Srbkinja. Pa što traži u našoj crkvi? Ta moli se, moli, ne mogu da dočekam da izidje, već sam ju jedanput i iztjerao. Čudo kako je danas još nema. Od te silne pobožnosti čini mi se, čini, da joj tu (*pokazuje na čelo*) nisu sve četiri daske. (*Zieva i ogleda se*) Ta eno je, amo upravo ide. A čekaj se, baš ti bez išta neću otvoriti, pa ma me Burgjiji tužila. Daj da se u poslu nadjem (*unidje*)

Prizor II.

(Mara u crnini odjevena, stupa s lieva, gleda najpre na džamiju, zatim na kuću zvonarevu, vidiv zatvorena vrata kućna, gleda kroz prozor, unutra, te spaziv unutra zvonara:)

Mara: Pomoz Bog ti dragi zvonaru Otvori molim vrata Tekije Da Majci božjoj tu se pomolim.

Zvonar: *(iz nutra oštro)* Zar ne vidiš, u poslu sam sad, Pa nemam, Maro, otvorit ti kad.

Mara: Al Bog na molbu Majke sina mu Tek blagoslovom okrunit će rad.

Zvonar: Al ne na tvoju, – jedva jedan put. O tomu sam se osvjedočio.

Stog mira daj, pak s bogom mi ostaj!

Mara: *(pipajuć se po džepovih, ne našav novca drmajuć glavom, ode pred vrata džamije i klekne)*

Premilostiva i dobrostiva

Oh! Majko Onog, kog nebesa sva,
Nit okrug zemlje, shvatit ne moga, –

Pak kog si Ti pod srdce smjestila,
U svom kriocu nježno nosila, –

Ni Tebe, nit Ti milost bezkrajnu
Tekijski hram taj shvatit ne može,

Prodire ona svud ko sunca zrak
I kroz zaprta vrata i kroz mrak...

Ti znadeš, vidiš moju nevolju,

S koje mi srdce posta teretno

Gubitkom teče, tetke nesretno,

Jer ranam ljutim, koje dostaše

Nit krivi, dužni – s turskog bodeža,

Svi liekovi, sva njega zahman bje...

Te tako, kud sam jedno sirotče

Bez otca, majke davno, davno već, –

Još jasnijom ah! bez njih postadoh,

Samohranom bez milja ičija,
Bez utjehe, bez štita, obrane...
Al ne! ne! ne! – Oh! Majko Onoga,
Na krstu koji spasi ciego sviet,
I koji s krsta reče Ivanu,
A šnjim svem svijetu: “Evo Majka ti!”
Sveg svieta Majko! – Majko i moja!
Ne, ne! ti nećeš mene jadovnu
Zapustit a bez željne utjehe,
Bez svijeta tvog i tvoje milosti...
Iako gdje kad možda pokliznuh
U zanosu mi lude mladosti –
Al nikad Majko, nikad ne padoh!...
To sviest mi mirna glasno svjedoči, –
A srdce moje uvijek viekoma
Ko majku te je žarko štovalo,
Ko Bog i vjera što me učiše...
S tog u sred gorkog ovog jada mog,
Što srdcem snosim ga uztrpljivim,
Ti jedino si moje ufanje!
Da jadnu mene ti ćeš tješiti,
Prosvietliti me s jada smutjenu,
Nadahnuti me duhom jakosti,
Oj! u to doba turskog napada
Na krst nam častni, vjeru Kristovu,
I premilu nam tol domovinu,
Koja nam istom malo oddahnu
Od turskog iga, robstva stoljetnog.
Pak evo opet nekrst diže se,
Da hordijom ju silnom poplavi,
Da hara pali naše domove,
Da krst nam sveti opet oskvrni,
Da vjerom slabe ili poturči,
Il sobom viek u robstvo odvede.

Oh! zaštititi nam Majko božija!
Krst, vjeru i dom, te nam svetinje,
Ta dražije nam istog života...
U staroj rod nam uzdrž' hrabrosti,
Učvrsti ga u slogi, bratinstvu,
Po duhu svete vjere Kristove...
A da se Majko, ja svetinjam tim
Za mrvu ikad tek iznevjerim,
Nek ubije me s vedra neba grom,
Nek proklinje me narod moj i dom,
Nek prvo tane tursko zgodi me,
Te' viek u robstvo Turčin vodi me!...

(Pri kraju ove molitve izviri kroz prozor zvonar, gledajući prama džamiji, te spaziv pred vratih još klečeću Maru, maše glavom veleć)

Zvonar: I još se moli. Čudne l' molitve!

Pa da je ovdje (dotakne se čela) sve joj na čisto?

Jok, jok! – tad ćanut s Marom sam i ja.

(Zvonar opet uvuče glavu unutra. A Mara za malom stankom, poljubiv vrata tekijaska, digne se pak ide na Majčin grob kraj briesta, kraj groba kleknuv, lievom rukom krst, a desnom grob ogrlivši nariče:)

Mara: Moleć Majku božjeg sina – Spasitelja,

Ne mogu ti mimojć groba – željo velja!

Živa željo, Majko moja – nevidjena!

Dav mi život, pak mi umrie – neljubljena!

A ja ostah sirotčetom – kraj babajke,

A na tudjih, lednih grudih – željna majke!

Željna tvoga milovanja – majko mila!

I srdačnog njegovanja – tvog sred krila!

Mjesto toga srdce majke – ovdje gnjili,

A od srdca njena srdce – Mara cvili.

Gorko cvili, što pogibe – drag babajko,

Tetak, s' tetkom sestrom tvojom – mila majko!

Pa ti nemam nikog svoga – na tom svijetu!
Kuku Majko! kuku Mari – sirotčetu!...

Prizor III.

(Dok Mara tako nariče približi se od natrag Mijo carski poručnik, njen zaručnik, sluša ju ganutjem, a kad ona dovrši naricanje:)

Mijo: *(tiho)* Jest ona je. Maro! *(glasnije)* Maro!

Mara: *(dignuv se, motri ga dugo zapanjeno)* Ta je si l' ti to Mijo?

Mijo: Da tko bi bio? *(pridje k njoj razkriliv ruke)*

Mara: Prosti! Pokraj moje velje tuge, Mijo dragi –

Mijo: Muči, muči znam sve... no ipak nisi sirotče... hod' na grudi zaručnika tvog!

Mara: *(pavši mu u naručje)* Oh! dragi Mijo, još jedina mi utjeho.

Zvonar: *(u isti mah izviri kroz prozor, te vidiv ih u zagrljaju)*
No! I to mi je bogomoljka. *(uvuče glavu)*

Mijo: I više, više, sve i sva! – smrt me samo može s tobom razstaviti! A prem kao djeca mi se razstasmo, te proteče toliko godinah, koje u ratnoj službi svakojako pateć se sprovedoh, vjeruj Maro! uvijek i svuda mi je lik tvoj, onaj iz djetinstva pred očima treptio, svakud me pratio, u ljutom boju hrabrio, a čežnjom mučio, da se samo što prije vidimo i da se izpuni žarka želja roditeljah naših. I gledj evo je na domaku. *(Mara ga nekom tugom mjeri)* Ja ponajviše bivši u četi slavnog Principa Eugena, evo 14 danah što sam amo u Varadin dodieljen. Tu sam čuo za nesrjetju tvoga teče i tetice i bio bi k tebi u Zemun poletio, – al služba pa služba kao i danas, ne dade mi maknuti se odavde, bez da znadoh da si ti ovdje.

Mara: Da dragi Mijo, čim oni umrieše ja predjoh amo, da u samotnoj tuzi živim, i kod tekijske Gospe a na grobu mile neznane mi majke utjehe srdcu svome tražim.

Mijo: A je si l'i ti tako na me sudjenika svoga zaručnika mislila, željom me želila, kao ja tebe?

Mara: Ta- ta – kako ne. Uviek mi u pameti i srdcu želja i odluka roditeljah naših – samo, samo, da nam rat s Turci ne predstoji, veli bo se, da će opet zavojštit, i tek što nisu Savu i Dunav prešli, pak da na Varadin udare svom silom.

Mijo: Istina je to draga Maro! pak to i mene bole, kraj svega toga, što sam u časti kao pobočnik Generala Varadinskog. Kao taj moram umjesto njega danas sve obkope, koji se novi oko grada podižu, projći nadzirati radnju, čega radi i amo Tekijama dodjoh, – a ni na snu mi ne bilo, da ću tebe ovdje, moju dragu, od mladosti sudjenicu najći. Oh! draga Maro, kako si mi ljepotom djevojkom izrasla! – Ta taj stas, ta ta jedrina, pak te oči i čarobni jim pogled, pak – (*zagrlit ju kani*)

Mara: (*stidljivo mu se izmiče*) Pak ta moja tuga, dragi Mijo, i pogibelj domu i rodu preteća, reci dragi Mijo.

Mijo: (*zagrli ju silom*) Ta ne zdvoj draga Maro! ta u meni teče krv loze slavnog kisežkog junaka Jurišića i premako sam daljni potomak njegov, to ona još u meni ohladnila nije. Ta u više već kreševah dokazah, da sam vriedni sin Otca svoga, koji je tvom Otcu u boju s Turci kod Slankamena život spasao, pak i prvom zgodom želim ti dokazati, da sam vriedan uzajmnog zaloga roditeljah naših, tebe, draga Maro moja!

Mara: (*uzhitjena zagrli ga*) Hvala ti dragi Mijo zaručniče moj, na junačkoj odluci toj!

Mijo: Sad mi je samo žao, što te do Varadina natrag odpratiti ne mogu, da te u tugi tvojoj tješim. Prieko brda moram Kamenici (*čuje se zvižduk*) Čuješ, to me pratnja moja zove, moram dalje. No ja ću ti poslati stražu, da ne

bude kakve sumnje, što si se približila obkopima tekijskim. Ona će te sigurno u grad odpratiti. A sad s Bogom draga Maro, do skora vidjenja. (zagrlj ju. Žurno ode.)

Mara: S Bogom! (gleda za njim, te ostaje zamišljena dulje. No kad začuje topot neki s protivne strane okrene se tamo.)

Prizor IV.

(Alibeg dolazi na krstjansku odjeven, koga kad spazi Mara zanosno:)

Mara: Ha! ovdje ti zar zbavitelju moj!?

Alibeg: Da, draga Maro! sjen ko sunčani,
 Il suncokret za suncem, dokle sja,
 Za suncem svojim tobom idem ja!

I kada mi te oblak sakrije, –

Il važno djelo mene odbije, –

Svedj na te mislim, čeznem za tobom

I ginem kano bez sunašca cviet.

Oh! ne znaš Maro što sve propatih,

Kad iza onog, što te iztrgoh

Iz panžah onih hudih silnikah –

U Bosnu doma pojći moradoh.

Za svo to vrieme mira nejmadoh,

Kraj majke milja i sveg obilja,

U snu, na javi, društvu, samoći,

Svud ti mi viek, viek ti u srdcu, pameti!

I jedva čekah časa povratku,

Da sve ti Maro to ispovjedim, –

Al kakav snadje srdce moje jad,

Kad u Zemunu već te ne bja tad...

Na kocku staviv sve, ta život svoj,

Potegoh amo i dade sretja i Bog,

Tu nadjoh tebe želju srdca mog!

Mara: Oh! I ja žalih, žalih veoma,
Kad iza onog groznog umorstva,
Mog teče, tetke, ti mah izčeznu,
Te ne mogah ti ni zahvalit se,
Što otmičaru mene iztrže.

A čim sahranih teču i tetku.

Krv sluteć snova, amo prebjegoh.

Alibeg: To učini ti Maro pametno.

Al i mene je mudrost vodila,

Kad iza tvoga djela junačkog,

Kim najmenika paše ošvanji

I s kabanicom, dorom prepliva, –

Što i ja slutih skoru osvetu.

Pak zato svaku večer dolažah,

Da tebe dragu od zla očuvam.

Pa kad pljačkara sva tri odpravih

Bez medeta u krilo proroku, (*Mara strese se*)

Tad mudar obzir mene spotico,

Da tajom odtud mah se uklonim,

Sa sebe svaku sumnju odklonim –

U Bosnu doma da se požurim,

Što davno već sam činit morao,

Da s tvoga Maro čarna vidjenja

Ti na srdcu mi draga ne osta.

Stog ne tražim ja tvoje zahvale,

Jer da te nisam strastno ljubio,

Kraj kuće tvoje ne bih šetao,

Nit pljačkarom bih išta smetao,

Nit nemilice ih pogubio. (*Mara opet strese se.*)

Mara: Oh! Ja sam dakle uzrok svemu tom!

Krv petoro ih, grieh na srdcu mom! (*kao da plače*)

Alibeg: (*uhvatio ju za ruku*)

Ne! Ne na tebi nij' nikakav grieh!

Već reci: tako bi jim sudjeno.

Mara: Al tečo, tetka – ?

Alibeg: Smrtno ranjene,
Na pljačkarih sam tek osvetio.
A što bi bilo, da ih ne ubih?
Pak da su teču još poharali,
Pa da su tebe sobom odnieli,
Kadunom da ti budeš pašinom?
Oh! slatka Maro! ta Boga mi znaj!
Pregorjet ne bih mogo zulum taj.

Poletio bih žarom osvete,
Iz panžah da te paši iztrgnem,
Taj bodež bi mu u srdce rinuo, (*pokaže skriven nož*)
Pa poslje makar sam poginuo.

Ta Turčinu je slatka osveta!
Najsladja kad je porad ljubavi,
I smrt je sladja tad od života!
A takvim žarom tebe ljubim ja,
Da s tebe tek mi sunce žitja sja,
A ne marim bez tebe živit ja!

Da imam do bih za te žitja dva!
Oh! slatka Maro cviete ubavi!
Oh! smiluj mi se tvojom ljubavi!

Mara: (*boreć se*) Al ti si Turčin, a ja krstjanka...

Alibeg: Pa ako sam, zar tvoj krstjanski Bog,
Koji me stvori, kano i tebe,
Zabranjuje ti ljubiti Turčina
Plemenitoga srdca, značaja,
Koj' nevinost da tvoju očuva,
On tebe ljubeć sebe žrtvova?

Mara: Al rod tvoj turski i š njim Turci svi
Ta zakleti su krstu dušmani.
Ta vi satrste ruže bugarske
Ta propade s vas silna Srbija,

Za njom srebrna Bosna ponosna.
No to još ne bi turskoj sili dost,
Provaliste u Sriem, Slavoniju,
Pak u Hrvatsku i u Magjarsku,
I s vaše sile drhta carev Beč!
Popaliste nam sela, gradove,
A poharaste naše domove,
Odvedoste nam djecu u robove,
Ucviliste nam nebroj materah –
Pak tko da zato Vam ne zamiera?

Alibeg: No, Maro, to je sasma druga stvar, –

Al ja ti nisam takav Turčin bar.

Rekoh ti da sam rodom iz Bosne,

No nisu tamo tek Osmanlije, –

Većina tam je onog naroda,

Koji je s tobom Maro jedna krv,

Istovetnoga roda, jezika,

Tek vjerom ti je turskom razlika.

I takav sam ti Maro Turčin ja.

Mara: Pa to je dosta, da –

Alibeg: Stoj, počekaj!

Osmanlije kad Bosnu dobiše,

Poturčiše se mnogi kršćjani,

Što od strah turskog, što rad posjeda,

A mnogi amo k vam utekoše.

Na svom ognjištu osta diedo moj,

On nipošto se ne htja poturčit.

A jer biaše bogat, ugledan,

Obiediše ga sasma nedužna,

Pak ni pet, ni šest, š njime na kolac,

Zaplienije mu posjed veliki,

A mene malog dječka poturče.

I tako Maro postah Turčinom.

Uz poturicu strica dorastoh.

Dočim mi pre tog otac preminu.
A kad i strica smrt mi pokosi,
Sav njegov posjed velik, ogroman
Ko Turčinu mi s majkom dopade,
A ja se Alibegom prozvade.

Sad reci Maro, da l' sam Turčin ja,
Krvolok 'nakav din – osmanlija?

Mara: To ne, al ipak si poturčenjak!
A naši vele: Nejma Turčina
Nad poturicom.

Alibeg: I to iznimkom.

Poturčenjak sam i to na silu,
Poturčenjak, al' turski sluga ne,
Što služim to je tek na očigled.
Ni jednog još ne ucvilih krštjana,
Što više Maro Bogu zakleh se
Na častnom grobu milog djeda mog,
Oh! smrt sramotnu, što ju prepati,
Za krst presveti i za posjed svoj –
Ne prestat Maro osvetjivati,
Dokgoder živim, a na Osmani!
I takav sam ti Maro Turčin ja! –
Pa reci Maro, tako t' ljubavi,
Ne vri l' u meni ista tvojoj krv?

A krv nij' voda! veli narod naš. (*Mara žacne se*)

Ne mrzi l' on vas, ko ja Turčina?
Ne teži l' uvijek kletom na iztrieb?
Hajduci naši nisu l' svjedok tom? –

Ta ti zar mene takvog Turčina,
Da ne smeš ljubiti, mojom, Maro, bit?!

Mara: (*ganutljivo*) Al ipak crkva –

Alibeg: (*tronuto*) Maro, crkva da!

Ta to j' nesretja našeg naroda!
Tol' ogroman a jedan narod mi,

Pak na tri vjere smo razkoljeni...
Stog nejma u nas sloge, ljubavi,
Jedinstva nejma, nejma snažnosti,
Kraj sveg junačtva svijetu poznatog.
Pa nikad svoji, u svom tudji mi,
Igračka drugom, il' mu robovi.
Pa da nij' turska kletva istina:
Ta ne sjedini Bože kaurina!..

A što se mene tiče, Maro, zar
Ne primih svetog krsta biljeg-dar?
Pa zar ga može islam iztrti?

Ne, ne oh Maro! ne pa do smrti!
Stog nejma tebi Maro zaprijeke,
Da budeš mojom, mojom na vieke!

Mara: Još moro bi se turstva odreći,
To svetčano u crkvi Kristovoj.

Alibeg: I na to spreman sam u svaki čas,
Pa tad da ništa ne razdieli nas.

Mara: Al još je nješto –

Alibeg: A što bi bilo još?

Mara: Već zaručena sam od mladosti
Po želji, volji dragog babe mog,
A njegova mi volja sveta vjek.

Pa tu na grobu majke velim ti,
Izbavitelju moj drag Alile!

Moj pobro si po krvi i Bogu!

Al tvojom ženom biti ne mogu!

Alibeg: (*zabezeknuto*) Što reče? To je s vedra neba grom,
Oh Maro! smrtni udar srdcu mom! (*čuje se topot*)

Mara: A gledji straže, bjež' drag Alile.

Alibeg: Ta ni pred većom silom ne bjegah,
Ni pred tom neću, – sumnja bila bi –

Prizor V.

(Dolazi narednik sa dva prosta vojnika.)

Narednik: Po zapoviedi nadporučnika dodjosmo Maro, da te sigurnosti radi u grad odpratimo. A tko je taj s tobom? za nj zapoviedi nejmamo.

Mara: To, to je, moj – moj prijatelj iz Zemuna, doneo mi poruke odonud, pa – pa ga baš opaznim učinih da se vratja jer se obkopu približio, ne znajući za zabranu.

Narednik: A nekako mi sumnjivo izgleda.

Mara: Ta, ta Bože sahrani...

Narednik: Da to nije kakva uhoda turska. On će s'nama.

Alibeg: Nije neg još nješto. A ako Mari i meni ne vjerujete, pitajte zvonara, je sam li bio već jutros tu.

Narednik: *(jednom vojniku)* Idi po zvonara.

Vojnik: *(ode kući zvonarevoj na prozor vičuć)* Hej! zvonaru, hodi der amo malo.

Zvonar: *(izišav i spaziv vojnika)* No, što to znači?

Vojnik: *(pokazujuć mu narednika)* Napried! *(odu tamo)*

Narednik: Poznaš li ti tog čovjeka, je l' bio jutros tu?

Zvonar: *(približiv se Alibegu)* Po licu i odielu poznam, al tko je ne znam, stranac jest, gospodin il trgovac, što li je, tko bi znao, kad mi ne kaza. Samo znam, da je džamiju htjeo viditi, u njoj se Gospi pomolio i *(vatja se za džep)* poslije toga otišo. Vidi mi se pošten.

Narednik: A je si l' ga vidio s Marom je l'dulje š njom divanio?

Zvonar: Zabavljen u kući poslom svojim, nisam, a da i jesam, ne bih se čudio, jer Mara kadkada sa svakim s kim hoće, zna mnogo divaniti. *(šapne nješto naredniku.)*

Alibeg: No ne reko l' istinu gospodine.

Narednik: *(nakašlje se i koči se)* Srjetja tvoja, što je zvonar tu, inače bi morao s nami. Al zvonaru! ako do čeg dodje, na tebi odgovornost ostaje.

Zvonar: Odkud to? Ja nit luka jeo, nit lukom mirišao. Prije na (*Alibeg kradom tukne mu nješto u ruku*) ma na kom drugom, neg na meni.

Narednik: Dobro, dobro. (*Alibegu*) A ti sad seli, pak da se nisi više ovdje dao viditi (*Mari*) Napried Maro! I po tebe bi bolje bilo da tol' često ne švrljaš oko Tekijah.

Mara: (*na polazku Alibegu*) Ilija! Sve mi naše pozdravi. S Bogom!

Alibeg: Maro srjetno! (*ode na jednu, Mara s pratnjom na drugu stranu*)

Zvonar: (*gledajući za njima mašući glavom, zatim pogleda si u dlan ruke*) Opet žutak, Bog da prosti! Što me briga.

(*Ode u kuću. Zastor pada*)

(*Promjena*)

Prizor VI.

(*U Petrovaradingradu soba Gjenerala zapovjednika. Gjeneral sjedi pri pisaćem stolu, piše. Nadporučnik Mijo stoji očekujući zapovied.*)

Gjeneral: (*svršiv pismo*) Dragi sinovče! obkopi izvan grada po tvom nacrtu podignuti, obću su pohvalu stekli, a i ja sam podpuno zadovoljan poslom tvojim, toga radi od danas si stotnikom, kapetanom. Nadam se, da ćeš povjerenje moje, koje u tebe, tek prije kratkog vremena amo došavšeg, stavih, svojim daljim vojničkim vladanjem podpuno opravdati. Evo ti stotnički dekret.

Mijo: (*na vojničku klanjajući se*) Neizrečena Vam zahvalnost na toj velikoj milosti gospodine Gjenerale! Budite uvjereni, da ću kao dosad i odsad nastojati, da se sve više te milosti dostojnim pokažem. A što se obkopah tiče, oni su samo plod obuke iz velike škole Princa Eugena u kojega sam vojnici

toliko godina probavio. Njemu, kao prvom carskom vojvodi ide hvala i slava.

Gjeneral: Dobro reče sinovče! Srjetja dobrom našem Caru, što njega ima, inače zlo u obće, a po nas u gradu na poseb, kako su Turci kod Biograda Savu prešli i utaborili se kod Banovacah, pa za koji dan evo jim Vezira i pod Varadinom. A još veća srjetja naša, što je Princ Eugen takodjer u susjedstvu našem t. j. u Futoku s vojskom svojom. A Feldmaršal Grof Palfi koji se s Generali Heisterom i Löffelholzom posvadjo, dodieljen je nami u pomoć, te već oko grada svojim konjanici krstari. Toga radi (*pruži mu drugo pismo*) evo ti naredbe, da se pješactvo u obkopih pomnoži. I to odmah.

Mijo: Izvršit ću odmah naredbu Vašu, samo s' jednom molbom: da Vaše u mene stavljeno povjerenje opravdam, to molim, da i moja satnija u tom kolu bude.

Gjeneral: Premda mi je žao, da se od mene odvajaš, – al ipak nek ti je, što želiš.

Mijo: Hvala Vam Gosp. Gjenerale! Vi udarajte iz topovah gradski na Turke, a ja ću iz obkopah satnijom svojom, makar i do gušanja došlo.

Gjeneral: Ta kršni Likota si ti, i pristalo bi ti. Al hajde izvrši najpre nalog moj.

Mijo: Mahom Gosp. Gjenerale. (*nakloni se i ode.*)

Gjeneral (*ustane od stola*) U istinu kršan mladić, taj Likota pobočnik moj, kršan kao i svi naši Hrvati. Ta junaci su, vierni Caru svomu, – u obrani doma i roda svoga pravi lavovi, – to jim se poreći ne može. Od uvijek su živi bedem krstjanstva proti nasilju nekrsta, kao što ih nazva sv. Otac Papa. A to junačtvo, tu viernost njihovu priznade i u zviezde kova pokojni Car Leopold sam u pismu svom na stališe i redove hrvatske kraljevine kao i na bana im Erdődija. Izrikom veli: da ih u viernosti njihovoj ni uzdrmati, nit preplašiti ne može provala i zulum turski po domovini

našoj, kao druge vjerolomce – oni stoje kao nepomične stiene, bore se junački uztrajno, prezirući smrt. Pa kakvi su onda bili, takvi su i dandanas. A to će i moj Mijo, nadam se čvrsto skorim dokazati. (*Čuje se izvana njeka gungula*) Što je to?

Narednik: (*Stupi u sobu te pozdravio Gjenerala*) Pokorno javljam Gosp. Gjenerale, neki skup svieta moli da ga preda se pustite.

Gjeneral: Valjda je kakva nužda, nek dodju.

Prizor VII.

(*S Narednikom unilaze Karlovčani bježeći od zuluma turskog, ljudi, žene, djeca. Predvodi ih jedan starac Karlovčanin.*)

Starac: Oprostite Gosp. Gjenerale! al sila Boga ne moli. Utekosmo od zuluma Turadije koja je danas kao gladni skakavci na naše Karlovce pala. Vele, da ih ima 200.000. Vezir jim baš se utaborio na onom mjestu, gdje je prije 17 godina mir s našim Carem utanačio. Vjerolomno Ture! Onako mu Bog i majka božja srjetje dala, kako je on vjeru držao, zadatu. Al' mi, mi jadnici prvi izkusiti moradosmo silu okrutnog mu zuluma, te srjetni smo još, što žive glave iznesosmo. Znate Gosp. Gjenerale, da trava više ne poniče, kud tursko kopito stane, ali Ture nam popali i pohara domove naše, eno Vam Karlovci goru kao pakleni ad. Što je od naših moglo, to uteče, sve ostaviv, u vinograde i u šumu stražilovsku, – a koga Turčin zateče, to ubi, zakla handžarom kao pilež. Njeki od naši stali na branik, al tko bi toliku silu nadjačao? Pogiboše dojednoga. A ove žene muž vodja, eno ga na kolcu nasrjed pijace pred sabornom crkvom. Ova žena izgubi svog muža i brata, ona djeca svoje roditelje, te ostaše sirotčad. (*Kad ovo spominje žene jecaju a djeca plaču*) Oh smilujte se Gosp. Gjenerale, dajte

nam utočišta u Vašemu gradu. Ovi momci dragovoljno će uz vaše vojnike vojevati, da osvete krv rodbine svoje. Ove žene mogu u špitalju ranjenike dvoriti, a ja ovako star ću se ovim piležom baviti. A da nisam, kao što sam, vjerujte mi Gosp. Gjenerale, latio bi se puške i sablje pak bih prednjačio u boju prot Turcima, da bi zapamtili Karlovčana Slankamenca. Ta znate l' Gosp. Gjenerale, da sam ja kao Freikorac prije nekih 25 god. pod Slankamenom s Turcima janičarima bio se u društvu sa onih 8000 Hrvatah i 5000 Srbaljah. To je bio boj, tu je krv tekla užasnije nego pod istim Bečom, tu zaglavi i veliki Vezir Mustafa Ćuprilić. Oh gospodine, kad se toga sjetim, zavri mi u ovako matorom krv, pak bi se opet bio, ali – ali – zato smilujte se Gosp. Gjenerale starom vojniku i ovoj goloj sirotinji.

Gjeneral: Premako mi je pun grad vojske, ipak će se i za vas mjesta još najći. *(sjedne k stolu napiše zapovied te predajuć ju naredniku):* smjestite ovu sirotinju po ovoj zapoviedi i obskrbite ju sa svim potrebitim.

Starac: Hvala Gosp. Gjenerale! Bog vam platio, očuvao vas u skorom boju, a razmrskale se turske glave o stjenama Varadina grada.

Gjeneral: Hvala, hvala starino vojače. Hajte s Bogom. *(Svi odu s narednikom. Gjeneral hoda zamišljen po sobi nekoliko časovah, – zatim se čuje iza kulisah ženski glas: Pa vodite me Gjeneralu, odmah, odmah!)*

Prizor VIII.

(Jedan poručnik stupa u sobu s Varadinkom Marom, te pozdraviv Gjenerala, veli:)

Poručnik: Ponizno javljam Gosp. Gjenerale, ova djevojka poznata imenom Varadinka Mara uhvatjena je sad po drugi put tamo kod Tekijah. Tobože išla se Bogu moliti, a razgledala tamošnji obkop, što je strogo svakom zabranjeno, jer to izgleda kao špionstvo.

Gjeneral: *(oštro motreć Maru, ona njega)* Jel' to istina djevojko?

Mara: Kad me saslušate, osvjedočit će te se, da nije tako, Gosp. Gjenerale.

Gjeneral: Što si dakle tražila tamo na obkopu?

Mara: Ne na obkopu, nego na Tekijah tražila sam u molitvi Majci Božijoj utjehe srcu mome.

Gjeneral: To je prazan izgovor, ti se možeš i doma Bogu moliti.

Mara: Istina G. Gjenerale, al ondje mi je sladje, jer ondje je i grob mile majke moje. A ako ste ljubili vašu majku i znate što je majčina ljubav, onda će te pojmiti žalost moju, koja svoje majke ni poznala nisam, jer moj život njojzi dade smrt, te ja ostah sirotče.

General: A otac tvoj?

Mara: Bješe rodom iz Hrvatske carski stotnik koji junački pod Princip Eugenom boreć se prot Francuzi, tamo negde na Rajni pade prije tri godine. A prije toga bio je većim dielom u posadi varadinskoj. Odtud i mene zovu Varadinkom Marom.

Gjeneral: Čini mi se da smo negdje zajedno u vojnici bili. Bješe čestit vojnik. Ali za tebe sam čuo, da si ti njeka sanjarka, bludilica, niskim se ne družiš, samotuješ...

Mara: I ne bila sanjarkom, samotarkom, što sam sve jadnica propatila –

Prizor IX.

(Stotnik Mijo dolazi)

Mijo: Sve je u redu po zapoviedi Vašoj G. Gjenerale *(spaziv Maru, začudjeno)* A odkud draga Maro ti ovdje?

Gjeneral: *(naglo začudjeno)* A zar se vi poznate?

Mijo: Od prve mladosti zaručnica moja Gosp. Gjenerale.

Gjeneral: Tako? a ti meni sinovče do danas ni biele.

Mijo: Razlozi G. Gjenerale.

Mara: Tako je, – a današnjim puče led. Ovaj poručnik, što me danas nadje na grobu mile majke, obiedi me za to špiunkom. A ja da se opravdam iskah, da me privede G. Gjeneralu. No potvora mu nije bez uzroka, to je prosta osveta, što sam ga jednom pošteno obrisala...

Gjeneral: Što to čujem poručniče? *(Mijo latja se sablje.)*

Poručnik: Ono bješe samo šala G. Gjenerale. Ali ja ipak ostajem pri tvrdnji svojoj, da Mara može biti špiunka. A to se više potvrđuje tim, što je ona neknoj dan na Tekijah uhvatjena u razgovoru s nekim nepoznatim čovjekom i usljed toga pod pratnjom vojničkom u grad dovedena.

Mijo: Ja sam baš tu pratnju naredio, da ne padne sumnja na nju.

Poručnik: Al onaj nepoznati, mogo je biti preobučen Turčin špion.

Mara: *(za se)* Oh Bože!

Poručnik: A nije tajna, da je Mara u Zemunu s Turci baratala.

Mijo: *(za se)* Ta je l' moguće!

Mara: I junački se poniela, kao što vi sigurno nećete, izvan da bi s bulama –

Poručnik: Molim G. Generale povriedjena moja čast –

Mijo: A zar moje zaručnice ne?

Mara: To sigurno. U ostalom G. Gjenerale moj zaručnik izpričat će Vam sav život moj pak će te se uvjeriti da l'

može biti o meni sumnje špionstva. A ovoga poručnika sad ovdje pred vami pozivam na parolu, da se okladimo, tko će od nas dvoje za koji dan junačtvo svoje bolje pokazati.

Poručnik: (oštro) Ženama se kladit to je izpod oficirskog dostojanstva (odkrene se)

Mara: Kiselo je. (Čuje se kucanje na vratih)

Gjeneral: Nek je dosta. Ja ću stvar već izviditi. Odstupite Poručniče. (Poručnik ode. Opet kucanje.)

Gjeneral: Unutra.

Prizor X.

Drugi Poručnik: (predavajuć pismo Gjeneralu) Od gospodina Maršala Palfi. (Dok Gjeneral pismo čita, stoji Mijo snuždeno zamišljen, a Mara ga kradomice pogleda)

Gjeneral: Moje štovanje molim G. Maršalu izjavite i da ću se ravnati po napatku njegovom. (Poručnik ode) Evo Mijo živa posla. Piše mi Maršal, da će uz privolu Princa Eugena svojim konjaničtvom Turke uhoditi, koji se već gradu primiču. On se danas već kreće, a treba mu još 500 pješakah, koji se imaju sutra zorom šnjim združiti. I premako mu je Princ Eugen zabranio u boj se s Turcima upuštati, ti ćeš ipak najodvažnije momke naših satnijah za taj izlet odrediti, možda od onih koji su van grada već u obkopih, pak ih s gradskimi zamieniti.

Mijo: Tu je moja prva na piketu i molim Gosp. Gjenerala, da se šnjom tom izletu pridružiti smem. Za sebe i momčad moju siguran sam makar i do boja došlo. (Mara se strese, uzdahnu.)

Gjeneral: Pa dobro Mijo, nisam protivan,
Al naredbah se drži Maršalovih
Ko svetog pisma, skupa s momčadih.
Jer i najmanji korak pre nagljen,

Za sve pogubno mogo b'izpasti.

Mijo: Ne brinite se zapt bo vojnički
oduviek mi bješe svetinjom.

Tim većma, kad no radi se o tom,

Da nekrst padne, krst se uzvisi,

A spase sveta vjera i mil dom.

Oh! za to viek sam srnjao u boj,

Sve prezirući isti život svoj. (*hoće da podje*)

(*Mara približi se Miji, lativ ga za ruku*)

Gjeneral: Uvjeren sam dragi sinovče!

Nu ded i sada časa ne časi!

Mara: Oh! Mijo dragi zaručnice moj!

Kako l' ću podniet brz razstanak tvoj!?

Ta istom što se željni sastasmo

I staru ljubav tek ponovismo,

Gorućom željom čas izgledajuć,

Da majka crkva plam naš nevini

Blagoslovi, na viek nas sjedini,

I već se moraš samnom razstati –

Mijo: Kad dužnost zove, uz to pogibelj

Kad prieti vjeri, domu i rodu,

Tad ljubavi i zaručne glas

Zamuknut mora, preči j' roda spas!

I dok se rod nam ne oslobodi,

Preklinjat joj je Boga molitvom, (*naglaskom*)

Al čistog srdca, duha skrušena –

I ta tek plodom spasa urodi.

Mara: O! ne dvoj Mijo, to ću činit ja.

Ta srdce moje izkušano dost

Udarcima raznim božje sudbine,

U molitvi tek traži utjehe.

A ta bit mora vrućja, trajnija,

Čim ti mi junak, prezrjev pogibelj,

Pohitaš branit vjeru i mil dom.

Ta ti, s kojim me ista vjera i krv,
Još k tom mi sveta volja otčeva,
U amanet sveza, mladjanu:
A da mi budeš podpor, žitja slast.
O Mijo mili zaručnice moj!
Ti neznaš koliko tebe ljubim ja.
Ta znaš li da bih pošla ovaj mah
Uza te da se borim s Turcima –

Mijo: Ne, ne, za ženske nije Maro boj.
Šij, predi, tki i čuvaj domak svoj.

Mara: (žestoko) Što reče Mijo? Bog te vidio!
Zar ne znaš one za junakinje:
U Lemnu gradu slavnu Marulu,
A iz Kobaša Maru Margetić,
Junaštva koje čuda tvoriše,
I janičare mužki moriše?
Te sestre mi po krvi i rodu,
A imenjače moje slavljene,
Viek lebdila su mi pred očima, –
A sad kad bojak bit je s Turcima,
Silovito me Mijo potiču,
Da ostavim mah skromni domak svoj,
Pa da te sliedim na Turke u boj.
Stim hoću još da sumnju odbijem, (naglaskom)
Koju mi zloba podla nanese –
Sad napried Mijo, zaručnice moj!
Junakinja te Mara prati u boj!
(Mijo i Gjeneral začuđeno ju motre)

Gjeneral: Ne, nećeš Maro! Tu ćeš ostati,
Pod moje sada spadaš skrbništvo,
Tvoj zaručnik i moj je miljenik,
Njemu te treba meni čuvati.
Stog poslušat ćeš s dobrim savjet moj,
Jer inače sam zapovjednik tvoj.

A ti moj Mijo s Bogom pošo mi!

I što pre zdrav i čitav došo mi!

(Najpre Gjeneral zagrli Miju, zatim ga zagrli Mara jecajući)

(Svi idu van. Zavjesa padne.)

Čin III.

(Šator velikog Vezira, koji sjedi na serdžadi. Oko njega tri Paše i Mehmed Kara Aga vodja Janičarah.)

Prizor I.

Vezir: Slava Alahu i velikom mu proroku! Skupo platiše Gjauri prvi pokušaj, da nas odbiju od Varadina. Evo nas njemu na dogled, pak će mo najdulje preksutra i u njemu biti. Samo onako junački kao jučer, pak će onaj naduhti Princ Eugen spoznati još bolje, tko je Veliki Vezir Ali i njegova 200.000 brojeća vojska. Ta igrajući se, onih će mo njegovih 60.000, kao vjetar jesensko listje raznieti. No tu prvu slavnu pobjedu najviše imam tebi zahvaliti moj dragi Mehmede Kara Ago i tvojim janičarom. Za tvoje jučeraње junačтво znati će i svamogući i slavni Sultan naš, dojaviv mu to, – a od mene nek ti je ovim velikim medžidijem moja zahvalnost izrečena. *(Odpetlja s prsih si orden i preda mu ga.)*

Kara Aga: *(na tursku klanjajuć se prima orden)* Ne mogu ti se svetli Veziru za dosta zahvaliti riečma na toj velikoj milosti tvojoj. Ja sam u ostalom samo dužnost svoju vršio na slavu Allaha i velikog mu proroka, – što ću i nadalje činiti pa makar i životom platio. *(Pripetlja si orden)*

Veliki Vezir: Uvjerен sam Kara Ago, ali ipak čuvaj život svoj, jer bez tebe ne bi tvoji Janičari bili to, što su, takvi junaci.

Kara Aga: Uzdám se u pomoć Allaha i velikog mu proroka, da će me čuvati, jer vojujem samo za njihovu slavu.

Veliki Vezir: Očuvao te za to Allah!

Kara Aga: Samo mi je žao, što ja za tvoju veliku milost, tebi kakvo bolje uzdarje povratiti ne mogu, do ono njekoliko gjaurah, što ih zarobismo. Oh! da sam mogao

vodju njihovog, kažu, hrvatskog bana Palfija uloviti, to bi bio kolač! Dva konja pod njime padoše i ipak nam uteče. A jednog gjenerala i pobočnika njegovog podpukovnika ja sam baš handžarom dohvatio, pak i njih nestade u onom metežu. Jedini znatniji gjeneral pod kojim takodjer konj pade, kaže zove se Breuner, al se brzo na drugog konja podmetnutog mu popeti ne moga, pa ga ja uhvatih, – mogu ti kao uzdarje prikazati. Eno dadoh ga u sindžire okovati.

Veliki Vezir: Hvala ti Kara Ago.

Kara Aga: Al da zbilja! Još jednog ti imadem od manjih častnika uhvatjenog. To ti je kapetan i vodja pješakah hrvatskih. O! divio sam se tom mladome junaku. Ta srnjo ti na gol handžar kao sliep, a uvijek napried pobudjujući malu četu svoju. Mogo sam ga više put sasjeći, ali pravo da ti kažem, žao mi bješe takvog junaka. Obkolismo ga, zabranim mojima pod živu glavu, da ga ne sasieku, vidi on da je već naš, ali udara on i dva tri janičara platiše glavom, na to zgodno približim mu se te mu sablju iz ruke izbijem rekav: sad si moj. On se jedva predade skleptan od janičarah. I toga ti poklanjam. Ali i priporučujem, ta liep je kao bula, a junak, kao janičari mnogi, što ih od gjaurah kao djecu zarobismo i poturčismo. I njega sam u sindžire dao okovati, jer vjeruj mi inače bi uteko.

Veliki Vezir: I na tom ti hvala! Nego što spomenu o junačtvu njegovom, ne čudim se ni najmanje. To je tim Hrvatima i Srbijancima već u krvi. Ta što sam ja samo već izkusio u mojih mladjih godinah. Da ne spominjem ono, kako su provale naše na Savi i Uni skoro uvijek junački suzbijali i naši glavama platjali, samo kad se sjetim na Slankamen, koža mi se i sad ježi. Tu je naša krv potokom tekla od njihovog junačkog vodje Adama Zrinjija sina onog sigetskog junaka Nikole. Pade tu taj Adam ali i naš slavni veliki Vezir Mustafa Ćuprilić i šnjim 20.000 naših. – Sada

se nemamo toliko bojati Hrvatah i Srbijanacah, jer je većina Principa vojske od Švabah. – No zato bi ipak rada vidio tog tvog zarobljenika. (*tapšne dlan o dlan. Unidje mladi Alibeg nakloniv se*)

Veliki Vezir: Dovedi mi onog mladog roba kapetana.

Prizor II.

(*Alibeg doprati Miju u lancih okovana, i ostane pri ulazu šatora Vezirova.*)

Veliki Vezir: (*dulje mjeri Miju*) No mladi gjaurski kapetane, čujem da si se junački borio.

Mijo: (*oštro*) I jesam, kao svi moji Hrvati.

Veliki Vezir: I to ti je samo život spaslo, što si tako mlad zelen, ne htjedoše te janičari sasjeći.

Mijo: Jest, da mi onaj tamo crni (*pokazuje na Kara agu*) ne izbi sablju. (*Kara aga se smieši*).

Veliki Vezir: Zahvali mu se dakle.

Mijo: Jest, bih, da mi je sablja u ruci i da nisam okovan.

Veliki Vezir: Ti si i u lancih drzovit, – a znaš li pred kim stojiš?

Mijo: Znam, pred Ali velikim Vezinom dindušmanom svetog mi krsta i premilog roda moga.

Veliki Vezir: A znaš li što te čeka?

Mijo: Ili skora smrt ili vječno robovanje.

Veliki Vezir: Za sad još nijedno toga, to jest ako mi iskren budeš. Kaži der mi kolika je posada u gradu? Koliko topovah, koliko džebane i hrane imate? Kako dugo šnjom uztrajati možete? Ti si mislit možeš, da ja to ne pitam, što se gjaurah bojim, izkusio si jučer silu, a danas mogo si vidit mnogobrojnu vojsku moju. Varadin mora pasti! no hoću ipak ono da znadem. Reci mi dakle ako ti je život mio i sloboda.

Mijo: Dobro znam, da me kod tebe čeka smrt, no ne misli da se je plašim, to se mogo onaj Crni jučer uvjeriti, a ni ne sanjaj, da ću se svojoj vojničkoj zakletvi iznevjeriti, te izdajicom postati. Viernost je moja tvrdja od stienah varadinskih.

Veliki Vezir: Nu to biesni gjaure, kad kazati nećeš, znaj da u mene ima načina, koji će ti tvrdo srdce omehkšati, pak će ti i nehotice istina na usta izletiti.

Mijo: Znaj i ti Veziru to: il me sjeko il me peko, ništa ti hasniti neće. Ja poginuti moram ovako il onako, to mi je svejedno, al vjeruj mi, moja jedna glava bit će hiljadama tvojih Turakah osvetjena – imade u nas još dosta takvih junakah kao što sam ja, – a da nijednoga nema, ta osvetila bi me moja zaručnica Varadinka Mara.

(Alibeg se trgne čuvši to pak za se):

Alibeg: Dakle on je taj.

Biogradski Paša: *(skoči sa serdžade)* Što što reče gjaure? Varadinka Mara? To zaručnica tvoja?

Mijo: *(čudeć se za se):* Odkud taj za nju zna. *(glasno)* Da, u gradu Varadinka Mara moja je zaručnica.

Veliki Vezir: A zar ti za nju znaš, nju poznaš čestiti Pašo?

Biogradski Paša: Znam i poznam ju, da.

Mijo: *(nemiran vrpolti se, – a kad Biogradski Paša stupi bliže Veziru, pak mu nješto šaptu, zatres Mijo s lanci pak ljutito)* A zašto ne govoriš glasno, da i ja čujem kako ju znaš i poznaš.

Veliki Vezir: *(Alibegu)* Vodi ga odkud ga dovede.

Mijo: A što me tjeraš velik Veziru?

Kad ja ti bolje znat ću kazati

Moja Mara tko je, kakva l' je.

Ta liepa ti je kao proljetan cviet.

Ta spretna li je kao od cvietja splet,

Bjelolika, kao sniežani krin,

Rumenkasta, kao ruj jagodin,

Očih plavih, kano ljubica,
Kroz koje sja joj blaga dušica.
Obrvicah na luk svijenih,
Trepavicah dugih svilenih,
Usta su joj sladja šećera,
Zubići joj bjelji bisera, –
A da ne duljim, njena ljepota
Ta Veziru izreć se neda. –
A što je važno, nije krasna tek,
Već Mara ti je i junakinja.
Biogradskom se Paši prohtjelo (*Paša se vrpolti*)
Ljepotu Maru moju ljubiti.
Telalit dao: tko ju uhvati
I na divan njemu dovede,
Dati će mu pó pašaluka.
Tu se našlo Ture mladano,
Na dorinu Dunav prepliva,
Bjelaricu Maru uhvati,
Na doru je baciv priveza,
Pa natrag dodje šnjom pod Biograd.
Al Mara ludo Ture nadmudri, –
Uzjaha doru opet prepliva,
A Ture osta gorko plakajuć
Za dorom svojim i kabanicom. –
A što se onaj Paša vrpolti (*pokazujuć na Biog. Pašu*)
Da on taj nije bludni pohotnik,
Kad reče, da zna Maru i pozna.
(*Biogradoski Paša opet nješto šaptne Veziru, na što se ovaj
prodere na Alibega*)
Veliki Vezir: Nerekoh li ti, da ga odvedeš.
Alibeg: Pa ti sam htjede velik Veziru,
Ljepotu Mare baš od njega čut.
Veliki Vezir: Sad sikter šnjime, valjda nećeš još
Da kog mi drugog Pašu sramoti.

(Alibeg gurajuć Miju van)

Mijo: I još bih nekom kazao istinu
Samo da ga znam.

Alibeg: (za se) Mene misli sad. *(odu)*

Biogradski Paša: Ta vidje l' samo čestit Veziru
Bezobraznika toga gjaurskog.

O! da je samo meni u vlasti,
Sa živa bih mu kožu derao.

Velik Vezir: A je l' istina, što ti prišio?

Biogradski Paša: A što da tajim, istina je sve.

Veliki Vezir: A je l' istina, da je Mara ta
Ta toli krasna, divna ljepota?

Biogradski Paša: Ta da nije, zar bih bolan ja,
Pokraj mojih liepih kaduna
Za njom se kad pojagmio?

A! da ju vidje čestit Veziru!

Ko ja što sam ju gledao s'čardaka,

Kad na Dunavu platno bielila, –

Izvlačim durbin opet sastavljam,

Ko da me oko vara il durbin, –

Al ne, ne, ne! to nije obsjena,

U durbinu Mara krasota,

Pa što je lica krasna, divotna,

Ko krv i mlieko rujna – bjelasta,

Al što je srdca prkos – vragasta, –

Gojne ruke razgolitila,

Do koljena skute podigla, –

Pokraj platna što ga bjeljaše

Brčka, pračka se ko pačica,

Čas u vodu, a čas na bajer,

A popieva kano ptičica –

Pa kog sve to da ne zamami?

Našalim se pak joj poviknem:

Ao! Maro Bog te ubio!

Puštaj skute, svilen rukave
Popucaše gradom delije!
Al kad ona ovo začula,
Diže skute više koljena,
A rukave više lakatah,
Te povika što mož, prkosno:
Nek pucaju, pocrkali svi.
E pa kog to da ne razdraži?
Ta da je Mara zvijezda na nebu,
I odtud bih ju željan skinuo! –
Ma što ti rekoh velik Veziru
Ta divna ti je, isti Padiša
Njojzi nebi mogo zamjerit.

*(Dok tako Paša Maru opisuje a Vezir ga sve većom
pozornostju sluša, bradu si gladi, – napokon zamisli se, te
iza malo tapšne dlan o dlan. Alibeg unidje.)*

Veliki Vezir: No, Alibeže, što rob radi naš?
Je l' se smirio?

Alibeg: Velik Veziru
Tek na očigled. Sjedi zamišljen
Múkom múčeć gleda preda se,
Pa tek kadkad zubma zaškripi,
A s lancima glasno zatrese.

Veliki Vezir: Ha, ha, ha, ha! Miš u stupici, –
Ded ga opet amo dovedi,
Da mu dadem malo slanine. *(Alibeg ode.)*
A ti dragi Kara Mehmede
I vi paše moje čestite,
Jav'te četam Vašim junačkim
Za sad hvalu moju srdačnu,
Dok za mala sam ne dodjem ja,
Pak jim kažem: Selam ejvala! *(Paše odu.)*

Prizor III.

(Alibeg dovodi Miju kapetana.)

Veliki Vezir: No kapetane! Ti mi ne htjede
Baš ništa kazat, što te upitah,
Pak dobro, baš mi znatni ne treba.

Mijo: Ta da Veziru, groždje kiselo.

Veliki Vezir: No, no, al ja znam što j' kiselije,
Pa moglo bi za tebe slatko bit.

Nam svakom, valjda tako i tebi,
Sladak je život, pa ma u robstvu –

Mijo: Al meni nije, sladja mi je smrt.

Vel. Vezir: Al ako ja ti život poklonim?
I uz to još te pustim slobodna?

Mijo: Veledušje zvalo bi se to.

Vel. Vezir: Al ipak, ipak jedan uz uvjet..

Mijo: U veledušja nema uvjeta.

Vel. Vezir: Pa što se kaže: ljubav za ljubav,
Il još prostije: šljive za brašno.

Mijo: E tad ti hoćeš s' mojim životom
Da trguješ po turskom adetu.

Ja ne pristajem.

Vel. Vezir: Ma de poslušaj.
Čut sam mogo da si rođjak ti
Tog Gjenerala varadinskoga.
On već sigurno misli: mrtav si.

Mijo: I da junački jesam poginuo,
Odrubiv barem turske glave tri.

Vel. Vezir: On za tobome žali čemerno.

Mijo: O! ti se varaš, baš ni najmanje,
Što više mojom smrtju diči se.

Vel. Vezir: Al Mara, Mara! ta tek jaduje –

Mijo: Ja već ti rekoh, ta junakinja,
Ma na jednome samo Turetu

Smrt moju će i mene osvetit.

Vel. Vezir: Ne čantraj, máhni, već sam davno sit

Junačtva toga s preljom, vretenom, –

Već poslušaj me, što sam smislio:

Tom Gjeneralu tvom ću pisati,

I dati ću mu od tri dana rok,

U kom da preda Varadin mi grad,

Il' ravnom ću ga zemljom srazniti.

Mijo: Moj Gjeneral će prije poginut,

Neg tebi svoga grada predati.

A ti ćeš pre pod njime svisnuti,

Neg jedan tek mu bedem porušit,

Ta valjda u nas ima topovah –

Vel. Vezir: Ma počuj jošter, što ću pisati:

Da živ i zdrav si, al' moj sinji rob.

Ma da ću mu te poslat slobodna,

On ako pre mi, a u zamjenu

Za tebe pošlje – a što misliš kog?

Ta zaručnicu tvoju milenu.

Mijo: Što Maru? Maru?!

Vel. Vezir: Tvoju Maru da.

I ako za tri dana ne pošlje,

Poslat ću mu tvoju glavu ja.

Mijo: To on ne sme Mari dozvolit.

Nit će Mara u to privolit;

Ta Mara stoji davno pod vjerom,

Od mladosti smo mi već vjereni,

I nju bi stigla kletva otčeva,

Da prevrne, da ne svjeruje.

Vel. Vezir: Id' ne buncaj s'vjerom ženskom tom!

Dim na vjetru, a na suncu snieg,

To hvaljena je ženska vjera ta.

Mi bolje ženske poznajemo te,

Na jedno su brdo tkane sve,

Mi znamo, da jim mnogo ne treba,
Pa da prevrnu, vjerom omahnu, –
Kao ptica prhnu s grane na granu.
U kavez zato zatvaramo nje,
Da pokraj vjere nas ne prevare.

Mijo: Al moja Mara nije takva, ne!

Vel. Vezir: (*porugljivo*) Ha, ha, ha ha! Zar ona jedina,
Neb htjela biti moja kaduna?

Što god zaželi ono imati,
U svakoj slasti uvijek plivati,
U skerletu, kadivi hoditi,
Od robkinjah se dati dvoriti, –
Neg uz takvoga golju živiti,
I svakakom se nuždom boriti?
Ne buncaj! mahni! – znaš li robe ti,
Da su kćeri gjaur carevah,
Za najveću si milost smatrale,
Kada ih iskao koj' naš Padiša?
A Mara tvoja, hudo sirotče,
Da ne bi htjela –

Mijo: (*naglo*) Ne bi, ne bi, ne!
Pa makar da je ona sirotče
Bez otca, majke, do mene jednoga,
Al milosti ti tvoje ne treba,
Imade bo od čega živiti. –
A da i nema, vjera Kristova
K tom preduboko njoj je u srdcu,
A šnjom joj sveta volja otčeva –
Ta voljela bi prije poginut,
Neg podati se tvojoj strasti, znaj!

Vel. Vezir: Id' mahni se te vjere i volje –
Ta "nužda zakon mienja", kaže se,
A ti da pravo dobro želiš njoj,
A uz to većma ljubiš život svoj,

Još bi ju moro u tom poučit,
I da mi dodje njojzi poručit.

Mijo: Ne, ne, to neću nikad činit ja,
Pa da imadem baš života dva.
Pre ću oba dragovoljno dat,
Neg što ti ćeš Mare uživat.

Vel. Vezir: Id' zaljubljena luda je si ti!
A ja ti velim, da ni dana tri
Neće proć', a Mara će mi doć.

Mijo: Eh! pa dobro. Al te molim tek,
Kad ti dodje, prizovi me mah,
Da joj zadnji s Bogom kažem ja,
Pak vid' ćeš kako Hrvat ljubiti zna.
U verige te sputan, ko što sam,
Zagrlit ju neću moći znam,
Al zadnji cjelov bar ću moć joj dat,
Al uz cjelov zubma ću ju klat,
Dok ne čujem posljednji joj dah.
Pak volem tako neka izdahne,
Neg da tvojom bulom postane.
I vid' ćeš Mara neće pisnuti,
Jer voljeti će tako svisnuti,
Voljet život mlad izgubiti,
Neg nekrsta tebe ljubiti.

Vel. Vezir: Ti kakova si luda mogo bi
Još takav zulum i poćiniti.
No još bi veća luda ja bio,
Kad bi tebe s Marom soćio,
Stog Mare nećeš više viditi. (*ustane*)
A ti Alijo roba odvedi,
Pa dok se vratim iz tabora ja,
Napisat ću Gjeneralu list,
A ti ćeš ga njemu odnieti.

(Alibeg izišao s Mijom iz šatora nakloni se odlazećem na desnu stranu Veziru. Kad Vezir ode):

Mijo: *(postajkivajući van šatora Alibegu)*

Oj! Alija! Bogom brate moj!

Alibeg: *(za se)* Oh! Da znadeš da sam nuzljub tvoj.

Mijo: Vidim da si ko ja zelen, mlad,

O! ako si kad curu ljubio, –

Razumjet ćeš ti moj velji jad.

Alibeg: *(za se)* Oh! te kako Maru ljubim ja.

I te kakav šnje me mori jad...

Mijo: Preklinjem te tvojom ljubavi,

Oh! Maru mi moju pozdravi.

Alibeg *(za se)* Još i to da činim tebe rad.

Mijo: Da ju molim, ko što s'moli Bog,

Nek ne sluša ćef Vezira tvog.

Ni za glavu nek mu ne ide –

Ta volem moju nek on odrubi,

Nego l' Maru da mi oblubi.

(Alibeg muči, samo ga tronuto motri.)

Što ti mučiš? bratstva ne primaš?

Zar ti ljudskog srdca ne imaš?

Il' ljubio nisi jošter ti?

Il' si Turčin, kao i Turci svi?

Alibeg: Ta more znašli, da si ti naš rob,

A s robom ne smem bratiti se ja.

Još manje bit mu glasnik poruke,

Ta to bi bila veleizdaja,

A sazna li se ode glava mah!

Hajd! *(za se)* Oh! da znadeš kog si bratio,

Još bi većeg jada patio.

(Gura ga pred sobom na lievu stranu. Kad za kulise zajdu zavjesa padne)

(Sliedi promjena.)

Prizor IV.

(Soba gjenerala varadinskog)

Gjeneral: *(drži list u ruci i hoda po sobi)* Zločest početak. Feldmaršalleitnant Grof Hauben i podpukovnik baron Ov ranjeni, Feldmaršalleitnant Grof Breuner uhvatjen a Feldmaršal i ban hrvatski Grof Ivan Palfi pod kojim dva konja padoše, jedva živ glave izneo. U svemu što palih, što ranjenih, što nestalih 400. Dobro platismo. Medj palim, osobito se u ovom listu iztiču dva kapetana od naše posade, koji su sa svojom momčadi boreć se junački s Turcima mnogo doprinieli tomu, da je Palfi uteći mogo. U tom kolu je sigurno i moj Mijo bio, kad ga nema. Kako je žestok, ne bi čudo bilo, da je on jedan od ta dva poginuvša kapetana. – Vrativša se momčad kao i Gjenerali pripoviedaju, da je to žestok boj bio. Tek se naši razredjivat počеше, kad u jedan mah spaziše da su spreda i boka napadnuti od 20.000 turskih konjanikah. Eh! što jim preostade, nego borit se *(prem ako jim to zabranjeno bješe)* ako neće da svi pohvatani budu. Tako nastade žestok boj, strašna bojna gungula, koja je četir sata trajala. I samo junačkim odbijanjem čestih navalah turskih, spasiše naši vojničko poštenje svoje uz one neznatne žrtve, kraj tolike silesije napadačah. A koliko je Turakah palo, tko bi to u onoj gunguli znao. Dosta dokaza i za njihov veliki gubitak to, što su napadati prestali, nego samo se branili, a tiem naši uredno uzmaknuti mogli. No za Turke je taj prvi boj i škola bila, mogli su se uvjeriti, kakve su u nas junačine, te da jim neće obsada grada ili juriš na nj olako projći: Princ Eugen iz Futoka svom vojskom prispeo i mostove na Dunavu gradit počima. A odjeli druge mu vojske iz Vukovara i Segedina danas su nadošli. Eh! skupilo se sve, što se moglo. Sad što Bog da i srjetja junačka! – Al Mijo, moj Mijo! – A Varadinka Mara? Sirota zlosrjetnica, već je tu bila plaćuć za Mijom.

Tješio sam ju i svojom žalosti i neizvjestnostju, da li je Mijo pao il je još živ u robstvu. Ali teško je to ucviljeno srdce utješiti. Ode jadnica bez utjehe...

Poručnik: (*dolazi*) Javljam pokorno G. Gjenerale, da je ovdje poslanik Vezirov i ima Vam pismo jedno predati.

Gjeneral: Nek unidje. (*ode poručnik*) A ha, sad ću bar sigurno saznati za mog Miju, da l' je pao il ne.

Prizor V.

Alibeg: (*unilazi*) Čestiti Gjenerale, moj Vezir šalje Vam ovo pismo.

Gjeneral: (*primi pismo, čita za se, te pročitavši*) Javi Veziru, da ću mu još danas odgovoriti.

Alibeg: A zašto ne odmah?

Gjeneral: Kakav zahtjev (*žestoko*) Valjda ja još ne spadam pod zapovjedništvo Vezira tvog.

Alibeg: Molim, molim bez uvrjede G. Gjenerale, ja to ne mislim, nego da bi mogli i ustmeno odgovoriti, a ja bih poruku Vašu mom Veziru –

Gjeneral: U ovakovoj prilici, na pismo odgovara se pismeno, inače bi uvrjeda bila.

Alibeg: O ni najmanja. Ta ne mislite G. Gjenerale, da ja ne znam što Vam Vezir piše.

Gjeneral: Pa makar, makar. Al znati moraš, da i ja imam svog vrhovnog zapovjednika, i on zato znati mora, pak što on odluči. Osim toga ima u tom pismu osobiti zahtjev –

Alibeg: Je l'te Varadinka Mara?

Gjeneral: Kad znaš, da. I šnjom se porazgovorit treba –

Alibeg: A gdje je ona?

Gjeneral: U gradu. No ti šnjom nikakva razgovora imati ne smiješ, nego onim putem kojim si došao, onim ćeš pod pratnjom i otići, a ne po gradu nju tražiti.

Alibeg: Al ipak, ipak, imao bih joj nješto kazat.

Gjeneral: Što, što? zar ti nju poznaš?

Alibeg: Ta, ta – ne – nego imao bi joj kazat, da dodje Veziru, da ne pogine kapetan zaručnik njen, šteta onakva junaka.

Gjeneral: Što? i to znaš da je on zaručnik njen?

Alibeg: Kao što vidite, znam sve, – jer je on to pred Vezirom i predamnom izpovjedio, – dakle?

Gjeneral: Dakle – gotovi smo. Sad putuj odkud si došao, i kaži Veziru što sam ti reko.

Alibeg: A vi, molim, kažite Mari što sam Vam ja kazo. S Bogom!

Gjeneral (*izprativ ga na vrata vikne*): Stražar! (*mahne rukom i vrati se u sobu*) Čudne stvari! Za njih mora odmah Princ Eugen saznati. (*sjedne za stol, piše, zatim zamota Vezirovo pismo kao prilogu, zamotak zapečati i vikne:*) Straža! (*unidje poručnik*) Ovo pismo odmah žurno odpošaljite prieko Dunava u stan Princa Eugena njemu u ruke. (*Poručnik primi, nakloni se i ode.*)

Gjeneral: (*ustavši*) Da čudne stvari! Čudna rata u kom i ženska da svoju ulogu odigra. Kako l' će ju odigrati? Ja joj bar svjetovao ne bih, ići Turčinu pohotniku u ruke. Al Mijina glava! Onakva junaka, kao što poslanik turski priznaje, šteta da pogine. Tako i ja mislim. Ali Mara, turska, pa makar i Vezirova bula, to, to nevjerujem da će Mara htjeti. Moram govoriti šnjom, da znadem, što ću Veziru odpisati. (*zazvoni*) (*Narednik unidje*) Odmah idi po Varadinku Maru.

Narednik: Na službi G. Gjenerale. (*pojde na vrata i skobi se s Varadinkom Marom*) Evo je G. Gjenerale. (*izidje*)

Prizor VI.

Mara: Začuh, tu je, turski glasnik bio,
Što je, je li pogino moj Mijo?

Gjeneral: Nije, nije. Živ je i zdrav kćerko,
Ali tužan on je turski sužanj.

Mara: Hvala Bogu, kad je samo živ –

Gjeneral: Ali počuj, što mi Vezir piše:
On mi daje roka od tri dana,
U kom da mu grad Varadin predam,
Ili će ga crnom zemljom sravnit.

Mara: A što veli o mom dragom Miji?

Gjeneral: Da će mi ga slobodna povratit,
U tom roku pošljem li zamjenu,
A ta bi mu tek po ćefu bila –
Nitko drugi, već ti kćerko mila, –
Inače će pogubiti Miju.

Mara: *(odlučno)* Pa ići ću mog za ljubav Mije,
Nek on živi, ma ja poginula,
Il oboje, ak' inako nije.

Gjeneral: Čudim ti se i odluci nagloj,
Što mi sboriš toli nesmotreno, –
Il kao da si bivšim sa glasnikom
Turskim bila, šnjim ugovorila.

Mara: Mah na ove oči negledala,
Ako sam ga vidila u gradu.

Gjeneral: Znaš li, da je on za tebe pito
I želio govoriti stobom.

A kada ga pitah, da l' te pozna, *(Mara se trgne)*
On zamuca: ne – ne – samo želi,
Da ti kaže, da Veziru dodješ.

I to isto pri polazku svome
Moliv me, da ti izporučim. –
Čudne stvari, čudnije l' poruke, –

A Ture liepo, da od Boga nadje!

Mara: (žacne se, za se) Što? da možda nije Alil bio?
(osokoliv se, glasno:) A što bi Vam oto čudno bilo?

Kom će Ture, ak' Turčinu neće,
Kom će sluga, neg svom gospodaru?

No poruku tursku ja odbijam,
Nit me ona potiskava djelu,
Ja što radim, samostalno radim,
Po čvrstome svojem uvjerenju,
I nagonu tužnoga mi srdca,
To oboje, pokretalo moje!

Gjeneral: Nije dobro uvijek sliedit nagon
Srdca svoga, što nas kretje k' djelu,
Može srdce zavedeno biti, –
Kakvo srdce, takvo uvjerenje.

Mara: Što, zar da vi možete posumnjat
O mom srdcu i namjeri čistoj?

Gjeneral: To ne kćeri, ali ipak smisli:
Ti krstjanka, da Turčinu ideš!
Svak će reći: to čist poso nije.

Mara: Al za ljubav moga dragog Mije!

S kim me veže ista vjera sveta,
K tomu volja pokojnog mi otca, –
Da ne idem, život mu ne spasim?

Ne bih ni ja vriedna bila živit. –
A kako ću ja s Vezinom svršit,
To tek Onaj na nebesih znade –
Ja tek to znam: pre ću poginuti,
Neg čistoću on mi oskvrnuti.

A što na to uman sviet će reći?

Čestita je Varadinka Mara,
Čestita je i junakinja je,
Domoljubna i krstjanskog duha.
Spasla život zaručniku svome,

Za nj svoj život iz ljubavi dala,
Da on dalje krstu i rodu služi,
Osvetjuje na Turčinu krivdu,
Što ju nanie rodu i vjeri svetoj
I nanieti i sada ju kani.

I još što će uman svijet reći?
Poginula Varadinka Mara,
Poginula kano osvetnica
Svetog krsta i miloga roda,
Nalik onim nebrojenim dievam,
Koje kano mučenice svete
Za krst častni i svetu nam vjeru,
Mi štujemo danas i do vieka,
Što volješe muke trpit gorke,
Na posljedku izgubit i glavu,
Nego Krista, vjeru mu zatajat.
To će uman sviet o meni reći.

Gjeneral: (*dulje ju motreć*) Divim ti se oj! junačka kćeri!
Hvalim smjelost i odlučnost tvoju
Ustaljenu na ljubavi čistoj
Svete vjere i milog nam roda,
I na spasu zaručnika tvoga, –
Koja no te tol' zanosi silno,
A uznosi vrh svih tvojih drugih
I priliči najvećem junaku, –
S čeg te svatko tek pohvalit mora. –
Stog oprosti primjedbi mi onoj, –
Znaj potekla iz dobrog mi srdca.

Poručnik: (*unidje predavajuć gjeneralu štafetu*) Evo gosp.
Gjenerale štafeta od Princa Eugena.

Gjeneral: (*primi list i da znak poručniku da izidje*)
No, sad čut ćeš junačka mi kćeri
Što nam Princip Evgjenije piše.
(*čita za se, zatim*) Da ne dam grada, ni za cio sviet!

A rok, koj Vezir naznačio nam,
Taj isti za nas stalno ostaje,
Al neodklonjiv rok juriša na nj.
Stog sutra misli Princip početak boj.

Mara: A zar o meni ništa ne piše?

Gjeneral: Ni slovca kćeri, valjda misli on,
Da stog izlišan bio b'pohod tvoj.

Mara: Stim izlišan i život Mije mog?
(oštro) Ha! Vi vojnički smjeli vojvode!

Ta što je vami stalo do toga,
Il jedan pao ili hiljade
Momakah prostih ili častnikah,
Kad vi u boju zapoviedate,
A oni s prsah vas zaklanjaju.

Al napried! napried! kad se vojvode
Zovete, napried! momčad vodite,
"Na ždrielo, tko je junak!" veli se.

Gjeneral: (smiešeć se) Pa i to biva kad je potreba.

Mara: Da, kad vojnici već smalaksaju,
U nered dodju, nagnu bježati,
Gonite tad ih ko u klaonicu,
Da svojim glavam spase slavu vam.

Gjeneral: Al' padne l'vodja, tad je nered tek –

Mara: Pa zato vodjah vas je tolik broj.
Kad napried vi, s tim momčad stalnija,
Junački s' bore, brže teče boj,
I pobjede je to siguran znak. –
A da moj Mijo napried ne srnja,
On ne bi bio sada turski rob.

Gjeneral: To istina je i stog slava mu!

Mara: Ta huda slava i život mu hud!
Junački bolje da je pogino,
Osvetiv krvju častni krst i dom,
Neg što će Bog zna što još patit živ,

Il od dželata razno mučen bit,
 Te umriet sramno gore nego l' skot,
 Ne otidjem li njega izbavit. –
 Ta ić ću! Tako pomogo me Bog!
 Ta ić ću! kano druga Judita,
 Pa ako glavu Vam Vezirovu
 Mah ne donesem, barem svojom ću,
 Založivši ju, spasit Miju mog!

(Gjeneral zamislivši se, muči pogledajuć Maru, te opet u pismo Principovo.)

Mara: A što mučite, valjda dvojite
 Da Mara neće održati rieč?

Gjeneral: Ne, kćeri ne! već razmišljam vrh tog,
 Što Princip ovdje još mi nalaže.

Mara: A što bi bilo to? bi l' smjela znat?

Gjeneral: Zašt ne, – veli mi: dobro promišljat,
 Kim načinom bi mogli zavarat
 Vezira, Dunav kad Princ prelazi
 Svom vojskom, a da Vezir ne spazi,
 Te da za ledja uzmogne mu doć.

Mara: *(časak zamisli se)* Pa za taj poso najbolja je noć,
 A da je prielaz još sigurniji,
 Ovako Principu želim pripomoć:
 Vezir mi stavi uvjet, ja ću njem;
 Odpišite mu, noćas dolazim,
 Nek pripravi mi dobru večeru;
 Al da mu mogu šator pogodit,
 To ištem, da je njegov svjetal tek,
 U mrkloj tami da su drugi svi,
 Nit po logoru da sme vatre bit, –
 To isto neka bude i kod nas.
 Ta lukavost će njega zavarat,
 A Princip moć će Dunav preć bez strah,
 Sa vojskom doć mu za ledja na mah,

Dok prispem k njem i sve šnjim obavim.

On, znam, zagrizt će u tu jabuku,

A mnim i Princu bit će po volji.

To obim pište, a za potvrdu

Na mah vam evo moga podpisa.

Gjeneral: Opet se divit oštroumlju tvom,

Ta moram kćeri, htjeo ne htjeo.

Strategično je, vriedno pohvale

I dopast će se, znadem, Principu.

Hoće li samo Vezir pristat htjet?

Mara: Ne dvojim o tom, samo i kod nas

Stražarske vatre neka ne bude,

Pak prevarka je za njeg gotova.

Al jav'te mah jim, molim, javite.

Gjeneral (*sjedne za stol i piše dva pisma, pak Mari:*)

Potvrđi kćeri tvojim podpisom,

Pa neka pisma lete cilju svom.

(*Mara sjedne i podpiše Gjeneral zapečati, te držeć pisma u ruci ustane, i motri Maru*)

Mara: Al šalžite ih, odmah šalžite,

U njima leži moja sudbina,

I moga Mije život ili smrt,

I možda uvjet naše pobjede –

Da za uvijek odzvoni nekrstu,

Te stoljetnog se njegovog zuluma

Krst častni i dom drag oslobodi.

Gjeneral: Ta hoću mahom kćeri junačka!

A Bog iz tebe progovorio!

Mara: Medju to idem doma spremić sve;

A kako stigne željen odgovor,

Mah javite mi, k vami dojći ću,

Svo blago svoje Vami doniet ću;

Pak poginem li, kao što predviđjam,

Razdiel'te polu toga sirotam

Vojnikah padših srbsko-hrvatskih, –
 Na ukras, drugu, Majci tekijskoj. –
 Tek jedino mi vele jako žao,
 Što poć ne mogu tam na Tekije,
 Da Majci božjoj još se pomolim;
 Da prosvietli me, većma ohrabri,
 A samnom svu nam vojsku junačku, –
 Te dodjemo Nje možnom zaštitom
 Do konačne krstjanstva pobjede
 Nad islamom i kletim Turčinom,
 Te traga mu medj nami nestane. –
 I još što žalim, vele žalim jao!
 Što grob ne mogu majčin pohodit,
 Da zadnji put ga suzom orosim,
 I s milom majkom još se oprostim;
 Jer polazeć u ralje dušmanske,
 Bog zna, da l' kad ću nad njom cviliti,
 I gdje li će mi tielo gnjiliti... (zajeca)
Gjeneral: (milujuć ju) Bud' utješena, ta dobar je Bog!
 Uredit sve će slavi krsta svog. –
 A s Bogom sad, do skora vidjenja!
 A listove ću mahom odpraviti.
 (Mara poljubi Gjenerala u ruku, on nju u čelo, pak prateć ju
 van, izidju. Zavjesa padne.)

Čin IV.

U dubljini pozornice šator Vezirov razsvietljen; pred njim il bolje nad njim mora svetiljka, kao znak, gorjeti. Prednja pola pozornice u tami je. Vezir u šatoru sjedeć kavu srče i puši. Pred šatorom stoji u strani dželat.

Prizor I.

Vezir: Pa ipak doć će! To sam znao ja.
Ta mahni se, jel' ona ženska krv,
Ta doći će, mà preko mačevah
Il žive vatre hodit morala –
A ne toli kroz ovaj gusti mrak,
Za uvjet kog si tek je iskala...
U koji i ja rado pristadoh,
Jer kao što vidim i gjauri svi
Njega se drže, kao i Turci mi.
Bit ne može stog varke nikakve...
A da je kakve, moja vojska ta
Još jednom tol'ka koli Principa,
Pozobati će u čas gjaure,
Ko Mara došav ovu večeru...
Ta gdje je mogo jošte lipov krst
Odoljet sjajnom polumjesecu?
Ta to zna Varna, Mohač, Budim, Beč,
Jatagan turski kako znade sjeć.
Bugarska, Bosna, šnjome Serbija
Pod kopiti se naši previja,
Pod njima stenju davno, davno već.
A što će mali sad Varadingrad?
I ono malo vojske okol' njeg?
Ta istom mora – ak' joj dopustim –
Dunavo preći, da mi s' približi,

Pa tad ću teke da ju kupusim,
 Po ćefu stjeram glavce u Dunav...
 Da, sutrašnji dokazat će dan,
 U Varadinu da će bit moj stan.
 A odtud, kao kroz širom – kapiju,
 Prek Budimgrada upravo u Beč!
 A Alijna se ne poriče rieč...
 A Mara! Mara! – ta ako je tek
 U pola krasna i junakinja,
 Biogradski što paša priča mi,
 Tek ona bit će moj najljepši plien! –
 Al što je nema tako za dugo?
 Ta jacija već davno minula –
 Zapovjedio stražam svima sam,
 Da nitko mi ju nezaustavlja,
 Te salt da može ići po volji, –
 Pa što je nema? valjda dalek put?
 Il da me neće cura prevarit?
 Ta valjda neće, podpis njen je tu. (*pokazuje pismo*)
 I ako takva jest junakinja,
 Junak pravi uvijek drži rieč...
 Pa dok prispije, da se zabavim
 Još robom mojim, njenim draganom. (*tapšne, dželat dodje
 pred Vezira nakloniv se*)
 A gdje je Alibeg?
Dželat: U šatoru svom valjda Vezire.
Vezir: Dovedi mi tog roba gjaura.

Prizor II.

(Dželat dovede Miju, koji nestrašivo mjeri Vezira, ovaj njega)

Vezir: No što rekoh, robe gjaure!

Evo tvoja Mara će mi doć.

Mijo: To biti neće, biti ne može,
To je priesna laž.

Vezir: Ta lahkše momče, bliže pristupi,
Pak da vidiš njenog podpisa. *(pokazuje pismo)*

Mijo: *(gleda u pismo)* Pak i to laž je, ja nevjerujem,
Da to je Mare moje rukopis, –
Jednako skoro pišu ženske sve.

Vezir: Ma ne tek Mara, već i Gjeneral
Podpiso to je, što sad more bre?

Mijo: *(gleda u pismo, za se)* Jest podpis njegov, što to može
bit?

Vezir: Što mumljaš momče? Jel' i taj podpis laž?

Mijo: Ma Gjenerali svi podpisali,
I isti Princip, nevjerujem ja,
Da moja Mara noćas, će ti doć,
Dok očima ju svojim nevidim.

Vezir: Ma tvoj je život tiem na kocki znaj!
Ne dodje l' ona još za koji čas,
A tvoju glavu odrubit će taj. *(pokaže dželata)*
A ljubi li te toli srdačno,
To mora doći za tvog žitja spas.

Mijo: Oh! Mara mene ljubi iskreno,
Sa svijem srcem kao i život svoj.
No više ljubi vjeru Kristovu
I roditeljsku volju svetu joj,
I vjereničku svetu čistoću,
Još uz to mili dom i narod naš, –
A da bi htjela te Amanete
Oskvrnit, zgazit, sve iznevjerit,

Pak podati se volji pohotnoj
 Nekrsta, tebe gada poganskog. (*Vezir stresa se*)
 O! pregoret će prije život moj.

I taj ne samo, već i život svoj!

Vezir: (*ljutito*) Ti zaboravljaš krste lipovi,
 Pred kime stojiš, – da si hudi rob?!

Usudjuješ se mene vriedjati,
 U čijih rukuh život tvoj il grob?

I taj neš imat, skote pogani,
 Već nek te žderu vrane, gavrani.

Mijo: (*oduševljeno*) I to ne marim, idem veselo,
 Ma i bez groba, ma u kakvu smrt!

S' oduševljenjem vjere Kristove
 I ljubavju na pram domovini,
 I s' uvjerenjem spasa Marinog
 Ta od živinske tvoje pohote.

U to mi ime svak čas mila smrt!

No ne laskaj si, hudi nekrste!

Da smrtju mojom sve ćeš samnom strt;

Ne! neumrlu mi dušu nikada!

Ka izvoru svom, Bogu, prhnut će

U mučeništvu mom prekaljena,

I život vječni bit joj nagrada.

I tam' će viekom Boga moliti,

Za zlosrjetni i tužni narod moj,

Kog zlosrjetje ste glavni izvor vi,

I divljačka vam okrutnička ćud,

Mrzeća krsta i vjere mu sjaj,

Iz koje samo niče svietu spas, –

A ne što bunca tvoj ti prorok hud. –

Dà, moliti će, da se smili Bog

Vapajem gorkim doma, roda mog:

Da jednom već vam silu satare,

Iz doma nam vas izgna varvare!

Vezir: *(skočio sa serdžade)* Ha! lipov krste! pseto lajavo!

I proroka i sve Osmanlije

Pogrdi drzko, – sada ti je kraj!

Mijo: Al nije mojem slavnom narodu!

Još hiljade hiljada gotovih

Junakah takvih rad će u smrt poć.

Osvetit mene, i Bog ako da,

Tebi i tvojim hoće haka doć.

I to Veziru dobro pamti, znaj!

Vezir: *(dželatu)* Ta sikter šnjime izpred lica mog! Mäh glavu dole *(mahne rukom)* skota gjaurskog!

(Dželat gura Miju van, a on ponosito zalazi za kulise)

(Za malom stankom čuje se glas Mije)

Mijo: Da živi narod srbsko-hrvatski!

I Bog mu slogu i slobodu daj!

Dželate udri a ne oklevaj!

(zatim čuje se kao udarac i tok krvi, a poslje izlazi dželat noseć za kose glavu Mije pred Vezira)

Dželat: Gledj svršeno je, velik Veziru!

Vezir: Na kolac šnjom pred mojim šatorom.

(Dželat ode za kulise i za mala izidje s Mijinom glavom na kolcu nataknutom, koga sa strane uglavi pred šatorom tako da glava gleda publici. Vezir izidje pogleda na kolac i veli dželatu)

Vezir: Tako dobro je. Sad idi, sad te više ne trebam.

(Dželat nakloniv se ode za kulisu)

Vezir: *(namršteno)* I jošte nema Mare, što je to?

Da neće gjaur pravo imati,

A ona mene podlo prevarit?

Al valjda neće, podpis veže nju,

Stog čekat ću – i malo poćinut.

(unidje, izvali se na serdžadu, a zastor providljiv od tilla padne i zastre mu šator tako, da kolac s Mijinom glavom van njega stoj)

Prizor III.

(Dolazi Mara iz prednje kulise na tursku odjevena i zastrta lica, ne obaziruć se natrag šatoru.)

Mara: No hvala Bogu! blizu cilj je moj!

Kišica pala, sklizak bješe put, –

Koracat težje mrkloj noći u toj –

Al kakva sad me obuzela ćut? –

Kao njeka jeza me podilazi –

Drhtjem li? što li? plašim li se ja?

Što čas odlučan evo dolazi,

Kim riešit će se moja sudbina? –

Ne, ne! ta kocka veće pala je! –

Ta to je zadnji odziv ljubavi

Djetinsko – harne ah! na razstanku

Ah! stobom ti moj dome ubavi! – *(stanka)*

–

Varadinu grade starodavni!

Bieli orle povrh modre stiene!

Pod kom biše bojevi se slavni,

Sve navale bjehu odbijene,

I sutra mi kao pobjednik stoj!

Pa s Bogom ostaj mili dome moj!

–

Varadinu! drage mi kolievke

Tužni stanče ah! bez mile majke! –

Uz dojiljah njegu i popievke,

A uz ljubav draga mi babajke, –

Gdje mi osta slatki spomen oj!

S Bogom ostaj mili dome moj!

–

Varadinu! moj ubavi raju,

A rad tvoje fruške okoline,

Gdje se nižu u zelenom baju

Vinogradi, šume i doline,
Gdje sprovedoh mladjan život svoj!
S Bogom ostaj mili raju moj!

—

I gdje jošte, eno tamo doli, (*pokaže desno*)
Majke božje mala crkva stoji,
Gdje se često Njojzi smierno moli'
Često tužno srdce upokoji, —
A nuz crkvu grob majke mi joj!
S Bogom crkvo! i grobe dragi moj!

—

Vas pohodit nikad više neću,
Da utjehu Majke božje prosim,
Da na majke grobu palim svieću,
Da ga svojim suzama orosim,
Jer u turske ralje idem joj!
S Bogom crkvo i grobe dragi moj!

—

Zato u čas tužnog mi razstanka (*klekne*)
Molim ti se božja Majko draga!
Sutrašnjeg ti blagog snježnog danka,
Oh! pomози skršit nekrst vruga!
Pobjede nam slavu rodu daj!
S Bogom crkvo i grobe drag ostaj!

(Pri početku pretposljednje kitice ukaže se Alibeg iza kulise Mari za ledjih, dočim ona publici okrenuta deklamuje, pak ju pozorno i sve većma ganut sluša, mimikom to potvrđujući, dok ona nedokonča molitvu i ustane)

(Mara ustavši baca poljubce prema desnoj strani gdje je tobož crkva i hvata se za grudi. Zatim odlučno):

Mara: A sad mi valja žurno poteći.
Kad uzbrdice am se penjah gor,

Još Vezirov sjao se šator.
 Još on me čeka, a i Mijo moj.
 Stog žurno hajde! (*podje*)
Alibeg: (*pred nju stane*) Maro nejdi stoj!

Prizor IV.

Mara: (*uplašeno*) Ah! odkud Alibeže ovdje ti?

Alibeg: Vezir mi reče, da ćeš k njemu doć –

Ne mogah srdcu svomu odoljet,

A da ne podjem tebi u susrjet.

Da tebe štitim, pratim mrakom tim,

I još ti koju zadnju prosborim.

Mara: Kod Gjenerala bješe l' ono ti?

Alibeg: Da Maro draga.

Mara: Domišljah se tom.

Pak tad po njemu meni poruči,

Da dojdem. A sad veliš: ne idi!

Kako s'slaže to?

Alibeg: Rekoh onda tek

Da dodješ, da te putem dočekam.

A sad našav te, opet velim ti:

Veziru nejdi! – jer te želim spast.

Oh! Maro draga! mila mi nad sve!

I dražja mi od istog života! –

Od prvog časa kad te ugleda,

Zaniela si mi umje i srdce,

Pa nemam mira, nemam radosti,

Pred očim ti, u srdcu ti, svud ti! –

A bez tebe mi sviet taj pustinja,

Po kojoj tužan, jadan lutam ja,

Kraj sveg ugleda, kraj mog blaga sva! –

Oh! Maro mila, moj jedin živote!

Te mladosti ti i te krasote!
I bezkrajne ti moje ljubavi!
Ah! smiluj mi se, pak me izbavi,
Pak i sebe od robstva il smrti! –
Najzgodniji je sada evo čas
Za mene Maro, i tvog života spas.
Ah! budi mojom! molim zadnji put,
Molim te, kano što se moli Bog:
Bud' mojom Maro! – pak bjež' samnom sad!
Il' hoćeš u tvoj mili rodni grad, –
Il' kudgod hoćeš u bieli sviet, –
Il' hoćeš u moj krasni vilajet, –
O Majka moja već za tebe zna,
Izpričo sam joj sve, sve o tebi,
Kako si krasna, kako divna ti,
Kakve l' vrline, kakve l' krieposti, –
A ona kliknu srcem radostna:
Ha! u dobri čas, sine mileni!
Doved' ju samo sebi i meni,
Pa da ju mahom srcu privijnem,
Da izljubim ju toli milenu,
Da zagrlim, ko kćer mi rodjenu,
A ne ko svoju željnu zamjenu, –
Već da mi šeta ko golubica.
U zlatu, svili i ruj skerletu,
Da živi tu ko mala carica
U svakom milju, svakom obilju! –
Tako te željno ona izgleda, –
Tako te milo ona pozdravlja. –
Stog mojom budi! bježmo ovaj mah!
Mara: Ja već ti rekoh, što je zaprieka:
Ti poturica, krsta dušmanin –
Alibeg: Pa evo ruke, i sveta mi rieč,
Čim prebjegnemo u tvoj rodni grad,

Prekrstit ću se, odreć islama.

Mara: Pa zašto dosad to ne učini?

Već vojuješ s Vezinom proti nam.

Alibeg: Ja već ti reko, odkad sebe znam,

Da ne ucvilih jošte krstjana, –

Nit uz Vezira sam, da bijem vas.

On prispjev s vojskom svom u Biograd,

Slučajno skobi me u čaršiji;

S pogleda prvog ja mu s' dopadoh,

Razpita: tko sam, što sam, odkud sam?

Od Paše saznah sve Biogradske,

K sebi me pozva, čast mi ponudi,

Kad imenom sam njegov imenjak,

Da i u vojni budem mu uz bok.

Tad na te draga Maro pomislih,

Pa kako ću ti sotim bliže bit,

S tobom se možda moći sastati,

U nuždi moći tebi pomoći, –

Primih se časti te netražene. –

A da si draga Maro, prvi mah

Odazvala se mojoj ljubavi,

Već davno bi ja bio u Bosni,

Pak i ti samnom mojem na domu,

Pak još uz milu moju majčicu, –

Ko golubovi bi se ljubili,

U ljubavi bi danke gubili,

I ti bi bila najveća mi čast,

Ti život moj i života mi slast! –

Sad sve znaš Maro, je l'ti ovo dost?!

Mara: A Mijo moj? na kocki život mu?

K tom sveta viek mi volja otčeva?

I svet mi vjere Krista amanet? –

O! Kad bi tom se iznevjerila,

Pod noge baciv svako poštenje,

Zaslužila bi da me ubije
Krstjansko pa i tursko kamenje.
Ne, ne! ne mogu dragi Alija!
Ja ostat ću ti do vjek zahvalna! –
Al više netroš' riečih ljubavnih,
I onako sam zakasnila, već,
K Veziru moram, spasit Miju mog!
Sad s Bogom ostaj, čuvao te Bog! (*pojdje*)

Alibeg: (*tužno*) Zar tako Maro?!

Mara: (*odlučno*) Tako mora bit! (*pošav spazi glavu Mije, uplašeno*) Ha! što je to? Jel' glava Mije mog? (*motri bolje*) (*upozna*) Jest! Jeste jao! Mene jadnice! (*počne klonut, Beg ju prihvati*)

(*Za malom stankom*): Pa zar ti meni ovo pritaja? (*otrgne mu se iz naručja*)

Pak hoćeš jošter, da te ljubim ja?

Alibeg: Ah! vjeruj Maro! Tako Boga mi!

Na kolcu moja glava stojala,
Ko njegda glava slavnog djeda mog, –
A išta da sam o tom samo znao.

Kad tebi Maro podjoh u susrjet –
Medjuto Miju smače okrutnik.

Mara: (*žestoko*) Ha! okrutniče kleti, Veziru!
Tako l' se drži zadata ti rieč?!

Alibeg: Sad Maro bježmo, sad si slobodna,
Tvog Miju nikad već ne oživi!

Mara: Što reče Beže? – bježi ako š'sam!
S Vezirom ja ću tek da računam.

Ti bježi samo, a ni ne misli,
Da skupa samnom ništa nisi kriv, –
Što zadrža me slatkim govorom –
I što moj Mijo nije više živ. –
Ta bježi, (*gura ga*) bježi, čuvaj život svoj!
Jedva te čeka Majka u Bosnoj,

I bula kakva ljepša od mene –

Alibeg: Ah! prestan' Maro! Tako t'ljubavi!

Za zaručnika kojom gorja tvog,

I sad još goriš, premda za mrtvog, –

Tako ti svete volje otčeve!

I nad sve svete vjere Kristove!

Prestan' me peckat riečma ijedkima,

Jer sad tek poznam sve ti vrline,

Značajnost tvoju nekolebivu,

To zaručničku, ko i vjersku ti, –

Predamnom stojiš div – junakinja,

Kojoj se divim, koju štujem ja. –

Tim sasvim mene si predobila!

Pak evo t'ruke, vjere zaloga,

I koju ništa neće moći strt,

Za tebe idem i u istu smrt! –

Mara: (*ganuto*) Oprosti drag izbavitelju moj!

Ne rekoh ono u namjeri zloj! –

No sad si čovjek pored srдца mog!

I sad te ljubim u istinu znaj!

Moj Pobro hod' u sestrin naručaj!

(*Zagrli ga. Dok su oni u zagrljaju, digne se ona providljiva kortina pred Vezirovim šatorom i razsvietli se prednja strana pozornice.*)

Mara: (*pustiv se iz zagrljaja*) A sada hajdmo, pak što dade Bog! (*podje šatoru Vezira*)

Alibeg: (*prateć ju*) U meni imaš osvetnika tvog!

Prizor V.

(*Vidi se u šatoru Vezir izvaljen još spava. Alibeg stupajuć s Marom pred šator nakašlje se. Vezir se iza sna trgne, taruč si oči još sanane.*)

Vezir: To strašan bješe san, a džaba ga!

Pred očima sve gjaur taj, pa krv –

Alibeg: (*nakašlje se*) Kaduna evo, velik Veziru.

Vezir: Baš dobro dodje, draga Zulejko!

A da mi srdce malo razgališ.

Alibeg: To nij' Zulejka, velik Veziru,

Neg Varadinka Mara dodje ti.

Vezir: Što Varadinka liepa Mara zar?

Ipak mi dodje? pak odielu u tom?

Mara: Veziru da, jer sveto držim rieč (*naglaskom*)

Potvrdjenu još svojim podpisom.

Vezir: Pa liepo Maro! – odstup' Beže sad,

Da na samo se s Marom zabavim.

(*Beg izidje, ostaje pred šatorom u strani, prisluškujuć*)

Pristupi bliže Maro, ne boj se.

Mara: Da uzbojah se, ne bih došla ja – (*približi se*)

Vezir: Ta, da, da, Maro, ko što mogoh čut,

Ta ti si njeka i junakinja, –

Mara: Da, koliko to ženska može bit –

Vezir: Gledj'i čedna si, – pak skin' duvak taj,

Da uvjerim se, da l' si i krasna tol'

Ko sviet o tebi što no govori.

Mara: I to Veziru, dragovoljno na,

Za ljubav tebi evo činim ja. (*skine duvak.*)

Vezir: (*dulje ju motreć*) U istinu si krasna Maro da.

Ta ljepša nego l'moja Zulejka!

Pa to odielo kako t' pristalo, –

Ta prava, živa, divna Gjurgjanka.

(*ustane primiv Maru za ruku*)

Mara: I to odielo tebi za ljubav.

Vezir: Pa hodi, sjedi Maro do mene,

Da budeš tako bliže srdcu mom,

Koje te željno tol' izgledalo,

I skoro, skoro i posumnjalo

Da doći ćeš mi –

Mara: (*sjedajuć*) Velja milost mi

Veziru, i tim prije nadam se,

Da blag ćeš biti, meni oprostiti,

Pomišljajuć na dalek, šklizak put,

S čeg nehotice malo zakasnih –

Vezir: (*smutjeno*) Da, Maro, da, – to se razume,

Što više, da sad Bog zna što išteš,

Ta ne bih mogo tebi odbiti.

Mara: O! hala, hvala, čestit Veziru!

(*za se*) Na čast ti sve kad nema Mije mog.

(*glasno*) To znak je dobra, blaga srdca tvog.

Vezir: Pa išti Maro, uvjeri se de–

Mara: (*naglaskom*) Uz dozvolu tu, prvo molim te,

(*Vezir se vrpolti*) kad već održah zadatu ti rieč,

Da ne smatraš me tvojom robinjom –

Vezir: (*veselo*) Ha kako moga i pomisliti to?

Ta najveći bi bio okrutnik,

Nedostojan, da više gledam sviet,

Ta kad bi tebe, pravi rajski cviet,

Ponizio do hude robinje ...

Što više čvrstu t'vjeru zadajem,

Ta robinje će tebi služiti,

A ti ćeš bit mi prva kaduna!

U skerlet, zlatu, dragom kamenju

Tek šetati mi ko sultanija –

Da, toliko si me občarala

Sa prvog ovog tvoga vidjenja,

Ta da ni iste rajske hurije,

Sad, kada bi se ovdje stvorile,

Kraj tebe divne, ne b' ni gledao...

Oh! vjeruj Maro tol' si draga mi,

Ta, da nemogu srdcu odoljet,

A da ti djelom to ne dokažem,

I na srdce te žarko privijem. (*počne ju grlit*)

Mara: (*djipi izvadiv nož izpod haljine uprvši ga sebi u prsa, i oštro Vezira motreć*)

Ho, ho, što kaniš velik Vezire!?

Još dotle ljubav mi ne dopire, –

A čisto srdce tom se opire.

Varaš se ljuto, ako pomisli,

I u snu tek, da zato dodjoh ti, –

Pred tobom stoji dieva krstjanska!

Što više cieni kriepost čistote,

Neg sve ti blago, pak i svieta sveg,

A da bi htjela oskvrnut ju dat,

Prot zakonu i sviesti krstjanskoj. –

Stog znaj, da pre,ću razporit si grud,

Nego l' privoljet u tvoj strastni žud!

Vezir: (*zbunjen motri ju dulje, zatim*)

Oprosti Maro, srdca žestini,

Kud krasote ti čar me zaneo...

De stavi nožić taj u korice,

Pak sjedi opet amo do mene. –

Tu neznanu mi kriepost do sada,

I ne htijući moram štovati, –

Stog vjeruj mi, da neće sjedit već

Uza te silni vezir Alija,

No janje mirno i bezazleno...

Hod' sjedi draga Maro ne boj se!

Mara: (*krzmanjem*) Za zaludu ti rieč i poštenje,

Po želji tvojoj amo došla sam,

Prezrievši putom svaku pogibelj.

I to Veziru poštuj, tim više,

Što još za pravu milost ne prosih –

Vezir: (*naglo*) Tà ne spomenjui draga Maro to, –

Ne rekoh li ti: išti što hoćeš –

Al prije tog hodi sjedi kraj mene (*lati ju za lievu ruku*)

Pa pričaj mi što iz tvog života,
 A da te bolje jošte upoznam, –
 Prekrati noć mi, – još imamo kad.
Mara: *(sjedne, al jednom rukom drži nož pod gornjom haljinom u pripravnosti)*
 I tu ću ljubav dokazat ti još.
 Pak čuj Veziru, te ćeš uvidit,
 Kol' zlosrjetna sam djevojka ti ja.
 Za majku ne znam, druga ko djeca, –
 Rodivša mene, ona preminu.
 Bez nje sirotče jedno ostadoh...
 A krasna bje, tek gondže procvalo.
 Ko liepe što su sve ti Srbkinje,
 I ko što otac Hrvat rodjeni,
 K tom ugledan još častnik ćesarski, –
 O njoj pričaše meni više put.
 Hrvatsko-srbske dakle krvi sam,
 I to je jedno čim se ponosim. –
 Bez majke, tako, a uz dojilje
 I uz svu brigu milog otca mog,
 Sprovedoh prvo doba djetinsko,
 Naučiv knjigu i sav ženski rad,
 K tom i pjevanja uz tamburu sklad. –
 No brzo minu mladosti mi čar,
 Ko što jelenče zelen gorice,
 Ja mladjana ga istom okusih;
 Moj mili Otac slast mi, utjeha,
 Prot Francuzima u boj morade, –
 A ne bi dugo, glas mi dopade,
 Da junački na Rajnoj pogibe. –
 Tim opusti mi moj Varadin grad,
 Rodno mi mjesto posta čemer, jad,
 Bez majke, otca, kuku siroti!-
 Stog ostavih ga, odoh u Zemun

Uz tetku i teču da se utješim,
Al i tu me našla zlosrjetja,
Biogradskom se paši dopadoh –

Vezir: To znadem Maro, još i kako si
Junački Ture ti nadmudrila. –

Mara: No da je pri tom samo ostalo,
Al Paša posla mrakom pljačkare
Rad osvete i snova otmice,
Koji mi teču i tetku ubiše,
Ja jedva žive glave iznesoh.

Vezir: Vjeruj mi Maro, da biogradskom
To Paši neću ja oprostiti.

Mara: Da ne dopadnem rukuh njegovih,
A za izbjeći dalju osvetu,
Opet se vratih am' u Varadin,
Da u samoći, tugi, molitvi,
Na grobu majke tražim utjehe, –
Dočim me ništa već ne veseli.

Vezir: Ne tako Maro! šteta bila bi,
Da u samoći, tuge hladu sam
Tol' divan cvietak Maro, ko što s' ti,
Uvehne, a bez zrakah sunčanih –
Bud' utješena Maro, pak ne zdvoj,
Jer još i za te žarko sunce sja –
Pak ko što reče da i pjevat znaš,
Svu na stran tugu, – pa ded' mi zapoj.

Mara: Oh! Kako ću ti tako umorna?

Vezir: Da nutkati se daju pievci znam,
I umoljeni zapjevaju tek,
Molim te liepo, de mi zapjevaj,
Od mnogih jednu ti najmiliju.

Mara: Pa nek je, samo da mi čuješ glas. (zapjeva
slabačko)

“Ej dvoje su se mladi upoznali,

Dvoje mladih, dvoje sirotčadih,
 A bez otca i bez mile majke,
 A bez brata i mile sestrice, –
 Upoznali pak zamilovali,
 U proljetje, kada cvate cvietje,
 Kad gorica listjem se odieva,
 Ej! kada slavulj u njojzi popieva!”

Vezir: Ta divno Maro! srebrn ti je glas!

Mara: Al teško mi je, zato dopusti
 Da drugo još ti rečem na ustce.

(Vezir glavom mašuć privoljava)

(Recitativ:) “Dragi svoj dragoj progovara:

Srdce moje ljubavi ti naše,
 Kad se prvih putah ugledasmo,
 Prve rieči kada prosborismo,
 Upoznasmo pak zamilovasmo,
 Srdce moje ljubavi ti ove!

Zašto dalje da sirotujemo?

Svako za se, jedno bez drugoga?

Veće hajde, da se mi uzmemo,

Kad i' nako samo jedna duša

U dva naša vierna srdca diše! –

Dodji draga mome bielom dvoru,

Neprestance da u tebe gledim,

Neprestance da te zlato grlim,

Neprestance da te ljubim dušo! –

Da mi stobom jelo bude sladje,

Da mi bolje ide poso od ruke,

Da ne tužim uvijek sam bez tebe!

Evo uzmi prsten s ruke moje,

A daj meni prsten s ruke tvoje!

A kad crkva ljubav nam posveti –

Milovanje i prstenovanje, –

Nitko mi te draga neće oteti! –

Što smisliš ono nakaniše,
Al ih mlade zla kob sukobila,
Kob zla crna noseć crnje jade.
Kad će nastat vrieme za vjenčanje,
Dragi otić na vojnu morade. –
Da j' daleko ne bi ni žalila,
Već na rodnog mjesta svog granicu,
Osta draga jadom jadujući. –
Nije dugo vrieme postojalo,
Dragi svojoj poručuje dragoj:
Draga ja ti crne šaljem glase!
Evo jadan robstva sam dopao!
Neg misliš li živog viditi me,
Prodaj dobro i moje i tvoje,
Pa dodj' sama po me na odkupe,
Inače ću izgubiti glavu, –
To je kletog dušmanina volja!
Čini draga što joj dragi kaže,
Sve prodade što jadona imade,
Pa za dragog podje na odkupe.
Al je jadona putem zakasnila,
Dodje – al već poginuo dragi.
Ljuto kune osamljena ljuba:
Ho! dušmane živ te Bog ubio!
Što mi ubi mila draga moga,
A ne čeka željena odkupa.
Tako Bog i tebe ne čekao
Milosrdjem i milostju svojom!
Guje ti se oko srdca vile,
Ko mač tvoj mom dragom oko vrata, –
Pak ti živom crnu krvcu pile!
Ubile te gorke suze moje,
Proplakao kroz sve danke tvoje! –
Ubilo te uzdisanje moje,

Uzdisao kroz sve danke tvoje! –

Prokleta ti duša do vijeka!

Prokleta ti deveto koljeno!

Sav tvoj rod se tako potepao,

Od nemila uvijek do nedraga,

Ko što ću se ja jadovna ljuba

Potepati morati po svijetu,

Bez svog mila i jedina draga.” (*mjeri očima Vezira*)

Vezir: (*zbunjeno*) Doista Maro, divno pjevaš, znaj,
I liepa pjesma, al joj strašan kraj.

Mara: Da strašan, pravo veliš Veziru!

No smisli, kako srdcu bje onom,

Što propati sve, što ti izpjevah.

Što širom svijeta nikog nejmade,

Do njega jednog draga milenog,

I kog onako ‘zgubit morade,

Premako za nj se voljno žrtvova,

Oh! jadnijeg šta, mislit se ne da!

Pa rec’ Veziru, krvolok onaj

Zar ‘nakve kletve ne zaslužuje?

Vezir: (*mucajuć*) Za – slu – žuje – da.

Mara: (*sve oštrije*) A znaš li Veziru

Da riečju tom sam sebi odsudu

Izrekao si strašnu, pravičnu?

Taj okrutnik i krvolok si Ti!

Koj nesrjetnu me naviek učini!

Prekršiv vjeru i zadatu rieč,

Mog ubi Miju, mene ne čeka.

Ha! sustigle te one kletve sve,

I ako ima crnijih i gorjih –

Iz tužnog srdca što ti izpjevah.

(*Vezir poražen preda se gledajuć muči. U isti mah kad Mara dovršila pjesmu, za malom stankom, čuje se pucanj topa,*

kojeg tane padne pred šator, a Mara rekne za se: Evgenijev znak.)

Vezir: Što je to? izdaja?

Mara: *(trgnu nož, udari ga u prsa)*

Ha! krvniče znak, hajd u vječni mrak!

Svoj tako Mara osvetjiva brak!

Vezir: *(skoči iztrgne joj nož)*

Ne zgodi dobro, prokrvi me tek. *(udari šnjim Maru)* Viš tako, pak si s Mijom nauviek.

Mara: *(jaukne)* Ah! *(uhvati se za prsi i spusti se na serdžadu. Vezir čim ju ubode, baci nož, koji do pred šator izpadne, pak poleti van viknuv Alibegu: Hajd Alibeže zamnom, izdaja! ode na desno)*

Alibeg: Mahom Vezire. *(zagleda u šator, vidi ležeću Maru, digne sa zemlje nož, mašuć njim za Vezinom, odleti za njim.)*

(U tom počnu topovi s obe strane udarati, čuje se i puškaranje i bojna vika naših: Isus, Marija! a Turakah: il allah! Medjutim digne se polako Mara držeć se za prsi i jecajući: Jao, ah! i odtetura na lievu stranu šatora za kulise. Zatim vide se Turci bježući iz prednjih lievih kulijsah u desno, prieko pozornice, a za njima vijajući ih naši vojnici vičući: Samo napried, naša će bit pobjeda! To još koji čas traje, zatim s desne strane šatora izidje Alibeg ranjen držeć se za prsi, zagleda u šator, pak ne vidiv Mare rekne: Što? Nema je tu? pak ako može biti bez pogibelji, trgne iza pasa pištolj pukne u šator i zapali ga, rekav: izgori nek i tebe nema! i ode Marinim tragom za kulise. Šator gori, zavjesa pada.)

Čin V.

(Džamija tekijska, briest i grob kao u drugom činu. Kuća zvonareva vidi se izgorjela – garište. Varadinka Mara licem pram publici leži s desna na humku majčinog groba – kojeg krst slomljen, obaljen kraj groba – glavu poduprla desnom rukom, lievu pak pram srcu pritišćuć, govori iznemoglim glasom. – Jutro je. Čuje se kadikad po koji top iz daljine.)

Prizor I.

Mara: Hvala Bogu i tekijskoj gospi!
Što još dade toliko mi snage
Doteturat do njezine crkve
I do groba moje majke drage. –
Prem za rukom ne podje mi djelo,
Omanulo skrovnom na panciru, –
Mog po želji Miju ne osvetih, –
Tek utjeha ta mi ranu blaži,
Što izbjegoh srjetno od krvnika,
Te na grobu majke ću umrieti.
I šat za me bude osvetnikah... *(stanka, grom topa čuje se)*
Boj još traje – il' tek pravo poče –
Kad se kadkad grom topovah čuje –
Ono noćas tek je varka bila, –
No zadade Turkom straha velja,
Da odavde očistiše čustva,
Osvetiv se na kući zvonara,
Koje plamen put mi razsvjetljivo –
I na krstu groba mile majke... *(privuče krst sebi.)*

*

Častni krste, drvo dragocjeno!
Krvav odre, Spasitelja Krista!
Sveti znače, spasa uspomeno!

Kom podleže pako i smrt ista!
Uzkrsnutja našeg nado živa,
I vidjenja Boga milostiva!

*

I sastanka vječna žitja u snagi.
Sa svim onim, s kojim krv nas spoji,
Koji bjehu mili nam i dragi,
A smrt prieka snami ih oddvoji, –
Da skorim ću vidit te babajko!
I grlit te neznana mi majko!

*

Kao što grlim sad to drvo sveto, (*zagrli krst*)
Na krvave pritištem ga grudi, –
Tako, što nam smrtju bi oteto,
Nov na život Krst će da probudi,
Dobre sobom da sjedini, s' brati,
A zle kazni, zlo jim paklom vrati. (*opet grom topa.*)

*

Častni krste! Pobjedniče svieta!
Tebi zadnji uzdah srdca moga:
Ah! smiluj se roda nam sapeta,
Uzdišuća s'jarma stoljetnoga; –
Nekrst skrši, s' roda robstvo skini, –
Tim poljubcem rod nam ujedini!

(*Poljubi Krst i prigrli ga jače, grom topovah čuje se bolje, iza odmora stanke govori:*)

*

Topovi grme – a puške breče –
Mačevi sieku – ranjeni ječe –
Krvca se lije – potokom teče –
A ja sam svoju noćas prolila,
Oh! Da bi rodu od hasne bila!... (*stanka, jeca*)

*

Rana me pali – bridi mi, streca,
Kano da sto ju noževah sjeca,
Klone mi snaga – blizu je kraj –
O! sunašce jarko, odskočiv' visoko,
Neće te dugo još gledat mi oko, –
Tek pobjedu roda milog osjaj!

*(iznemogla spusti desnicu zagrliv njom grob, pak zamuči,
sklopivši oči.)*

Prizor II.

*(Alibeg dotetura s lijeve strane, izpred džamije, pak približiv
se grobu govori spaziv Maru zabezeknut)*

Alibeg: Domišljah se tomu, tu moram te naći,
Kad te iz šatora Vezirova nesta,
Pak upirah zadnje preostale sile,
Od mjesta se vukuć, pak plazeć do mjesta,
Dok ranjenik bolan dovd'ne dopuzah,
Da se tu raztočim u krvi i suzah.

*

Pa kakov mi prizor jadnom se nudi!?
Te sklopljene oči, što već me ne glede, –
Te oblite krvju usahnule grudi, –
Ta upala lica, te ustnice bliede, –
Pak grleć grob majčin, grleć krst sveti,
Ti tako izdahnut htjede i umrieti...

*

Oh! avaj mi Maro! junakinjo divna!
Tko tebi da takvoj čast, diku ne poda?
Kad čvrsta ko stiena, a žarka ko oganj,
U stalnosti vjere, u ljubavi roda,

Nit sjaj te, ni robstvo, nit smrt te ne smete,
Tek da te očuvaš amanete svete!

*

Oh! Kristova vjero! al'si veličajna!
Ta moraš ti da si kći božjeg iz krila!
Tvog nauka ne znam, nit znadem ti tajnah,
Al u tebi leži božanstvena sila;
I tko te tek sudi po takvih junaci (*pokaže na Maru*)
Taj mora u krilo da ti se baci!

*

Pak evo me natrag k' tebi vjero sveta,
Tvoj opet sam sinak, pradjedovska majko!
Poturčenom silom ti ćeš mi oprostiti,
Gledj i ja krv prolih ko babin babajko...
Odričem se Turstva i Islama kleta!
Čuj crkvo me! čuj me Kriste spasu svieta!

*

Samo ti nečuješ dična sestro Maro!
Zašto smrti grozna pre mene ju uze?
Izpoviedju svojom ja bi ju začaro,
Utješio, biednoj prištedio suze –
Ovako bez toga teško li izdahnu,
I odnese sobom tu na srdcu ranu...

*

Jo! razstanka grozna, mila sestro Maro!
Bez ijedne riečce, il pogleda tvoga! –
Bog sigurno time mene je pokaro,
Da izperem sasvim kál nevjerstva svoga, –
Kad tvog vjerenika, vjerenici tebi,
Jošte živa vidit sudjeno ti ne bi...

*

Pak okajat ću, izprat još ga krvju svojom,
Na grobu ti milom a nad majkom tvojom!
Razderat ću ranu, nek pre život mine,

Da se duše naše što pre ujedine,
Nek se krv bar moja ovdje stvojom slije,
kad razstat se s'živom sudjeno mi nije!

*

(spusti se pokleknuvši s lijeve strane groba)
Zagrljaju u zadnjem mrtvoga ti tiela, *(zagri ju lievom)*
A poljubcu prvom poštena ti čela, *(poljubi ju u čelo)*
I bratinskom stisku junačke ti ruke, *(uhvati ju za desnicu)*
Utješen svršavam tog rastanka muke!
A sad krvi teci, Posestrimi reci:
Evo Pobre tvoga od Islama čista,
Vriednog tebe sestro, vriednog spasa Krista!
Maro, sestro mila! ti si pobiedila!

(Hoće da zavoj s rane sdere, u tom se Mara osviesti)
Mara: *(prekidano)* Tko-me-zove? – Tko-je po-bie-dio?
Alibeg: *(radosno)* Ha! Maro mila, ti još živa zar?
Oh! velje srjetje! pravi božji dar! –
Ja Alibeg sam, ja Pobratim tvoj!
Mara: Ti Alibeg si? Ta on poginu.
Alibeg: Ne, ne Maro, ne! ta osviesti se,
Otvori oči, osvjedoči se,
Da Pobro tvoj sam, al ranjen ko ti.
(Mara odtvori oči, pogleda ga)
(veseo) Oh! pogled rajski, sladak, mio, drag!
Oh! rani mojoj pravi melem blag!
Mara: Jest, Alibeg si, jest Pobratim moj! *(drži ga za ruku)*
A Ali Vezir? je li on još živ?
Alibeg: Kad tebe rani biesni okrutnik,
Ti ležeć osta, on tvoj baci nož,
A ja ga digoh čim on pozva me,
Za njim u tabor porad izdaje, –
Ha! šnjim se zakleh bit tvoj osvetnik.
U vrevi onoj pašah, vojvodah,

U mraku tom sve vičuć: izdaja!
 Sad kraj Vezira, sad kraj pašah tih,
 Na hit mi dodje baš biogradski.
 Tvoj nož mu sjurih s ledja pod rebra,
 On mah sruši se viknuv: izdaja!
 Ja kraj Vezira opet stvorih se,
 Potegnu mahom sablje paše svi,
 Gungula veća stoga postade –
 A kad ih Vezir poče miriti,
 Pak i on zgodno ruke dodje mi,
 U tren mu sjurim nožić tvoj za vrat,
 On ciknu: ha! i mene raniste!
 Mah nož tvoj bacim, sabljom potegoh,
 U tom me nječja sablja zahvati,
 Posrnuh strance, padnem krvav sav –
 Vezirom dok se oni baviše,
 Ja digoh se, pak njegovom šatoru, –
 A kada Maro tu ne nadjoh te,
 Potegoh strance van iz okola,
 I tu se sakrih prvi u gust grm,
 Te ranu sveza zoru čekajuć. –
 Tu slušah kako vaši nasrtju...
 A bježe naši sve bez obzira –
 Kad sve se smiri, put se razčisti,
 Polako ja od grma do grma,
 Dok evo amo ne doteturah
 I tebe nadjoh željo željana...
 Pak misleć da si već i umrla,
 Nad tobom Maro gorko naricah, –
 I baš da zavoj s rane saderem,
 Od žalosti za tobom, da umrem,
 A ti se živom opet pojavi...
Mara: Oh! vierni Pobro, hvala, hvala ti!
 Bar utješena sad ću umrieti!

Alibeg: A ja uza te sestro milena,
Jer rani mojoj nema melema.
To udarac, to čelik bješe ljut –
Svjetlaci česti, nesvjest svaki čas, –
Al' stobom sladak u vječnost mi put.

Mara: Al' samo jedno još nam Bože daj –

Alibeg: Je l' pobjedu još krstu svetomu? (*Mara glavom maše*)

Ja koliko sam mogo razabrat,
Ovako ranjen, skriven u gušti, –
Po turskoj vici, halalakanju, –
Već jutros bje jim došlo do gusta.
Jer odmicaše s' bitka sve dalje,
Pa zagluhnuše već i topovi,
Do sječe j' došlo i do gušanja, –
To vjeruj sestro, naša j' pobjeda.

Mara: Oh! daj ju Bože i Majko tekijska! (*čuje se jaki grom topovah*)

(*uplašeno*) Ah! Majko božja, što je opet to?

(*stanka, slušaju mukom.*)

Joj! ako Turci slave pobjedu,
Daj Majko božja pre da izdahnem,
Neg tu sramotu krsta zastanem!

Alibeg: Ja ću mahom ranu razdrti
I stobom draga sestro umrti.

(*opet slušaju mukom, dočim topovi sve jače grme. Zatim čuju se uzkllici: Slava Isusu Mariji! Naša je pobjeda!*)

Alibeg: Čuješ li sestro, taj radostni glas?
Sad poživimo još za koji čas. (*padne u nesviest.*)

Mara: Ah! ah! (*padne u nesviest i sklopi oči.*)

Prizor III.

(Čuje se svirka Principa Eugena poputnice. Dolazi Princip Eugen noseć bogorodični lik nadjen na bojištu, – pratjen od Gjeneralah, nižih častnikah i vojnikah i naroda, Gjenerali postave se ob desnu džamije, Eugen u srjedini pozornice, narod na lievo. Medj narodom vidit je dva vojnička svetjenika, katoličkog i pravoslavnog, zatim Zvonara kapele, Starca poslanika iz Karlovacah, Slankamenca, i Katu Dudašicu s krčagom u ruci. Kad glasba stane, pjevaju sliedeći Eugenov slavospjev.)

Slava Tebi Prince Evgenije!
 Lovor vienac Tebi vije
 Car i narod u taj čas!
 Vojak Ti si nad vojaci'
 Junak Ti si nad junaci'
 Tek s Tobom srjetja, s Tobom spas!

*

Gdjegoder si Ti vojvodom bio,
 Svud si vruga pobiedio,
 Satro si ga ko i sad.
 Ti nekrsta silu smlavi,
 A krst sveti nam proslavi,
 Dom spase i Varadingrad!

*

Slava Tebi Prince Eugenije!
 Lovor vienac Tebi vije
 Dom i vjera u taj čas!
 Varadinskih dok je stiena',
 Trajat će Ti uspomena,
 I orit ti se slave glas! (*kliču: slava Eugeniju!*)

Princip Evgenije: Hvala vojnički drugovi i krstjanski narode! Ali prva slava pripada Majci Božjoj koje lik evo na bojištu nadjen bi. Očiti znak, da je Ona uz nas vojevala i nekrsta satrti nam pomogla, jer gdje bi mogli 66.000 naših, 200.000 Turakah bez više pomoći pobiediti. Dakle Majci Božjoj vječna hvala, i vječna slava!

Svi: Hvala! Slava Bogorodici!

Princ Evgenije: Tako! A sad ću ja, kao ono slavni poljački kralj Ivan Sobijeski pobjeditelj Turakah pod Bečom, pjesmu zahvalnicu Bogu dragom i Bogorodici zaoriti, a vi ju nastavite. (zapjeva):

Te Deum laudamus!
Tebe Boga hvalimo!

Svi: (nastave pjevajući) Tebe Boga hvalimo!

Vierno izpoviedajući,
Vječnog Otca slavimo,
Od sve zemlje dajući glas:
Ko na nebu Angjeli,
Štuju Te s Arkangjeli!

*

Pak i Tebe hvalimo,
Sveta Bogorodice!
Tebe Gospo slavimo
Oj, nebeska kraljice!
Tebi slave ori glas,
Ti od vruga spasi nas!

Princ Eugen: Tako! Slava i hvala Bogorodici! A sad ću ja za vječnu uspomenu današnjeg njenog svetčanog dana snježnoga, i slavne nam po Njoj pobjede, ovaj lik njen na žrtvenik tekije položiti, nek ga narod štuje i slavi u njem Majku božju pomoćnicu krstjanstva.

Svi: Tako! Slava joj sada i u viek viekah, Amin!

(Princip Eugen unidje u otvorenu zvonarom kapelu i ostavi lik bogorodični. Dotle se nadziru svi izmjenice na grob i na njem ležeće Maru i Alibega, izražavajuć mimikom čudjenje i sažaljevanje. Kad Princ Eugen iz crkve izidje i zvonar pristupi grobu.)

Zvonar: To ti je Varadinka Mara.

Kata Dudašica: Što? Moja Mara? Oh! drago diete moje! Kuku što sam i što si dočekala!

Gjeneral gradski: *(nadziruć se)* Jest zbilja moja Mara. O sirota! – pak ranjena i mrtva na majke joj grobu. O! koliko sam ju odvratio, da ne ide.

Princip Eugen: *(približi se)* Što Varadinka Mara? to je dakle ta junakinja, koja je pripomogla prelazu moje vojske. Ona je slavno svoju zadaću riješila. Slava joj!

Svi: Slava Varadinki Mari!

Katol. Svetjenik: A kakav je to Turčin uz nju? da ju on ubio nije?

Pravoslavni svetjenik: Onda ne bi kraj nje ranjen ležao.

Zvonar: Meni se čini, to je onaj, kom sam kapelu otvarao i koji je s Marom dugo divanio, kad straža nadodje. Jest, jest, on je!

Gjeneral gradski: Kao da je bivši kod mene poslanik turskog Vezira, koji je za Maru razpitivo, hm, hm! –

Kata Dudašica: Ta Mara moja još diše. Oj Maro, Maro! drago diete moje, osviesti se.

Mara: Že – djam, žedjam.

Kata Dudašica: Evo drago diete moje s Gospina izvora. Joj što dočekah, koja sam te svojim mliekom odojila, da te i u čas smrti vodom napojim. *(sagne se i priljubi joj ustima krčag)*
(Mara srkne, odtvori oči i podigne glavu)

Kata Dudašica: Oh! Slatke plave oči moje. Poznaš li me još Maro draga?

Mara: Poznam, hvala draga pomajko moja! A tko-je-po-bje-dio?

Gjeneral gradski: Mi krstjanska vojska, draga Maro.

Mara: Hva-la Bogu i Majki Bož-joj! – A Ve-zir ko-ji me ra-ni, a ubi Mi-ju mog?

Gjeneral grada: Ranjen, mrtav osto na bojištu.

Mara: Je li? A Ali-beg –

(**Svi** se zgledaju pristajući: Tko je Alibeg?

Mara: A li-beg – (*klone na grob.*)

Alibeg: (*došav k sebi*) Kraj tebe sam draga sestro.

Njeki: (*od naroda čudeć se*) Marin brat? Što?

Svetjenik katolički: Zar ti nisi Turčin?

Alibeg: Ja sam Bošnjak krstjanin, al me kao diete poturčiše, sad pako kao krstjanin umrieti želim uz moju Bogom posestrimu Maru.

Svetjenik katol.: Odričeš li se dakle Islama i krivog mu Proroka?

Alibeg: Odričem!

Katol. Svetjenik: Vjeruješ li u trojedinog Boga, Otca stvoritelja, Sina mu Krista spasitelja i Duha sv. posvetitelja?

Alibeg: Vjerujem!

Katol. Svetjenik: Ufaš li se, da ćeš po mucu i smrti propetoga Krista sina božjeg dobiti oproštaj tvoje zablude i svih griehah tvojih?

Alibeg: Ufam.

Katol. Svetjenik: Ljubiš li sad Boga iz sveg srdca i duše tvoje?

Alibeg: Ljubim!

Katol. Svetjenik: A kaješ li se iz sveg srdca za sve grieha?

Alibeg: Kajem! Iz sveg srdca.

Katol. Svetjenik: (*Znamenujuć Alibega znakom sv. krsta na čelu*) Primi opet znamenje sv. križa Isusovog i krstjanskoga i oproštenje od zablude tvoje i svih tvojih grieha u ime Otca i sina i duha svetoga!

Svi: Amin!

Alibeg: Hvala Isusu Kristu Spasitelju našem i tebi duhovni Otče, slugi Njegovom, što kao krstjanin uz posestrimu moju Maru umirem. Draga sestro Maro opet sam vjerom tvoj kao što si i želila. S Bogom! (*izdahnu*)

Katol. Svetjenik: Pokoj vječni daruj mu gospodine i svjetlost vječna neka mu svietli! Nek počiva u miru!

Svi: Amin.

Mara: Sad-ra-dostno umirem. (*izdahne*)

Kata Dudašica: Joj kuku Maro! drago diete moje!

Svi: Bog da jim dušu prosti!

Katol. Svetjenik: (*Pravoslavnomu*) Sad ti brate izvrši svoju.

Svetjenik pravoslavni: Vozkresi iz mrtvih Hristos istini Bog naš, molitvami prečistija svojeja matere, svjatih slavnih i vsehvalnih Apostol, prepodobnih i bogonosnih Otec naših i svjeh svjatih, dušu ot nas predstavšuju sja rabu svoju Mariju vselenih pravednih učinit, v' njedreh Avrama upokojit i s'pravednim sopričtet i nas pomilujet, jako blag i čovjekoljubec.

Svi: Amin.

Svetjenik pravoslavni: Vječnaja tvoja pamjat dostoblažena i prisnopamjatna sestro naša!

Svi: (*poju triput*) Vječnaja pamjat!

Starac Karlovčanin: Oh! Kako su divni obredi, kako u rišćanske tako i u krstjanske crkve, potresaju ti dušom, i ganu te do dna srdca. O! kamo srjetje, da, kao što smo jednog hrvatsko-srbskog naroda i jezika, da bi tako isto i vjerom i crkvom ujedinjeni bili.

Više glasovah: Kamo srjetje! (*Dva svetjenika rukuju se i zagrlje. – Sati udaraju 12. podne.*)

Zvonar: Oho! Moram ići zvoniti na pozdrav Gospin. (*Otidje u kapelu i zatim čuje se u tri člana zvonjenje*)

Princip Eugen: (*kad zazvoni*) Slava pobjediteljki Turakah! Pozdravimo Bogorodicu i opet zahvalimo se Njoj! (*Poklekne po vojnički, skinuv šešir, a za njim svi častnici, vojnici i narod. Kad zvono prestane, zavjesa padne*)

DOJCI PETAR VARADINSKI

DOJČIN PETAR VARADINSKI BAN

Narodna gluma u četir čina
S'pjevanjem,
spisao Ilija Okrugić Sriemac
i posvetio za spomen pobratimske ljubavi
Veleuč. g. Dr. Milanu Savić,
kao odziv posveti Njegovoga "Dojčina".

U Petrovaradingradu
dne 14. Prosinca 1891.

Lica:

Dojčin Petar, varadinski ban

Doktor njegov

Živko sluga njegov

Krčmarica Stana Draganićeva, udova

Kata kći joj

Julka služavka jim

Gigo Crnjić seljak iz Vutoka i **drugi jedan Vut.**

Jedna baka

Druga baka

Jedna žena

Druga žena

Jedna bolestnica

Nena sljepica i **sin joj deran**, vođ iste

Mrgodaj Ferenz, izaslanik kraljev

Lovro Ujlak, herceg iločki

Opat cistercitski, manastira Bogorodičnog

Njegov namjestnik, i još **jedan Cistercita**

Četir magjarska velikaša

Gajdaš – Petoro ciganske dječurlije

Narod obojeg spola.

Zbiva se u Varadinu i bližjoj mu okolini. Doba: zadnjih godina Matjaša ugarskog kralja.

I Čin: Na Vilinoj vodici. II Čin: U kući krčmarice Stane. III Čin: Pred Manastirskom Crkvom. IV Čin: Na dvoru Dojčina i u kući krčmaričinoj.

Čin I.

Biva u bukovačkoj šumi na "Vilinoj vodici" tako zvanom. U dubljini pozornice vidi se izzidano shranište viline vodice crvenom mramor pločom pokriveno, iz koga strše dvie bakrene lule vodu lievajuće. Povrh shraništa o zidu visi lik bogorodice. Na ploči pod likom svetiljka i više upaljenih sviećah. Također vise ovdje, ondje peškiri darovi posjetnikah. A nad česmom tom stoji na stubovi čardak drveni upirući se od natrag u brdo, na koji se može s desne strane uzpeti samo. Okolo svuda je lipova šuma. Pred česmom i čardakom vidi se narod, ponajviše ženskinjah stojećih, sjedećih, umivajućih se i vodu pijućih. Međ njima razni bolestnici koje čućeći, koje o štake se upirajući, krste se zazivaju Bogorodicu. Sasvim napried sjedi sliepica s guslama, vođa deran za njom, a do njega neki crnjomanast zdrav zdravcat prost čovjek, Gigo Crnjić – za male stanke gledanja toga tableaux započinje radnja.

Prizor I.

Sliepica: No! Sad bolje pazite nego l' prije, da svi pogodite ko što treba pjesme pripjev, što no sam ga vam malo prije pjevala. (*Prevuče gudalom prieko strunah te pjeva:*

Pomoz Bože i Bogorodice!
I ti hladna vilina vodice!

(*Narod pjeva, ali nesuglasno, osobito se dere krupnim promuklim glasom onaj crnomanjasti prostak Crnjić.*)

Sliepica: (*gurnuv ga višeput laktom u rebra viče:*) ne valja, ne valja! Osobito ti kvariš tvojim glasom, dereš se kan da ti je grlo vratilom probito, a zanosiš ko stari Magjar.

Crnjić: (*Zanaša zbilja malko govorom ko Magjar*) No! No! Ne mogu ja tebi odjedanput pogoditi, počekaj dok više put čujem pjesmu.

Sliepica: Bolje bi bilo, da i ne pjevaš.

Crnjić: E da, kako da nije. Vidim da ti ne razumeš muziku, zar je to muzika, te tvoje same gusle na jednoj žici. U potpunosti muziki mora biti bežeš, ko na gajdama prdaljica, znaš! A taj bežeš, ta prdaljica sam ja, znaš!

Sliepica: Al ovo nije mužljika, ovo je pjevanje samo, more!

Crnjić: Al i u pjevanju pravom mora biti više različitih glasovah: tanki, deblji, još dublji, pak najdeblji. A to je moj glas.

Sliepica: Al si mudrolan! Hm!

Crnjić: Ili valjda ti misliš, da ti najljepše pjevaš kad se tako sama dereš uz tu tvoju jednu žicu. Baš liepe mi pjevanke! Puh!

Jedna žena: Nama je to najljepše! Nije l' narode tako?

Svi: Da! Tako je! To je najljepše.

Druga žena: Iđi ti s tvojom mužljikom u korov, pak budi tamo bengeš i prdaljica. (*Svi se smiju glasno.*)

Sliepica: Ja tebe nevidim, ali kad si zaljubljen tako u tvoj bežeš, čini mi se kanda si Cigane mužljikaše vodio.

Crnjić: (*žacne se*) Ja – ja to nisam, ali –

Sliepica: Pa odkud si ti?

Crnjić: Iz ravne Bačke, iz Vutoka.

Sliepica: A? Pa što si došo ovamo na Vilinu vodicu?

Crnjić: E – pa ko i drugi sviet.

Sliepica: Pa je si l' bolestan? Što ti vali?

Crnjić: Pa – pa ništa, – ili – ili bolje da ti kažem, grlo, grkljan.

Sliepica: A? Pa jel odavno?

Crnjić: Nisam ni zapamtio drugačije.

Sliepica: A piješ li ti vino il rakiju?

Crnjić: Ta – ta znaš ko čovjek pomalo oboje.

Sliepica: Valjda si grlo si hladnim vinom razhladio, ili žestokom pripjecanicom upalio?

Crnjić: Ta – pa može biti.

Jedna žena: Ta, da ga vidiš samo Neno, izgleda mu nos ko grčki patlidžan. *(svi se smiju)*

Sliepica: To je od silne rakije. Moj brajko! tu na vilinoj vodi-ici tebi lieka nema.

Jedna baka: E da nema. Bilo bi, moro bi prestati rakijati, pak onda tek vilinu vodicu piti, pak bi mu i nos splaso.

Crnjić: *(drma glavom)* To ne bi mogo, jer bi silnom vodom želudac –

Jedna žena: A ja bi mu priporučila, kad tako poderano grlo ima, da ga tkogod sa tek malo razbijenih orasih ko ćurka kljuka, to bi mu grlo namazalo, pak još se ugojio kao ćurak, i uzto ljepše nego njegov bengješ, brboljio, ko ćurak. *(smiju se.)*

Druga žena: Al manimo ga se, on je drmo glavom. Poznam ja njega dobro, bio je i lane tu. On samo dolazi amo, ko Ciganin na daću, da se napije. Nego draga Neno deder ti nama opet zagudi i zapjevaj pjesmu, da ju naučimo zazivajuć Bogorodicu.

Sliepica: Al ti *(gurne ga)* do mene ćuti, nit pisnuti –

Crnjić: Pa dobro! Kad me već ona žena pozna kakvi sam, ćutat ću, ali ako mi date vina il rakije, meni je svejedno –

Druga žena: A majstore! No premda je ovo *(vadi tikvu iz torbe)* namienjeno sirotinji, na napise, nek te handrak nosi, samo ćuti. *(Pruži mu tikvu, on ju primi radostno, pak pošteno nategne.)*

Druga žena: Dosta, dosta, nek ostane i siromakom, štogod i tebi Neno koja ćeš nas pjesmu učiti.

Sliepica: Ta neka ga, neka! Samo nek ne brunda.

Crnjić: *(Pruž a tikvu ženi, prevvari ju, pak opet nategne rekav:)* Ta ja sam najveći siromak, kad rakije nemam. Ali ćutat ću

ko olovom zaliven. (*dade joj tikvu*) Hvala snašo! Platila ti Bogorodica i vilina vodica. (*odmakne se dalje od sliepice*).

Druga žena: Da Bog da! Hajde sad draga Neno.

Sliepica: No pazite, pak svi zamnom složno. (*Pregudi pak pjeva:*)

Pomoz Bože i Bogorodice!

I ti hladna vilina vodice!

– (*Al još se čuje po njeki neharmoničan glas. Na to sliepica :*)

Sliepica: Vidiš da je bolje kad ti ćutiš. (*hoće da ga laktom gurne, al zaman Crnjić se smije.*) No deder još jedanput, tripud Bog pomaže. Samo svi pazite! (*Opet snjom svi pjevaju liepo i harmonički isti pripjev.*) Tako sad je liepo. Sad se mora Bogorodica i Vila radovati.

Crnjić: Al to imate sve meni zahvaliti.

Druga žena: i rakiji...

(*Ukažu se na čardaku Dojčin Petar i Opat cistercitski, gledajući i slušajući narod*)

Prizor II.

(*Dolazi jedna bolna žena noseća svietju vodjena od svog muža, jedra zdrava, i jedne bake. Posade ju blizu česme. Svi-juh drugih oči u nju uprte.*)

Bolestnica: Juh! Kuku lele, jedva mogah dovudje –

Baka: Ništa, ništa, samo ráno odmah svietju upali i podaj Bogorodici peškir i napij se viline vodice, i pomoli se.

Bolestnica: (*Prekrstiv se čini to uzdišući:*) Pomoz Bože i Bogorodice i ti hladna Vilina vodice!

Crnjić: A što njoj vali bako?

Baka: E sinko, groznica troljetnica obhrvala ju i skrhala ko vjetrina tek prolitalu ružicu.

Crnjić: A je li ono njen muž? (*nakašlje se.*)

Baka: Jest sinko.

Crnjić: A je su li s oproštenjem (*pljucne*) davno već vjenčani?

Baka: Četvrta tek nastala godina.

Crnjić: Pak zar ti ne znade joj lieka? Ta bar naše babe znadu svašta – više neg dokturi –

Baka: Ta probala sam svašta, što god sam znala, ali zalud – pak sam već i pomislila, da je bôlja od smrtnih urokah, ne bilo ih – a nebi ni čudo bilo. Ta mlada je bila, ko kapljice te hladjane vodice, a liepa, liepa ko pupoljak od ružice, ta pomisli tek u 17 godini kad se udade – pak, vidi narode, što od nje uradi groznica – (*kašlje*). Da zdrava, da udariš po jednom obrazu, drugi bi se razpuko.

Crnjić: (*također nakašljava se*) Hm! Hm! A je l' imala s oproštenjem (*pljucne*) već, što no se kaže, znaš (*nakašlje se*) od srdca poroda?

Baka: Juh! Bog s tobom, a gdje bi tako mlada –

Crnjić: A-a-a-zašto ne? – Nego valjda je pri vjenčanju znaš (*pljucne*) vraćala, ko što obično neveste rade – ta muž joj zdrav ko da je od tuča –

Baka: Juh! ne reci sinko, ne učini, gdje bi ona, ta diete još – (*muž joj drma glavom, a ženske se potajno gurkaju*)

Crnjić: E viš kobajage! Znadu naše djevojke u tom poslu više neg što treba, – a što ne znadu, to ih babe, htjele ne htjele, nauče, da – da ostanu uvijek liepe mlade, a neimadu d –

Baka: Idi sinko, ne moj me staru vriedati na ovom svetom mjestu, ta –

Crnjić: Ta šta ta? Mahni se ti mene, bio sam i ja oženjen, pa znam – (*Baka se snuždi*)

Druga žena: A što ti znaš? Valjda je tvoja žena takva vračara bila, pak je od troljetnice svisnula, i pravo joj –

Crnjić: Jeste vraga. Eno je zdrave i debele ko bobov snop, ostavila me beštija, pak u mom selu, meni i svem svijetu na očigled živi s drugim, a da je bar čovjek, ko ja, (*provrca se*) ni po jada, nego dugonja, mršav ko kolac oljušten, i oguljen. Alaj mi para baš! našla debela šljuka prдавca.

Druga žena: Tome si ti sigurno kriv, jer voliš rakiju

Crnjić: Šta, šta ja kriv. Ako pijem, ja i zaslužim. A na nju u kakvoj zlovolji ni prsta stavio nisam. Pa istina, što da tajim: ja se volim katkada napiti (**druga žena:** *a ha! a ha!*) ali sam onda najbolji čovjek, niti psujem bogove, nit se svadjam, nit se bijem, nego da mi je onda samo pjevati (**druga žena:** *a imadeš baš i grlo zato*) igrati i što najvolem cmakati se, ljubiti –

Druga žena: Samo ne tvoju ženu, nego druge, to ju je i odtjeralo od tebe pijandure.

Crnjić: Hajd ne frfljaj, što ti znaš. Koliko ih ja poznam ženah, koje baš to volu, kad jim muž kući dodje onako malo gjoknut –

Druga žena: Tamo ti gorji dodješ, neg što si danas.

Crnjić: Hajd neulietaj mi u govor ko osa, već ako ćeš, slušaj kad me siliš da se ovdje pred Bogorodicom i vilinom vodicom izpoviedam bez popa. Da, gdje sam ostao? Kod cmakanja. Kod moje žene baš protivno. Kad onako malo gjoknut iz birta il iz kakvog veselog društva kući dodjem, a ja mahom oko moje žene lale mile – jer znam da ću prediku dobiti, kakvu ni naš popo ne zna, – pak ju (*privlači se sljepici*) ovako na primjer pomilujem (*pomiluje sljepicu*). Ova ga tobož gura od sebe cikćuć: juh! juh!) pak ju onda zagrlim (*zagrli sljepicu*) pak ju onda hoću da uhvatim jednom rukom za bradicu, pak da ju ovako cmoknem (*cmokne sljepicu*), al ona me, nemilostivija od ove – naše Nene, gurne laktom i lupi me piesnicom u prsa, da sve broni. Eh! Što bi

s takvom goropadi? U mjesto da me onako umiljatog ko jagnje il kerče, mekanog ko duša, i onako vrućeg ko, ko iz vurune izvađena nabubrila lepinja, umiljato primi, ona me gura od sebe, deruć se: Idi, tornjaj se od mene gadu, pijanduro. A ja umjesto da joj ljubav za ljubav vratim, da se latim budže, il motoruge kakve il nakvašena jedeka, odvučem ti se pokunjen ko ker od bijućeg ga gose i legnem mirno u moj krevet a da me skoro suze obliju. Ta ja bi mogo čitavu noć lokati ko drugi, pak uzoru tek doći. Nit su mene igda ko druge pijana kući donieli, nit se ja po blatu valjo, pak ipak ta zar ja nisam pošten čovjek kakvog treba tražiti, ako sam i napit kadgod. Pak kraj svega toga to se onoj mojoj goropadi ne dopadalo da, jer je već s onim štrkljastim dugonjom šurovala, što sam načuo iz daleka, al joj nikad neprebacih, dok se sam uvjerio ne budem. Al me to ipak peklo na duši i srdcu, jer sam ju voleo ipak. Pak stoga iz višperancije, pij danas, pij sutra, da si jade raztjeram i što kuju uhvatit ne mogah s dugonjom, a da sam ju uhvatio počinio bih kakvo čudo, pak po mene još crnje. Ali i kako bih onako prepredenu uhvatit mogo, kad je ko zmija znala noge skrivati, dok me jedne noći, kad kod svog vjenčanog kuma na večeri bih ne ostavi i pokupiv što je boljega, osta mi kuća pusta. Pak što sam onda mogo činiti? Da ju tužim Solgi il Popu il Konsistoriji, il Prokatoru? Nisam ludih gljivah jeo. Kom Solga sudi, kog Prokator brani i svinji deru, sve jedno, kaže naša poslovica. A kad oni kod zdravih očijuh to bezakonje vide i ne vide, znaš koliko je satih. Zato neht-jedoh ni ja da izdirem, a i vriedno bi bilo, zar za onakvu beštiju, namigušu okrečenu i namazanu larvu, torokušu, koja mi je kuću više upropastila nego što sam ja popio, spletkušu od koje je već davno vrag ušur uzeo, – nek ide, što neki reko: s milim Bogom do hiljadu vragah! – A radi nje još Gigo propasti neće dok je na ramenih glave.

Druga žena: A je si mudra glava. Samo ne znam koga ćeš sad cmakati, kakoli živiti? Ko bećar.

Crnjić: Kad bi samo htjeo, toga barem zelja ima dosta, ko korova, u Vutoku. A baš mi zatim srdce ni ne teži –

Druga žena: Ko bajage kiselo je! Neće mačak slanine, ha ha ha!

Crnjić: Tako mi one svietje! odkad me ona beštija odbegla evo druga godina, nisam ni jednu cmokno do sad ove naše sljepice Nene. (zase: Bogami! šteta što je sliapa, inače liepa žena.)

Druga žena: A tko bi vjerovao takvom bećaru bez žene? ha ha ha!

Crnjić: Ako sam bećar bez žene, ja ju baš ni ne trebam. Bio sam ja vojnik, pak znam si lebac umiesiti, ispeći, znam si ručak skuhati, makar paprikaš bio, a tek prase il jagnje izpeći, što mi ga radiš! da bi sve prste lizala, – znam se okrpiti, oprati – pak što mi treba više?

Druga žena: A sašiti si gatje i košulje?

Crnjić: Ta to bar za novac od svake naše i najprostije žene dobiti mogu, rekoh za novac, a zabadava, za ljubav (*nakašlje se i brkove frči*) kolikogod bih htjeo.

Druga žena: Kiselo je Gigo!

Crnjić: E da misliš. Al more čuvaj se, mogli bi tebi baš utrnuti zubi.

Druga žena: Ko bajage ljepote mi! crnoga mi Gige! baš!

Crnjić: Na crnoj zemlji žito rodi, a na bielu, znaš –

Druga žena: Nije hasne, veliki si mudrijaš, nemož stobom na kraj, – samo bi rad znati, dokle ćeš tako bećarovati?

Crnjić: Dok onu moju beštiju vrag il orjatkinja Vila neodnese. Pa baš zato evo me i ove godine na Vilinoj Vodici, da se molim Bogorodici, da me oslobodi od onoga vruga moga – pak ću dotle dolaziti, dok se to nesbude.

Druga žena: Ho ho! Pobožna mi Gige uz rakiju.

Crnjić: Nije uz rakiju, već iz dna srdca.

Druga žena: Gle! gle! Ti kao da se misliš ženiti?

Crnjić: A zašto i to ne? Ovako ne mogu, dok je onaj
vrag živ, to mi Bog i crkva brani. A onako bezzakonito
živit, skakvom se sklatom spandjati, neću, to je sramota
i grjehota. Zato se nadam, da će me Bog i Bogorodica
uslišati, kao što je već mnoge ovdje uslišala.

Ona nadošla bolnica: Muže! bako! meni kao da je bolje,
njekakva mi struja od ove vodice svo tielo prolazi, kao da
mi troljetnice nemoć minula, kao da sam sad jača, skoro,
skoro da bi podić se, na noge osoviti mogla.

Baka i muž: Pak probaj, pokušaj rano.

Bolnica (*polako diže se ipak malo upiruć se o njih:*) Evo
me mogu, mogu stajati: Hvala Bogu i Bogorodici i Vilinoj
vodici! (*Svih oči u nju uprte i začuđene.*)

Crnjić: A ha! Što rekoh ja?

Svi: Čudo! Čudo! (*Bolestnica se od radosti smieši.*)

Crnjić: Čudo da! Al mora čovjek imati vjere svete, čvrste,
nepokolebive. To je ono što je Isus reko onoj bolnoj ženi:
"Kako si vjerovala, neka ti bude." Zato se i ja nadam čvrst
u vjeri, da će me Bog osloboditi onoga moga vruga. Pa i
zato daj Neno, da zapjevamo zahvalnicu Bogu za tu novu
milost. Al da, ja moram ćutati – ili –

(*Sljepica zagudi pak svi složno liepo pjevaju dočim jim je
ona napred kazala rieči*): Sad ovako pjevajte u dvaput:

Hvala Bogu i Bogorodici!
I toj hladnoj Vilinoj vodici!

(*Kad drugi put pjevaju, pridruži se i Crnjić liepim skladno
glasnim svojim basom.*)

Sljepica: Tako, sad je liepo bilo. Al tko je to tako liepo
krupno gudio? Baš krasno!

Crnjić: A tko bi drugi, nego ja. Vidiš da i ja znam pjevati
nješto. Eto vidiš, to ti je bio begeš.

Sljepica: Pa liepo, liepo.

Crnjić: (*primakne se njoj opet.*) Je li Neno, da bi ti mogo ovako pjevajući čestit vođa biti, da se ne bi uza me sramotila?

Sljepica: Juh! Juh! Ne do ti Bog da sirote sljepice vodiš, ne znaš ti kako je to čemeran hljeb.

Crnjić: Ta valjda nije tako. Znaš što se kaže: puno ko sljepačka torba. (*Sljepica se smieši*) Al kaži ti meni Neno, od čega si ti oslijepila? Ta nisi boginjava?

Sljepica: Od strašne glavobolje valjda i od silnih suzah, što sam ih za mojim dobrim mužem prolila.

Crnjić: Ti si dakle udova, tako mlada u najboljih godinah?

Sljepica: Da ko što ti rekoš, i to već 6 godinah. Jedina mi još nada moja, ovoj moj sinčić moj vodj. Da njega nemam, nebi ni živit marila. (*Crnjić gleda joj sina za njom sjedećeg.*) On mi je jedini zlatni amanet, od mog dragog pokojnog Ivana. Više ništa nemam do njega, i ovo malo ritica, ti gusalah i te sljepačke torbe. (*Plače*)

Crnjić: Pa zar ti nisi imala što to svojine, kućicu, bašticu, polja, ili nemaš nikog od roda, da se tako potucati moraš?

Sljepica: Joj kuku! Imadoh svega po malo, moj Ivan je bio mnarljiv raden čovjek samo da nam bolje bude, pak bi rekla od silnog rada, a naposljedku u cičoj zimi se i prekinuo, razhladio se, dobio vrućicu, pak za tri dana umre. Al nigda prežaliti neću, što sam dopustila onom našem ludom brici krv mu puštati, ta znaš li dva puna tanjura, pak htjede i tretji, a ja ko pomamna vidiv da Ivan više pri sebi nije, iztjeram šintera iz kuće. Iza toga ne dugo moj Ivo izdahnu. Oh plakala sam i jaukala da poludim. Do njegova ukopa bila sam mirna od njegova roda. Al još ni u grobu ohladnio ne bio, naletiše me njegova bratija ko zolje, pak ovaj: ovoje moje, onaj ovo je moje, kuća, polje to je naša otčevina, a ti si se gola u to dobro naše uvukla, ko da moj Ivan nikakva tala imo i ništa privredio nije, – pak mene na

sud. A knez i obštinari podmazani nemirovaše, dok me golu ne izbaciše. Eto tako sam ti ja propala od roda. Zato pravo naša poslovice kaže: od roda, tri dana hoda. – Pa kako sam nad mojim mrtvim lvom zaplakala od onda me zaboljela glava, pa sve jače, jače, da svisnem, oči da mi izkoče od bola. (*Crnjić se sasma njoj približi, pa ju uprto motri.*) Takovu sam muku mučila za godinu danah, a poslije mi počelo pred očima tavniti najprije kao da kroz sito gledam, a poslje sve tavnije, sve crnje, dok sasvim neosliepih. – Što ću tad jadnica? Nego torbu na ledja, gusle u nju, pa hajd od praga, do praga, od nemila do nedraga.

Crnjić: Ali, ko što vidim, tebi nisu oči izcurile.

Sljepica: I ja mislim da nisu, to mi i drugi kažu. Ali uz to mislim, da su me do tog sljepila dotjerale kojkakve babe šnjihovim liekovima –

Crnjić: A ha! Čujete li babe, što kazah ja, aj?

Jedna baba pokunjena: E da –

Druga baba: Kako da nije – dokturi, dokturi.

Sljepica: Pak mi je sviet reko: da idem na Vilinu vodicu amo, da si njome oči izpiram. Tako sam ti danas o Spasovu dne prvi put amo došla, kad je crkveni god u selištu, pak ću opet o Velikoj gospojini amo doći, kad sveti Manastir bogorodični slavi. A kažu mi, da barem triput moram doći. Dosad nije mi ništa bolje očima...

Crnjić: Nada se Neno draga, viš kako je onoj bolestnici lakše.

Sljepica: I nadam se, u Boga i Bogorodice sve je moguće. Da i pripoviedat sam čula, kako su ovdje razni bolestnici ozdravili. Jednom se zgvrčila noga u koljenu, jedna ženska bila sasvim oduzeta, ni rukama, ni nogama maknuti, pak tu peruć se Vilinom vodicom ozdravili sasvim, da o groznici ništa ni ne spominjem; pak zato sam ja ovamo hodeć i Bogorodici se moleć, onaj pripjev, što no sam ga Vas naučila, skucala, da bi mi Bogorodica prije pomogla.

Crnjić: Samo čvrsto vjeruj draga Neno! Pak kad opet o Gospojini amo dođeš, valjda će te Bogorodica uzlišiti. A i ja ću, ako ne umrem sigurno tad doći, samo tebe radi, da se uvjerim. Pak da nam opet tako liepo pjevaš il donde što novoga skucaš, pak i nas opet naučiš.

Sljepica: E, imam ja cielu pjesmu o vilinoj vodici.

Svi: Pak deder draga Neno!

(Sljepica stane guditi)

Crnjić: Stani, stani, evo opet jedne bolestnice, čekaj dok se smiri.

Prizor III.

(Dolaze s lijeve strane: djevojka Kata, sva u licu i po rukah krastava, vodjena od Majke joj Stane noseći svietju peškir i pogaču.)

Majka Stana: Kad ti kćerko, ni doktori, ni babe nepomo-goše, probaj i to. Na zapali svietju, objesi peškir, a pogaču stavi pod Bogorodični lik, namieni ju sirotinji. A potom si umij lice, baš da vidimo, što sviet veli...

Kata: A kako ću Majko, kad me kraste bolu, hoću ih još više poderati.

Crnjić: Samo čini, makar te i boljelo. Eno vidiš one žene do tebe, malo prije je ozdravila.

Ona bolestnica: Jesam, jesam! Hvala Bogu i Bogorodici! A samo sam se triput viline vodice napila.

(Kata čini što joj majka rekla, pak se počne miti. Svih oči u nju uprte.)

Kata: Joj majko bole, pali, ko žeravka.

Stana: Samo se umivaj.

Crnjić: Tari, žuljaj nek pucaju kraste, al' vjeruj hej!

Kata: Joj mila majko! joj!

Crnjić: A da nisi krastava, pak da bi te lijepo momče uštinulo, bil' te onda boljelo, he? (*Svi se skoro smiju osim Stane i dvie bake.*)

Jedna baka: Idi napastniče! tebi je do šale.

Druga baka: Idi, anatema te bilo.

Crnjić: Idite sbaburane bake. Samo da vas kogod uštinuti hoće, ne bi se ni vi protivile, he he he!

Jedna baka drugoj: Mahni ga se drugo, rakija iz njegovori.

Crnjić: A što tamo mumljate o rakiji? Samo kad bi nam pripoviedat htjele štogod iz vaše mladosti, čuli bi za milijun uštipakah, cmokacah i drugih sitnih stvari. A kad vas niko više nije htjeo, onda ste se, ko bajage, na vraćanje dali. Zvrc bako!

Stana: No kako ti je ćerko?

Kata: Ja ne znam Majko, al čini mi se na ruci –

Stana: Podigni glavu ćerko.

Kata: (*Izpravi se, na njoj se vidi desni obraz i desna ruka čista od krastah.*)

Stana: Juh kćerko!

Svi: Čudo! Čudo opet. (*Pjevaju: hvala Bogu i Bogorodici itd.*)

Crnjić: Nije baš podpuno čudo. Zar nevidite, samo polučudo, nije tvrdo vjerovala.

Kata: Što je Majko? Kakva sam? Desni obraz kanda mi je gladak.

Majka Stana: Joj draga si, takav ti je čist, ko i desna ruka.

Crnjić: Da. Tako je, polučudo!

Kata: Juh Majko, kud sam takva pristala, sad sam još veća nakarada. Juh, Juh!

Crnjić: E gledj je nezahvalnice. Rekoh li ti: deri, žuljaj nek sve puca koža, a vjeruj more! – A kaži der nam Majko njena, od čega je ona tako okrastavila? Da nije prokleti siridžik il karmin, aj?

Stana: O! Nije na njeno lice ništa još došlo, do hladne vodice i božje rosice, kao na poljsko cvietje.

Crnjić: Ta ćuti ti meni. To ja sve bolje znam. Ta zašto su nam naše cure u najljepšem cvietu već sbaburane, flekave, oči im upale, a izpod njih pruge ko crne gljiste, nos jim nad nosdrvama smeđ, kanda si ga pepelom posuo, a zubi skoro sasvim crni. To je sve od prokletog frakanja. (*Ženske se vrpolje i mumljaju, siekuć ga pogledima.*) Ta ćutite vi meni žene. Sve to ja znam od onog moga vruga. Dok se jutrom ne nafraka izgleda joj lice bliedo žuto a smežurano ko gnjila oskoruša, a kad se navraka, nijedna bora, nategla joj se koža ko na dobošu.

Stana: Toga kod moje kćeri nema, što ti rekoh. S čega oboli, okrastavi, to ne znam. Jednoga jutra u svu zoru otišla u goru na našu glasovitu česmu – ja sam iz Mangjelosa – podulje je ostala proti običaju –

Crnjić: ha ha ha.

Stana: A kad se kući vrati, pogledam ju, a na licu joj sve crvene bobice –

Crnjić: ha ha ha..

Stana: te sve dan u dan veće postajale, dok se ne pretvoriše u kraste, jedne nabreknu, puknu, procure, a druge se opet isto tako prave, – pa tako se od lica i ruke okužile –

Crnjić: ha, ha, ha.

Stana: pak se bogme, joj kuku! i po tielu počinju pokazivati. Kuku! jedinica moja! pa mi kazali, da amo dođemo.

Jedna baba: Ona je sigurno nagazila.

Crnjić: Jest pogodila si, nagazila na kakve babje vračolije. Joj babe, babe! Vi stovrazi, šta je, što vi ne znate.

Sljepica: Dosta Gigo! I ja bi nješto kazati htjela.

Crnjić: De draga Neno. Tvoja će biti najvažnija.

Sljepica: A znate l' vi onu našu pjesmu o jednoj djevojci, koja je svojom ljepotom ponosila se, tako, da se čak i suncem jarkim nadmetala?

Više ih: Ne znamo.

Crnjić: Ded draga Neno, odpjevaj nam ju, ili nam ju kaži.

Sljepica: Djevojka se suncu protivila:

„Jarko sunce, ljepša sam od tebe,

I od tebe i od brata tvoga,

Od tvog brata, sjajnoga mjeseca,

Od sestrice zvijezde prehodnice,

Što prehodi prieko vedra neba,

Kano pastir pred ovcima bielim”.

Jarko sunce Bogu tužbu dalo:

„Što ću Bože s prokletom djevojkom?”

A Bog suncu tijo odgovara:

„Jarko sunce moje čedo drago!

Bud veselo, ne budi ljutito,

Lasno će mo s prokletom djevojkom:

Ti zasijaj, preplani joj lice,

A ja ću joj hudu sreću dati,

Hudu sreću, sve sitne devere,

Zlu svekrvu a svekra gorjega.

Sjetit će se kom se protivila.”

Crnjić: Ha, ha! I pravo joj, toj ludoj oholici na svoju ljepotu.

Zar ljepota nije božji dar? Morala bi za to Bogu zahvalna

biti, a ne nos dizati do sunca, do neba. A ja bi joj samo još

onog mog nafrakanog vruga za svekrvu dao, pak bi znala

s čim se ponosila.

Jedna žena: A ti bi joj svekar bio. Taman liep par, da ne

znaš što bi gorje bilo. Ha ha ha!

Gigo: To ne može biti kad nemam sina. (*kostreši se i nakašljiva*)

Sljepica: Ma čekajte, ja nisam gotova. Neću tom pjesmom da kažem, da je ta krastava djevojka sa svoje ljepo-

te ponosita bila, pak ju zato Bog krastama pokaro, lice joj nagrdio.

Stana: O Bože sačuvaj! Ona je uvijek ponizna bila, ta nije ni znala, da je liepa. Jel' rano? (*Kata ćuti.*)

Crnjić: (*prema slušaocem*) Ko bajage, da nije prokletog ogledalca. Možda ga i sad u džepu ima. Nije zalud kazla, da je tako polukrastava još veća nakarada (*Nakašlje se. Glasno Materi Katinoj*): Al kaži pravo Majko njena: Jel' da je prije liepa krasna bila, kad joj je sad tako liepa ona polovica obraza. Da šta tek, da i druga nije krastava. (*nakašlje se*).

Stana: Ta što da tajim, nije joj bilo u svem našem Sriemu pára, to su joj barem toliko njih kazali, da je krasna ko Vila.

Crnjić: Ha, ha, nerekoh li.

Sljepica: Stani Gigo! To je voda na moj mlin. A znate li vi kako je ova Vilina vodica postala? i na glas došla?

Jedna baka: Ta sviet svašta pripovieda.

Crnjić: To jest, reci: Babe ko ti: (*nakašlje se.*) Ali Nena ona će najbolje znati, jer što Sliepci i Sljepice uz gusle pjevaju, to je ko sv. pismo istina, kažu naši. (*Nakašlje se.*)

Sljepica: Čujte! (*pjeva:*)

Što je Sriema kitnjastoga:
 Našeg raja ubavoga –
 Takve slike, takve dike,
 Te ljepote i milote
 Ono doba nije bilo, –
 Ko što bješe čedo milo,
 Udovice sirotice
 Oj! kćerčica jedinica
 Nad sve drugo svo joj blago
 Krasna Jela! –
 Gdje vrdnička kula stoji

I vjekove davne broji,
Sred ubave tu doline –
Pre današnje zadužbine
Knez Lazara srbskog cara
Tu seoce liepo, malo
Proplankom se prostiralo,
Tu u nizkoj kolebici
A baš rujnoj o zorici
Majka mehku na dušku
Rodi Jelu!
Kano da ju Majka mila
Nije mliekom tek dojila,
Već da ju s njim kupala,
Gjul vodicom umivala,
A šećerom zalagala,
Takva bila ljupka mila
Krasna Jela! –
Bože mili! ono lice!
Oči sjajne ko zvjezdice,
Modroplave ko ljubice,
Pune čara, milja ljupka bajnog
I omama onog tajnog
Izpod dugih trepavicah
Polukružnih obrvicah, –
Obrazčićah jagodicah –
A ustašcah rujnih malih,
Joj da ti se srdce tali,
Sa osmieška umiljata,
Baš ko ono u Angjela,
Il u Vile čeda biela
Takva j' Jela. –
A kad ono čedo malo
Djevojčetom već postalo,
Tad tek sijnu nje lepota

U svem sjaju oh divota! –
 Spaziš li ga moraš stati
 Nemož ga se nagledati
 Pak uzdahnut: što je Sriema,
 Te krasote nigdje nema
 Ko u Jele!

Majka dobro znala zato,
 Pak čuvala svoje zlato,
 Ko zenicu svoga oka,
 Nedala joj tumarati
 Tudje prage obijati,
 Ni po selu, ni po prelu,
 Nit u kolu oj veselu,
 Da očuva od uroka,
 Bengjelučkog vražjeg smoka
 Krasnu Jelu!

Al dolaze tog baš radi
 Kako stari, tako mladi
 Ko na čudo, il od biede,
 Da s' krasote te naglede,
 Tu su mnogi prosoci
 I darovah nosioci,
 Čak gospoda svjetla roda, –
 Al se vajka Jele Majka,
 Veli: još je ko kap mlada,
 Ima tomu jošte kada, –
 Neda Jelu.

To se sbilo, to se svilo,
 Kad najednom čedo drago
 Materino zlato, blago
 Podje, baš u mladi petak
 Venut, ko bez rose cvietak,
 Pak sve više, pak sve jače, –
 Majci srdce puca, plače,

Gledeć kako sva ljepota
I krasota i divota
Vene, gine, da premine
Krasna Jela.
Nije hasne časa časit.
Želi l' majka čedo spasit,
Već, se dade na vračare
I najbolje na liekare,
Iztroši se do krajcare, –
Zalud novca, zalud truda,
Al pomoći ni od kuda,
Bolnoj Jeli!
Nije vajde majko draga!
Na izmaku već mi snaga,
Toj me bólji neš oteti,
Vidim moram ti umrieti,
Plače Jela!
Jao! kuku čedo moje!
Ne ubijaj majke svoje
Veleć da ti nema lieka –
Što ću jedna bez tebeka?
Što je danak bez sunašca,
Što je tielo bez srdašca,
Bez mjeseca noćca što je.
I zvjezdice bez ikoje, –
Bez svog hlada što je gora,
I hladana bez izvora.
I ptičijeg bez žubora, –
Polje a bez cvietja svoga, –
Što je milo bez dragoga –
To bi ja bez tebe bila,
Trgne l' smrt te iz mog krila –
Bolje da me nema tada,
Da mi pukne srdce s jada,

Kuku Jelo!
Kraj kreveta svog djeteta
Tako Majka kuka, cvili,
Dieleć s čedom bol nemili,
Tako traje danke, noći
Dvoreći ga bez pomoći,
Dok ju jutrom s velja jada
Iznemoglu san tu svlada.
U snu vidi ženskog stvora
To krasote, to uzora, –
Od milinja sva se stravi, –
Al ona se mah njoj javi:
"Ne plaši se ženo mene
Nit rad kćerke ti milene,
Neće ona ti umrieti
Smrti ćeš ju ti oteti.
Fruškogorka ja sam Vila,
Sudica sam onda bila,
Kad ti rodi kćerku tvoju,
Ljepotu joj dadoh moju.
Stog ljutica Vila kivna
Prostrieli joj čara divna,
Kada jednom prije zore
Došla k vrelu Vrdnik gore.
Zato slušaj mog savjeta.
Bol da mine tvog djeteta,
Odvezi ju do mog vrela,
Do Selišta gorskog sela,
Onog blizu Samostana
Od velike Gospe zvana.
Tu nek kćerka ti se mije,
Iz mog vrela vodu pije,
Mladim petkom u tri puta
Pak će minut bol ju ljuta,

Bit će opet čila, zdrava,
Opet svega Sriema slava.
Krasna Jela!"

Trže s Majka od radosti,
Ljubi čedo od milosti,
Pak mu sve, sve pripovieda.
Pak s njim mah na kola sjeda,
A baš bio petak mladi,
Po savjetu Vile radi,
I gledj čuda u tri puta,
Minu čeda bol preljuta,
Opet posta čila, zdrava
Opet svega Sriema slava.
Krasna Jela!

Opet prosci dolazili
I darove donosili, –
Tek na jednog oko pade,
Jednom Jela srdce dade
To kraljevom doglavniku,
Koj zadobi sriemsku diku
Krasnu Jelu.

Svi: Al je liepa pjesma. Još ju nigda čuli nismo.

Crnjić: No nisam li reko, da će Nena najbolje znati kazat
nam odkud potiče Vilina vodica, aj? Samo Jeli nepomo-
goše ni liekari, ni vračari, a najmanje babe. (*Nakašlje se*).
Baš ti hvala Neno!

Sljepica: I tako od onda glas puče o toj vilinoj ljekovitoj
vodici, te sa svih stranah dolaze amo bolestnici i danas
jošte. Zato opet zapjevajmo: Hvala Bogu i Bogorodici! I
toj hladnoj Vilinoj vodici! (*Svi složno glasno pjevaju.*) Al
imade još jedna pjesma o ljepoti Jelinoj, koja se u Sriemu
sačuvala.

Svi: Deder draga Neno!

Crnjić: Molim te mila Neno! Ta slušo bih i gladan i žedan.

Sljepica: Hoću, al pazite, pak polako zamnom udešavajte.
(Pjeva:)

Što je Sriema, Jelice, Milice! Te ljepote nema.

Što je Jela, Jelice, Milice, jedina u Majke!

Kano da je, Jelice, Milice! suncu kose plela.

Sjaj mjesecu, Jelice, Milice, lice umivala.

A zvjezdicam, Jelice, Milice, luči svud palila,

U vilinskom, Jelice, Milice! kolu vodja bila!

Svi: Baš opet liepa pjesma. Jel' da udesismo.

Crnjić: Al ja! Al ja! Je li mila Neno?

Sljepica: Svi pak i ti.

Crnjić: Hvala ti! Čisto bi te od dragosti cmoknuo. (nakašlje se.)

Prizor IV.

(S čardaka sad snidje Dojčin Petar s Opatom manastira gospojinskog, a šnjima i Dojčin Petrov Sluga Živan, koga nevi-djesmo, jer je sasvim natrag na čardaku za gospodinom svojim stajao. Svih oči u njih uprte, ustaju, Opatu ruku ljube.)

Opat: Tako, liepo narode dragi. Kad ste dole u Selištu na službi božjoj bili, liepo je da ste se amo na Vilinu vodicu potrudili, te božju i bogorodičnu pomoć i pjesmom zazvali. To je hvale vriedno, jer bez Boga i Bogorodice ništa.

Dojčin Petar: Da krasno ste pjevali, osobito ti Neno. Sve sam čuo, zato ću te darivati. (Maši se u džep, pak joj daje u ruku punu šaku talira i svi se čude mnoštvu novca.)

Sljepica: (Spuštajući u torbu zvećući novac.) Hvala! hvala desna ruko, koja si me tol obilno darovala. A smem te znati, tko si, da se za te Bogorodici molim.

Dojčin Petar: Vi ste valjda svi stran sviet iz okoline, pak me ne poznate. Ja sam Dojčin Petar Varadinski ban.

Svi: Oj! Živio Dojčin Petar!

Sljepica: O mnogo sam o tebi čula.

Dojčin: Al valjda malo dobra, da sam strog, oštar –

Sljepica: O protivno baš. Da si predobra srdca čovjek, da pomažeš, gdje samo saznaš, sirotinju. A ako si oštar, da si i pravedan.

Crnjić: Jest to sam i ja čuo u Vutoku čak.

Dojčin: A zbilja, ti Gigo mi se dopadaš. Čuo sam stradani-ja Tvoja, pak ne bil' ti htjeo k meni u službu, da ne budeš posve bećar, ko što reče ona žena.

Crnjić: O to bi bila najveća milost i sreća za me svjetli bane.

Dojčin: Pak dobro, od danas si moj. (*lupi ga po ramenu.*)

Crnjić: O hvala ti, do neba hvala! Nastojat ću da ti dokažem da sam pošten, a ne kao što ona brbljuša reče. (*nakašlje se*)

Dojčin: Al ja ću i pram drugim još milostivan biti. Vi ste ponajviše sirote. Zato evo svakom ponješto. (*Vadi opet šakački iz džepa novce pak redom dariva.*) A kojima je uz put u Varadin grad, dodite u moj dvor, pa ću Vas do sita i nahraniti i napojiti (*Došao do one polukrastave, dulje ju motreć mjeri*): Al borami šteta, što si tako nakarađena djevojko. Kako ti je pola lica krasna, da što bi tek bilo, da je i druga takova?

Crnjić: To je što nije tvrdo vjerovala.

Dojčin: Ta već – nego znaš što djevojko i ti njena majko? Vi dodjite u moj dvor, pak će te ostati, dok se od krastah ne očisti. To će znati moj doktor, koji je u Padovi doktoriju izučio. A što velite, hoćete li?

Stana: Hvala na toj milosti, samo ako moja Kata hoće.

Kata (*tužno, milo smiešeć se*) Pa hvala svjetli bane, hoću. (*Počne sjevati, polako grmiti, pa sve jače.*)

Opat: Evo nam od Boga kiše za koju sam pri Oltaru molio. Uslišava Bog makar i nevriednog slugu svoga.

Dojčin: Hvala Bogu! Da hoće samo obilno zemlju nakvasiti, nismo ju odavna imali.

Crnjić: (*nakašlje se*) A Spasovska, ta je blagotvorna.

Dojčin: Dobro reče Gigo. Nego Živko je li moj hat osedlan?

Živan: Na službi svjetli bane, eno ga na putu čeka.

Dojčin: Hajdemo dakle narode, da utečemo kiši. Pak ko što Vam rekoh. Ti Živko ćeš s Gigom, sonom udovicom i kćerkom njenom u grad k nam. A zbilja i ti Sljepice mogla bi šnjima na nekoliko danah il dok ti je volja, da mi koju zapjevaš, kad se na me briga sleti.

Crnjić: Baš kan da ste mi iz mog srdca govorili svjetli bane!

Dojčin: Gigo! Gigo! šaljivčino! No hajdmo, hajdmo!

(*Svi za Banom i Opatom podju.*)

Stana (*uz put uzme sa česme pogaču, pak ju turi Sljepici u torbu rekuć*): Nek ti je pogača Neno, ti si najveća sirota..

Sljepica: Hvala! Bogorodica ti platila!

(*Sieva, grmi. Kad se pozornica od svih očisti, iza male stanke s protivne strane pojure dječurlija ciganska, te te ovaj drži za peškir, onaj za svieću, čupaju se govoreći: moro kado, moro kado, džanum, džanum, dok sve što je tu ne pokupe i razidu se odkud su došli.*)

Zavjesa pada.

Čin II.

Prizor I.

(Soba u kući Stane Draganićeve, krčmarice u Varadinu. Namještaj joj prost, ali čist. U jednom uglu postelja s liepimi vezeni jastuci, koji su liepim ćilimom pokriveni. Na srjedini sobe stol takodjer ćilimom zastrt. Oko njega dvie tri stolice. U sobu vode dvojna vrata sa sriede i sa strane. O zidu visi bogorodičina slika pred kom kandilo gori. Kraj stola sjedi Mati Stana i kći joj Kata, ali sasvim čista od krastah, koja na gjergjefu veze. Mati joj se nadviruje na vez.)

Stana: Ta mani se Kato toga tvoga veza već jedanput, da ti nekažem onu našu: čula sreda nedelju, pak, popala kudelj. Ta znašli more, sutra je velika gospojina.

Kata: Ta znam draga Majko, al samo još ovu jednu granu da dovršim, ponda huja. Kad nisam mogla do Petrova svršit, barem danas da zgotovim.

Stana: O Bože, Bože! Kako to vrieme brzo prolazi. Od Spasova već preko godinu danah, od kako smo ovdje, pak kao da je juče bilo. –

Kata: Da da draga majko, i meni je brzo prohujalo.

Stana: *(naglaskom)* To vjerujem ti. No jes' čula ćerko, makar da nam je ovdje dobro, da nemož bolje biti, makar da nam je Dojčin Petar ovu liepu kuću poklonio i svačim nas udomio, ipak, ipak ja na naš Mangjelos zaboravit ne mogu. Ono naše malo selce na domaku liepe fruške planine, pa ona naša kućica u kojoj sam te rodila i njegovala, – a kad moj dragi Pero otac ti, kad si tek u sedmoj godinici bila, umrie, – gdje sam te, zatim krčmaricom od nužde postavša, trudeć se i mućeć do djevojke dohranila, – pak oni naši dobri i veseli seljani, – pak onaj naš liepi vinogradac, pak naša liepa uz kuću bašta, u kojoj si ti samnom cvi-

etje i povrtje sadila, – pa pa sve, sve znaš nikako mi neide iz pameti.

Kata: A viš majko draga, meni se ovdje bolje dopada.

Stana: Ta znam i zašto.

Kata: Ti misliš, rad Dojčin Pere. Pa što da tajim što sama znaš, to je najglavnije. A što je uz to sporedno: mi ovdje bez svake brige živimo, a kod kuće naše morala si se truditi i mučiti, sama priznaješ. Zato moramo uvijek biti zahvalni Dojčin Petru. A osim toga Dojčin saznajući za tvoj, s oprostjenjem draga majko, krčmarski zanat, eto ti i ovdje staru zabavu dao, i tu si krčmarica.

Stana: Ta već – što no on običaje kaziti – da se vlasi ne sjetjaju.

Kata: Alaj baš ga brige zato. Što je njemu do koga stalo, on goso u Varadinu, pak svi ćutac.

Stana: E da ćerko, ima i nad popom pop.

Kata: Ta istina, istina. Al narod, narod! Nije narod rad popa, već pop radi naroda.

Stana: Ta idi ćuti mi stvojim narodom.

Kata: Ta je si l sama malo pre Mangjelošane falila –

Stana: Mangjelošani i Varadinci, ko Bog i šeširdjija, to su ti gradjani, sve neki mudrijaši. Ta zar nisu već Dojčin Petra i tebe izpjevali, aj? Eto ti tvoji Varadinci, tvoj narod –

Kata: Molim, molim draga Majko, nisu mene, nego tebe.

Stana: Kako to?

Kata: Pa tako, ja nisam krčmarica, nego ti, a ja sam krčmarčina kći. Vidiš kako su dobri Varadinci, mene u pjesmi poštediš, a mogli su to izrikom kazati, koga Dojčin Pero vole, – to je ono: da se vlasi ne sjetjaju.

Stana: Tako ja dakle rad tebe moram izdirati svojim poštenim glasom.

Kata: Pak to je tvoja dika. Majko draga, ja mislim.

Stana: Puh! Čudna mi dika. Ovdje bar svatko zna, da ja nisam Dojčinova ljuba.

Kata: Al bi mogla biti. To treba tebi da laska. Ta ti si u najljepšim ženskim godinama (*miluje ju*) ta ti si još liepa majčice (*Stana se kao snećkava veleć: Ta, ta, ne reci kćerko.*) A koliko ženah u tvojim godinama, pa i matorije, sve bi se otimale prste ližuć za Dojčinom! A što reče, da ti svojim poštenim glasom izdireš rad mene, oj! oj! A koliko ih materah ima, koje svoje kćeri pokrivaju, koje su nepoštenije od mene? Znaš šta mislim? – Ja se nemam ljubavi moje u ničem stiditi. Ljubim moga Dojčina iskreno, vierno i čisto znaš što ti rekoh čisto! bez ikakvih što Varadinci kažu: kalamandrijah. A on upoznav u meni takovu poštenu djevojku, tako isto mene ljubi, a ne kao druga gospoda soldačka i nemeška. – Oj moja draga majčice! Dobro sam si ja ono u glavu i srdce utuvila, što je lane o Velikoj Gospojini kad sam ja na Vilinoj Vodici Bogorodicu zazivajuć mila se i od svojih krastah očistila – naš Opat u crkvi pridikovao: da nema u onoj ljubavi ni sretje ni božjeg blagoslova, koja je već u početku svom nečista, grješna bila! Izvan da ju posle suze pokajnice operu. Toga nalazi se već i dokazah ovdje i ti jih poznaš u glavu. Te voljeli se, ljubili se, te misliš crče jedno za drugim i kraj svih nezgodah, uzeli se. Pak pak, jedna, dvie, tri godine pak crče ljubav, svako sebi. Odkud to? S početne nečiste ljubavi.

Stana: Ta ta, nješto imaš pravo kćerko.

Kata: Ne nješto, već podpuno. Ta nisam ja luda švigarica, koja, kako joj se kakva prilika pokaže leti ko luda ptica na lepak, osa na med, riba na gljistu, hoće samo ham ham, (*pokazuje na usta*) i zvec, zvec, (*pokazuje kanda novce broji*) nego sam ja sazrijela djevojka i već razsuditi znadem te ljubavne kalamandrije. – Evo kraj našega Dojčina baš nam je dobro, – ali da me on svu u čisto zlato okuje, a da mi počne najmanje šalabazati, rekla bi mu odrešito ono naše: Sebi ruke djevere, šugava je snaša.

Stana: Pa baš dobro, kad ti u taj divan udari: pak reci mi kćerko, kad je on tako pošten, što on stobom misli? evo već godina danah te tvoje ljubavi šnjime.

Kata: Varaš se Majko. Već je on mene zavoljeo onako polu krastavu, kad me prvi put vidio, to mi je izpoviedio. A Bogme sam i ja njega od prvog stika, kad ga onako divna, mila i dobrotvorna upoznaoh. A što da tajim. – A što on misli? To Bog sveti znade. Al ti kao misliš: hoće l' me uzeti? To mi dosad nije reko, nit sam ga ja kao prosta ponizna i poštena djevojka za to pitala, jer to bi već sebično i šareno izgledalo. Meni je dosta, da on mene pošteno ljubi. Pa kad dodje sudjeni čas –

Stana: Al on je tebe izneo na glas. A više vriedi pošten glas, nego zlatan pas.

Kata: Alaj čudna mi posla. Samo kad se zamnom kakvi drugi rep navuče, moja je saviest mirna. A za kim negovore?

(Čuje se u pobočnoj sobi njeko mumljanje i glasovi: kako je to vino? Služavka Julia uleti u sobu.)

Prizor II.

(Julia i pređašnji.)

Julia *(uletiv u sobu sva zaplahirena:)* Gospojo! Evo došlo nekoliko Varadinacah upolak nakresanih, ištuć vina, ja jim natočila bokal i čaše, a oni, oni okusiv ga proderaše se: kakvo je to vino? To mi nećemo piti, tog pendreviša piti, kakvog i kod svoje kuće imamo. Nego jedan više: done-si karlovačkog, drugi Teočinca, tretji iločkoga, Radjevca, Maslaša što ga knez Lovra iločki pije, – i što ti ja znam, kakva vina ne nabrojiše. Kad ja rekoh, da vi imate ključeve od sanduka u kom su toga vina vlaše zapečatjene, al ti onaj, onaj, što mu je nos crven ko paprika, onaj Žava znate, mene štipac za obraz, onaj drugi znate Danko čini

mi se zove se, štipac mene za mišicu, gledte kao da je kli-
eštama (*pokazuje*) a onaj ćelavi Pišta znate vijo me čak u
kuhinju. Vrag ih ne odneo. – A šnjima je i naš Doctor, i on
na svu mjeru, pak sve jedno, te jedno, hvali jim se, kako je
on našu Katicu od krastah izliečio. – Nego hajte Vi Gospo
medj njih, nek vas štipaju, ja se više nedam, pak jim zado-
voljite, da se smire.

Stana: Eto ti tvoji Varadinci kćerko. No već predvidim, kak-
vog će danas biti Belaja i Rusvaja.

Jula: O biti će sigurno, ko njekoju dan. Da je barem, kojom
srećom, banov pandur Gigo tu.

*(Kata se samo smieši. Dok se Stana sprema, pipajuć se po
džepovih, da l' su joj ključevi tu, uleti u sobu Gigo pandur,
noseć košaricu i predavajuć ju Katici)*

Prizor III.

(Gigo i pređašnji)

Gigo: Evo, liepo te pozdravlja ban, Katice i šalje ti ove
ponude i reče da će i on skorim amo doći.

Katica: *(vadeć iz kotarice pomorandže reda ih po stolu, pak
smieši se:)* O! O! ala su liepe *(Svi se nadziru.)*

Gigo: A vidiš li, što iz svake strši Katice? *(Bolje gledaju.)*

Kata: O! O! od radosti nespazih. *(Vadi iz svake pomoran-
dže po dva tri dukata.)* O! Sami dukati Marijaši. O! Kako je
Ban dobar da ne kažem, razsipnik, kako me vole!

Gigo: Katice! Katice! To kao na svatove izgleda. Katica bit
će snašica, banica! I ju, ju! *(Kata se radostno smieši.)*

Kata: Idi Gigo, ne buncaj.

Gigo: E he he he A ja svatovski muštulugdžija?

Katica: *(Dade mu dukat:)* Pa na, evo ti muštuluk.

Gigo: O hvala ti liepa Katice, da Bog da se obistinilo!

Stana i Jula: *(radostno)* Da Bog da, da Bog da!

Stana: Baš dobro što si došo, hajde snama u krčmu, da umiriš one, ko što Jula kaže, nakresane goste, imat će više rešpeka, kad tebe banova pandura ugledaju, pa i sam doktor.

Giga: Ne bih, baš reko, mogo bi ja još batina izvući. Medjutim (*nakašlje se oštro, frčuć brkove*) hajdemo, nije nigda Gigo bio kukavica. (*odu Stana, Jula i Gigo kroz pobočna vrata.*)

Prizor IV.

(*Ukaže se na prstih dolazeć Dojčin Petar kroz srednja vrata, pak smiešeć se pozorno motri, kako Katica pomorandže po stolu reda, te iz njih dukate vadi.*)

Katica: Oh! Oh! Kako me vole! Al što je sve to blago napram onoga što je srdcu drago. Oh! Pero Pero! Ta volim te tko cviet rosicu, ko pčela ružicu, ko ptica goricu. Ta volim, ne rad pusta blaga, ne rad gospodstva tvoga, ta da si onaj najprostiji sirotan, voljela bi te ipak ko zenicu oka svoga: tako mi se dopadaš. Takova je ljubav moja! Pa zato si mi uvijek pred očima. Ta bdila, ta snila, ta čim se drago bavila, samo mislim na te i čeznem za tobom. Pak, premako sam dosada uvjerena o tvojoj iskrenoj ljubavi, opet mi se kadikad, osobito kad te dulje nevidim, podkrade misao, štono vele ljubomore ili brige za tobom. Pak si onda od teške brige pjevam onu pjesmu (*pjeva:*)

Sirota sam, nješto mi se žaluje.
Gdje moj mili, gdje moj dragi danjuje?
Gdje danuje, gdje li sada noćuje?
I dal koju, drugu dragu miluje.

Ta velik si gospodin, nije šala Varadinski ban, ugledan si, slatkorječit si, liep si, dolaziš u velikaška društva, a oko tebe se ofrcavaju velikaške gospodje, strieljaju te očima, namiguju na te, i svakom miloštu te mame, vabe, da bi te u svoje zamke uplele. Pak se bojim, zadrhtje mi srdce od straha, da se ne bi prevario i na svoju sirotu Katu zaboravio. Jer ja nisam takova djevojka, kao što ista pjesma dalje kaže. (pjeva)

Nek miluje, neka se je naljubi.
Djevojka sam, slobodna ko siv soko.
Uzdić ću se, poletit ću visoko,
Pak ću pasti, drugom dragom na krilo.

Ne! Ne! To nikad biti neće! Ljubit ću te do posljednjeg daha i da mi se iznevjeriš, – al onda bi i ja svisnula od jada.

Dojčin: (*približi joj se iza leđjah, zagrli ju i poljubi u čelo:*) Ne boj se. Neću, neću nikada najdraža mi Kato, jer ti si moje jedino ovejano zlato.

Kata: Juh! predragi Pero. Ti si valjda sve čuo, što ti dosad kao prosta sirota djevojka nikad izpoviedila nisam. Kazala sam ti samo, da te ljubim, ali kako, to ne. Sad barem sve znaš. (*Zagrli ga pavši mu u naručaj.*)

Dojčin: Čuješ li mi kroz junačke grudi, svaki kucanj srdca? Svaki kao da ti kaže: ti si moja, ti jedina navieke moja! Ta makar da me visoki moj položaj tobože od tebe proste sirote razlikuje, na to moja iskrena ljubav negleda, i ništa na svijetu od tebe me razdieliti neće.

Kata: Do neba ti hvala na izpoviesti toj, koju do danas čula nisam. Al predragi Pero, samo me još jedno muči –

Petar Dojčin: No, no, a što bi to bilo pokraj moje takve izpoviesti?

Kata: Bože sohrani o iskrenosti joj ni za dlaku ne sumnjam –

Dojčin: No valjda ti je kakav zlobnik i zlobnica ljubavi naše s čimgod uši napunila.

Kata: Ta ja nikud iz kuće ne izlazim.

Dojčin: Pa valjda tvoja Mati, od gostih začula.

Kata: Ni to ne.

Dojčin: Pak što je dakle, napolje s tim, ne muči me više. –

Kata: Ta pa kazat ću ti, u mom srcu za te tajne nema – *(U to se čuje iz pobočne sobe mumljanje i promuko glas doktorov: ideš Dojčin Banu. Zatim Gigin: ta kud ćeš tako pijan? Opet doktorov: Ko pijano, ti pijano, ti. – I otvore se vrata i doctor s Gigom, Stanom i Julom stupe unutra)*

Prizor V.

(Doktor malo guravih ledjah, Gigo, Stana, Julia i predjašnji.)

Doktor *(pred Dojčina teturajući):* A servus illusstrissime Serenissime Bane. Malo veselo, ovaj Gigo, kažeš pijano.

Dojčin: *(rukujuć se Doktorom)* Ta valjda nije. *(rakuje se i Stanom smieši se.)*

Doktor: Jest jest igaz Serenissime. Ono pijano, nem én *(drma se)*

Dojčin: Gigo! Što je to? *(miga mu)* ti vriedjaš G. Doktora.

Crnjić: *(Pravi se pijanim)* Ta pa istina, malo sam se napijo.

Doktor: Šta malo, ne možeš stojiš, a ja možeš još piti, Maslaš.

Dojčin: Pa Stano donesi mu dve butelje Maslaša, baš da vidimo ko je – *(Stana i Julia podju a Doktor ih pomiluje)*

Doktor: I tri i četir možeš da, *(štucne mu se, zatim pristupi Kati i nju pomiluje:)* A frajlica Katica, banica, szep, szep, nagy lepo, nem krastavac, ja ja izliečiš, ja ja.

Kata: *(izmiče mu se)* Baš da se osvjedočite *(ode do ormarica i donese pet, šest tegalah nedotaknutih zavezanih još, i stavi ih na stol)* Vidite kako ste me izliečili.

Doktor: (*pregleda tegle*) A kutja mast, zec mast, i mast jazavec, leg finom za krastavac. Ja izliečiš sve.

Crnjić: Da li si izliečio sve mrtve? (*Stana nosi dvie butelje, Jula čaše, postave ih na stol, pak odmah toče.*)

Doktor: Tako, sad vidiš, ko je pijano. (*Pograbi čašu pak ju izkapi*)

Crnjić: A bil' i ja smeo svjetli Bane, da vidimo ko je pijaniji. (*žmigne Dojčinu*)

Dojčin: Pa slobodno Gigo. (*Gigo lati se čaše kliknuv: Živio svietli Ban!*)

Doktor (*uzme drugu čašu*) Eljen Sere-nissime Bane! (*Doktor ispije svoju a i Giga pak se odmah sruši na zemlju i stane se koprcati. Svi se ustrave nadziruć se na Gigu.*)

Doktor: Ha, ha što kažeš, apoplexia potatorum, pijano, šloger málo.

(*Stana, Kata, Jula lome rukama oko Gige:*) Juh! kuku! siroma Gigo.

Stana: Julo daj friško vode, da ga pljuskamo, ne bil' k sebi došo.

Doktor: Kako voda, – vino, vino – još bolje rakija turiš Gigo pod nos krpo.

(*Jula donese rakije, nakvase krpu i metnu mu pod nos.*)

Doktor: i tareš oči slepo (*Stana i Jula čine to*) tako, tako oštro. (*Al Gigo se sve bolje koprci.*)

Doktor: (*gleda Gigu dulje*) Ne hasniš. Svučeš dolamu, mora pustiš krv. (*Stana i Jula svuku Gigi dolamu, zasukuju mu na lievoj ruci rukav, dok doktor nožić udešava*) Vežiš, stegniš maramu tu (*pokazuje gore na mišici*) tako. Sad dajiš tanjur (*Jula ga donese.*) Stano držiš ruku kruto, ne mrdac. (*Kad se doktor nagne da udari žilu, a Gigo djipi udariv svojom glavom o doktorovu.*)

Gigo: O zajutrak ti tvoj doktorski! (*ustane*) nisam se ja bunjike naždero, da ti meni zdravom zdravcatom krv puštaš. (*Motri ga.*)

Doktor: *(drži se za glavu, što ga udario Gigo, pak veseo:)* Vidiš, vidiš, ja, ja izliečiš? Zdravo, Gigo, opet živo.

Crnjić: Da, mater ako nije. Izliečio si me, ko i Katicu, ha ha ha! *(Svi se smeju.)*

Katica: Hvala ti Gigo, je si vragolan.

(Međutim doktor držeć se za glavu hoće da sjedne na stolicu kraj stola, mumlja nješto nerazumivoga, pak kraj stolice padne na zemlju.)

Crnjić: Ha, to je pijano šloger, a ne ja. Njemu do sutra ne treba ni vina ni rakije, tek kad se izspava, da raztjeruje mamurluk. Svjetli Bane, oprostite mi tu šalu. Al to se isto dogodilo u našem Vutoku s' našim jednim doktorom, koji se kao i ovaj hvalio, da sve izliečiti zna. Tako su njega na mindros uzeli Vutožani vragolani, te pokazali mu koliko znade. A to je meni na pamet palo, kad se ovaj malo prije sve jednako falio, da je on Katicu izliečio.

Dojčin: Doduše šala, ali nezgrapna po moga doktora.

Crnjić: Ni brige Vas nije, svjetli Bane, ja kriv ako sutra o tom bude štogod znao. Maslaš ga je pošteno uredio, dve čaše dosta mu da zaboravi sve.

Dojčin: Hajd nosite ga u drugu sobu.

Crnjić: Još i to. Nek ga dabo nosi!! *(Uhvati ga obručke pod rame, pomažu mu Stana i Jula smijuć se.)* Dokture! Ti sve izliečiš jel? de sad izlieči samog sebe! *(odu šnjim u pobočnu sobu)*

Katica: Eto, je si l vidio tvog Doktora, predragi Pero. Evo ti i nedotaknutih tegalah, a ti ipak njemu vjeruješ da me je on izliečio, a ne Bog i Bogorodica i vilina vodica, i to baš sutra o Velikoj Gospojini bit će godina danah. Vidiš, to je ono što me u ljubavi našoj još muči. A znaš kako si se obradovao, kad si mi lice sasvim čisto ugledao!

Dojčin: Ne čudi se tomu. Ta znaš, ja sam ti štono kažu pokvaren pop, to jest imao sam biti popom po želji Strica moga Biskupa, a ne po svojoj. I bio sam već crni đak

dvie godine. Kad ti baš na veliku gospojinu u crkvi spazim divno djevoče mnogo tebi nalik – no ti si još ljepša – pak zaljubim se smrtno, što se veli. Dabogme kao crni đak bez vanjske slobode da bi se snjom sastati i ljubav joj svoju očitovati mogo, to učinim pismeno. I gle čuda, ona se odazva. Naša pisma sva bijahu žarke ljubavi i viernosti punija, ode bogoslovija – ja da poludim i jedva izčekujem praznike djačke, kad ću se snjom prvi put sastati moći, kad ti mesec danah pred praznike, moj se jedan sudrug svuče, ostavi popovluk, ode. Svi se čudimo, što mu je naspelo, jer biaše pobožan i čestit mladić. Iza toga kad mi prve nedelje u crkvu, al ti moje drage nema u crkvi na onom mjesto na kom je običajno meni za ljubav sjedila i samnom očijukala Ja zveram po svoj crkvi. Nema je. Nema je druge, tretje i četvrte nedelje pred praznike nigdje. Mi se razpustismo, a ja ko bjesomučan k njoj. Bila je bez roditeljah al dosta imućna, te je sa svojom starijom sestrom u svojoj kući živila. Ona je znala za našu pismenu ljubav. Kad ja u kuću joj stupi, ona se poluporugljivo nasmieši rekav: O naš dragi Pero znam zašto si došo, al po zlu si putu pošo, jer nestalo ti Drage. Ja kao gromom iz vedra neba ošinut uzdahnu: Kako to? E onaj tvoj sudrug što se svuko ugrabi ti dragu pored onog: Tko pre djevojki, onoga je djevojka. I već su se vjenčali, evo ti pisma njenog. Ja nevjerujuć riečma joj izbuljim oči da mi izkoče. Istina, crna istina. Pak ni s bogom, izskočim napolje. A to je tek fina glatka, zlatna guja! Ona je samnom tek mimogred očijukala, a na onog pobožnog drvenog svetca sa svim žarom oka gledala. Ali bezobrazluka toga! onako meni zaljubljeno pisati, vjeru mi zadavati, to je što je najcrnje – mene je zaludila i za svoju ludu smatrala. Hu! od onda izgubih vjeru u sve, bacih crnu halju, odoh u vojnike, omrzoh na sve ženske, nisam te pretvornice ni gledao, dok tebe ne vidih. I to ti do danas ne kazah. (*Kucanje na srjednjih vratih.*)

Prizor VI.

(*Opat i pređašnji*)

Dojčin: Izahbat.

Opat: (*unišav*) A hvaljen Isus i Servus dragi Dojčine bane, i dobar večer. (*rukuju se a Katica poljubi mu ruku.*)

Dojčin: Servus, dragi Opate! No što tebe amo nosi.

Opat: Baš sam veliko Gospojinsko bdenje u crkvi dovršio, i kad u ćeliju svoju, a pašteta me na stolu dočekala, ne misli od brašna, nego od papira.

Dojčin: A, pismo je li? pa je l' šta važna?

Opat: (*vadi iz džepa pismo*) A ja ga pročitavši, daj preži, pak k tebi, ne našav te u gradu, pojurih amo znajuć, da ću te tu najći –

Dojčin: A da gdje bi bio, nego kod moje predrage Katice. Pa je li šta važna, pitam te.

Opat: Kako uzmeš, i jest i nije.

Dojčin: A od koga je?

Opat: Od mog dobra prijatelja druga, baš iz po Budimgrada, veli, dočuo je od jednog svog prijatelja velikaša, koji je na zabavi kod kralja Matije bio, da je tu medj drugima i Lovro herceg iločki veselio se.

Dojčin: A, moj iz mladosti prijatelj –

Opat: A našeg reda neprijatelj –

Dojčin: Kako to?

Opat: Čuj, samo čuj: pak je Lovro iločki reko, da će ti skorim u goste doći.

Dojčin: No to me izvanredno veseli, jer se dugo već ne vidismo –

Opat: A mene bogme ne, jer mu je ovaj naš manastir i dobra njegova, trn u oku.

Dojčin: Ta valjda ne, Ta tako rekav, sav je Srijem njegov, da ne spominjem, druga njegova dobra i gradove.

Opat: To je baš ona nesitost grješna. To je jedno. Al drugo je opet tebi pašteta. Bilo je govora u tom veselju i o tebi –

Dojčin: No, no, znam već o čemu.

Opat: Kako si tvrdogav i nepokoran unatoč onoga što te pismeno kralj ukorio, te neprestaješ pijuć i ljubakajuć blago razsipati –

Dojčin: Pa onda – dalje –

Opat: Pak kako si ti na to kralju odgovorio, znaš kao što pjesma veli –

Kata: *(hoće u nesvjest da padne)* Joj! *(uhvati se za srce.)*

Dojčin: Ne boj se dušo moja! *(posadi ju na stolicu)*

Opat: Pak se ugrijan kralj razžestio, a sve viko: tako on meni odgovoriti, tako on meni kralju svom odgovoriti, pokazat ću ja njemu, tko je Matjaš kralj, je li veća pijanica nego on, veći milostnik neg on –

Dojčin: Ha ha ha! Kad me je pismeno ukorio, a ja se pred nekima potužio, to ko raketla puklo u narod, a narod odmah tu pjesmu skovao, a ja ne bud ljin, samo prepisem pjesmu i pošljem mu mjesto odgovora, to je sve. A baš bi ga bio rad viditi, kako je onako ugrijan zipario jer ga ja još nepoznam. Predjašnjih godinah kad još ne bijah banom i kad mogoh, sastanak sam šnjim izbjegavo, pored one latinske: procul a Jove, procul a fulmine. A postav Banom neodoh mu nigda metanisati. To je ono što velikaše bole, a ne toli kralja.

Opat: Ne poznam ga ni ja.

Dojčin: Ja sam svjestan vršioc svojih dužnosti, te zato ne bojim se, do Boga, nikoga! A što pijem pa sam veseo kadkad, nepijem za njegove dukate, a što ljubim Katu zlato moje, *(poljubi ju u čelo)* u tom sliedim samo glas srdca svoga, a on mi zapoviedati nema – nek bolje gleda samog sebe, pravo mu je narod pjesmom odgovorio.

Opat: Nego čuj der dragi Bane, meni se vidi stvar ta sumnjiva, što baš Lovro iložki k tebi u goste dolazi.

Dojčin: Ko veliš: On dolazi u mjesto Kralja špijunirati.

Opat: I možda još nješto –

Dojčin: Jok vala! Lovro je pravi sin Otca svoga Nikole kralja bosanskoga. I on ne metaniše, kao ni pokojni mu otac. Kad ga je Matjaš neobhodno trebao, on je njega tražio i molio, a da mu se umili, naimenovao je Lovru hercegom iločkim. Lovro je suviše ponosit, a da bi se za takvo podlo djelo špijunstva upotrebiti dao. On dolazi čisto meni za ljubav u goste. Pak mirna Bačka. To sam uvjeren, ne sumnjaj.

Opat: E pa dobro. Onda sutra, ako bi stigo kao što si ti moj gost, jer moj Manastir slavi znaš, bit će i on moj gost, to tebe i njega molim, pak i sve od njegove pratnje – sigurno neće takav velmoža sam doći, k 'sebi na čast pozivam. Znaš.

Dojčin: To je liepo, da se malo čeretajuć proveselimo, nek znadu ti Ugri, kako u Sriemu Sriemci živu. (*zamisli se*)

Opat: No što špekuliraš?

Dojčin: O koga je datuma, dana pismo?

Opat: Od 1-og kolovoza.

Dojčin: Pade mi nješto na pamet, no o tom ćemo danas u predvečerje Gospojinsko, kod tebe večerajuć, dalje govoriti, ovdje mjesto nije.

Opat: To mi je baš drago. Pa hajdemo. (*kao da pođu*)

Prizor VII.

(*Crnjić dođe unutra ko malo zabezeknut rad Opata, podje mu poljubit ruku.*)

Dojčin: No što je Gigo? Kako je Doktoru?

Crnjić: (*smiešeći se*) O lahkše mu je, posve lahkše! (*pokazuje rukom na usta, da se izbljuvo.*) Pak sad hrče sve u petnajst. Nego znate svjetli Bane, što sam Vas došo moliti. Evo baš došo mi jedan Vutožanin moj komšija, veli: da se

u Vutoku velika profuntana gradi, još će triput veća biti nego stara, pak jer je za to malen prostor, a moja i mog komšije kuća baš na tom mjestu sudaraju se, pa zato hoće kralj Matjaš, tko li, da naše kuće i baštine prekupi pa zato bi morao ja sam u Vutok otići, da to malo sirotinje prodam. A šta će mi kad pravo reći žene nemam, bećar sam. A kod Vas mi je dobro, da nemož bolje biti. Veli još taj moj komšija da mnoge ima u Vutoku, baš toga radi, velike gospode (*Dojčin se žacne*) pak molim pustite me da udesim stvar.

Opat: Da Vutok je iza Varadina prvo strateško mjesto gde bi Turci provalili u Sriem.

Dojčin: (*još malo razmišljajuć*) Dobro. A ti odmah sedlaj iz moje staje koga najvoleš konja.

Crnjić: I moj komšija na konju došo, al samnom neće moći uzgrabce i Vašim fakovom, to znam –

Dojčin: Pak odmah primi novce što ti dadu, pak vidi ti l' se malo, samo se odmah vrati, a ja ću ti koliko tražiš za svoju kuću i kućište nadoknaditi. Al čuj! Odmah ovdje preobuci se u paorsko odielo, da jim t.j. toj velikoj gospodi u oči ne padaš, pak pozorno i obzirno propitaj, pronjuškaj, kaka su to tamo velika gospoda? A sad perjaj, da si mi, kad pomislim samo, već ovdje večeras. Ja ću te u Manastiru čekati.

Crnjić: Kako zapoviedate, biti će. A drugo, ta i ja želim sutra malo s narodom provrcat se i poigrati. S Bogom svjetli Bane i prečastni Otče. (*poljubi Opata u ruku i odu*)

Dojčin: A i mi hajdemo, dragi Opate, da tvoji fratri s večerom ne čekaju. Izpao bi iz njihove milosti, kao ja iz Matjaševe. Ha ha ha! S Bogom Kato, moje suho zlato. (*poljubi ju u čelo*) Ne boj se dušo!

(*Odu. Zavjesa padne.*)

Čin III.

Po podne na Veliku Gospojinu. U dnu pozornice predstavlja se Manastirska crkva, pred njom oveći prostor, oko koga su lipe, desno i lievo klupa. Pod crkvom i manastirom dugački stol ćilimom zastrt, na njemu bokali s vinom i čaše. Kraj stola u srjedini istoga ledjma prema manastiru a licem k publici sjede desno Opat pak Lovro iločki a njemu lievo Dojčin Ban. Njima s oba kraja po jedan Velmoža, a na pobočnim klupama na svakoj po 2 velikaša. Namjestnik Opata stoji desno kraj stola, drugi frater lievo koji toče vino kadgod ispiju čaše.

Prizor I.

Opat: *(ustavši držeć u ruci čašu)* Iako sam u blagovalištu našem odao dostojnu počast i štovanje presvietlom našem hercegu Iloka i svega Sriema, te mu iz dna srdca *(kašljucne)* nazdravio kao najdičnijem gostu našem poželim dug mu i sretan život uz krjepko, stalno zdravlje, to scienim se i ovdje pobudjenim i dužnim, ovdje u ljepoti majke prirode snova mu nazdraviti i ovom čašicom našega Varadinca želje moje i štovanje moje ponoviti i potvrditi. Bog dragi i Velika Gospa takodjer želje mi uslišila i milostju svojom potvrdila. I opet da živi presvietli G. herceg na mnoga zdrava sretna ljeta! *(čuju se topići gruvati. Namjestnik opatov i fratar stojeć kraj stola desno i lievo tomu znak daje rukom medj kulise mašuć pak zapjeva):* in multos annos, in multos annos, in multos annos! *(Herceg se kuca pri stolu sa svima, pak i onima što na klupama sjede, daje rukom znak, da dodju kucnut se i piti, što ovi i učinu, pak opet na svoja mjesta sjednu.)*

Herceg: I opet hvala Vam liepa na toli srdačnoj *(nakašlje se)* zdravici i Vašem današnjem ugoštenju, prečastni Opate.

Dojčin: Da, dragi iz mladosti Pobro i herceže, tako ti nisi valjda ni sanjao, da ćeš u mjesto kod mene, kod mog dragog Opata prvi dan tvog dolazka počastjen biti. A pravo da ti kažem Pobro, ja te ne bi, onako nenadano mi došavšeg, mogo ovako počastiti sjajno.

Lovro: A služi na veliku čast preč. Opatu. Biaše baš čast do koljena, što moji Iločani vele (*Opat se klanja*) Pa nisam ni u snu mislio, da siromasi pustinjaci tako počastiti mogu. Tako moji fratrovi ne mogu.

Opat: Zato su oni reda prosjačkog, a mi ne.

Lovro: Tek imate velik posjed ko što čujem, kao spajije. (*Opat se češe za ušima i namješta si čelepuš.*)

Opat: Da već pre 200 god. nam za zasluge po crkvu darovan i od kralja Matjaša potvrđen. Tako bar jedanput možemo u godini danah, kad je naš kirvaj počastiti, tim više kad saznamo, da će mo dobiti takova odlična gosta. (*nakašlje se.*)

Lovro: A od kud ste Vi to saznali.

Opat: Ta i mi imamo svojih prijateljah.

Lovro: A ja mišljah Vi se nebrinete, osim Boga crkve i službe božje, za ostali sviet, a najmanje za politiku –

Opat: Ako je ono istina što stara latinska poslovice o politici veli, da je: “mel in ore, verba lactis, fel in corde, fraus in pactis”. t.j. u ustih med, a na srdcu jed, laž i prevara, tad i mi ko svetjenici propoviednici pravde i istine, ako za takvu politiku saznamo, moramo odlučno pravdu i istinu braniti, proti onakovoj lažnoj politici.

Lovro: Zato se ne trebate baš toliko truditi, dok, kralj Matjaš još živi, jer on je pravdoljubiv i pravičan.

Dojčin: Da viš herceže Pobro, nije baš sve što se sija zlato – (*onaj na desno sjedeći velmoža Mrgodaj žacne se*)

Opat (*to opaziv*): To jest moj ban je htjeo sotim reći, kad bi kralj Matjaš bio sveznajući, svevidući, što mu u kraljevini sve biva, a ne bi imao oko sebe –

Lovro: No Opatе, Vi valjda neubrajate mene medj takove –

Dojčin i Opat: A Bože sačuvaj –

Opat: Vid'te presvietli herceže, moj dragi ban Dojčin nije u pravoј milosti kod našeg pravdoljubivog i pravičnog kralja Matjaša a zašto? za trice i kučine, što naši Srieṃci vele, (*onaj se opet Velmoža žacne i vrpolti se*) ili za sasvim proste, ljudske naravske stvari, od kojih nitko manje više nije prost, a od kojih su njeke ulizice i podli prišaptači kod kralja Matjaša, načinili što no se kaže: od muhe Elephanta. (*Opet se vrpolti onaj velmoža*)

Dojčin: Dragi Opatе, hajd manite se toga. Ja sam si svjestan, da sam točan u vršenju svojih dužnostih, nek kralj Matjaš o meni misli što mu volja – a naposljedku moj narod, moji Srieṃci vide sva moja djela, pak će i oni suditi. Nego dragi herceže, da ja kažem još jednu: dižem čašu u slavu uspomenу tvoga slavnog Otca Nikole, koji je god. 1463. na saboru sazvanom kraljem Matjašem ovdje u mom Varadinu uz kralja Matjaša ter Vilovca hrvatskog bana, uz Stjepana Frankopan i Imbru Zapolju i druge hrvatsko-ugarske velmože odlučnu rieč vodio, a mnogo godina prije toga uz slavnog Otca Matjaševa Sibirjanin Janka bio najjači stup Ugarske. Da bog da ti bio vriedni sin slavnog Otca tvoga! Slava vječna Otcu tvom i Sibirjanin Janku!

Opat: (*kucajuć se*) Slava jim! (*svi se kucaju i piju*)

Prizor II.

(*Izvan kulissah čuje se žagor, zatim tihačko pa sve jače pjesma: Hvala Bogu i Bogorodici i toј hladnoj vilinoј vodici! Priđolazi narod u svetačnom ruhu prišav na pozornicu opetuje to isto. Medj narodom je i gajdaš. Tu je Kata i Mati joј Stana i sljepica Nena a uz nju vodeći ju pod ruku Giga.*)

Dojčin: A evo mog dragog naroda, da se malo proveseli i nas razveseli. Dobro došo narode dragi!

Svi: Bolje našo, naš mili Bane Dojčine! (*Dojčin, Opat i Lovro ustaju od stola, dolaze medj narod, ovaj ljubi ruku Opatu, a Dojčinom se mužki rukuju. Dojčin se rukuje s Katom i pomiluje ju*)

Dojčin: No pa kako dragi moj narode, je si l veseo, a?

Više ih: Jesmo! Hvala Bogu i Bogorodici!

Crnjić (*pozdraviv Bana po vojnički*): Svjetli bane! kako da nismo veseli, kad evo opet novo čudo, ova sirota Nena sljepica, koja je o Spasovu bila sasvim sliapa, umila oči danas na Veliku Gospojinu na vilinoj vodici, pak progledala, oči joj čiste kao u ribice, a gleda kao soko. Gledte kako je sad liepa (*pomiluje ju. Dojčin i Opat i Lovro u oči joj zaviruju govoreći: istina! istina!*)

Opat: (*Dižuć oči i ruke pram nebu*) oh velika si Bogorodice! (*prema namjestniku*) Otče brate, dajte donesite vina narodu, nek se veseli (*Namjestnik i onaj drugi brat odu i za čas vratjaju se s bokalima uručujuć ih ovom onom mužkarcu, naposeb Gigi. Medjutim se razredi narod, mužki desno, ženske lievo. Dojčin s Katom tiho govori, Lovro promatra ženske, pa došav do Dojčina veli: da krasne cure.*)

Dojčin: Je li Herceže. (*A i onaj kraj stola sjedaći, što se vrpeljio Mrgodaj, još se većma vrpolji i nagiba se da bolje vidi Katu.*) No Gigo sad nazdravi. (*veli Dojčin.*)

Crnjić: (*s bokalom u ruci*) U slavu današnjeg blagdana bogorodičinog, Njoj u zahvalnost na ovom čudu, a uzdrvlje i veselje preč. Opatu i njegovim gostima. Živili!

Svi: Živili! Mnoga ljeta! (*pjevaju: Mnogaja ljeta! i piju.*)

Opat: Hvala, hvala dragi narode!

Dojčin: E sad budte veseli, pjevajte, igrajte, zabavljajte se po narodnom običaju, i veselite nas. A ti Gigo budi u svemu tom vodja.

Crnjić: Pa s čim da počnemo? Ja velim, našim sriemskim kolom odtvara se svako veselje, a poslje ćemo se sigrati.

Dojčin: Pa dobro. Dakle gajdašu, piri, sriemsko kolo.

(Svi se uhvate, gajdaš u sriedinu dodje, pak igraju u polukrug, govoreći poskočice. Gigo je kolovođa, uz njega Nena, onako s torbom i u njoj s guslama igra. Lovro i Dojčin povuku se natrag.)

Crnjić: Skoči kolo sriemsko naše – uz djevojke i uz snaše, Da igramo, da pjevamo – kako koji bolje znamo! iju ju!

Jedan momak, igrač: Oj djevojko tajdana, i svilena marama –

Koj maramu kupio – taj ti lice ljubio! iju ju!

Jedna djevojka: Nije, nije, djavole, već tko mene najvole! ihu, ihu!

(Kata pusti se iz kola i hoće Dojčina da uvuče, al on joj pokazuje onog što se vrpeljio, Mrgodaja, ovaj ju sliedi, u kolo se uhvatio)

Kata: Hvatajte se biele ruke – gledajte se crne oči, –

Koj ne ljubi crne oči, – nepada mu san na oči,

Već mu pada jad na srdce – a od jada gora vene, iju ju!

Drugi momak: Oj djevojko dragana, ne metji se nogama.

Nije ovo poljana, već junačka dolama, iju iju ijuju!

Druga djevojka *(pusti se iz kola i uvuče Lovru, on se hvata, ona pjeva:)*

Hajde kolo da skočimo – pa junački poskočimo,

Da vidimo tko će bolje – a ja vidim tko nemore,

Tko se skoro oženio – svakog dobra poželio, iju ju!

Treća djevojka: Kolovodjo diko naša, uz tebe je liepa snaša,

Okom treni, kolom kreni, nek se snaša zarumeni, iju ju.

Crnjić: Nije ovo snašica – već moja pajdašica,

Udovica, sirotica, – ali krasna rumen lica.

Drž se Neno ti mene, da mi srdce nevene, iju ju!

Prva djevojka (*uvuče Dojčina u kolo pjevajući:*)

Hajd u kolo mili bane, Varadinsko slatko lane,
U kolu ti liepa Kata, liepa Kata gruda zlata, iju ju!

Druga djevojka: Da igramo da pjevamo dokle vojna ne
imamo;

A kada ga uzimamo, vrzi pjesmu na policu,
A surčije u kutije, krpaj gatje i košulju,
Što ga vruga većma krpiš, to sotona većma dere, iju ju!

Drugi momak: Oj djevojko dušo moja, čim mirišu njedra
tvoja?

Il ljubicom, il ružicom, ili smiljem, il bosiljem?

Treća djevojka: Nit ljubicom, nit ružicom, niti smiljem nit
bosiljca

Nego dušom djevojačkom, ihu ju!

Crnjić: Hopa cupa draga Neno, reci i ti ma šareno,
Ne stidi se, samo reci, al od mene ne uteci.

Nena: Hopa cupa dragana, zašt mi nisi kazala,
Da moj dragi boluje, da mu nosim ponude,
Od komarca rebarca, od mušice dušice,
A od raka dva kraka, i čašicu rakije,
Da se dragi napije! iju, iju, ijuju!

Crnjić: Tako tako Nenice, oka moga zenice,
Dodaj Gigi rakije, da se Gigo napije,
Bolje kolom poskoči, izljubi ti sjaj oči, iju ju (*poljubi ju.*)

Nena: Bolje kolo poskočimo, da se doma povratimo,
Doma mi je zla svekrva, sinoć me je potvorila,
Da sam jadna, muža bila, nisam ga se ni dodila.
Ja mu rekoh sude prati, a on nehtje sude prati,
A ja lonac, pa u glavu! Puče lonac, puče glava.
Nije meni glave žao, već je meni lonca žao.
Skupo sam ga kupovala: za jabuku divljakinju
I za druge polovinu! uju, uju, ijuju!

(Na to se najpre pusti onaj vrpoljac od Kate, za njim i Lovro i Dojčin te se kolo razpusti.)

Dojčin: Nek je kola dosta, hvala narodu dragi! sad malo odahnite i ovim slatkim vincem pokriepite se, za drugu zabavu. *(latjaju se bokala, piju.)* Gigo! ti opet nazdravi, da nam sladje bude piti, pa ponudi i ženske.

Giga *(Nudi one neće):* Viš svietli bane kako se snečkavaju, ovdje se ko bajagi stide, al na samu medj sobom samim popile bi crtalo. Ha ha ha! A kome da nazdravim sad? Ja bi onom gospodinu tamo *(pokazuje na mrgodu vrpoljca)*

Dojčin: On nezna i ne razume racki.

Crnjić: A ja opet ne znam az mungja, mit mungja, pak će Gigu smundjati, kako ćemo sad?

Dojčin: Pa da ti samo reci, mi ćemo mu već iztolmačiti.

Crnjić: E pa dobro. Al zbilja ne znam kako ću i što ću, – nješto se svak čas mrgodi u tom našem veselom, društvu, ne znam koji mu je vrag? E pa Bog ga poživio! a da mu mrgoda prodje i da sladje čašu izpije, neka mu se Katica smiluje, neka ga poljubi.

Svi: Pravo, pravo! *(Katica se snečkava, Dojčin pristupi joj nagovara ju, da ga poljubi, što Katica i učini. Mrgoda se slatko zatim nasmeje, pak izpije čašu)*

Crnjić: Ha nisam li dobro reko. Živila Katica šnjime! A sad ću jim zgodnu pjesmu odpjevati, koju i naš Ban vole. Pomažite!

Ej! rujno vince, rumeni mi lice!

Kada pijem dobro pijem! kada ljubim, slatko ljubim,
Kada bijem, oštro bijem.

Ej! Nema lica, bez rumena vinca.

Ej! ni radosti, bez zelena vianca!

Ej! ni milosti, bez tudja junaka.

Svi: Živila Katica.

Jedan momak: A sad ću ja Gigi nazdraviti. Bog ga poživio sa bivšom sljepicom, a sad okatom liepom Nenom. (*Svi viču: živio Gigo!*) Pa sad mu i odpjevajmo pristojnu pjesmu. (*Pjevaju.*)

*Volem brati po planini cvieće
Nego ljubiti što mi srdce neće!
Bože spari, tko za koga mari,
A razpari, tko za kog ne mari!*

Crnjić: (*Zagrli Nenu i poljubi*) Hvala! Iz vaših usta u božije uši. Da Bog da.

Prizor III.

(*Dolazi jedan Vutožanin seljak turajuć se kroz narod i vičuć: ta propustite me, Gigu tražim, jel tu?*)

Svi: Ta jest, jest.

Gigo Crnjić: (*došavšem pred njega*) Ho ho! komšija! odkud ti tako? Šta je? Što si opet došo?

Seljak: Da ideš odmah kući.

Crnjić: Šta valjda nisu gospoda magjarska zadovoljna kupovinom naših kućah, predomislila se, okrenula opaklijom aj? il bi bez poture, da nam dobro naše otmu? Maler ako nije.

Seljak: Nije to, već umrla ti žena.

Crnjić: Ta ne reci, ha ha ha!

Seljak: Ta borami! Kako je sinoć s dugonjom i s drugima njima sličnim kod babe Rokse bančila, pošla š njim kući, a ona ti se tek najedared sruši pak ni micac.

Crnjić: A njen dugonja?

Seljak: Ni mukajet, već ostavio ju na šoru, pak šumagele kući. Noćni stražari naišli na nju, pak ju odmah u varošku

buvaru, tamo te čeka, da ju dodješ sahraniti, tako je Knez sa obštinarima zapoviedio, da ti kažem.

Crnjić: O izjela me za tim briga baš. Šteta, što neposlaste odmah po našeg doktora, da joj krv pusti, kao što je meni htjeo, jer to je bio kod nje pravi veliki šloger. A ha, jel Gigo pijandura? beštijo jedna! A možda ju je dugonja malo pregušio, da je se kurtališe, aj?

Seljak: Ta Gigo, ne zbijaj šale, već ajde samnom.

Crnjić: Ta mahni me se. Veliš danas otegla, dakle istom bit će sutra sahrana – a naposljedku, kada jim onako debela zasmrdi, sahranit će ju oni i sami. – Oh! Velika li si Bogorodice, koja si me uslišila. A Neno draga što veliš ti na to? *(Zagrli ju i poljubi. Nena kao stidi se.)*

Svi: Eto para, stim svatovah!

Crnjić: Pak da Bog da!

Dojčin: Gigo! To bi i meni drago bilo. Za to nastavi veselje. Pijte, pjevajte, sigrajte se.

Crnjić: *(Kucajuć se i pijuć:)* Ja pijem u pokoj moje žene i one njene aspidske rutave duše.

Svi: U pokoj duše. *(piju)*

Crnjić: A sad štogod da se sigramo.

Svi: Hajd, hajd.

Crnjić: A šta će mo? Prstenka, il mačke i miša il bubalice, il šabca lapca, il fote, il sliepe bake, il Rajole?

(Jedan veli: haj prstenka, drugi fote, tretji bubalice itd.)

Jedan momak: Ja znam što bi Gigo najvoljeo, takvu sigru gdje se cmaka.

Crnjić: Ha ha, toga toga!

Isti momak: Al to dugo traje.

Crnjić: Ja nemarim, ja mogu i ovako na brzo! *(poljubi Nenu)*

Drugi momak: Već da sigramo se Rajole.

Prvi momak: Ha, da čujemo kako će Gigo za svojom aspidom zapievati, naricati.

Svi: Ha, ha! Baš dobro, Rajole, Rajole!

Crnjić: A tko će biti Rajole?

(Ovaj kaže: ja neću, ona: ja neću, onaj: pa ću biti ja.)

Crnjić: Ne tako, već na kog kocka padne, da vučemo šibice, kratko, dugačko, koji prvi izvuče dugačko, taj će se pružiti.

(Sa kulissah kao s grane otrgne šibicu, razpolovi ju, načiniv jednu dulju, drugu kratju, kako će ih u ruci sakriti moći, a da jim krajevi van vire, pak onda ide te momku, te djevojci pružajuć ih da vuku, te više kad prvi izvuče: kratko! Djevojci: kratko! Momku: kratko, a kad dodje do Kate koja takodjer vuče, poviče: dugačko. Kata je Rajole)

Kata: Ja neću ti si mi Gigo dugačku šibicu podmetnuo.

Crnjić: Ta nisam, vjere mi. Zar tako o meni misliš Katice?

Kata: Ja neću, neću. *(Na to dođe joj Dojčin moleć ju: Kato moje zlato molim te ja ne kvari sigru kad si izvukla budi, pa što je to? Samo sigra. Kata mučeć privoli, pak se pruži kao mrtvac, prekrstiv ruke, drugi svi se uhvate u kolo, pak oko nje pjevaju):*

Umre, umre, Rajole, Rajole,
Tudjoj majci na krilu, na krilu,
Zovite mu sestricu, sestricu,
nek donese svječicu, svječicu,
Zovite mu Damjana, Damjana,
Nek donese tamjana, tamjana,
Zovite mu Kuzmana, Kuzmana,
Nek donese ruzmana, ruzmana,
Gdje će mo ga zakopati?
U rupicu, pod vrbicu. *(stanu s kolom)*

Jedan momak: No Gigo, ti ćeš sad zapievati.

Gigo Crnjić: Hoću, dakako. *(Klekne kraj Katice, raširi ruke, te nariče:)*

Jao! zubato sunce moje! – moja ženo!
Brzo s'smrče svjetlo tvoje – joj ledeno!
Joj prerano ti mi zadje – joj za goru!
Ko bundeva trula s' nadje ti na šoru!
Joj frakano lice bielo – i rumeno!
Joj bumbarско ono tielo – ugojeno!
Jaoj! Ona rujna usta – od karmina,
Jezičina u njim pusta – od aršina!
Tko će odsad Gigu tvoga – svjetovati?
Kao kera pomamnoga – psećja mati,
Tko će Gigu da miluje, tko da ljubi?
Kao s'milinja biesne kuje – škripuć zubih!
Tko ponude Gigi nudit – od šipakah! (*pokazuje rukama šipke*)
A nikad ga nepokudit, – bez psovakah.
Jao! ženo moje luče – sva radosti!
Gigi tvome kičma puče – od žalosti! jao kuku lele, ha ha hi!

(*Svi se smiju vičući: idi vragolane Gigo: dosta je, dosta!*)

Gigo: (*dižući se*) I ja mislim,

Kata: (*takodjer se diže, ali snuždena.*)

Dojčin: (*pomiluje Katu videć ju žalostnu.*) Draga Katice, to je samo šala.

Katica: Da, ti ne znaš, kako mi je od te šale.

Dojčin: Mahni se kojakovih mislih –

Crnjić: A mi će mo sad Katici, za ljubavnu utjehu jednu odpjevati, i to ja i moja draga Nena, a vi drugi samo kadkad kadkad zagudite. (*pjevaju u duetu Gigo i Nena*):

Čuješ li Kato, čuješ li zlato Kato, čuješ li?

Gigo: Poje te bratac iz šumice, više te Kato, više te zlato, Kato više te.

Dat ću tebi žutu gunju, od leta, Kato, od leta zlato, od leta.

Nena: A što će mi žuta gunja od leta, brato? od leta brato, zlato, odleta,
Kad ja žutim i ovako za tobom brato, zatobom brato zlato, za tobom.

Gigo: I dat ću ti bijelo janje od stada, Kato, od stada zlato Kato, od stada.

Nena: A što će mi bielo janje od stada brato, od stada brato zlato, od stada,
Kad ja blejim i ovako, za tobom brato, za tobom brato zlato, za tobom.

Gigo: I dat ću ti kondir vina, rumena Kato, rumena zlato Kato rumena.

Nena: A što će mi kondir vina, rumena, brato, rumena, brato zlato, rumena,
Kad rumenim i ovako, za tobom brato, za tobom brato, zlato, za tobom!

Gigo: Jel dobro, liepa Kato, zlato? (*Kata tek malo miče glavom*)

Dojčin: (*davši kesu s dukatima Gigi*): Na Gigo, ostalom razdieli narodu! (*zatim narod: Hvala! Hvala!*) Hvala ti Gigo i Neno i svima hvala u mjesto liepe Katice. Dragi narode moj! Ta prekrasne su ti pjesme. E i kako ne bi bile? Sa pjesmom se radjaš, pjesmom živiš, uz pjesmu posluješ, uz pjesmu boluješ, pjesmom se tješiš, pjesmom se veseliš, pjesmom tuguješ, pjesmom se hrabriš, pjesmom umireš. Znadeš pjesme svoje kadkad i zasoliti, ali zlo ipak nemisliš, Zato si mi mio i drag! Zato sam sviko i obiko s tobom, pak mi je omilio tvoj kitnjasti Srijem, kao da sam u domovini rodjenoj svojoj, jer sam se uvjerio, da si iskren, pošten, i radin narod, što više veselo i hrabreno kao u svatove ideš u boj, kad pogibija preti milom domu tvom, ne žališ glave rad pradjedovske slave. To sam se uz tebe boj bijući osvjedočio. Za to još jedanput hvala i slava ti moj mili

sriemski narode, a evo ti srdca evo ti ruke, samo će me sila ili smrt od tebe razstaviti.

Svi: Živio naš mili bane Dojčine! hvala! hvala i slava Dojčinu!

Gigo: Još nijednog veselja u Varadinu nije bilo, a da se ne bi pjesma Dojčinova odpjevala. Za to složno svi!

Svi pjevaju: Vino pije Dojčin Petar varadinski ban!
Popijo je sto dukatah sve za jedan dan!
Još k otome vrana konja, zlatan buzdovan.
Karao ga kralj Matija zemlje gospodar:
Bog t'ubio, Dojčin Petar Varadinski ban.
Bud ti popi sto dukatah sve za jedan dan,
Zašto popi vrana konja, zlatan buzdovan,
Al besedi Dojčin Petar, varadinski ban:
Ne karaj me kralj Matija zemlje gospodar!
(Onaj Mrgoda digne se od stola vičući: nem szabat, nem szabat. Dojčin žmigne Gigi, da samo pjevaju, dočim Lovro Mrgodu stišava.)

Da ti piješ rujno vince, koje pijem ja!
Da ti ljubiš krčmaricu, koju ljubim ja!
Popio bi ravnu Peštu i sav Budim grad.

Dojčin: (smiešeć se): Hvala i na tom dragi narode moj! Oj Neno a i tebe bi još zamolio. Gusle su ti u torbi, a ti nam još nijedne uz gusle ne odpjeva. Bil ti znala kakvu ariju od ove, na primjer: o Sibirjanin Janku, tom slavnom junaku?

Nena: O znadem ih nekoliko, al su sve dugačke.

Dojčin: A ti kakvu kratku, nek čuju ta magjarska gospoda i tebe što znaš. Al ja ću još prije toga jednu šaljivu, ponda, dok gusle medju udesi, Nena nek odpjeva. Čujte i čudite se: (pjeva)

U Budimu gradu

čudno čudo kažu,
 Hm, hm djavole, čudno
 čudo kažu.
 Patku podkovanu
 Gusku osedlanu, hm hm itd.
 Miš na dudu svira,
 Tekunica igra, hm hm.
 Miš nasejo proju
 U ježovom polju, hm
 Narastila proja
 Mišu do koljena, hm
 Mišu do koljena,
 Žabi do ramena, hm
 Miš pozove mobu,
 Da požanje proju, hm
 Muhu i skakavca,
 Cincara komarca, hm
 Miš jim zakla mrava
 Debeloga brava, hm
 Pak se čudi moba,
 Što j' debela čorba, hm

Gigo: Čuli ste li, kakva se čuda u Budimu događaju, veća
 neg kod nas u Varadinu i na Vilinoj vodici.

(Svi se smieše.)

Nena: Sad ću drage volje ja. *(izvadi gusle, sjedne po
 sljepački, zagudi i zapjeva:)*

Čador penje Sibinjanin Janko
 Blizu dvora Jele udovice

Gigo: eha, eha!

Nena: Besedi mu Jela udovica:

"Oj boga ti! Sibinjanin Janko!

Ne penj 'čador blizu dvora moga,

U mene su kćeri neudate
Mile snahe skoro dovedene."

Gigo: A ha! Zna Janko gdje će čador razpinjati:

Nena: Al besedi Sibirjanin Janko:

"Ne budali udovice Jelo!

Ne budali, kad budala nisi.

Ako su ti kćeri neudate,

Razudaj ih za koga ti drago,

Pak nek ljube, za koga otidu,

Mile snahe, za koga su došle:

Ja ću tebe Jelu udovicu." (*prestane pjevat i digne se*)

Gigo: A ha! Tu nema kod Janka kec, mec, mile lale, ko sa
mojom Nenom, nego ja ću tebe, ni pet ni šest kao pod
moraš.

(*Onaj Mrgoda opet skoči lupi sa rukom o stol viknuv: To je
suviše.*)

Gigo: Gle gle, taj zna sad racki.

Dojčin: Ta to je samo prosta narodna pjesma.

Mrgoda: To je uvrieda sjeni slavnoga Janka Hunjadija, spa-
sitelja Ugarske.

Dojčin: A zašto on ne bi mogao ljubiti udovicu, kad mu
njegov sin pokraj žive zakonite žene ljubi djevojku, pak
šnjom i poroda još živog imade? Aj?

Mrgoda: To je uvrieda veličanstva kraljevskog, to je –

Dojčin: Kako nije baš. Ta to bar sav sviet znade. A meni on
zamiera što ja kao slobodan neženja u poštenju ljubim ovu
poštenu čistu ko zlato, djevojku tamo, meni je i pristalo.
(*pokazuje na Katu sasvim uzrujanu i dihljuću*)

Mrgoda: Još više, više! piješ i rasipaš blago?

Gigo: Gle gle ti njega.

Narod: Gle, gle!

Dojčin: Pak ako pijem, nisam kraljeve nijedne poture popij, nit je od njega zamolio. A ako razsipam blago, svoju stečevinu razsipam i dielim narodu mome. (**Svi:** Tako je!)

Mrgoda: A tko to platja, nego kralj?

Dojčin: Nije istina! Moj narod. (**Svi:** Tako je!)

Mrgoda: Al još više! Kraj takvog razkalašenog života, zanemarljuješ dužnosti svoje –

Dojčin: I to nije istina.

Svi: Nije istina, nije istina.

Dojčin: Evo moga spasa, evo naroda –

Mrgoda: Što nije? Primirje s turskim carem Bajazitom tek što nije izteklo i Turci kod Šabca prelaze u Srijem, a ti bez brige ovdje piješ i ljubiš –

Dojčin: I to nije istina! To bi mi moj kapetan u Mitrovici odmah javio bio, i ti me ovdje ne bi našo.

Mrgoda: Kakav ti, onakav i tvoj kapetan.

Dojčin: (*hvata se za mač*) Ja se ogradjujem proti takvim uvrjedama, jer (*lupi rukom po njem.*) A naposljedku tko si ti, te si tako drzak, da me vrijeđaš?

Mrgoda: Ti vrijeđaš kralja! A rukom biješ po maču predamnom? (*razdrliji gornju haljinu vide se mnogi ordeni*) u ime njegovog veličanstva moj si sužanj!

Kata: Jao! (*te pada u nesvjest u naručju majke svoje*)

Jedan iz naroda: Mi našeg Dojčina ne damo, nije kriv.

Svi: Ne damo, nije kriv.

Dojčin: Dragi narode mir! Povinovat se moram kraljevskom izaslaniku. Al se ni najmanje nečudim, da sam kod onog krivcem našast, koji je svog rođenog ujaka, pak palatina Garu i tvog Otca (*pokazuje na herceg Lovru*) pak Primasa ugarskog, pak nadbiskupa kaločkog progonio.

Mrgoda: Ni rieči više, napried!

Svi: Mi našeg bana nedamo! (*Podju njekeji mužkarci Dojčinu bliže da ga brane, na što ona četvorica velikaša sa strane sjedeća povuku sablje.*)

Dojčin: Mir moj dragi narode! Ja idem! Tako li je herceže?
(*Podje, a svi velikaši i narod, osim onesvieštene Kate i
Matere joj, za njim*)

Zavjesa padne

Čin IV.

(Sobica u dvoru Dojčinovom prosto uredjena. Nena sjedi pri stolu sama, pak šije nješto. O zidu visi bogorodičina slika, pred kom kandilce gore. Na drugoj strani visi joj sljepačka torba i gusle.)

Prizor I.

Nena: *(zamišljena, donekle šuti, zatim:)* Bože moj! Bože moj! čudna ti je ta sudbina ljudska! – Danas kralj, sutra rob. Danas u moći i vlasti, sutra prognanik, danas bogat, sutra siromašak ko prosjak, danas čil i zdrav, sutra crna zemlja. – Je li to sudbina? tako barem mislimo mi da jeste. Čula sam od moje pokojne bake, Bog joj dušu prosti! pripoviedati: kako je neki kralj imo liepu, liepu kćer jedinicu, pak mu je njeka baba vračara, u dlan joj gledajuć kazala, da će ju zmija ujesti, i od tog ujeda bit će joj smrt. A što će kralj? Kako je vračari povjerovao, tako odmah dade načiniti kćeri, svojoj miljenici, dvor od samog stakla, da se ni mravak u njega uvući nije mogo, pak u taj dvor zatvori kćerku svoju i nikud napolje nije ju puštao. Šta će biti? Jedan put, kad je groždje već sazrijelo bilo, poželi kćerka mu zdrava zdravcata groždja jesti. Sluga joj donese punu malu košaricu. Ona grozd po grozd jedi, kad najedanput nješto ju bocne, kako se je nekud zagledala, u prstić. Ciknu! i kad pogleda, vidi malo zmijče na peteljki omotano. I zbilja, od tog otrova joj se krv upali i ona sirotica onako mlada i liepa umrie. – Pa je li to sudbina? ko što pjesma kaže: nema smrti bez sudjena dana. Meni to ne ide u glavu. Ja bih ipak rekla, da nije. Istina bog! Bog sve zna, i od uvieka znade kako će tko živiti, kako li će umrieti, ali on to nije oduviek tom ovako, onom onako dosudio, jer bi tad u mnogih slučajevih nepravedan Bog bio,

što se ni pomisliti o Bogu, najuzvišenijem bitju, ne može i ne sme. Jer kakav bi to Bog bio, kad bi dosudio n. pr. ovom: ti ćeš se utopiti, onom: ti ćeš se sam ili će te tko drugi ubiti, – taj će u ratu, onaj na vešalih kao lopov skončati, – tebe će u životu ili teška bolest snajći, il ćeš samo jadovati, – il će te ljudi zlobiti, progoniti – kakvi bi to Bog bio? Najnepravedniji, kad bi on mnogog kogagod izmedj nas samo zato na sviet dao, da tako jedno živi ili skonča. Pa što je dakle, kad sudbina nije? Veli naš Opat: Bog to sve samo pripušta da bude. On je rekao: Čuvaj se, pak ću te i ja čuvati. Boj se Boga, čini pravo, pa ne boj se nikoga. A moglo bi se reći: Pa kad je Bog pravedan, zašto kraj te njegove pravednosti da prav zdrav strada? Da pati nevin? dočim kojkakvi tajni i javni zločinci ponosno glavu dižu i u svačem obiluju? I to Bog pripušta, da sotim veća zasluga i slava bude patniku, kad njegova nevinost pred svietom dokazana, zasja ko jarko sunce, nasuprot zločinacah zla djela očituju se i kažnjena budu već na ovom svietu. Ta kad je Bog pripustio, da njegov jedinorodjeni sin Kristos spas naš, onako nevin pati i sramotno kao najveći zločinac na vešalih krsta skonča, zar mi grješnici, da prot pravici božjoj mrmljamo, ako On pripusti da i nas patnje u životu snadju? Ne, to ne smemo, već uztrpljivo snosi krst tvojih patnjah, dokle Bog hoće, a neroptji, ne mrmljaj, ne psuj proti Bogu! pak uz to tješi se s onom našom poslovicom: Bog nije brz, ali dostižan je. – Tako evo naš predobri ban, ni kriv ni dužan pati, Bog sam zna, gdje i kako, i ja bih kao luda žena rekla: da si je on sam tomu ponajviše kriv. Kraj sve njegove pravičnosti dobrote i milošte koju ne samo ja i Gigo nego sav Srijemski narod uživajuć priznaje, on da je bio ulizica onim bogićima ne bi tako prošo. Ali: Tko istinu gudi gudilom ga po prstih biju i zbog jezika djetlić glavu gubi. Stoga i on dopade zla. O moj dragi bane, dobrotvoru moj! da mogu krvcom svojom bi ti pomogla. (zašuti.)

Prizor II.

(Gigo Crnjić s torbom o ramenu i štapom u ruci ko putnik unidje)

Gigo: Pomoz Bog draga moja Neno!

Nena: A gledj Gige moga! eda l što?

Gigo: Ništa, pa ništa, kan da ga je mutna Sava odniela.

Nena: Oh Bože moj i Bogorodice! što će mo? i dokle će mo tako?

Gigo: Dokle god Bog hoće i naš dobri kapetan.

Nena: A molim te, gdje si dosad tako dugo bio?

Gigo: Joj moja draga Neno! čudo što ne spadoh s noguh. *(sjedne kraj nje izvadi lulu, puni ju i zapali.)* Gdje sam bio? gdje ti ni sanjala nisi. Najpre ti odem u moj Vutok, da malo pronjuškam za Bana, misleć tamo još najći onu magjarsku gospodu, pak i od svieta da čujem gdje bi on mogo biti. Ali ona gospoda kako sam ono u oči Gospojine tamo bio i kuću svoju prodao i kako mi Vutožani rekoše ta gospoda sutra dan odpiriše bez traga. Je s' čula Neno, to čuvši, ne ide mi iz pameti, da su oni samo venta radi u Vutok došli, a glavno je bilo da našeg dragog Bana ulove. Ja bih se zakleo na što hoćeš, da su ta gospoda oni isti bili, koji se na sboru pred manastirom nadjoše ,jer vele Vutožani, koji su tu gospodu vidili, kad su jutrom na vel. Gospojinu na kola sjedali, da su se odvezli amo prama Varadinu. A to se zna u Varadinu, kad su prispjeli amo u dvor, te nenašav bana doma, jer je na božjoj službi u Manastirskoj crkvi bio, da su i oni u Manastir došli, a poslje podne na sbor. – Da uzput ti moram kazati, kad sam to u Vutoku bio, uhvati me knez i moradoh u obštinsku kasu 16 marijah platiti, za pogreb one moje aspide, a popu 3 Marijaša. Pa mi reče knez da se je onako debela, na gospojinskoj žegi, sva razpucala, i udarala, da je sav Vutok od nje smrdio, i nitko osim popa za sandukom na koli vučenim, od smrada prevelika ići ne

mogaše, pa ni baba Roksa ni one dvie njene drugarice, kod kojih je onu noć probančila. Tako njoj i svakoj njoj sličnoj treba. – Al da se vratim putovanju mom: iz Vutoka otidjoh u Ilok, e da bi od hercega štogod o Banu saznao. Al njega ne najдох doma. Nego njegovi mi sluge rekoše, da se on u Ilok nije ni povratio, kako je ono kod Opata gostom bio. – Jes' čula Neno! i taj mi se čovjek nedopada. Pravo ga je ban naš, kad su ga namrgodjena ona Magjarina i oni drugi potjerali, upito: Tako li je herceže?! a moj! on kao Pobro banov, herceg, da nije onog Magjarinu poznavo, da nije znao tko je, da nije znao, da on i racki zna, da nije mogo banu prišaptnuti, da ga se čuva i da bude obazriv što će reći: mogo je doduše onaj Magjarina i njemu nehtjeti reći tko je i zašto je došo, ali ipak, ipak nije pobratimski to sve od tog hercega. Što ti rekoh ne dopada mi se. A jes vidla kako je onom Mrgodi slatko bilo, kad ga Katica poljubila, pak kako je onda dvie tri čaše jednu za drugom izkapio od milja.

Nena: To nisam vidila. Al de samo dalje.

Gigo: Tako banbadava doklisav u Ilok, što ću tamo bazdalikati, nego podbrusim pete pak u Mitrovicu banovom kapetanu. Borami! To je prepoštena duša. Znaš, kako nas je ne dugo zatim što bana odvedoše, on ovdje bivši dobrostivo primio i dopustio nam do banova povratka u njegovom dvoru stanovati, tako je mene sad ljubazno primio, kao da je svog bana vidio u meni. Pak pitaj me za bana ovo, ono. A ja njemu: ta toga rad sam ja k vami došo, nadajući se da će te Vi ko kapetan banov prije što doznati, Ama ništa dragi Gigo, reče on, Vi u Varadinu morali bi pre što dočuti, nego ja ovdje na granici. A ja njemu: A ma i mi ništa, ništa, kanda su bana Vile odniele, pak mu se za trag ne zna. – A on poslie: sjedi dragi Gigo! odmori se, pak donese bokalinu Teočinca, pak on čašu sebi, čašu meni, čašu sebi, dok bokal neizpijsmo, pak se baš i zagrejasmo,

a kako i ne? ja doklancao po ovoj cići zimi, ta Sveta Kata je tu, – a on od nekud sa savske karaule dojurio. A pre nego l' ćemo na počinak, dade skuvati još i crnu kavu, izpismo svaki po jednu čašu pak lahku noć. – Sutra dan boljeg odmora radi, kapetan me zadržao pak malo sam po Mitrovici vrludao, al što onaj Mrgoda reče, da prelaze Turci, a ma nigdje žive glave turske. I to je tek vent bio, da odvedu Dojčina. Isti dan sam opet krasno ručao i večerao pijuckajuć s kapetanom. A sutra dobro se opet pokoživ oprostim se s dobrim kapetanom, dočim mi je on baš svojom rukom torbu napunio, misleć valjda na tebe he he he! gledj (*daje joj u torbu gledati*) tu ti je šunketina, suve kobasice, kulen i jedna čutura teočinca, pak reče rukujuć se baš samnom: dragi Gigo sretno putuj i kući dodji i pozdravi mi Nenu, tvoju ženu. Gle on misli, da smo mi već vjenčani – a ja prećutah.

Nena: Bilo bi to davno, da se ono našem dobrom banu ne dogodi, –

Gigo: Ali poslje Bogojavljenja, dulje čekati nećemo, il ban došo pak nam kumovo, il ne došo, jel? draga Nenice!

Nena: Da, neću ni ja tako da živimo. Doduše nismo zajedno, ti na jednom kraju dvora Dojčinova ja na drugom, al ipak znaš lajavi sviet – i onako sam čula, kako su nam zlobni, što smo tu. – A zbilja Gigo, to je čudo, što nas one Magjarine kad bana odvedoše iz dvora banova ne protjeraše.

Gigo: Ta njima je samo do bana bilo stalo, a što ih briga za nas, i viš baš toga radi mislim čvrsto, da će se ban opet skorim povratiti.

Nena: O Bog bi dao i Bogorodica! Viš Gigo, zato ja pred Bogorodičnim likom svaki dan kandilo palim i molim joj se.

Gigo: To je hvale vriedno od tebe, čisto se i moje srdce na veću pobožnost giba, ta i ja joj uvijek zahvalan biti moram, što me je od one moje aspide oslobodila –al' molim te

draga Neno! što onu tvoju sljepačku torbetinu i gusle kudgod drugamo il u sanduk ne spremiš, nego onde svakom na očigled vise kao nakarade?

Nena: Ala si, moram ti reći, ćurkast, (*kucne ga po čelu*) što tako govoriš. Zar da je zabacim, zaboravim na ono, što je mene sirotu tri godine hranilo? To bi crna nezahvalnost bila. Ne ne! tu nek vise i uvijek, nek me opominju na one dobre ljude, koji su me darivali i nek me sjetjaju blagodati Bogorodice i viline vodice.

Gigo: Oprosti draga Neno! (*pomiluje ju*) ludo pitanje, sad uvidjam, da pravo imaš. – Al zbilja mal ne zaboravih. Iz Mitrovice pošav, dotjeram do pred večer do Iriga, i jedva ti tvoju ondje udatu sestru nadjoh. Kod nje sam i prenoćio. O dobra duša ona i muž joj, ko ti, pak su me liepo podvorili, a kad sam jim sve o tebi pripoviedio, ta radovali se, neznali mi mjesta naći i po sto put te pozdravili i obećali nam u svatove doći, veleć: ma vancage padale.

Nena: Hvala jim, Bog ih pozdravio. Vidiš Gigo, kako sirotinja i nužda ljude pameti nauči, samo ako se Boga boje pak su pošteni i radini. I njih dvoje zavoljeli se kao sirote nigdje ništa do što je crnog pod noktima. Ali paštec se i radeć, je si I vidio, kako ih je Bog blagoslovio. Stekli si liepo kućicu, malo polja, jednom rieči, imadu svega da bez oskudice živiti mogu. Samo šteta što nemaju od srdca poroda. E i to je božja volja. Pak i to može još biti: kao što je i kod mena bilo, kasnije. A zato i ja mog sina svak dan učim i svjetujem, da se Boga boji, njemu se moli, da bude pošten, raden – A uzto odkad mi je Bogorodica vid povratila nad njim i bodrim očima bdijem, da mi se s kojekakvom nevaljanom razkalašenom dječurlijom ne druži.

Giga: A zbilja gdje je sad, kad uza te nije?

Nena: Poslala sam ga krčmarici Stani.

Gigo: A to baš pored tvojih riječi, nevalja, znaš dobro što je krčma, svakojaki svijet se tamo sastaje, svašta se divani, osobito kad su već ugrijani, tu mjesto za djecu nije.

Nena: E Gigo ne znaš još. Od kako si ti na put otišao, Stana birtiju zatvorila.

Gigo: Ta što reče?

Prizor III.

(Jula služavka Stanina naglo dodje)

Jula: Draga Neno! Pozdravila vas moja gospoja da odmah dodjete. A gle i Čika Gige, kad si ti došao? I o tebi je svakdan bilo divana, pak dodji i ti s Nenom, to će osobito drago biti mojoj gospoji i Katici, da jim pripoviedaš gdje si bio, što si sve čuo. Hajdte, hajdte žurite se, jer nije dobro.

Nena i Gigo: A šta je? šta je?

Jula: Nemam Vam kada sad sve pripoviedati, moram ići u dućan, da njeke stvari kupim. A vi dotle da ste tamo jer ko što rekoh nije dobro. S Bogom! *(odtrči napolje.)*

Nena: E pak hajde Gigo spremi se.

Gigo: E pa što ću se mnogo spremati? Evo ovako, kako sam s puta došao, idem, tko će mi zamjeriti, kad je tako hitno. Al šta je samo?

Nena: Da se nije Katici pozlilo? Al hajdemo samo.
(Odu. – Zavjesa padne. Sliedi promjena.)

Prizor IV.

(U kući krčmarice Stane soba kao u II Činu. U krevetu leži bolna Kata. Kraj kreveta čelo glave stoji stolčić na njemu bokal s vodom i pehar, uz krevet jedna stolica, na kojoj sjedi Mati joj Stana, te čas po čas ustaje, nagibajući se na bolestnicu Katu.)

Stana: Kako ti je draga kćeri moja? Kako se osjetjaš sada?

Kata: Teško mi je draga Majko. Tu, tu u prsi mi gori, gori, da izgorim, a ovamo mi po tielu zima, zima –

Stana: Pa napij se malo viline vodice (*toči u pehar*) ugasi vatru.

Kata: Ta pila sam već i pila, ali ne pomaže Majko.

Stana: Ne reci, čedo moje! znaš kako ti je Bogorodica i vili-na vodica onoj ženi od troljetnice a tebi od krasta pomogla – uzdaj se u Boga čedo moje.

Kata: Joj mila majko, osjetjam, osjetjam, da se primiće kraju, meni više lieka nema.

Stana: Kuku jedinice moja! Ta ne ubijaj stakvim riečima Majke svoje!

Kata: Ta kazala sam ti već mila majko kad sam onog Mrgo-du Magjarinu poljubila, kad sam ono bila Rajole i kad je Gigo onako nadamnom lelekao da mi se je ukazala smrt, pak sam jedva čekala da prestane Gigo, a nisam htjela kvariti volju Dojčinovu, a kako je prestao djipila sam od straha sva drhtjuć. Pak me ni pjesma "Čuješ li Kato" nije više udobrovoljiti mogla. A kad mi dragog Dojčina odvedoše, što je se zbilo samnom, ne znam. Od to doba groznica, pa groznica, sva gorje i gorje – (*Stane kašljati, Mati ju pridržava*)

Stana: Joj kuku lele meni!

Kata: (*obrisav maramom usta iza kašlja*) Vidiš li majko draga krv? Kažem ti, da mi lieka nema više.

Stana: (*grli ju i ljubi*) Ćuti mi jedinice moja s tim. I tvoj pokojni Otac krv je bacao, pak ništa mu falilo nije.

Kata: Da, zdrav, ali ja, vidiš više se ni micati ne mogu. Joj! Da barem još pri kraju mladjana mi života mog Peru Dojčina viditi mogu! Čini mi se, da bi mi bar za čas odlahnulo. Ali – ali –

Prizor V.

(Dolazi Opat na sridnja vrata.)

Opat: Hvaljen Isus dragi moji! *(Pristupi krevetu)* No draga Katice, kako ti je? *(Kata mrda glavom, ko da nije dobro.)*

Stana: Tuži se preč. Otče, da joj je teško.

Opat: Doduše pogibeljna bolest, ali ne zdvajaj mila kćerko, predaj se, kao što sam ti već rekao, kadno si ko dobra krst-janka svetu tajnu prije dva dana primila, predaj se sasvim u volju božju, u Boga je život i zdravlje kćeri moja, pak što Bog da!

Kata: Već sam se predala, pak sam za volju božju gotova i umrieti u cvietu mladosti svoje.

Opat: Cviet je pravi nevina i čista tvoja duša, to jedino mladost tvoju diči. A mladost bez nje ruglo je, prikor i sramota. – Zato se najviše s' tim u bolesti tvojoj tješi, kćeri moja. To je najveća čast i najsladja slast, i mir sviesti, koji se ničim odkupiti ne može. Oh! Oh! koliko li djevojakah u položaju tvome mila kćeri, neimaju tog blaženog mira, drhtju, previjaju se u bolesti i najvećim strahom smrti u oči gledaju. Toga, uvjeren sam kod tebe nema.

Kata: Nema, nema preč. Otče! Nebojim se, ma sad izdahnuti morala. Samo mi je još jedna želja na srdcu.

Opat: Znam, draga kćeri! Domišljam se je li naš dragi Ban?

Kata: Da, da.

Opat: I baš toga radi sam ti došo, da te utješim i obradujem u bolesti tvojoj.

Kata: (*Od radosti podiže se sa jastuka, hoće da sjedne*
Majka joj pomogne) Što je, jel dobro preč. Otče?

Opat: Baš sam dobio list od mog Pobratima, koji mi istim
javlja, da je Dojčin Petar na slobodu prije nedelju danah
pušten. Mogli bi mu se dakle svaki čas nadati.

Kata: (*sklopiv ruke*) O! Hvala Bogu i Bogorodici! Tako će se
valjda i zadnja moja želja ispuniti, da ga još prije smrti –

Opat: S tog željnog sastanka, može Bog dati da se prekine
bolest tvoja, da ti na bolje podje, – samo ne daj se tim
uzrujati, suzbi srdce, jer –

Kata: O! preč. Otče, kad bi mogla, ta već sad mi na jedinu
viest tu, srdce silnije kuca (*hvata se za prsa.*)

Opat: Nemoj, čuvaj se kćeri moja! budi mirna i spokojna,
a nedaj srdcu na volju – a Bog će dati, pak će dobro biti.
Zato se ja svaki dan u sv. Missi za tebe molim i molit ću
se dok te zdravu ne ugledam. A sad s Bogom ostaj kćeri
draga! za koji dan opet ću ti doći, da te vidim i tješim. S
Bogom!

Kata: (*uhvativ Opata za ruku strastveno ju dva tri put polju-
bi.*) Hvala! hvala preč. Opate s radostju izgledat ću Vas.

Opat: (*blagosiljajući ju*) Blagoslovio te Bog, Otac, sin i duh
sveti. S Bogom.

Stana: (*ljubeći ga u ruku*) Hvala preč. Otče! (*izprati ga
napolje.*)

Kati: Oh! Pero moj slobodan! Oh radosti moja! – Sada već
putuje. O! gdje l danjuje, gdje l' noćuje? – Pak se valjda
žuri k svojoj Katici da ju pomiluje. Oh Pero živa željo moja!
O! samo da me jošte živu zatečeš! da te vidit, zagrlit i na
ovo iznemoglo, ali do zadnjeg uzdaha vierno ti srdce pritis-
nuti mogu, pak ma odmah u tvom naručju skončala. – Oh!
ta slatko mora biti i umrieti na grudma, u kojim ljubeće te
srdce kuca. Oh! oh!

(*spusti se na jastuke opet.*)

Prizor VI.

(Sa Stanom dolaze Gigo i Nena. Iz vana se čuje Nenin glas: da čuli smo putem, što nam nehtjede Julia kazati. Ulaze tiho)

(Dolazi Nena i Stana krevetu, Giga se čelo glave nadviruje.)

Nena: Kao da spava.

Stana: Joj čedo moje! Mnogo je govorila, pa iznemogla.

Kata: Majko!

Stana: Što je slatko čedo moje?

Kata: Nemoj me ostavljati samu. Budi uvijek kod mene, jer –

Stana: Ta samo sam izpratila preč. Otca. Pak evo me. Pak evo došla i Nena i Gigo.

Kata: Nena, Gigo, o! dobro mi došli! *(pruža jim ruku)* ali niste me u dobru našli, zlo je, teško mi je Neno draga.

Nena: Pa da te malo pridignemo, bit će ti lakše

Kata: Pa hajde, kad ti kažeš. *(Pridignu ju i podupru jastuci, da sjedi)* A Gigo! Kazala mi majka, da si otišo razpitivati za moga Dojčin Peru, pa je si l' što dobroga začuo?

Gigo: Bio sam u Vutoku, Iloku i u Mitrovici, ali nitko ne zna za našeg dragog bana kud je gdje je i kako je.

Kata: *(nasmiešiv se)* Ali znadem ja. *(Gigo se čudi)* Moj dragi Pero je slobodan, pa će skoro dojći.

Gigo: Ta Bog bi dao, tko bi više želio neg ja i moja Nena.

Kata: O znam! pa bit će te svoji, sretni, – al ja sirota!- Mene će da crna zemlja ljubi, a travica grli – joj!

Nena: Ta ne misli tako Katice, ne žalosti me, kad znaš da te, odkad se spoznasmu, više no sestru svoju ljubim, i stakvim riečma neparaj srdce majci tvojoj –

Kata: E Neno moja, ja najbolje znam, kako mi je. A je l' Neno, je l' da ja mnogo naličim onoj Jeli, što si ju opjevala uz gusle? valjda je i mene ljutica Vila ustrielila, kad sam jedanput rano na izvor po vodu išla.

Nena: Pa može biti sestrice Katice. Pa i tebe je Vilina vodica izliečila kao i mene.

Kata: Bogorodica! Bogorodica! Znaš lane o vel. Gospojini!

(Svi drmaju glavom veleć: Da, da.) Pa se u Jelu zaljubio Kraljev doglavanik, ko u mene ban Dojčin Pero moj. Pa onaj oženio Jelu, a mene, mene? Želit će me Pero moj, – želit će me majka – joj – joj! – *(Taru suze Mati i Nena.)* Pa je li draga Neno, ti ćeš i mene ko Jelu uz gusle pjevati, nek se znade kako je Dojčin Pero zaljubio se u krčmaričinu Katu a ona u njega, pa se tužno njina ljubav svršila – Al da, ti nisi više sljepica, tebi je Bogorodica vid povratila, pa nemoraš od praga do praga –

Nena: A čuvat ću ja gusle moje, koje su me hranile, dok živim, pak ću i kod zdravih očijuh uz njih naše stare narodne pjesme kad i kad zapjevati. A medj tim pjesmama će uspomena na te i Dojčin Peru najmilija mi biti. Samo daj Bože i Bogorodice da me ti živa i zdrava slušaš.

Kata: To neće biti – to nije volja božja i Bogorodice – a zašto? to ću ja mom Peri kazati – Al ipak, ipak, kada ja i umrem, ja ću tvoju pjesmu slušati, – duša moja će oko tebe, oko Majke moje i oko mog dragog Pere lebditi. *(Plaču)* *(Spusti se i plegne zamuči pak zatim uhvati Majku za ruku)* Majko! Majko! Ne daj me! Tjeraj to kolo odtuda. Evo ih hoćedu da me opet uvuku, da budem Rajole, a ja neću, neću ni za ljubav Perinu, a još manje onog Magjarine. Neću *(kao da plače)* neću, da budem mrtvac, da čika Gigo onako nadamnom leleče –

Stana: Ta nema tu nikog do mene, Nene i Gige, dušica moja.

Nena: Joj *(za se)* već joj se koješta prividja – pričinjava, kazuje *(glasno)* Ne boj se sirotice Katice, mi te ne damo –

Kata: Jest, eno Pere, – on se srdi što neću da budem Rajole –

Stana: Ta nema ni Pere tu, dušice majčina –

Prizor VII.

(Dolazi Julia, donoseć dvie voštanice. Oni joj rukom znak daju da ne govori)

Kata: A da tko je to sad došo?

Stana: Ta naša Julia.

Kata: A što si to donela Julo?

Julia: Ta, ta svietje *(stupiv pred krevet.)* Raduj se Katice! sav grad ori se od veselja, što je, Dojčin ban, jedni kažu već došo – drugi, da će danas dojći – pak hoće radostni građani njemu u slavu svoje prozore da razsvietle, pak sam saznavao za to i ja, uz put kupila evo svietje, da i naša kuća ne bude napram drugih tavana.

Kata: Da je došo – da će doći – ta on mora danas doći da svojoj Katici njen sutrašnji Imendan čestita. Oh! koja razlika, izmedj lane i danas! Znaš Majko, kako mi je čestitao, kako mi je punu kesicu dukatah i onu zlatnu sa dragim kamenjem načičkanu grivnu doneo, pa kako smo imali mnoge vesele goste, al on sve veseljem nadkrilio – Majko! gdje je ta grivna? donesi mi ju, da je se još nagledam.

Stana: Hoću, zlato materino! *(donesu joj.)*

Kata *(primajući i ljubeć grivnu)* Oh! predragi amanete od premilog Pere moga! Tako se sjaju oči Pere moga, kao ovo kamenje, a ljubav njegova i moja, čistija je od ovoga zlata. Da ju si na ruku metnem, – da, na lievu od srdca, na koju mi je ju onda Pero zakopčao.

Stana: Čekaj majkina dušice, da ju odkopčam.

Kata: Ne treba Majko, viš! kako je i neodkopčana naišla. Viš Majko, kako me je nestalo – al neka – neka, nek s ove grivnu Pero vidi, kako ga i u zadnjem času ljubim, – a ja opet da vidim – kad me je Pero jedru i punanu ko jabuku, voleo, dal će me i ovakovu voljeti, kad sam sama koža i kost.

Nena: O hoće, hoće, dobra je srdca ban naš.

Kata: *(donekle zamuči, zatim)* Majko!

Stana: Što je čedo moje.

Kata: A koliko je satih?

Svi: Okolo četir po podne.

Kata: To će skorim biti mrak. A jel' pale već Varadinci Peri za slavu i veselje svietje? Deder vidite.

Nena: Ta još je vidno.

Kata: *(Dižuć se, oni joj pomažu, gleda pram prozoru)* Da, da, još je dan, ne mojte ni vi paliti, dok Vam ne kažem. Pero mora najpre k meni doći. *(opet polegne)*

(Čuje se iza kulissah potmula ko iz daleka vika: živio! Nena, Gigo i Julia strče pram prozoru.)

Nena: Trči sviet prema gradu.

Gigo: To je valjda sad ban naš došo. Trebo bi ga i ja na dvoru dočekati, da idem Neno?

Nena: Ta kazali smo Živanu, da ćemo kod Katice biti. U Živana su ključevi od sobah, pak –

Gigo: Pravo veliš Neno, možda će banu još dražje biti, da smo ovdje, kad dodje, pak vidi – *(dodju opet krevet.)*

Kata: Majko! što Vi to govorite, nisam dobro čula –

Majka: Kaže Nena, da sviet prema gradu trči, pak stoga misli, valjda je sad ban došo, jer čuju se i uzkllici: živio!

Kata: *(radostno)* Jest, jest to je on, nisam li kazala, da on mora još k meni doći. Evo ga, evo ga Majko.

Majka: Budi mirna, znaš što ti je preč. Otac kazao.

Prizor VIII.

(Dolazi hitno Dojčin Petar, i spaziv Katu u krevetu oстане ko zapanjen na vratih. Grune se u prsa. Nena i Gigo polete poljubit ga u ruku. On se neda. Svi mukom muče.)

Dojčin:*(tiše govori)* O nije me slutnja prevarila. Pred mojim gradom triput mi se spotaknuo konj podamnom, tretji put i upade, jedva se na njemu održah.

(Mati Stana očima pokazuje na Katu bolnu. Dojčin glavom drma a drži se za grudi.)

Kata: Majko! Ta to je glas Pere moga! *(Diže se, da sjedne oni ju podupiru)*

Dojčin: *(Stupi pred Katu, razkrili ruke, zagrlji ju i poljubi u čelo)* Oh! Kato, moje zlato! zar takovu te najći moradoh?

Kata: *(izvinuv mu se i upiruć oči u njega.)* Da dragi Pero moj. Ko što vidiš. Al hvala Bogorodici! što si slobodan i što te ja živa još, viditi mogah. Sjedi premili Pero, nuza me, da te se još nagledam, pak mi pripoviedaj, kako su te onako bez traga oni Magjari odveli i kako si se oslobodio. *(Pero sjeda na krevet)*

Dojčin: Oh da, znaš! odtjeraše me u manastir i zatvoriše, a iste noći potjeraše me prerušiv me u prosto vojničko odie-lo i svezana ko apšenika, – našom stranom do pred Ban Monoštor, tu čekaše deregla a mi prebrodismo Dunavo. Prieko u jednom selu opet na samu zatvoren predanio sam, a noću opet potjeraše me dalje. Tako izmjenice tjera-hu me, više gladna i žedna, dok nedospiesmo u Budim. Tu me okrivise kao da veleizdajnika one radi proste narodne pjesme i u tavnicu me baciše. I tu sam do pred nedelju danah čamio, dok mom Stricu Biskupu ne podje za rukom milost za me kod kralja izmoliti. Da ne bješe njega, skupu-sili bi me, i Bog zna bili se ikada živ vratio. Eto ti u kratko moga stradanja i izbavljenja.

Gigo: A jel te svjetli bane, da je dosta u tom kriv herceg iločki, on mi se nije dopado.

Dojčin: To ne mogu baš izvjestno reći, ali koliko mi je prije toga Opat pripoviedao, da on smiera Manastir i dobra mu sebi prisvojiti, a dok ja banujem u Varadinu, to bi mu teško za rukom pošlo, stog bi moglo se slutiti, da je i on u to moje stradanje upleten.

Gigo: Jeste. A zaš Vam nije htjeo kazati, ko je onaj Mrgoda i da znade racki, nego se nevješt činio.

Dojčin: Ta nisam imo prilike, za to ga upitati, jer su ti Magjari poslje ručka tek u Manastir došli kao nepoznati, pak su nehoteć kazati: tko su? tako nepoznati htjeli i ostati, na moju zlosreću.

Kata: Toj zlosreći tvojoj premili Dojčine! ja sam u glavnom, i naša je ljubav kriva.

Dojčin: (*Držeć Katu za ruku*) Ne reci to premila Kato! A da je to baš istina, rado sam sve za ljubav tvoju trpio, i gotov bi bio još i više trpiti, tako si mi mila i draga.

Kata: O neznaš premili Pero, što sam i ja za to vrijeme odsutja tvoga za to prepatila, a sve jer si mi mio i premio! Ta uvijek si mi pred očima lebdio, nikad mira ni danju, ni noću, zabrinuta sam bila rad tebe gdje si i kako si? i dal ću te još ikad viditi? I evo vidiš, ta ljuvena čežnja za tobom izmoždila mi tielo i kosti, da si me takovu najći morao. Joj! (*zagrli ga stravstveno.*) premili Pero moj. (*Stanka*)

Dojčin: O! premila Kato. Tako je mene u onoj mojoj patnji samo lik tvoj, samo ljubav tvoja bodrila, tješila i hranila, da nesvisnem od zora, žestine boli srdca moga za tobom.

Kata: Ali odsad te ništa više utješiti neće, jer vidiš, dokle sam dotjerala, tu je, blizu je, pak se nećemo više ko dosad ljubiti.

Dojčin: A zar zbilja za te lieka nema? Je si i što to pokušavala?

Kata: Sve i ništa –

Dojčin: A moj Doktor?

Kata: Mahni se njega – vidio si –

Dojčin: A vi – li – na vodica?

Kata: Pa to ti mene sad pitaš, koji onda vjerovao nisi kad sam se njom od moje ružne bolesti oslobodila. Ja sam ju i u ovoj bolesti upotrebljavala, ali na žalost ne pomaže.

Dojčin: No vidiš draga Kato.

Kata: Al nije tako dragi Pero. Bogorodica, Bogorodica! neće da mi pomoženo bude. To mi je ona milost joj budi! u snu kazala, jer vidiš premili Pero prvo si ti nevjerni Toma bio ponda si rad moje ljubavi zla dopao, i samo te je njenog premilog sina Krista sluga, Biskup stric tvoj, iz pandžah dušmanskih oslobodio. Predvidja Bogorodica, da bi dalja ljubav naša po tebe i mene još zlosrećnija bila, ti si već kao takov, kao ban u crnoj knjigi tamo u Budimu zabilježen, stoga se Bogorodici ne svidja, da me ozdravi, a da nas oboje poslje još gorje ucvili.

Dojčin: Al ja ću se tebi za ljubav odreći časti banske, pak će mo poslije ko dva goluba kod moga strica, nemareć za sav drugi sviet, živiti.

Kata: Prvo ne bi bilo u redu, – a za život uzajmni već je prekasno. Vjeruj mi, to je volja božja, da se razstanemo, – premili Pero moj: Ja znam da ti to teško pada, ali meni još teže. Spusti me malko na uzglavje i pridrži me na ruci tvojoj, da malo odahnem. *(Pero Dojčin posluša i učini to Kata se zakašlje:)* Joj! Digni me Pero. *(digne ju opet.)* Kata brišuć si maramom usta: Viš Majko, viš Pero, opet krv...

Stana: *(grune se u prsa:)* Joj kuku meni!

Kata: *(iza stanke:)* Ne kukaj majko draga, već Bogorodici hvali što ću pre preboljeti. – Ne tuguj ni ti dragi Pero, ti još nisi vidio krvi moje, viš kako je liepa, čista, crvena kao ovaj veliki kamen na grivni tvojoj i kao što je naša ljubav bila čista i rujem plamteća. Tu tu *(pokazuje na srdce)* ona vrije i kipi i tek – tek što ne prekipi za te premili Pero moj!

(Pero tare si jednom rukom oči.) Dodaj mi Pero u peharu malo viline vodice, da se još iz tvoje ruke napijem, kao što si ti nebrojno puta iz moje ruke pehar rujna vinca pijo. (Stana naliže u pehar i doda Peri. Mogla bi se načiniti kakva rujna kao krv tekućina, da njome Kata, kanoti pijuć napuni usta, zatim da se nakašlje i nju u bijelu maramicu izkašlje, da to gledaoci vide. Zatim pokazujuć krvavu maramu veli:) evo prekipi – svršeno je. Dajte palite svietje Peri za slavu a meni za dušu. (Počne drhtati, upale voštanicu, Pero joj istu u ruku stavi.) S Bogom Majko! S Bogom premili Pero! vjeruj! Pero vjeruj! (Protegne se i izdahne, dočim ju Pero poljubiv ju na uzglavje pusti; Pero prvi klekne kraj postelje, svi drugi za njim i zaridaju: kuku! jao!)

Zavjesa pada

Svršio 14 Prosinca 891 u večer o pozdravu Gospinom
Ilija Okrugić

TRI POVIJESNE DRAME ILIJE OKRUGIĆA SRIJEMCA

JASNA MELVINGER

U ostavštini Ilije Okrugića u Matici srpskoj u Novom Sadu čuvaju se rukopisi triju njegovih povijesnih drama: *Miroslava ili borba ljubavi pri obsadi otoka Kandije* iz 1852.¹ *Varadinka Mara* iz 1887.² i *Dojčin Petar, varadinski ban*³ iz 1891. Poznato je da je Okrugić napisao još dva povijesna kazališna komada: *Sobjeski* iz 1847. godine⁴, te *U katakombah*⁵, djelo o kome se, osim naslova, ništa drugo i ne zna. Po svemu sudeći, oba su ta rukopisa izgubljena. Za Okrugićeva života ni jedna njegova povijesna drama nije bila postavljena na kazališnoj sceni osim, *Varadinke Mare* izvedene 1889. u Narodnom pozorištu u Beogradu, gdje je ta drama jednu od inscenacija doživjela i 1899. godine.⁶

Sobjeski i *Miroslava*, a, po svoj prilici, ovamo treba pridodati i *U katakombah*, rana su Okrugićeva dramska djela, koja je pisao još kao dvadesetogodišnjak, a kako je u to doba pisao može se zaključivati jedino na temelju

1 Ilija Okrugić Sriemac, *Miroslava ili borba ljubavi pri obsadi otoka Kandije*, izvorna drama u četir čina, 1852. Tri autografa sa signaturama: M. 6. 852, M. 6. 853, M. 6. 854, Rukopisno odeljenje Matice srpske, Novi Sad

2 Ilija Okrugić Sriemac, *Mara Varadinka*, 1887. autograf sa signaturom M. 6. 858, te *Varadinka Mara*, drama u pet činah, Petrovaradin, 1889. autograf sa signaturom M. 6. 859, Rukopisno odeljenje Matice srpske, Novi Sad.

3 Ilija Okrugić Sriemac, *Dojčin Petar Varadinski ban*, narodna gluma u četir čina s pjevanjem, Petrovaradin 1891. Autograf sa signaturom M. 6. 861, Rukopisno odeljenje Matice srpske, Novi Sad.

4 Franjo Malin, *Ilija Okrugić Srijemac*, LMS, CI / 1927. knj. 314. sv. 2. str. 279.

5 Jovan Hranilović, *Ilija Okrugić Srijemac*, Glas Matice hrvatske Zagreb, 10. 10. 1908. br. 19. str. 154.

6 Nikola Batušić, *Ilija Okrugić*, PSHK, knj. 36. Zagreb, 1973. str. 127.

tri sačuvana autografa *Mirolave*. Jedan od tih rukopisa započet je 1851., a završen 1852. Drugi je nedatiran i nedostaje mu posljednji čin. Treći je čistopis na kome je Okrugić radio od 1852. do 1853. Upravo ta čistopisna verzija je i objelodanjena u ovoj knjizi. Nije naodmet spomenuti ni oznaku s naslovnice, ispisane autorovom rukom, koja svjedoči da je odista riječ o *izvornoj drami u četiri čina*, jer svojedobno je Jovan Hranilović, tek nabrajajući rukopise iz Okrugićeve ostavštine koji su mu bili dostupni, bio u dvojbi jesu li *Mirolava* i *U katakombah* originalna dijela ili preradbe, odnosno, prijevodi tuđih kazališnih komada. Dakako, nema razloga ne povjerovati Okrugiću da je *Mirolava* njegovo autorsko djelo, tim prije što Hranilović svoj skeptični stav, motiviran, možda, mladošću dramskog pisca, a u odnosu na ozbiljnost i sadržajnost ostvarenoga književnoga pothvata, nije potkrepio niti jednim argumentom, a kamoli dokazom.

Kada se pročitaju u didaskalijama Okrugićevim da se radnja *Mirolave* odvija na otoku Kreti, odnosno, kako to autor veli, na otoku Kandiji 1669. može se pomisliti, prije čitanja drame, da će u njoj biti riječi o svim onim povijesnim okolnostima što su dovele do tragičnog pogubljenja Zrinskog i Frankopana u Bečkom Novom Mjestu, a u odnosu na poslanstvo Bukovčaninovo, koga je Zrinski upravo te, 1669. uputio na Kretu turskom velikom veziru Ahmedu Ćupriliću. No, okosnica radnje *Mirolave* ne ide tim smjerom. Godinu 1699. Okrugić je fokusirao kao povijesnu godinu, u kojoj je ovaj otok, do tada pod mletačkom vlašću, nakon dvadeset i pet godina ratovanja kršćanskih saveznika s Turcima i nakon trinaest godina turske opsade, ipak potpao pod tursku vlast. A budući da je *Mirolava* po svom žanru povijesna romantična tragedija, dramatična se povijesna zbivanja na Kreti uvelike prelamaju kroz melodramsku ljubavnu priču.

Glavna protagonistica, Miroslava, djevojka je iz puka grčko-slavenskog podrijetla. Krase je ljepota, plemenitost, odvažnost, te požrtvornost za domoljubne ciljeve i kršćanske ideale. U okršajima s Turcima pod bedemima svoga grada ona nosi znamen križa pred mletačkom vojskom. Kao i ona romantična heroina na slici Eugènea Delacroixa *Sloboda predvodi narod* iz 1830. i Okrugićeva Miroslava simbolizira patriotske težnje puka.

Obostana sretna ljubav Miroslave i Dragutina, za koga bi bilo logičnije pretpostaviti da se zove Charles, jer je sin francuskog markiza i vojnog uglednika, morala je biti razvrgnuta – to je taj melodramski čvor – zbog tragične zablude o djevojčinom podrijetlu. Naime, mati Miroslavina, Mandalina, bila je u mladosti u ljubavnoj vezi s Dragutinovim ocem, no on i ne zna da plod te ljubavi nije Miroslava, nego djevojčica koja je odmah po rođenju umrla, pa obaviješćuje sina Dragutina, kandijskoga junaka, kao što je i sam bio prije dvadest i pet godina, o svome grijehu iz mladosti. Na to Dragutin raskida s Miroslavom, premda je ona rođena u potonjem legitimnom braku Mandalininom, te odlazi u božjake, to jest redovnike templarskoga reda. Ni u času njihove tragične pogibije, nitko ni Miroslavu, ni Dragutina ne razuvjerava da nisu brat i sestra. Mladi dramski autor Okrugić vješto je isprepleo melodramske motive i ispriповjedio cijelu priču, naglašavajući pri tome poznatu istinu da za grijehe predaka ispaštaju, itekako, i potomci. Zapletu i raspletu dramske radnje u *Miroslavi* pridonose i postupci drugih aktera, napose postupci Davorina, satnika hrvatske vojske na Kandiji. On je strastveno, premda bez nade, zaljubljen u glavnu junakinju, koja, inače, ima i trećeg obožavatelja, i to u turskome taboru, a u osobi sina velikog vezira Ahmeda Čuprilića, Mustafe.

Ahmed i Mustafa Ćuprilić, od svih protagonista drame, jedini su povijesno ovjerovljene osobe. Jedan od aktera Okrugićeve drame, vrhovni zapovjednik vojske na Kandiji i opunomoćenik Republike mletačke, nosi, doduše, slavno povijesno ime Morosini, no, čini se da je autor tek pretpostavio da je venecijanski dužd, Franjo Morosini, poznat po dugogodišnjoj obrani Kandije, dužnost glavnokomandujućeg na otoku pod turskom opsadom povjerio nikome drugome, do kojemu svome srodniku. U svakom slučaju, znakovito je, u odnosu na Okrugićevo viđenje povijesne zbilje na Kreti, to što se Miroslava, kao predstavnica tamošnjega puka, prvo našla u turskom, a potom i u mletačkome zatvoru. Narod na Kreti, po uvjerenju Okrugićevom, propatio je, ne samo zbog dugogodišnje turske opsade, već i zbog samoljublja i bahatosti mletačke, također tuđinske vlasti.

Okrugić, doista, ne karakterizira svoje likove u opreci crno – bijelo, da bi, primjerice Turke što više ocrnio, a sve krišćanske njihove protivnike idealizirao. Na molbu svoga sina Mustafe, očaranog Miroslavinom ljepotom i odvažnošću, Ahmed Ćuprilić pušta djevojku iz sužanjstva, a mletački general Morosini veoma tvrdokorno ustrajava u tome da je, unatoč molbama sa raznih strana, pa čak i iz turskog tabora, za njeno oslobađanje, ne samo zadrži u tamnici, već da je i kazni smrtnom kaznom. Možda se može pretpostaviti da je Okrugić obojicu Ćuprilića prikazao u svjetlijim bojama upravo zato što su bili slavenskoga podrijetla. Ni lik hrvatskog satnika Davorina autor nije idealizirao, nego ga je predstavio na romantičan način, kao osobu podložnu žestokim i kobnim strastima. U ljubavi prema Miroslavi on ne može svladati ljubomoru prema svojim rivalima. Premda je, ne jednom, dokazao da bi za voljenu djevojku bio spreman žrtvovati i svoj život, on je, ipak, prokazuje kao izdajnicu mletačkoj vojnoj vlasti,

a zbog postupka kojim je ona iskazala prijateljsku, tek, zahvalnost mladome Ćupriliću za poklonjenu joj slobodu.

Za svoje rane povijesne drame Okrugić je mogao naći žanrovski uzor u njemačkoj književnosti, a i u djelima svojih prethodnika, ilirskih dramatičara. Prije Okrugićeva *Sobjeskog* u žanru povijesne romantične tragedije, u hrvatskoj dramskoj književnosti 19. stoljeća, jedino je Ivan Kukuljević napisao *Jurana i Sofiju*, a Dimitrije Demetar *Teutu Miroslava* je pisana istodobno s povijesnim tragedijama Derenčinovim, već za apsolutizma. Posve je razumljivo što se mladi dramatičar ugledao na svoje prethodnike, te ih slijedio i tematski, a i opredjeljujući se za izražajna sredstva koja su oni inaugurirali. Može se pretpostaviti da je i svoje prvo dramsko djelo *Sobjeskog*, baš kao i koju godinu docnije *Miroslavu*, Okrugić ispjevao ilirskim književnim jezikom, a u epskom desetercu s trohejskom tendencijom. Ti asimetrični deseterci povezani su u pojedinim replikama rimom u distihe, no ipak se može reći da u *Miroslavi* prevladavaju stihovi bez završna sroka.

Uzrok pada Kandije autor vidi, ne toliko u premoći turske sile, koliko u neusklađenosti akcije kršćanskih branitelja, ogrezlih u međusobnoj surevnjivosti. I mletačkome vojskovođi, i francuskim komadantima, više je bilo stalo, barem u Okrugićevoj projekciji povijesnih zbivanja, do osobnog prestiža, no do spasa otoka. I do tragičnog raspleta u ljubavnoj priči dolazi na analogni način: zbog neusklađenih akcija dviju skupina naoružanih izbavitelja djevojke Miroslave iz zatvora. Izvodi je na slobodu Davorin sa svojim vojnicima, a zatim dolaze tobožnji joj brat Dragutin, također s vojnicima, daju se u potjeru za pretpostavljenim otmičarima i, ne znajući, zapravo, tko u koga puca, smrtno se međusobno izranjavaju. Žrtve kobnog nesporazuma, u tim akcijama poduzetim iz najboljih namjera, jesu i sama Miroslava, i oba mladića

iz mletačkog tabora koja su joj poklonila svoju ljubav. Razvijajući ovu temu, autor *Mirolave* je mogao imati oslonac i u tematskoj osnovi *Teute* Dimitrija Demetra, gdje se na sličan način evalviraju razlozi koji uvjetuju zlu kob i stradanje naroda i pojedinaca.

No, Okrugić nije, baš, u svemu podražavao ilirske dramatičare, svoje prethodnike. Ni u *Mirolavi*, a, kako se može pretpostaviti, niti u *Sobjeskom*, a ni *U katakombah*, djelu, po svoj prilici iz ranokršćanske, rimske prošlosti, dramska radnja nije locirana u granicama hrvatskoga nacionalnoga prostora, kako je to u Kukuljevića i Demetra. Okrugić se opredjeljivao da dramsku radnju svojih ranih kazališnih djela smjesti u šire europske koordinate, u kontekst povijesnih zbivanja europskih razmjera i europskog značenja. Na taj način je ukazivao, kao, primjerice, u *Mirolavi*, na to da Hrvati nisu branili od Turaka jedino opsjednute gradove u svojoj domovini, nego su ratovali, ne samo pod mletačkom vojnom komandom, na raznim stranama, a protiv osvajača.

Mirolava nije nikada ni kazališno izvedena, ni objelodanjena, ni u doba kada je povijesna melodrama bila itekako aktualni i omiljeni žanr, a niti docnije. No, to uopće ne znači da kao književno ostvarenje po mnogočemu zaostaje za svojim uzorima. Također, to što je ovo Okrugićevo djelo ostalo nepoznato nije razlogom da ne bude pročitano i na primjereni način situirano u povijesti hrvatske dramske književnosti. Ne može se previdjeti ni činjenicu da su u periodu od 1839.-1852. godine od četiriju povijesnih kazališnih komada napisanih iliskim književnim jezikom u destercu, čak dva Okrugićeva. Dakle, neprimjereno je, ne samo kad je riječ o pjesničkom, nego i kad je riječ o dramskom stvaralaštvu ovoga autora, kvalificirati ga kao zakašnjeloga ilirca, kako se to, u inače

veoma reprezentativnim književnopovijesnim djelima, nerijetko čini.

Varadinka Mara i *Dojčin Petar* djela su iz zrele autorove stvaralačke faze, napisana u posljednjoj deceniji Okrugićeva života, a po mjestu dramske radnje pripadaju njegovome srijemskome korpusu. Oba ta kazališna komada usredsređena su na povijest grada Petrovaradina, te tako, u kontekstu Okrugićeva dramskog opusa s povijesnom tematikom, čine njegov, upravo najvalidniji, petrovaradinski, može se reći, baš, diptih. U *Varadinki Mari* autor je izložio svoje viđenje protuturske bitke, kojom je 1716. godine, pod zapovjedništvom Eugena Savojskog, izvojevana velika kršćanska pobjeda u obrani Petrovaradina, a u *Dojčin Petru* fokusiran je grad Petrovaradin i njegova cistercitska opatija u kolopletu političkih intriga s dvora hrvatsko-ugarskoga kralja Matije Korvina, za posljednjih godina njegove vladavine, dakle, negdje iz 80-tih godina 15. stoljeća.

No, i jedno i drugo djelo iz Okrugićeva petrovaradinskog ciklusa oslanja se i na širu topografiju, poglavito srijemskoga zemljovida, pridonoseći književnome osvjetljavanju cijeloga tog prostora i njegova najbližeg geografskog okružja, a u povijesnome kontekstu. Tako se, primjerice, u *Varadinki Mari*, autor nije pridržavao klasičnoga pravila o jedinstvu vremena i mjesta radnje, pa svih pet činova ove drame i nisu locirani u Petrovaradinu. U prvom činu mjesto zbivanja je Zemun, i to još onaj s otvorenom vizurom prema turskome Beogradu s druge strane Dunava, odakle je upravo svakodnevno prijetila opasnost od upada turskih nasilnika iz Beogradskog Pašaluka na taj kršćanski teritorij. Već u prvom činu pojavljuje se motiv otmice, veoma čest, ne samo u novelistici Okrugićeva doba, a također i motiv ljubavi poturčenjaka prema kršćanki, također često obrađivan u

djelima u kojima je prepoznatljiva poetika hajdučko-turske književnosti⁷.

Sinkronizirano s vremenskim planom glavnog usmjerenja dramske radnje, na petrovaradinsku se scenu u *Varadinki Mari* reflektiraju zbivanja iz raznih mjesta, ne, uvijek, ni u najbližem okruženju. Primjerice, stižu vijesti iz Banovaca, gdje su se Turci, po upadu u Srijem, prvo ulogorili, vijesti iz Futoga, povijesnog mjesta nedaleko od Petrovaradina, a u Bačkoj, s druge strane Dunava, gdje je bio skoncentriran dio austrijskih trupa pod komandom Eugena Savojskog, vijesti iz Srijemske Kamenice, također uključene u strategiju austrijske obrane, vijesti iz Srijemskih Karlovaca, odakle na petrovaradinsku scenu pristižu izbjeglice, jer Turci tamo već uveliko krše propozicije, baš u Karlovcima 1699. potpisanoga mira, a, također, zbivanja u Petrovaradinu u konstelaciji su sa zbivanjima u Vukovaru i u Segedinu, odakle se očekivalo pojačanje vojnim snagama hrvatskog bana Pálffyja.

U retrospekcijskoj, dijakronijskoj perspektivi, sagledanoj u *Varadinki Mari*, Okrugić podastire zemljovid na kome se ne može zaobići Slankamen, sa slavnom pobjedom iz austrijsko-turskog rata 1691. kojoj su, kako je to autor oprimjerio u svojoj književnoj projekciji, junački pridonijeli i otac Varadnike Mare, i otac zaručnika joj Mije Jurišića, koji je u drami, inače, predstavljen kao potomak upravo onog slavnog Jurišića, povijesno ovjеровljenoga junaka iz hrvatskog književnog korpusa o opsadi, kako to veli Okrugić, Kisega. Dakako, i priča o opsadi Petrovaradina, ispriповijedana u *Varadinki Mari*, korespondira tematski, ne samo s tim korpusom, nego i s ilirskim dramskim korpusom, kome pripadaju djela

7 Krešimir Nemec, *Poetika hajdučko-turske novelistike*, u knjizi: *Mogućnosti tumačenja, Portreti*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2000. str. 5-19.

Okrugićevih suvremenika, primjerice, *Juran i Sofija, Turci kod Siska* Ivana Kukuljevića Sakcinskog.

Nije slučajno ni to što je u *Varadinki Mari* kao mjesto pogibije oca glavne protagonistice, austrijskog časnika, označeno, ne kakvo bojište iz protuturskih ratova u Srijemu, već bojište na Rajni, u austrijskom ratu s Francuzima za španjolsko nasljeđe, čime Okrugić upozorava na vjekovni udes ratovanja, i Hrvata, i drugih Slavena, za interese tuđinskih vlasti, a uvijek, u duhu romantičarskoga nacionalizma, ističe junaštvo Hrvata i Srba, kao vrlinu kojom se upravo oni, na neusporediv način, odlikuju, među pripadnicima ostalih naroda u austrijskoj vojsci.

Iz priče poturčenjaka Ali-bega, zaljubljenog u Varadniku Maru, kojoj je spasao i život od turskih razbojnika u Zemunu, na petrovaradinsku scenu projiciran je globalni prostor potlačene i nasilu islamizirane Bosne, u korelaciji s također porobljenom Bugarskom i Srbijom. A u replikama Ali-begova imenjaka, ali ne poturčenjaka, već Osmanlije, turskoga velikog vezira Ali-paše Komurdžije, koji se samodopadno hvališe turskim osvajačkim jataganom, obilježavaju se na zemljovidu Europe neuralgijske točke kršćanskih teških kušnja i poraza: Varna, Mohač, Budim, Beč.

U drugom kazališnom komadu iz istoga ciklusa, *Dojčin Petru*, Okrugić, koji je, primjerice i u svojim *Povijestničkim crticama*⁸, pokazao zanimanje za davnašnju, rimsku prošlost svoga zavičaja, situirao je grad Petrovaradin, prije svega u odnosu na one srijemske lokalitete, koji se, također, kao taj nekadašnji rimski Cusum, mogu podičiti antičkom poviješću. U tom se kontekstu ističe Ilok, ne više kao prijestolnica bosanskoga kralja Nikole Iločkoga,

⁸ Ilija Okrugić Sriemac, *Povijestničke crtice starostavnog Sriema glede njegovih starinah*, historiografski napis, autograf sa signaturom M. 4. 1014, Rukopisno odeljenje Matice srpske, Novi Sad.

nego, tek, kao sjedište srijemskoga hercega, sina mu Lovre, potom Srijemska Mitrovica, kao strategijski važna točka zaštite od turskih upada preko Save, a iz obližnjega Šapca, te, najzad, srijemsko selo Mandelos, koje se, dabome, ne spominje u Okrugićevu dramskom djelu kao rodno mjesto cara Trajana, niti kao franačka Frankavilla, nego, tek, kao mjesto odakle se sa svojom majkom doselila u Petrovaradin protagonistica *Dojčin Petra*, djevojka iz puka, Katica.

No, taj Srijem, s povijesnim pretekstom za inscenaciju i Dojčinove ljubavne, i Dojčinove političke drame, pod silnicama je moći kraljevskog dvora u Pešti. S tim što ova relacija na Okrugićevu zemljovidu, možda, i nije povijesno posve precizna, budući da je za posljednjih pet godina svoje vladavine, Korvin upravljao, ne iz Pešte i Budima, nego iz Beča, gdje je i umro. Dojčina u budimsku tamnicu, kako je to Okrugić ispriopovijedio, otpremaju lađom iz Banova Manastira, tj. iz nekadašnje rimske utvrde Bononia na Dunavu, gdje je ugarski palatin i hrvatski ban Beloš, a stric Stevana Nemanje u 12. stoljeću osnovao benediktinsku opatiju i gdje je u 13. stoljeću bila rezidencija srijemske biskupije. U potonjem, tek, srijemskom selu Banoštru nema traga ni samostanu koji su uništili Turci, ni utvrđenju iz 14. stoljeća, no u Matijaševo doba to je sve još bilo, dakako, očuvano. Od povijesnih mjesta u Bačkoj, Okrugić i u *Dojčin Petru* spominje, kako on to piše, Vutok, tj. Futog, ne, doduše, kao mjesto u kome je kralj Ladislav Postumus sazvao ugarski sabor 1456. godine, a nakon smrti Ivana Hunjada, nego, tek, kao mjesto iz kojega je podrijetlom jedan od Okrugićevih likova, bivši vojnik, a potom Dojčinov pandur, Gigo Crnjić, a također i kao mjesto u kome se okupljaju ugarski velikaši pripremajući se uhititi varadinskoga bana.

Ilija Okrugić je dobro poznavao povijesni prostor u koji je smjestio radnju oba svoja kazališna komada, no glavni protagonisti dramske radnje, ni u *Varadinki Mari*, a, čak, ni u *Dojčin Petru*, nisu povijesno ovjerovljene osobe. Tako se glavna zasluga za spektakularnu pobjedu 60.000 kršćana nad 200.000 Turaka u *Varadinki Mari* ne pripisuje dobroj strategiji Eugena Savojskog, nego se ističe i veliča podvig djevojke iz puka, junačke, oštroumne i požrtvovne Mare, koja je, u dogovoru s komandom obrane Petrovaradina, uspjela nadmudriti velikog vezira Ali-pašu, te omogućiti kršćanskoj vojsci da neopaženo prijeđe Dunav i iznenadi Turke. U Okrugićevim dramama puk i jest taj koji se herojski bori i žrtvuje i koji pobjeđuje, dakako, uz pomoć Boga i Bogorodice. Doduše, autor se u *Varadinki Mari* nije izravno oslanjao na pučku legendu o snijegu koji se zabijelio u kolovozu, na dan petrovaradinske bitke, a dan uoči blagdana Gospe Tekijske, Marije Snježne, te doveo Turke u pometnju, nego je, iz iste religijske perspektive čudotvornih zbivanja, ukazao na Varadinku Maru, ne samo kao na pučku heroinu, već i kao na jednu od transfiguracija Bogorodice same u borbi sa sotonom. Ta nova Okrugićeva Judita nije se, baš, u svoju Betuliju vratila s Holofernovom glavom, kao ona biblijska i Marulićeva, nego je za kršćansku pobjedu žrtvovala svoj život. A odrubljena glava, koja postoji i u Okrugićevoj priči, glava je kršćanskog junaka, Marinog zaručnika, stotnika Mije, pobodena na kolac, kao dokaz turskog zvjerstva, pred Ali-pašinim čadorom. Na povijesnim podacima o petrovaradinskoj bitci Okrugić je utemeljio svoju apoteozu, ne samo velikoj, također i simboličkoj, pobjedi kršćanstva, nego i apoteozu srijemskome puku, njegovoj opstojnosti u vjerskim, domoljubnim, te moralnim vrednotama.

Kad je riječ o povijesnoj utemeljenosti dramske radnje u *Dojčin Petru*, treba reći da je Okrugić brižljivo

proučavao izvore na raznim jezicima o razdoblju Korvinove vladavine, a da se ponajviše oslanjao na djelo Franje Carla Palme na latinskom: *Notitia rerum hungaricarum*⁹. No, nisu mu bili dostupni podatci o povijesnome Petru Dószyju, prvo zapovjedniku Korvinove flotile na Dunavu, kada je imao sjedište u Petrovaradinu, a potom, od 1480–1483. jajačkome banu. Taj povijesno ovjerovljeni Petar Dojčin proslavljeni je junak, koji je s Turcima ratovao u Srbiji, južnoj Ugarskoj i Bosni, gdje je u borbama protiv Daud paše 1480. sudjelovao zajedno s despotom Vukom Brankovićem, te hrvatsko-slavonskim banom Egerváryjem¹⁰. Sam Okrugić o tome veli ovo: *Ja nigdje u poviesti ne nađoh toga Docija, varadinskog bana. Ali dosta je to što ga je ovjekovječila narodna pjesma u Sriemu. Morao je dakle u Varadinu banovati za vlade kralja Matijaša. Reko bih zasigurno da je taj varadinski Doci bio rođakom istovremenoga podpalatina ugarskog Urbana Doczi de Nagy Luche, Biskupa Jegerskoga, koji poslije smrti kralja Matijaša (6. travnja 1490.) u svibnju mjesecu sveobći sabor naređuje*¹¹.

Dakle, okosnica radnje Okrugićeva kazališna komada utemeljena je na pučkoj pjesmi *Vino pije Dojčin Petar, varadinski ban*, u kojoj toga, u puku omiljenoga veseljaka, kralj Matija kori zbog rastrošnosti, sklonosti piću i slabosti spram ljepšega spola, a ovaj mu, nimalo ponizno ni udvorički, nego, baš, suprotno tomu, odrješito i bez dlake na jeziku odgovara, sve u slavu dobroga srijemskoga vina i u slavu ljepote srijemskih žena. Ne u pučkoj pjesmi,

9 Okrugić Srijemac, *Sveti Ivan Kapistran, Pobjeditelj Turakah kod Bio-grada godine 1456*. Pučki ep u 17 pjevanjeh. Štamparija d-ra Pavlovića i Jocića, Novi Sad, 1892. Podatak iz autorova pogovora spjevu, str. 160.

10 Ljudevit Thallóczy, *Povijest banovine, grada i varoši Jajca 1450–1527*, Dora Krupićeva, Zagreb, 1998. str. 112–116, te 233.

11 Ilija Okrugić Srijemac, *Obrana Dojčin Petra Varadinskog Bana*, Petrovaradin, 1895. Autograf sa signaturom M. 6. 860, Rukopisno odeljenje Matice srpske, Novi Sad, Navod iz autorove bilješke uz spjev.

već u Okrugicevoj drami, kralj je povrijeđen Dojčinovom drzovitošću, te šalje u Petrovaradin Lovru Iločkog s grupom ugarskih velikaša, da ga ispituju i uhite, što oni i učine, te Dojčin biva zatvoren u budimsku tamnicu. Po povijesnim dokumentima, udes zatočenja zbog dvorskih intriga zadesio je, ne Petra Dóczyja, nego Petra Váradyja, nadbiskupa kaločkog, pod čijom je feudalnom vlašću i bila petrovaradinska opatija, kao i grad Petrovaradin, prije nego što je, zbog Váradyjeve nemilosti kod Korvina, njegov posjed prešao u ruke Roderiga Borgije, potomjeg pape Aleksandra VI. Povijesno je utemeljena činjenica da je Lovro Iločki, ne samo kao protagonist Okrugiceva *Dojčin Petra*, tek bacio oko na petrovaradinsku opatiju, o čemu u drami ima riječi, nego i to da je taj posjed i silom zauzeo, a za njega se i sudskim putem otimao, i sa Petrom Váradyjem, i sa samim rimskim papom¹². Povijesno je utemeljena i činjenica koju Okrugić pominje u *Dojčin Petru* da je Matija Korvin boravio u Petrovaradinu 1463. kada je sklopio ugovor s mletačkom republikom i održao savjetovanje s vlastelom o obrani zemlje od Turaka, a u Petrovaradinu je 1475. donio i odluku da s Turcima stupi u rat.

Obično se navodi da je *Varadinka Mara* dramatizacija pripovijetke, u naslovu koje su fokusirani petrovaradinski lokaliteti vezani za povijesnu bitku, *Vezirac i Tekije*, a koju je Okrugić napisao još za kukujevačkih svojih dana, 1855. godine. Dakako, Vezirac je brijeg u petrovaradinskom ataru, koji je dobio ime upravo po tome, što je na toj uzvišici i bio šator velikog vezira Ali-paše za vrijeme bitke, a Tekije su potez, na kome se nalazila nekada tekija, a potom zavjetna crkva Marije Snježne, na čijem

¹² Robert Paulović, *Borba kaločkog nadbiskupa Petra Váradyja za petrovaradinsku tvrđavu*. Zbornik Matice srpske za istoriju, Novi Sad, 1955. str. 3-28.

kubetu križ nad polumjesecom simbolizira kršćansku pobjedu. U pripovijesti se pojavljuju već gotovo svi likovi iz potonje drame, samo što su ponešto drukčije karakterizirani i ponešto drukčije povezani fabulom. U *Vezircu i Tekijama* Varadinka Mara prikazana je kao romantična junakinja: nadasve povučena i usamljena, žalostiva, pobožna sanjarka, te stoga u očima svijeta čudakinja, koju, čak, mnogi smatraju suludom. Ti aspekti nisu izostali ni pri karakteriziranju njezinog lika u drami, no, u *Varadinki Mari*, napose po zemunskoj epizodi iz prvoga čina, glavna protagonistica može se usporediti i s kojom od junačnih amazonki, primjerice iz Gundulićeva *Osmana*. Otac ju je naučio jahati, te služiti se vatrenim oružjem, pa je, u odnosu na njenu spretnost u ovim vještinama, njezina hrabrost, domišljatost i riješenost boriti se za kršćansku vjeru, svoj rodni grad, te svoje moralne ideale, po čemu se ističe i u pripovijesti, u drami motivirana dijelom i porivima njezine, unekoliko muškobanjaste, naravi.

Također, lik poturčenjaka Ali-bega u drami je razrađen na složeniji način nego u pripovijetci. U *Vezircu i Tekijama* Ali-begov lik ne izlazi izvan okvira trivijalne fabule: kao barjaktar velikog vezira Ali-paše, on po njegovom nalogu usmrćuje Varadniku Maru, a onda, prepoznavši u njoj svoju nesretnu prvu ljubav, ubija i sam sebe. U drami je taj lik nadograđen, po svemu sudeći, po uzoru na lik Novice Cerovića iz Mažuranićeva spjeva *Smrt Smail-age Čengića*. Kao i Mažuranićev poturčenjak, i Okrugićev se bori na kršćanskoj strani, a također ga, kao i Mažuranićeva poturčenjaka, svećenik privodi pradjedovskoj kršćanskoj vjeri. Kao i Varadinka Mara, koju nastoji osvetiti, i on u drami biva smrtno ranjen od turske ruke. Na Mažuranićevo djelo Okrugić katkad upućuje i izravno, citatom. U jednom od dijaloga Varadinke Mare s Đeneralom, zapovjednikom austrijske petrovaradinske posade, Okrugić je, i pod

dojmom crnogorske junačke tradicije, opisane u slavnome Mažuranićevom spjevu, istaknuo ulogu prostoga puka u bojevima, u kojima najviši časnici, baš, ne prednjače u jurišima: *Ha! vi vojničke smjele vojvode! / Ta što je vami stalo do toga / Il jedan pao, ili hiljade, / Momaka prostih ili i častnikah, / Kad vi u boju zapoviedate, / A oni s prsih vas zaklanjaju. / Al napried! napried! Kad se vojvode / Zovete, napried momčad vodite. / „Na Ždrielo junak tko je” veli se.* Također se može zamijetiti da su Okrugićeva opkoračenja u navedenome ulomku versifikacijski usporediva s onima na koja nailazimo i u *Smrti Smail-age Čengića*.

U svom zanimanju za Bosnu, Okrugić nije, dakako, ni prvi ni jedini u svom, već postilirskome dobu, niti je u suodnosu samo s Ivanom Kukuljevićem Sakcinskim, čija je drama *Poturica* izvedena još 1867. No, u svakom slučaju, u pripovijetci *Vezirac i Tekije* nije još ni naznačen cijeli programski sadržaj *Varadinke Mare*, usmjeren na zagovaranje sloge Hrvata, Srba i islamiziranih Slavena iz Bosne, unatoč vjerskim razlikama, a s obzirom na zajedničke ciljeve oslobađanja od tuđinskih vlasti. Ključna, programska riječ hrvatskoga ilirizma, *sloga*, nije slučajno sadržana u pučkoj posloviци koju je Okrugić ispisao kao *motto* na naslovnoj stranici *Varadinke Mare*: *Slogom rastu male stvari, a nesloga sve pokvari*. Dabome, programske teze, koje su u podtekstu, primjerice, Okrugićeve priče o Mari Varadinki, po ocu Hrvatici, po majci Srpkinji, kao o siročetu koje je Srpkinja rodila, a Hrvatica podojila, te u podtekstu priče o istome srbo-hrvatskome narodu, podijeljenom, nesretno, na tri vjere, tako aktualne u hrvatskom društvenopolitičkome i književnom životu druge polovine 19. stoljeća, dakako, odavno nisu, u svim svojim aspektima, održive. No, autor ih je zastupao sa suosjećanjem za povijesnu patnju naroda, s iskrenim rodoljubljem i čovjekoljubljem, pa imaju barem vjerodostojnost književnog svjedočenja o

življenju uvjetovanom nacionalnim i vjerskim podjelama, a na prostorima izloženim, ne, samo, turskim osvajanjima.

U okosnici radnje *Varadinke Mare* prepoznatljivi su, unekoliko, i razni, ne, baš, ni samo iz Okrugićeva dramskog opusa, dobro poznati motivi, a koje je autor unio već i u svoju ranu povijesnu dramu *Mirolava*. I u jednoj, i u drugoj drami riječ je o turskoj opsadi grada, u *Mirolavi* grada pod mletačkom, a u *Varadinki Mari* grada pod austrijskom upravom. Glavna protagonistica, i u jednoj, i u drugoj drami, djevojka je iz puka, simbol narodnih ideala u borbi s neprijateljem, tragična kršćanska junakinja. I *Mirolava* i *Mara*, doduše u spletu različitih okolnosti, dospijevaju pod čador, jedna turskog velikog vezira Ahmeda Ćuprilića, a druga pod čador, također turskog velikog vezira, Ali-paše Komurdžije, ni jedna bez noža skrivenog u njedrima, obje odlučne i životom braniti djevojačku čast. I *Mirolavu* i *Maru* sumnjiče za špijunstvo, s tim što *Mirolava*, čak, dospije zbog toga u mletačku tamnicu. I jednoj i drugoj, u pogibeljnoj životnoj situaciji pomaže poturčenjak porijeklom iz Bosne: *Mirolavi* sin velikog vezira Ćuprilića, Mustafa, a *Mari* Ali-beg. No, bez obzira na te podudarnosti koje odslikavaju melodramska opća mjesta, ne samo iz hrvatske književnosti 19. stoljeća, treba reći da je te obrasce Okrugić uspio nadgraditi, ne toliko u *Mirolavi*, koliko u *Varadinki Mari*, koja je, u kontekstu autorovog dramskoga korpusa s tematikom iz protuturskih ratova, od *Mirolave* i dramaturški složenije, i književno uvjerljivije ostvarenje.

Pojedini su prizori u *Varadinki Mari* ispisani u prozi, a obilježeni realističkim pristupom, ne, baš, posve ni bez humornoga prizvuka, pa tako odaju književno iskustvo koje je Okrugić stekao kao pisac pučkih igrokaza, no, ipak bilo bi neuputno ne promatrati ovo djelo, možda, čak, kao egzemplarno ostvarenje u žanru romantičarske

lirske drame. Replike u stihovima prožete su ljubavnim, rodoljubnim i religijskim osjećajima, te su nerijetko monolozi glavnih protagonista u *Varadinki Mari*, kako po dramatičnosti i patosu himničkih lirskih sadržaja, tako po plemenitom zvuku apartnih intimističkih samopreispitivanja, u razgovoru protagonista s vlastitim srcem i dušom, na visini najboljih trenutaka Okrugićeve poezije i posve su opstojni u književnopovijesnom kontekstu postilirskog hrvatskog pjesništva. U Okrugićevu pjesničku sumu iz *Varadinke Mare* treba ubrojiti i njegove balade i romanse, tako omiljene po svojim žanrovskim odrednicama, ne samo ovome autoru, no i svim pjesnicima u strujama europskoga romantizma.

U *Varadinki Mari*, kao lirski intoniranoj drami, na, versifikacijski umnogome heterogenome planu, prevladavaju upravo lirski, simetrični deseterci, s cezuruom iza petoga stiha. Štoviše, treba istaknuti da se Ilija Okrugić, kad njegov lirski, taj, deseterac karakterizira jambaska tendencija, uvelike pridružuje Franji Markoviću, koji je jamb, kao metrički oblik, prvi i uveo u hrvatsko pjesništvo. Kada Okrugić, primjerice, veli: *Za suncem svojim, tobom, idem ja*, taj je jambski desetarac, ipak, inovativan za dramu u stihovima 19. stoljeća. Ili kad progovori, čak, i u simetričnome jambskom dvanaesteru, primjerice: *Domišljah se tomu, tu te moram naći*, ipak je jasno da Okrugićevi stihovi i nisu, baš, bez ikakva značenja za razvoj hrvatske versifikacije u književnom razdoblju kome autor pripada.

Dakako, dobar dio stihova u *Varadinki Mari* čine, što lirski, simetrični, što epski, asimetrični deseterci s trohejsko-daktilskom tendencijom. Primjerice: *Krvca se lije – potokom teče i sl.* ili: *Časni krste, drvo dragocjeno*. No, ima i trohejsko-daktilskih stihova dužega metra, kao

što je tročlani dvanaesterac¹³, po strukturnom obrascu pučke tužbalice: *Moleć majku božjeg sina – Spasitelja*, a također i trohejsko-daktilskih stihova kraćega metra, primjerice deveteraca: *Hvala Bogu i tekijskoj Gospi*, ili, pak, sedmeraca: *Ko na nebu Angjeli* i sl. Pojedine replike glavnih protagonista u *Varadinki Mari* cjelovite su Okrugićeve lirske pjesme, koje su, čak, strofički organizirane. Tako se, primjerice, Mara, a pred odvažni odlazak u turski tabor, oprašta od rodnoga grada lirskom pjesmom Petrovaradinu, koje su stihovi raspoređeni u sestine s rimama *ababcc*, a u sestinama su i lirski monolozi, Marin i Ali-begov, u petom činu drame. Evo jedne od tih Okrugićevih strofa sestina:

*Varadine, grade starodavni!
Bijeli orle povrh modre stijene!
Pod kim biše bojevi se slavni,
Sve navale bjehu odbijene.
I sutra mi kao pobjednik stoj!
Pa, zbogom ostaj, mili dome moj!*

I *Varadinka Mara*, i *Dojčin Petar* drame su s tragičnim završetkom, dramaturški razriješenim, zapravo, na isti način, tako da se istakne individualna žrtva, a u kontrapunktu sa slavljem kolektiviteta. Smrt glavnih protagonista u znaku je afirmacije ciljeva njihove borbe i njihovih ideala. *Varadinka Mara* i Ali-beg umiru dok se proslavlja pobjeda nad Turcima, za koju su se i žrtvovali, a *Dojčinova ljubav Katica* umire dok puk proslavlja povratak omiljenoga bana iz mađarskoga sužanjstva.

Budući da rukopis Okrugićeve rane povijesne drame *Sobjeski*, najvjerojatnije, nije sačuvan, možda je zanimljivo upozoriti na jednu od replika povijesno ovjerovljenoga protagonista *Varadinke Mare*, Eugena Savojskog, upravo u završnom, petom činu te drame: *Tako! A sad ću ja kao*

13 Svetozar Petrović, *Postoji li uistinu tročlani dvanaesterac?* u knjizi: *Oblik i smisao*, Matica srpska, Novi Sad, 1986. str. 383-430.

slavni poljički kralj Ivan Sobjeski, pobjeditelj Turakah pod Bečom, pjesmu zahvalnicu Bogu dragom i Bogorodici zaoriti, a vi ju nastavite. (Zapjeva): *Te Deus laudamus! Tebe Boga hvalimo!* Naime, moglo bi se, možda, pretpostaviti da navedena replika ne sadrži samo usporedbu dvaju slavni vojškovođa, nego i podatak o pobjedničkome slavlju, također i u završnome činu izgubljene Okrugićeve drame. Ovo se čini vjerojatnim, jer Okrugić, i inače, u dramskoj naraciji *Varadinke Mare* rado uspoređuje protagoniste ovog svog kazališnog komada s likovima iz književnih, ne samo dramskih djela, i svojih vlastitih, i svojih suvremenika. Primjerice: *Zar ne znaš one za junakinje / U Lemnu gradu slavnu Marulu / A iz Kobaša Maru Margetić / Što od junačtva čuda tvoriše?* Kad Okrugić uspoređuje svoju glavnu junakinju Varadinku Maru s, isto tako glavnom junakinjom Marulom iz drame Ivana Kukuljevića Sakcinskog, izvedene 1879. i ne samo s njom, već i s Marom Margetić, povijesnom slavonskom junakinjom iz turskoga doba, koju, inače, spominje i u svome potonjem spjevu, ispjevanome 1893. *Slavoniji i njenom sokolu*¹⁴, mogao je, autoreferencijalno, u *Varadinki Mari* spomenuti Ivana Sobjeskog, i kao glavnoga junaka vlastitog kazališnog komada.

Ako u *Dojčin Petru* i ima elemenata mirakula, odnosno, starohrvatskog crkvenoga prikazanja, treba reći da naglasak nije na, makoliko apokrifnom hagiografskom sadržaju, kao, primjerice, u Okrugićevu spjevu *Sv. Dizmaš lupež na križu*, iz 1858.¹⁵ godine, u kome se, kupanjem u vodi, nakon što je u njoj okupan maleni Isus, iscjeljuje od ružnih krasta sin razbojničkoga harambaše. Eshatološkim znamenjima vjere u *Dojčin Petru* obilježeni su likovi

14 Ilija Okrugić Srimac, *Slavoniji i njenom Sokolu*, autograf pjesme objavljene u Zagrebu 1893. u almanahu u počast Luki Ibrišimoviću, Signatura: M. 6. 798, Rukopisno odeljenje Matice srpske, Novi Sad.

15 Jovan Hranilović, *Okrugić kao epski pjesnik*, *Glas Matice hrvatske*, god. IV, br. 12-13, str. 98.

iz prostoga puka: krčmaričina kći Katica, te siromašna udovica Nena, koje, zahvaljujući Bogorodičinom čudu, a umivajući se na izvoru Vilina vodica, bivaju iscijeljene: jedna od isto onako ružnih krasta po licu i rukama, kakve je imao i Dizmašov sin, a druga od sljepila.

Nije, dakako, riječ niti o svecima koji blago dijele, nego sam Dojčin Petar široke ruke dariva svoj puk, baš kao što puk bogato dariva njega, odanošću i vrednotama svoga umjetničkoga stvaralaštva. U jednoj od replika svog glavnoga protagonista Okrugić posve izvjesno govori ono što i sam misli, a sukladno i s književnim kanonima preporodnoga razdoblja, kad Dojčin izriče svoj sud o usmenom pučkom pjesništvu: *Dragi narode moje! Prekrasne su ti pjesme! A i kako ne bi bile! Ta pjesmom se rađaš, pjesmom živiš, uz pjesmu posluješ, uz pjesmu boluješ, pjesmom se tješiš, pjesmom se veseliš, pjesmom tuguješ, pjesmom se hrabriš, pjesmom umireš. Znadeš pjesme svoje kadkad i zasoliti, ali zlo ne misliš. Zato si mi mio i drag.*

U dramsku naraciju *Varadinke Mare*, a još više u dramsku naraciju *Dojčin Petra*, Okrugić je umetnuo čitav niz pučkih lirskih pjesama različitih žanrova. Budući da su pojedine zabilježene onako kako ih je autor još mogao čuti u Srijemu, ta njegova pučka pjesmarica, po svemu sudeći, ima i kulturnopovijesnu vrijednost. Autor je zamislio da se pri inscenaciji njegovih drama te pjesme pjevaju, primjerice, uz gusle, odnosno, ako je riječ o poskočicama, da se tek izvikuju u kolu, a uz zvuke gajdi. Dakako, tih pučkih pjesama odista nema, baš, malo, pa u pojedinim prizorima nepotrebno usporavaju razvitak dramske radnje. No, katkad su i spretno iskorištene, ne samo pri etnokulturalnom i sociokulturalnom karakteriziranju ambijenta i likova, već i dramaturški, pri motiviranju, čak i ključnih zbivanja na kazališnoj sceni. Primjerice, pučka pjesma *Čador penje Sibirjanin Janko*, koje je sadržaj protumačen kao izravna

uvreda kralja Matije, postaje povodom za Dojčinovo uhićenje. Također, ritmovi pučkih slavlja u Okrugićevu djelu, sve u šaljivome tonu, a na samome rubu dramatičnog i tragičnog, znaju katkad biti i orfovski žestoki, na način kakvih srijemskih *Carmina burana*. Pjeva se, također, i jedna plemenitaška nazdravičarska pjesma, u dvije jezične inačice: *A multos annos* i *Mnogo ljeta*.

Jest, Okrugićev *Dojčin Petar*, kako je to i označio sam autor, narodna je gluma, odnosno, pučki igrokaz. I kao u svim Okrugićevim kazališnim komadima iz života puka, i u *Dojčin Petru* vjera se prepleće s praznovjerjem. To je ono: *Pomozi Bože i Bogorodice, ili hladna vilina vodice*. A riječ je o jednoj, također pučkoj legendi iz Srijema, koja je zainteresirala Okrugića još u mladim danima. Još 1848. spjevao je epsko-lirsku pjesmu, ili, bolje reći, romancu *Vilina vodica*¹⁶, koju je u skraćenom obliku uvrstio i u I čin *Dojčin Petra*. Sve čitajući Theinerova *Vetera Monumenta Slavorum Mondionalium*, Okrugić je povijesni naziv za petrovaradinski cistercitski samostan *Belae fons*, posvećen Bogorodici, povezao s, i danas postojećim, pučkim nazivom izvora Vilina vodica, u šumi kraj sela Bukovca, nedaleko od Petrovaradina, pa upravo to mjesto u svojoj drami i označio kao mjesto hodočašća i čudotvornih ozdravljenja. To stjecište, nadomak samostanske crkve, atraktivan je scenski prostor, gdje se ostvaruje komunikacija protagonista iz puka i onih iz redova plemstva, te klera.

Na tome je scenskom prostoru upriličena i gozba u III. činu *Dojčin Petra*, koja se, doduše, ne održava uoči Velikog petka, no na blagdan Velike Gospe, ali sve što se tom prigodom zbiva može se na simbolički način dovesti u vezu s velikom biblijskom temom Posljednje večere. Kad Dojčinova ljubav Katica, premda nevoljko,

¹⁶ Ilija Okrugić Sriemac, *Vilina vodica*, epska pjesma, 1848. autograf sa signaturom M. 6. 788, Rukopisno odeljenje Matice srpske, Novi Sad.

pristane na nagovor svih iz veselog društva da poljupcem oraspoloži mrgodnoga mađarskog velikaša iz pratnje Lovre Iločkog, a, zapravo, prikrivenoga kraljevoga isljednika i opunomoćenika za uhićenje Dojčinova, tu, dakako, postoji i aluzija, ako ne na Judin poljubac, ono na poljubac s Judom. Da, to je ta, više politički nego religijski usmjerena scena: kristolika predstavница prostoga puka i iznude ni joj poljubac podmuklome špijunu, kao predstavniku tuđinske vlasti, koja nevinome i neukome puku ne uzvraća milošću za milost.

Nakon uhićenja Dojčinova, Katicom ovladaju sudbinske strepnje i tlapnje, te predosjećaj neumitne smrti. Teško bolesna, ona, čak, misli da je njezina smrt po volji Bogorodice, jer kralj više neće imati povoda proganjati Dojčina, barem ne zbog ljubavi prema djevojci iz puka, nesukladne s feudalnom, ne samo dvorskom etikecijom. U ovim je sadržajima *Dojčin Petra* prepoznatljiv, u doba romantizma tako omiljen motiv moći sudbine. A polazište za svoja razmišljanja o kobi Okrugić nalazi, što, u njegovo doba tako utjecajnoj Diderotovoj filozofiji, što u religijskome determinizmu, što u pučkome fatalizmu. *Bože moj! Bože moj! Čudna ti je ta sudbina ljudska!* pametuje Okrugićeva junakinja, bivša sljepica Nena, a prisjećajući se narodne pripovijetke o kraljevoj kćeri i zmiji, koju je autor, inače, cijelu umetnuo u posljednji čin *Dojčin Petra*, oprimjerujući i tako, na način izražen u pučkome književnom stvaralaštvu, nemoć čovjekove volje pred udesom.

A kad je već riječ o zlosrećnim sušičavim djevojkama, koje su, ne, samo, po kakvom opernom libretu, bolovale, pa i umirale na kazališnoj sceni, od 19. stoljeća naovamo, onda u tom kontekstu treba upozoriti na, umnogome začudan, a u Okrugićevo doba ne, još, ekspresionistički gest junakinje *Dojčin Petra*, koja na samrti iskašljava krv i pokazuje svome

dragom okrvavljeni rubac, uspoređujući pri tome svoju crvenu, jarku krv s dragim kamenom rubinom, s narukvice koju joj je Dojčin poklonio. Poprilično bizaran scenski spektakl, ne, baš, po svemu usporediv s onim potonjim, romanesknim, iz *Čarobnoga brijega* Thomasa Manna, čija junakinja Klawdia Chocha pokazuje, zaljubljenom u nju Hansu Castorpu, rentgensku snimku svojih sušicom razjedenih pluća. No, kod Okrugića, Katičin je postupak, ipak, u duhu biblijskog teologijskog simbolizma. Krv crvena kao dragi kamen ista je ona skupocjena krv, koju u svom književnom djelu toliko puta pominje sv. Katarina Sijenska. Katica je, barem posljedično, i sama žrtva silnika kao i njena zaštitnica sv. Katarina Aleksandrijska, na blagdan koje, a svoj imendan, umire. Pri karakteriziranju njezina lika biblijski teologijski simbolizam očituje se i u višekratnom njenom preklinjanju upućenom Dojčinu: *Pero, vjeruj! U čemu je, dakako, prepoznatljiv zahtjev samoga Isusa, što od svih bolesnika i paćenika koji mu iskazuju pouzdanje traži samo jedno: da vjeruju.*

Među muškim likovima *Dojčin Petra* ističe se Gigo Crnjić, kao svojevrсни pučki dvojnik samoga bana. Kao i Dojčin, u čijoj je službi, i on je poštenjačina, savjestan u obavljanju svojih dužnosti, nepotkupljiv u svojim uvjerenjima. Kao i Dojčin voli dobru kapljicu, a i žene su mu drage. U Okrugićevu igrokazu on ima ulogu veseljaka, lakrdijaša, a u čijem humoru ni tema smrti nije tabuirana. Premda dobar kršćanin, molitvenu pjesmu hodočasnika na čudotvornom Bogorodičinom izvoru remeti namjerno disonantnim tonovima, a jedini je od svih koji ne moli niti za svoje ozdravljenje, niti za ozdravljenje koga od bližnjih, nego za smrt svoje žene, koju smatra oličenjem samoga vruga, sve uz šale poznate, ne, samo, baš, iz Shakespeareove *Ukroćene goropadi*. A kada ta zla žena, koja mu je i zacrnila život, umre, Gigo Crnjić zahvaljuje

Bogorodici što je uslišila njegove molitve, pa, čak, za njom i nariče na šaljivi i podrugljivi način. Okrugić je bio upoznat s pučkim grubim šalama, pa je u III činu *Dojčin Petra* unio i tu, za tankočutnije, dakako, šokantnu, parodiju tužbalice. I pučka društvena igra *Rajole*, a to je kolo oko odra fingiranoga mrtvaca, u istome činu Okrugićeva igrokaza, poigravanje je strahovima i strepnjama živih, sve u veselom raspoloženju, koje je, ipak, blisko, također, ugođaju kakvog srednjovjekovnog mrtvačkoga plesa.

U odnosu spram svojih izabranica, i Dojčin i Gigo Crnjić, motivirani su, prije svega, njihovom unutarnjom ljepotom, jer poklanjaju svoju naklonost, ban Katici, a Gigo Neni, još dok čudom Bogorodičinim nisu bile iscijeljene. Upravo radi isticanja religijske teleologije ovih mističnih izlječenja, Okrugić se u *Dojčin Petru* poslužio i molijerovskim humorom, ne, baš, na račun liječnika protiv svoje volje, nego na račun pravoga, u Padovi školovanoga banova liječnika, koji, itekako, vjeruje u djelotvornost svojih medikamenata, pa smatra da su upravo ti medikamenti, a ne vilina vodica, pomogli Katici da ozdravi: *A frajlica Katica, banica, szép, szép, nagy lepo, nem krastava, ja, ja, izliječiš, ja, ja*. Lik liječnika je prikazan karikaturalno, makaronskim mađarsko-hrvatskim, čak i uz korištenje raznih gegova. U krčmi Katičine matere, u pripitome stanju, on postaje žrtvom lakrdija Gige Crnjića, koji mu, ne samo izmiče stolicu, nego i hini moždani udar, kako bi ga ovaj, na opće uveseljenje svih, uznastojao liječiti, svojim, u povijesti medicine poznatim i priznatim načinima.

Dojčin Petar prozno je dramsko djelo, no, kao i u ranije napisanoj *Šokici*, i tu se, u proznim replikama, pojavljuju versifikacijski organizirane minijature, kojima se naglašava osjećajna obojenost teksta. Primjerice: *Neću, neću nikada, najdraža mi Kato, jer ti si moje jedino ovejano zlato*, ili: *...kad pogibija prijeti milom domu tvom, ne žališ*

glave rad pradjedovske slave, ili: i da slađe čašu ispije, neka mu se Katica smiluje i sl.

Jezična pregnantnost *Dojčin Petra* temelji se umnogome na frazeološkom bogatstvu, uključujući i paremiološko gradivo. Na sociokulturalnom planu karakteriziranja likova, treba, dakako, razlikovati Dojčinove i opatove latinske sentencije, primjerice: *procul a love, procul a fulmine*, od pučkih poslovica i pučke razgovorne frazeologije, koja svojom slikovitošću i, nerijetko, humorom, pridonosi i etnokulturalnom ambijentiranju dramske radnje, primjerice: *...torokušu, spletkušu, od koje je već davno vrag ušur uzeo, ili: ...i obećali nam u svatove doći, veleć: ma vancage padale! ili: ...kako joj se koja prilika ukaže, leti ko luda ptica na lepak i sl.* U istoj su funkciji, u Okrugićevo doba još opstojni, srijemski regionalizmi, koji također daju životnu uvjerljivost replikama protagonista *Dojčin Petra*.

Ni nakon što je napisao to posljednje u nizu svojih dramskih djela, Okrugić nije prestao razmišljati o Korvinovu razdoblju. Iz godine 1895. njegova je epska pjesma *Obrana Dojčin Petra, varadinskog bana*, većim dijelom objelodanjena u petrovaradinskom listu *Fruškogorac* 1904. U toj epskoj pjesmi, na još rezolutniji način no u svom igrokazu, autor, ne, samo, nastoji obraniti od svake optužbe junaka narodne pjesme, no iznosi, i to poduži, popis optužaba na račun samoga kralja Matijaša; i zbog nevolja siromašnoga puka, i zbog turskoga haranja po Hrvatskoj, i zbog progona, napose crkvenih, veledostojnika. Dakako, i u drami, i u toj, nakon nje napisanoj pjesmi, Okrugić je, koristeći se povijesnim kostimima Korvinova doba, progovorio o vlastodržačkoj bahatosti i nasilju na povijesnoj hrvatsko-ugarskoj sceni, ne samo 15. stoljeća.

Treba još pridodati da su, tematizirajući u svojim dramskim djelima, obojica istu legendu o Dojčin Petru, dva književnika, Ilija Okrugić i njegov prijatelj Milan Savić,

srpski pripovjedač, pjesnik, dramski pisac, povjesničar književnosti, kritičar, putopisac i prevoditelj, inače dugogodišnji tajnik Matice srpske, te urednik Letopisa Matice srpske od 1895. do 1912. razmijenili posvete. Milan Savić je, upravo iste 1891. godine, kada je Okrugićev *Dojčin Petar, varadinski ban* i napisan, objelodanio svoj dramski spjev *Dojčin Petar* i to djelo manjega opsega, u tri odjeljka, tiskano u srpskoj štampariji Svetozara Miletića u Novom Sadu, a i prikazivano u *Srpskom narodnom pozorištu* posvetio svom književnom kolegi. A na naslovnici svog rukopisa koji ni za Okrugićeva života, ni docnije nije bio tiskan, hrvatski književnik mu je uzvratio posvetom kao odzivom na *Dojčina Savićeva, a u spomen pobratimske ljubavi*.

U kontekstu cjelokupnoga dramskog djela Ilije Okrugića, i *Varadinka Mara*, ne, doduše, po svim svojim strukturnim određenjima, a, još više, *Dojčin Petar*, unatoč razlike u kronotopu, mogu se usporediti s ostalim kazališnim komadima ovoga autora koji pripadaju istome srijemskome korpusu. U prvom činu *Varadinke Mare* i drugim segmentima toga djela ispisanim u prozi, kao i u svim prizorima u *Dojčin Petru* prožetim pučkim duhom, a takvi i prevladavaju u tome komadu, uvelike je prepoznatljiv Ilija Okrugić kao suvereni autor pučkih igrokaza *Saćurica i šubara*, te *Grabancijaši ili batine i ženidba*, sa svojim poznavanjem srijemskih govora, sa svojim živim dijalozima, te sa svojim smislom za nesuspregnuti pučki humor. A prostor, od fruškogorskoga mjesta Irig, do sela u okolini Šida, od Srijemske Mitrovice do Srijemskih Karlovaca, poznat iz pomenutih, ranijih, objelodanjenih, inače, Okrugićevih igrokaza s vremenskom odrednicom 19. stoljeća, u *Varadinki Mari* i *Dojčin Petru, varadinskom banu*, dobiva povijesnu perspektivu staroga Petrovaradina i Zemuna, što, dakako, doživljaj Srijema u dramskom

opusu Okrugicevom, čini, ne, samo, cjelovitijim, no i književno ostvarenijim.

Okrugicevu su kazališni komadi u ovoj knjizi prvi put objelodanjeni onako kako ih je autor i napisao, dakle, bez ikakvih jezičnih i pravopisnih preinaka. Tako ti nedovoljno poznati tekstovi ovoga pisca mogu biti vjerodostojnim gradivom za proučavanje, također i jezikoslovnoga statusa Okrugiceva djela, te jezikoslovnoga statusa hrvatske književnosti u Srijemu u drugoj polovini 19. stoljeća. Upoznavanje s tim gradivom odista nije naodmet, jer smo već sviknuti na razmišljanja o Okrugicevu književnom izrazu u kojima ima više idiosinkrazije u odnosu i na ovoga autora, i u odnosu na Srijem općenito, negoli znanstveno vjerodostojnih činjenica. Tako se i u recentnim hrvatskim književnopovijesnim djelima može naići, primjerice, i na začudnu kvalifikaciju da je Okrugicev jezik *tipičan za srijemsku sredinu – mješavina njemačke, mađarske i hrvatske morfologije*.¹⁷

Ako je u svojim kazališnim komadima koji put i posegnuo za jezičnim citatima iz njemačkog ili mađarskog, ili ako je i ispisao koju repliku makaronskim hrvatsko-mađarskim ili hrvatsko-njemačkim, Okrugić je to činio samo na način uobičajen u dramskoj književnosti, u funkciji karakteriziranja pojedinih likova. Inače je Ilija Okrugić, i kao dramatičar, pisao ilirskim književnim jezikom i ilirskim pravopisom, pridržavajući se legitimne jezične i ortografske norme, opstojne u Hrvatskoj od Gajeve reforme sve do pojave Brozova pravopisa 1892. i do pojave Maretićeve gramatike 1899.

U pogledu morfoloških značajka svoga jezika Okrugić je cijeloga života ostao vjeran starijim množinskim nastav-

17 Miroslav Šicel, *Povijest hrvatske književnosti*, knjiga I., *Od Andrije Kačića Miošića do Augusta Šenoe (1758–1881)*, Naklada Ljevak d.o.o., Zagreb, 2004. str. 162.

cima imenica i imenskih riječi, upravo onako kako je i bilo kodificirano, primjerice, u *Slovnici hrvatskoj za srednja učilišta* Adolfa Vebera Tkalčevića, još i u izdanju iz 1870.¹⁸ Dakle, genitiv, dativ, lokativ i instrumental množine u Okrugićevim tekstovima glase: *vojnikaḥ, svijuh, siromakom, po pristih, medj sjenami* i sl. Pojedini glagoli imaju regionalno obilježene konjugacijske nastavke, slične kao i u pojedinim vojvođanskim i slavonskim govorima, te se ne mogu svrstati u one glagolske vrste ili razrede u koje u suvremenom standardnom jeziku pripadaju. Tako Okrugić, primjerice, veli: *toniti, a ne tonuti, čezneći, a ne čeznući, promišljam, nespo-minaj, a ne ne spominji, živu, a ne žive, gledu, a ne glede, gaju, a ne gaje* i sl. Može se reći da se Okrugićevi oblični nastavci od onih u suvremenome hrvatskom standardnom jeziku razlikuju onoliko, koliko se hrvatski književni jezik druge polovine 19. stoljeća razlikuje od današnjeg.

To isto vrijedi i za dobar dio fonetičkih likova riječi. Primjerice, neodređeni pridjevi i prilozi poput ovih: *njeko, ponješto, njekoć, njekoji, nekud* i sl. odista nisu tipični za srijemsku sredinu, no Okrugić ih je usvojio kao gramatički kodificirane likove.¹⁹ A fonetički likovi: *uzglavje, ljubavju, babji*, premda ih se moglo čuti u Okrugićevo vrijeme i u Srijemu, nisu, tek, regionalizmi ili lokalizmi, jer ih *Slovnica* Veberova dopušta kao alternativne, uz one jotirane: *uzglavlje, ljubavlju, bablji*.²⁰ Ni množinski oblici ličnih zamjenica 3. lica: *ji, jih, jim*, kakvima se koristio Okrugić, također u njegovo doba nisu bili neuobičajeni, nego, štoviše, upravo ti su likovi s protetičkim *j* i bili kodificirani hrvatskom gramatikom po kojoj se, od 1862. i u školama učilo.²¹

18 Adolfo Veber, *Slovnica hrvatska za srednja učilišta*, Zagreb, 1876., str 32.

19 n. d. str. 46.

20 n. d. str. 16.

21 n.d. str. 41.

To ne znači da Okrugićev jezik ne odslikava u stanovitj mjeri i osebnosti zavičajnog idiolekta pisca. Njegovi ikavizmi: *vidili, gdi, pripovidati, prekipilo* i sl. kao i njegovi ekavizmi: *upotrebiti, odnele, dve, preteć mu* i sl. pa čak i srijemski hiperekavizmi: *volem, bole me, izgore*, premda su često u funkciji etnokarakteriziranja dramskih likova, nisu nipošto iznenađujući, jer su srijemski hrvatski govori u 19. stoljeću bili ikavsko-ekavski, baš kao i pojedini pučki govori u Slavoniji. I Okrugićevi hiperjekavizmi i hiperikavizmi, primjerice: *srieća, uspomjena, smjeo, brieska, umriela* i sl. također potvrđuju da autorov zavičajni idiolekt ne pripada ijekavskome narječju. No, može se pretpostaviti da je koji i knjiškoga podrijetla. Baš kao što je od hrvatskih renesansnih pisaca preuzeo odnosno zamjenice sa sinarezom: *ki, ka, ke*, tako je od starijih hrvatskih pisaca, tražeći uporište u njihovoj ijekavici, mogao preuzeti i koji hiperijekavizam.

Budući da za dijalektološko proučavanje hrvatskih srijemskih govora nije bilo pravodobnoga znanstvenog zanimanja, a da su, s generacijama rođenim u 19. stoljeću, ti govori gotovo posve iščezli, uistinu imamo biti veoma zahvalni Iliji Okrugiću što su mu se, usprkos nastojanju da se pridržava jezične norme svoga doba, potkrali i pojedini srijemski regionalizmi i lokalizmi, uglavnom na fonološkoj razini. Tako je u djelima ovoga autora ostavila traga, primjerice, depalatalizacija suglasnika *lj i nj*, nekada veoma karakteristična za srijemsko područje: *upalenih*, umjesto *upaljenih*, *šklocom*, umjesto *škljocom*, *valjan*, umjesto *voljan*, *toran*, umjesto *toranj*, *janci*, umjesto *janjci*, *neprifrnkava*, umjesto *neprefrnjkava*, itd. A dodajmo i likove sažaljenja i *grljenju* kao primjere distantnog razjednačavanja palatala u riječima *sažaljenja* i *grljenju*.

Nije ostala bez traga u Okrugićevim tekstovima niti specifična metateza artikulacijskih pokreta pri izgovoru sug-

lasnika *nj* koja je dovela do prefonologiziranja toga palatala u suglasničku skupinu *jn*. *Sajno sam* veli Okrugić, a ne *sanjao sam*. I palatal *lj* na isti način daje skupinu fonema *jl*, pa Okrugić veli, primjerice *šeprtlja*, a ne *šeprtlja*. Također, u svim djelima ovoga pisca veoma su česti likovi riječi s neizvršenom jotacijom: *pojdu*, *dojdem*, *najdoh* i sl. Ti likovi, staroštokavski ili, možda, nastali u izravnom dodiru s kajkavskim, pojavljuju se naporedo s jotiranim riječima kod kojih je došlo do restituiranja suglasnika *j*: *dojdem*, *pojći*, *najći*, kako kod navedenih kompozita od *iti* tako i u pridjeva i priloga za način, najčešće u komparativima i superlativima: *psećji*, *gorji*, *dražji*, *najtežji*, *jačje*, *tišje* i sl. U odnosu na jotaciju labijala veoma su zanimljivi Okrugićevi primjeri u kojima nema traga niti *joti*, niti *jotiranome* epentetskome *l*: *crpen*, umjesto *crpljen*, *kupen*, umjesto *kupljen*, *najmenik*, umjesto *najmljenik*. Takvi su se likovi sve do polovine 20. stoljeća mogli čuti u govoru hrvatskoga starosjedilačkoga življa u Petrovaradinu. U Okrugićevu jeziku ima i riječi u kojima su stare suglasničke skupine *skj* i *stj* dale *šč*, kako je to također, i u posavskom ikavskom: *ištjem*, *nedopuštja*, *namištja*, *krštjen* i sl.

Suglasničke alternacije uvjetovane palatalizacijom i sibilizacijom katkad izostaju u imeničkoj promjeni. Množinski oblici imenice *zec* glase: *zecovi*, *zecovah* i sl. a dativ i lokativ imenica ženskog roda, primjerice, od imenica *ruka*, *knjiga*, *djevojka* glase: *ruki*, *knjigi*, *devojki*. Pridodajmo još da se jednačenje po mjestu tvorbe realizira i u santhi položaju, *š njim*, *š njima*, da pri pisanju suglasnika *č*, *ć*, *dž* i *đ* Okrugić nerijetko pogriješi: *poči*, umjesto *poći*, *ćistih*, umjesto *čistih*, *šaljivđija*, umjesto *šaljivdžija*, jer je u njegovom zavičajnom idiolektu fonološka opreka između zvučnih i bezvučnih afrikata bila neutralizirana. U red regionalnih osebnosti Okrugićeva jezika treba svrstati i primjere riječi sa sekundarnim samoglasnikom ili suglasnikom:

sotim, polak, zgvrčen i sl. Fonetički likovi kao što su: *gljista, sviljena* i sl. potvrđuje da je takozvanoga *mujiranja* koje su dijalektolozi zamijetili u Slavoniji, bilo i u Srijemu, premda bi, napose u svjetlu primjera kao što su: *školja* ili *holjbica* i sl. bilo primjereno govoriti prije o hiperkorekciji, a u odnosu na likove zahvaćene depalatizacijom, negoli o fonetički uvjetovanom umekšavanju.

Za dijalektološki opis hrvatskih narodnih govora u toj regiji zanimljive su i stanovite specifičnosti u tvorbi riječi, napose uporaba prefiksa *z* – kod glagolskih oblika poput ovih: *zrušen, zgoriti, zbuđen, zgublen* i sl. Od sintaktičkih, pak, crta Okrugićeva jezika spomenuti je genitiv direktnog objekta u željnim rečenicama: *Sretna puta! Mila pokoja!* A zanimljiv je i predikativni infinitiv u osjećajno obojenim rečenicama: *Tako on meni odgovoriti! A on ni pisnuti!* A infinitiv u ulozi kondenzatora zavisne klauzule često se pojavljuje i kada agens njime izrečene radnje nije identičan sa subjektom rečenice: *Kob mu dosudi umrieti, Tebe cvjetat budi, Vidim sunce išetati* i sl.

Treba reći i to da je Ilija Okrugić pisao pravopisom kodificiranim u doba ilirizma. U sustavu grafema još nije imao Daničićovo *đ*, nego je pisao *dj*, a u tuđim riječima *gj*. Koristio se i grafemom *ć*, ali je na granici morfema za isti glas imao ortografsko rješenje *tj*. Sukladno načelima zagrebačke filološke škole, Okrugićev pravopis bio je etimologijski, kao što se može vidjeti po primjerima: *sirotče, otca, radostno, teško* i sl. Jednačenje po mjestu tvorbe u pojedinim je grafijskim likovima njegovih riječi ostavilo traga: *žeštje, nedopuštja*, a u nekima nije: *čestje, milostju, pročistjena*.

Kako je Okrugić obilježavao refleks staroga glasa *jat*? U ortografskoj praksi njegova doba u tom je pogledu bilo više legitimnih rješenja. Na temelju autografa njegovih dramskih djela može se reći da se takozvanim «*rogatim e*» ovaj autor služio veoma rijetko. Primjerice, tek u jed-

nom od rukopisa *Saćurice i šubare* iz 1862. i u jednom od rukopisa *Hunjkave komedije* iz 1864.²² pokadšto se pojavljuje «rogato e», bilo u dugim, bilo u kratkim slogovima: *cvětje, Srěma, zvěrka, gdě, čověk* i sl. No, niti u tim autografima oznaka za stari glas jat ne rabi se dosljedno, nego se, usporedo s «rogatim e», piše još češće «dvoglasac ie» u dugim slogovima: *odielo, viest, diete*, a je u kratkim: *gdje, čovjekom, djeci*.

U rukopisu *Hunjkave komedije* može se naići i na koji primjer obilježavanja vokalskoga *r* popratnim samoglasnikom: *Kermelić, oderžan* itd. No, i tu je ortografsku praksu Okrugić u svom potonjem književnom radu napustio. U pogledu pisanja «rogatog e» i popratnog vokala uz samoglasno *r*, prihvatljivija od Gajeve bila mu je varijanta iliriskoga pravopisa koju je, još 1854. preporučio Bogoslav Šulek. Premda je Gajeva ortografija 1862. bila uvedena i u hrvatske škole, u praksi je, tijekom druge polovice 19. stoljeća, ipak doživjela i stanovite izmjene.

Okrugić, razumije se, nije kršio pravopisna pravila svoga doba kad je, primjerice, zajedno pisao cijelu akcenatski riječ koja sadrži negaciju i glagolski oblik: *nemogu, nebih* i sl. Također, nije se ogriješio o pravopisnu normu svoga doba niti kada je pisao malo slovo u prvoj riječi iza uskličnika ili upitnika: *Ha! tko je to? tko bi mogao biti?* ili: *Što nemogu? mogu! srdce veli*. Jer postojalo je ortografsko pravilo koje je nalagalo pisanje velikog početnog slova iza uzvičnika i upitnika jedino ako se *njimi dovršuje govor*.²³

No, sve te pojedinosti po kojima se tradicionalni hrvatski pravopis razlikuje od suvremenog načina pisanja čitateljima Okrugićevih djela neće predstavljati veću poteškoću u razumijevanju teksta. Naprotiv, te različitosti, zanimljive

22 Rukopisno odeljenje Matice srpske, Novi Sad, autografi sa signaturom M. 6. 856 i M. 6. 875.

23 Adolfo Veber, n.d. str. 21.

u jezikoslovnome pogledu, mogu upravo upotpuniti čitateljski doživljaj, pridonoseći starinskome ugođaju u duhu romantičnoga 19. stoljeća.

Gdje je što

**MIROSLAVA ILI BORBA LJUBAVI
PRI OBSADI OTOKA KANDIJE**

7	Čin I.	67	Čin III.
7	Prizor I.	67	Prizor I.
9	Prizor II.	69	Prizor II.
11	Prizor III.	70	Prizor III.
17	Prizor IV.	71	Prizor IV.
18	Prizor V.	74	Prizor V.
20	Prizor VI.	75	Prizor VI.
23	Prizor VII.	77	Prizor VII.
26	Prizor VIII.	78	Prizor VIII.
28	Prizor IX.	83	Prizor IX.
30	Prizor X.	85	Prizor X.
31	Prizor XI.	88	Prizor XI.
34	Prizor XII.	90	Prizor XII.
35	Prizor XIII.	92	Prizor XIII.
		94	Prizor XIV.
37	Čin II.	97	Čin IV.
37	Prizor I.	97	Prizor I.
38	Prizor II.	98	Prizor II.
43	Prizor III.	101	Prizor III.
45	Prizor IV.	104	Prizor IV.
53	Prizor V.	106	Prizor V.
54	Prizor VI.	107	Prizor VI.
55	Prizor VII.	111	Prizor VII.
56	Prizor VIII.	113	Prizor VIII.
58	Prizor IX.	115	Prizor IX.
60	Prizor X.	116	Prizor X.
61	Prizor XI.	118	Prizor XI.
62	Prizor XII.	120	Prizor XII.
64	Prizor XIII.	122	Prizor XIII.
		126	Posljednji prizor

VARADINKA MARA

131	Čin I.
131	Prizor I.
135	Prizor II.
136	Prizor III.
138	Prizor IV.
140	Prizor V.
142	Prizor VI.
143	Prizor VII.
145	Prizor VIII.
148	Prizor IX.
149	Prizor X.

151	Čin II.
151	Prizor I.
153	Prizor II.
156	Prizor III.
158	Prizor IV.
164	Prizor V.
165	Prizor VI.
167	Prizor VII.
169	Prizor VIII.
170	Prizor IX.
171	Prizor X.

175	Čin III.
175	Prizor I.
177	Prizor II.
182	Prizor III.
187	Prizor IV.
188	Prizor V.
190	Prizor VI.

197	Čin IV.
197	Prizor I.
199	Prizor II.
202	Prizor III.
204	Prizor IV.
208	Prizor V.

219	Čin V.
219	Prizor I.
221	Prizor II.
226	Prizor III.

DOJČIN PETAR VARADINSKI BAN

235	Čin I.
235	Prizor I.
238	Prizor II.
246	Prizor III.
256	Prizor IV.

259	Čin II.
259	Prizor I.
262	Prizor II.
263	Prizor III.
264	Prizor IV.
266	Prizor V.
270	Prizor VI.
272	Prizor VII.

275	Čin III.
275	Prizor I.
277	Prizor II.
282	Prizor III.

293	Čin IV.
293	Prizor I.
295	Prizor II.
299	Prizor III.
300	Prizor IV.
301	Prizor V.
303	Prizor VI.
305	Prizor VII.
307	Prizor VIII.

313	Jasna Melvinger: <i>Tri povijesne drame Ilije Okrugića Srijemca</i>
------------	--

EDICIJA: BAŠTINA, KNJIGA 4.

ILIJA OKRUGIĆ SRIJEMAC TRI POVIJESNE DRAME

Nakladnik:

NIU *Hrvatska riječ*, 24000 Subotica

Trg cara Jovana Nenada 15/II

T/F: + 381 24 55 33 55; 55 15 78

hrvatskarijec@tippnet.co.yu

www.hrvatskarijec.co.yu

Za nakladnika:

Zvonimir Perušić

Urednik:

Milovan Miković

Recenzenti:

Jakov Basch

Zvonko Sarić

Lektura i korektura:

Jasna Melvinger

Naslovnica:

Gospa Snježna

Design:

Milovan Miković

Računarska priprema:

Viktor Szaghmeiszter

Tisak:

Studio Bravo

Za tisak odgovara:

Viktor Szaghmeiszter

Tiraža:

500

ispriповijedana u *Varadinki Mari*, korespondira tematski, ne samo s tim korpusom, nego i s ilirskim dramskim korpusom, kome pripadaju djela Okrugićevih suvremenika, primjerice, *Juran i Sofija*, *Turci kod Siska* Ivana Kukuljevića Sakcinskog ... U drugom kazališnom komadu iz istoga ciklusa, *Dojčin Petru*, Okrugić, koji je, primjerice i u svojim *Povijestničkim crticama*, pokazao zanimanje za davnašnju, rimsku prošlost svoga zavičaja, situirao je grad Petrovaradin, prije svega u odnosu na one srijemske lokalitete, koji se, također, kao taj nekadašnji rimski Cusum, mogu podičiti antičkom poviješću. U tom se kontekstu ističe Ilok, ne više kao prijestolnica bosanskoga kralja Nikole Iločkoga, nego, tek, kao sjedište srijemskoga hercega, sina mu Lovre, potom Srijemska Mitrovica, kao strategijski važna točka zaštite od turskih upada preko Save, a iz obližnjega Šapca, te, najzad, srijemsko selo Mandelos, koje se, dabome, ne spominje u Okrugićevu dramskom djelu kao rodno mjesto cara Trajana, niti kao franačka Frankavilla, nego, tek, kao mjesto odakle se sa svojom majkom doselila u Petrovaradin protagonistica *Dojčin Petra*, djevojka iz puka, Katica ... No, taj Srijem, s povijesnim pretekstom za inscenaciju i Dojčinove ljubavne, i Dojčinove političke drame, pod silnicama je moći kraljevskog dvora u Pešti ... U kontekstu cjelokupnoga dramskog djela Ilije Okrugića, i *Varadinka Mara*, ne, doduše, po svim svojim strukturnim određenjima, a, još više, *Dojčin Petar*, unatoč razlike u kronotipu, mogu se usporediti s ostalim kazališnim komadima ovoga autora koji pripadaju istome srijemskome korpusu.

Jasna Melvinger

ILIJA OKRUGIĆ JE DOBRO POZNAVAO POVIJESNI PROSTOR U KOJI JE SMJESTIO RADNJU SVOJIH KAZALIŠNIH KOMADA, NO GLAVNI PROTAGONISTI TE DRAMSKE RADNJE, NI U VARADINKI MARI, A, ČAK, NI U DOJČIN PETRU, NISU POVIJESNO OVJEROVLJENE OSOBE ... U OKRUGIĆEVIM DRAMAMA PUK I JESTE TAJ KOJI SE HEROJSKI BORI I ŽRTVUJE I KOJI POBJEĐUJE, DAKAKO, UZ POMOĆ BOGA I BOGORODICE. DODUŠE, AUTOR SE U VARADINKI MARI NIJE IZRAVNO OSLANJAO NA PUČKU LEGENDU O SNIJEGU KOJI SE ZABIJELIO U KOLOVOZU, NA DAN PETROVARADINSKE BITKE, A DAN UOČI BLAGDANA GOSPE TEKLIJSKE, MARJE SNJEŽNE, TE DOVEO TURKE U POMETNJU, NEGO JE, IZ ISTE RELIGIJSKE PERSPEKTIVE ČUDOTVORNIH ZBIVANJA, UKAZAO NA VARADINKU MARU, NE SAMO KAO NA PUČKU HEROINU, VEĆ I KAO NA JEDNU OD TRANSFIGURACIJA BOGORODICE SAME U BORBI SA SOTONOM...

JASNA MELVINGER

